

VIA SPIRITVALIS

LVDOVICI PALMENSIS

E SOCIETATE IESV

VIA SPIRITVALIS

QVALEM IN LIBRO EXERCITIORVM SPIRITVALIVM MONSTRAT

B. P. IGNATIVS LOIOLAEVS

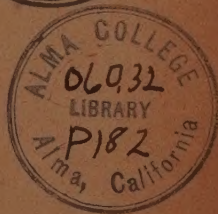
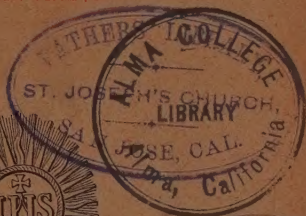
EX HISPANICA LINGVA IN LATINAM TRANSLATA

AB

IACOBO NONELL

EIVSDEM SOCIETATIS SACERDOTE

VOLVMEN PRIMVM

BARCINONE

EXCVDEBAT FRANCISCVS ROSALIVS

ANNO MDCCCLXXXVII

6466

APPROBATIO

Ego Iosephus Maria Soler, Societatis Iesu Sacerdos, ex commissione A. I. D. Francisci de Pol, dioecesis Barcinonensis Vicarii Generalis, legi librum, cui titulus: Ludovici Palmensis e Societate Iesu Via Spiritualis, qualem in libro Exercitiorum Spiritualium monstrat B. P. Ignatius Loiolaus, ex hispanica lingua in latinam translata ab Iacobo Nonell, eiusdem Societatis Sacerdote, in quo quum nihil catholicae fidei et piis moribus contrarium deprehendatur, et egregia praeterea Spiritualium S. P. Ignatii Exercitiorum commentaria christianaeque perfectionis solida praecepta contineantur, illum iudico typis mandari posse.

In Collegio Sacratissimi Cordis Iesu Barcinonensi pridie Calendas Septembres anno Dni. MDCCCLXXXVII.

IOSEPHVS MARIA SOLER, S. I.

Imprimatur

VALENTINVS BASART, VIC. G^{ralis}

FACULTAS

R. P. PROVINCIALIS PROVINCIAE ARAGONIAE S. I.

Quum opus, cui titulus: Ludovici Palmensis e Societate Iesu Via Spiritualis, qualem in libro Exercitiorum Spiritualium monstrat B. P. Ignatius Loiolaus, ex hispanica lingua in latinam translata ab Iacobo Nonell eiusdem Societatis Sacerdote, aliqui eiusdem Societatis revisores, quibus id commissum fuit, recognoverint, et in lucem edi posse probaverint; facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur.

In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, et sigillo Societatis nostrae munitas, dedimus.

Barcinone 24 Augusti 1887.

IHS

IOANNES CAPELL, S. I.

L. ✠ S.

VITA

PATRIS LUDOVICI PALMENSIS S. I.

P. Ludovicus de la Palma ortus est Toleti, in Hispania, anno 1560. Parentes habuit Gonzalvum de la Palma et Marinam Hurtado, utrumque nobilem, eumque et ingentibus divitiis et christianis virtutibus non sane vulgaribus ornatum. Gonzalvus enim ita fuit erga pauperes et omni egestatis genere pressos liberalis, ut morti proximus, veritus ne filiorum bona plus, quam par esset, largiendis eleemosynis prodegerit, veniam ab illis postulaverit. Marina vero genitrix adeo fuit divinarum rerum contemplationibus dedita, adeo secessionis appetens, ut, annos propemodum nonaginta quum vixisset, ne semel quidem extra urbis moenia fuerit egressa, neque e publicis viis plures quam duas agnoverit, alteram, quae ad cathedrale, alteram, quae ad Societatis templum perducebat.

In hac igitur virtutis schola Ludovicus et fratres alii quatuor germani, qui nomen etiam Societati Iesu postea dederunt universi, ad sanctum Dei timorem, et ad christianam omnem virtutem informati ab ipsis incunabulis sunt. Tertium ergo ac decimum agens aetatis annum, cooptari in Societatem efflagitat Ludovicus. Neque parentibus nati postulatio et votum displicet. Illud unum obiicit Gonzalvus, teneriorem filioli aetatem; ratus eiusdem vocationi melius iri consultum, si ea pueri aetas exspectaretur, per quam liceret, expleto tirocinii biennio, Societatis vota confestim nuncupare. Pio parentis studio prudentique consilio lubentes Patres Societatis annuere. «Interea, inquit Gonzalvus, non meum mihi ius, sed depositum Deo sacrum, suo tempore reddendum, domi servabo.» Quod ut dixit, ita perfecit. Elapso enim biennio, depositum sancte custoditum, Patri Antonio Cordeses, Toletanae Provinciae tunc temporis Moderatori, religiose restituit.

Tirocinii biennium Ludovicus partim Compluti, partim in oppido Navalcarnero egit: philosophiae vero theologiaeque in Complutensi Collegio navavit operam, ea doctrinae laude, ut finito studiorum curriculo, statim docendae primo philosophiae, deinde theologiae, in Murciana nostrorum Academia munus ei fuerit commissum. Quod tamen infirma uteretur valetudine, docendi onere liberatur, et Matritum venit, ut sacris concio-

nibus incumbat. Mira in eo eluxit eloquendi gratia, animorumque permovendorum vis incredibilis, naturae indita, nullo parta labore, nullo studio comparata. Crebrescente in dies oratoris fama, iubet Philippus rex, hoc nomine secundus, in regio suo sacello verba Ludovicum facere; virique eloquentia captus, sibi pergratum fore significat, eum saepius audire; at morem regi ingravescentium morborum vis gerere prohibuit. In Talabri-cense igitur Collegium secessit, idque triennio Rector administravit, summa nostrorum externo-rumque laude ac profectu, et nonnulla corporea-rum virium recuperatione: quare Matritum ite-rum conejonaturus revocatur.

Degebat eo tempore Matriti P. Petrus Rivade-neira, qui P. Ludovico familiarissime uti coepit. Is autem tam praeclari viri consuetudine gau-dens, multa de Ignatio Patre quaeritare, quibus-nam ille artibus nostros regeret, qua eos ratione in adipiscendis virtutibus duceret: Rivadeneirae autem verba ea cupiditate hauriebat, ut Ignatii forma suo animo expressa diuturnis hisce collo-quiis videretur. Tantam animorum similitudinem gravissimus ille vir, omniumque tunc temporis in Societate viventium antiquissimus, demiratus, illud semel, iterumque dicere solebat: «Si quis, ait, a me quaereret, quemnam equidem dignissi-mum putarem, qui supremo universae Societatis moderandae munere fungeretur; responderem,

unum hunc esse Ludovicum Palmensem. Quod si bis, si ter, si millies, eadem mihi quaestio iteraretur; millies ego Ludovicum Palmensem pronuntiarem: eo namque aut magis spirituales, aut prudentiores, aut divini honoris magis cupidos, aut magis vigilantem, aut qui uberius Ignatianum hauserit spiritum, aut ab omni animi perturbatione magis liberum, verbo, qui prudentius gubernet aut gubernare possit, invenio neminem.» Haec ille de P. Ludovico, qui vix aetatis annum tertium ac trigesimum attigerat, et triennio dumtaxat gubernandi fecerat experimentum.

Neque Rivadeneirae spem eventus fefellit. Etenim quam abunde tantae illius viri expectationi satisfecerit Ludovicus, testati luculenter sunt ducenti circiter tirones, ab ipso per annos duodecim, quibus in Toletana sua Provincia Rector Novitiorumque Magister egit, ad omnem virtutem efficti, qui sanctimoniae, haud secus ac doctrinae laude praestantes, Hispaniam atque Indicas regiones illustrarunt; testatus itidem est religiosae disciplinae splendor, qui in Complutensi Academia eo Moderatore eluxit. His autem muneribus perfunctus Ludovicus, in Matritense tirocinium per menses aliquot, Superioribus annuentibus, se recepit; ibique ingens illud opus; «Viam, inquam, spirituales, qualem monstrat B. Pater Ignatius in libro Exercitiorum,» aggressus est, cuius pri-

nam solummodo partem absolvere potuit¹: Murciam enim vocatus, in excolendis primo proximorum animis, in regendo deinde Murciano Collegio distinctetur, et tandem Toletanae Provinciae administrandae praeficitur.

Quo minus otio indulgere licebat, eo acrius secessionis in ipso desiderium acuebatur. Quare, triennio absoluto, potestas ut sibi fiat in Matritense tirocinium secedendi, enixis precibus efflagitat; sed frustra, quum eius operam, industriam, prudentiam Imperiale Collegium desideraret. Eius igitur cura atque administratione suscepta, duo perfecit, quibus existimationem sibi constantis prudentisque viri haud vulgarem comparavit: nam et ampli magnificentissimique templi (superatis difficultatibus, quae humanae virtuti nequaquam superandae videbantur), prima iecit fundamenta; et procerum aulicorumque animos, qui ob frequentes invidorum obloquutiones, infensis oculis Societatem aspiciebant, sibi Societatique conciliavit ac penitus devinxit. Quae videlicet duo ut firma constarent, in eodem Collegio, post ela-

1 Primam hanc partem, in latinum sermonem, innuente Adm. Rev. P. N. Antonio Anderledy, recentissime translata, typis edendam curavimus. Ex parte vero secunda Tractatus aliquot de quotidiano conscientiae tum generali tum particulari Examine scriptos reliquit, omnesque a Sacerdote quodam Societatis iamdiu latine redditi fuerant. Hos porro tractatus de utroque Examine, quos invenire potuimus, operae pretium facturos nos existimavimus, si laudatae primae parti apponeremus.

psum administrationis triennium, privatus degere permittitur. Ipse vero ad suos libros.

Tunc scripsit «*Historiam Christi patientis*,» de qua clarissimus vir Doctor Christophorus de Zamora, cui censori libellus fuerat commissus: «Si non solam, ait, Christi Domini passionem, sed totam vitam Palmensis descripsisset; ab omni nos profecto aliorum de hac re librorum perlegendorum cura liberaret: uno enim huiusmodi libro de universis prorsus edoceremur, quae Dominus gessit ac loquutus est: idque ea stili proprietate atque elegantia, ut ille a nemine superetur, plures vero scriptores, qui summis laudibus effertur, superet.» Haec ille. Scripsit praeterea «*Praxim et brevem viae spiritualis declarationem*,» qui liber in varias linguas translatus est, et «*Officium de Bona morte*.» Hispanice tandem reddere coepit librum «*Medicus Religiosus*» inscriptum, quem latinis litteris Scribanius noster exaraverat.

Sanctis huiusmodi occupationibus intentus, et sibi pergratis, et ad divinum obsequium et proximorum salutem promovendam utilissimis, praeter omnem sui expectationem, ad munus gubernandi revocatur. Et primo quidem onus ei Tole-tanae Provinciae denuo administrandae imponitur; deinde vero Matritensi Domui Professorum, denique Academiae Complutensi iterum regundae, praeficitur. Laboribus tandem, acrius quam

annis, confecto seni, septem annorum otium atque tranquillitas conceditur in Collegio Matritensi. Quo vero locupletiores sibi meritorum thesaurum compararet, placuit supremo Numini, omnimoda, pene dixerim, oculorum caecitate fidelissimum servum experiri; id quod homini legendi scribendique cupidissimo, non potuit non accidere permolestum, quum alienis ad legendum oculis, manibus ad scribendum alienis indigeret: ille vero non aequo patientique solum, verum laeto etiam hilarique animo, nullo umquam edito vel levissimae querimoniae signo, toleravit. Tandem primum et octogesimum agens aetatis annum, christianis virtutibus splendide ornatus, meritisque onustus, in aeternam deingravit beatitatem.

LYDOVICVS PALMENSIS

PATRIBVS AC FRATRIBVS SOCIETATIS IESV

Liber Exercitiorum Spiritualium a S. P. Ignatio, simul atque sese ad meliorem frugem recepit, perscriptus, RR. PP. FFque. CC., nihil aliud est quam brevis, eaque sapientissima, ratio totius itineris ab homine faciendi, ut ultimum finem consequatur. Quo in itinere, posito, tamquam principio ac fundamento, fine, ad quem homo creatus est, manu eum ducit Ignatius ad perfectam cum divina voluntate coniunctionem et conformitatem per rectum creaturarum rerum usum, perque Christi Domini imitationem. Illud autem est animadvertendum, omnia, quae B. Pater egit, ut perfecti in perfectionis via ducis munere fungeretur, ad quadruplex caput redigi posse. Primum est, peccatores a via aberrantes, ad rectam semitam per resipiscentiam reducere. Secundum est, per imitationem Christi, verae viae ad vitam perducentis, eos dirigere: et quoniam in hoc itinere solent a via deflectere viatores, quando de vitae statu deligendo, aut de rebus aliis particularibus deliberandum decernendum-

que est, eo quod male ordinatis affectionibus animique perturbationibus nimium indulgent; ideo B. Pater uberiori copia, maiorique contentione regulas atque exercitationes congerit, quarum ope error omnis in huiusmodi electionibus devitetur. Tertium est huiusmodi: quum divitiarum honorumque cupiditas vulgo mentem obtenebret, secumque nos rapiat ac pertrahat; item quum maxima huius itineris difficultas tunc exsurgat, quando paupertate aut ignominia obruimur; quum denique locus in hac via difficillimus in tolerandis iniuriis, contumeliis, opprobriis falsisque testimoniis consistat: ideo ob oculos sistit B. Pater universam Christi patientis historiam, exemplaris robustarum perfectarumque virtutum, unde viator in huiusmodi anxietatibus angustiisque constitutus roboretur. Sequitur quartum, itineris nempe terminum pertingere: quod quidem tum reapse contingit, quum quis in beatitudinis possessionem admittitur, in qua perfecte cum Deo coniungitur, eum intuendo atque amando: in praesenti vero vita ille huius itineris metam attingisse dicitur, qui Deo inhaeret per contemplationem et amorem, in quibus reperitur quaedam supernae gloriae similitudo, beatitatis illius gustum quemdam prae se ferens ac saporem.

Ex quadruplici, hactenus explicato huius viae gradu, libri Ignatiani in quatuor hebdomadas distributio desumpta est. In prima enim agunt incipientes de vita perperam anteacta deserenda,

de peccati detestatione, de proposito emendationis, de reditu denique ad rectam viam eorum qui longe ab ea aberraverint. Quoniam vero nulla alia existit via, praeter Christum Iesum; hebdomada secunda proficientibus adscribitur, in qua Dominum imitantes, eiusque doctrinae lumine illustrati, in veris solidisque virtutibus exerceantur: ibidem bonae sanaeque electionis regulae ac modi proponuntur, quibus edocti de recta via minime deflectamus, neque ab exsequutione divinae voluntatis, aliqua animi perturbatione maleve ordinata affectione abducti, declinemus. Tertia hebdomada ad considerationem Christi patientis pertinet, eo nimirum fine, ut eiusdem mortem imitantes, mundo nostrique ipsorum amorì mortui simus, illique vivamus, adeo ut de nobis illud dici possit: «Mortui estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo ¹.» Quare quemadmodum nullo afficitur dolore membrum vitae expers, quantumvis verberetur vulnereturque; ita homo mundo mortuus ea flagella ac vulnera minime dolet, quae ei accidunt sive ex ignominia, sive ex rei familiaris iactura, sive ex amissione quorumvis aliorum bonorum, quae magni aestimat mundus. In quarta denique hebdomada, homo ita mortuus gloriosa iam Christi, e mortuis excitati, vita frui incipit: itemque sui Creatorem ac Dominum per charitatem complectitur. Cui

1 Colos. III, 3.

quidem tantam perfectionem adepti, quidnam iam reliquum est, nisi ipsius beatitudinis possessio? Quemadmodum ergo homo mundo mortuus vitam omnem intra se contraxit, ut Deo per contemplationem et amorem vivat; ita simul ac proprio corpori moriatur, universam vitam intra Deum colligat, ad vivendum Deo, eum perpetua securitate intuendo, ut merito de eo dicatur illud Domini: «Ego sum resurrectio et vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; et omnis, qui vivit, et credit in me, non morietur in aeternum¹.»

En spiritualis via, quae a peccatoris conversione ad coelestem beatitatem gradatim perducit. Per hanc ducimur a B. P. Ignatio in quatuor Exercitiorum hebdomadis: ubi tot exstant orandi, meditandi, discutiendaeque conscientiae rationes, tot adnotationes ac regulae temporibus omnibus occasionibusque opportunae, ut vere asseri possit, collectum in nostro hoc libello, atque operando accommodatum, contineri, quidquid de his rebus alibi sparsim scripta atque tractata reperiuntur. Quamobrem, quaecumque sancti viri adeo sapienter scripta nobis reliquerunt, quaecumque hinc inde excerpta tot auctores in spirituales suos libros coegere, omnia hauriri poterunt ab iis, qui rem apte considerent practico- rumque dictaminum causas perscrutentur, ex

¹ Ioan. xi.

accurata eorum exsequutione, quae in hoc libro edocemur.

Quem quidem libellum quum diu ego manibus versaverim, pretiumque huius margaritae considerarem; mirabar sane quod multi non essent, maxime de Ignatii filiis, qui sacram hanc tanti Patris, non dicam corporis, sed spiritus, reliquam, omni pietate venerarentur; qui attente librum perlegerent, pieque scrutarentur; qui denique magno tum suimet ipsorum, tum aliorum profectu, omnium quae in eo docentur causas penitus inquirerent. An aspernantur, quod verbis sit parcus? An, quod sit sententiis refertus, minime callent? Perinde ac si aestimari, nisi intelligatur, aut nisi exerceatur, intelligi possit. Atqui una tam abditae rei intelligendae via haec est, ut in ea se quisque exerceat, ex qua exercitatione sensus orietur eorum, quae in se expertus fuerit; quo quidem ex sensu tam utilium effectuum nascetur causarum cognitio; ex hac denique cognitione tum libri, tum auctoris aestimatio. Quis enim medicinam magni faciat, cuius virtutem minime sit expertus? Ipsa enim neque suavitate neque specie allicit: in te ipse experiare, et tunc tandem magni facies et medicamentum, et medicum qui praescripsit. At vero quemadmodum illi, quibus aliquod medicamentum sanitatem attulit, alios ad illud idem adhibendum cohortantur; ita placuit B. Patri, ut quisque in semet ipse exercitia experiretur, postquam vero

fuert expertus, fructum, quem inde hauserit, aliis patefaciat, de iisdem rationem reddere sciat, atque ita reddat, ut alii ad agenda Exercitia afficiantur.

Cui quidem rationi sic tradendae, ut audientes ad ea peragenda moveantur, nonnihil noster hicc tractatus conferre poterit; in quo equidem constitui thesaurum pretiosamque margaritam patefacere, quae in Exercitiorum libro delitescit, certus videlicet fore ut non pigeat eos, qui rebus spiritualibus dant operam, et huiusmodi mercimonia negotiantur, sibi illam comparare, quo magis summam pecuniamque adaugeant. Quemadmodum enim impolitus adamas vix a scitissimis gemmariis dignoscitur, ab aliis autem proculcatur parvique penditur; postquam vero politus fuerit ac refulgeat, ab omnibus pro merito magni fit atque aestimatur; ita prorsus, mea quidem sententia, Exercitiorum liber plano quidem concisoque stylo perscriptus, tamquam rudis adamas, non agnoscitur neque in pretio habetur; haberetur autem ab iis, qui in spiritu progredi cupiunt, si solida ac veritatis plena documenta cognoscerent, quae in ipso continentur. Fateor equidem audacem me, qui tantum opus sim aggressus; fateor multos futuros, qui me rem nequaquam obtinuisse merito arbitrentur; spero tamen mentem hanc meam atque conatum damnaturum esse neminem. Id enim saltem obtinebo, ut alii, uberiori lumine divino donati, maiorique

spiritualium rerum experientia praediti, excitentur, audeantque tam pretiosum thesaurum, ad maiorem Dei gloriam, ad honorem B. Parentis, et non parvo filiorum eius, omniumque, qui cum ipsis agunt, profectu, patefacere.

Opus equidem inscripsi: «Via spiritualis, qualis a B. P. Ignatio, in libro Exercitiorum, monstratur.» Quae videlicet inscriptio, eos qui ad hunc librum cum gustu animique profectu legendum sunt idonei, invitat; illos autem reiicit, qui vel taedio atque molestia, vel parvo nullove fructu lecturi sint. Et, ut aperte dicam quod sentio, tria in eo, cui libri lectio profutura sit, requiruntur. Primum est, ut neque animi vigor neque propositum desit in via spirituali progrediendi, donec perfectionem adipiscatur; praesertim si iam in ea via incesserit; neque vero de illorum numero sit, quibus mediocritas quaedam sufficit; multo vero minus inter eos recenseatur, quibus satis est vita christiano homine digna, neque ad perfectionem adspirant. Ii nimirum neque voluptatem neque fructum ullum ex lectione capient, quum neque ea, quae legerint intellecturi sint, neque lectioni debita cum attentione sint vacaturi. Quid enim prosit audire de via, quae Romam ducit, ei, qui de itinere faciendo non cogitat? Quid voluptatis capiat ex notitia itinerum, urbium, periculorum huius viae ille, qui neque e domo neque ex urbe egredi minime cupit? Evidens est huiusmodi sermones cum taedio ac mo-

lestia anditum iri, quum eam rem nihil eius intersit cognoscere aut ignorare. Illi certe libenter tales audient sermones, quibus mens insit faciendi itineris: libentius autem ii, qui iam per hanc viam incesserint, omnesque viae gradus experiendo videndoque cognoverint, postquam in eius difficultatibus atque periculis versati fuerint. Vt enim dicitur apud Ecclesiasticum ¹. «Qui navigant mare, enarrent pericula eius.» Quid enim obtineas, si tractes «Cum viro irreligioso de sanctitate, cum iniusto de iustitia,... cum timido de bello,... cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate,... cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione ²?» Ita prorsus inutile ac molestum erit ei, qui ad perfectionem ne tendere quidem cogitet, cum eo agere de via perfectionis: hanc enim mentem lectoribus inesse eiusmodi libri supponunt, viamque, qua rem obtineant, commonstrant.

Secundum, quod requiritur est, ut non modo vitae spiritualis perfectionem consequi velint, verum etiam ita velint, ut pariter eis placeat atque in honore sit doctrina in libro Exercitiorum tradita, et huius viae ducem eligant Ignatium. De perfectione enim obtinenda alii alia docuere; item alii aliis doctoribus magis iuvantur: quum ergo praecipuus huius operis finis alius non sit,

¹ XLIII, 26.

² Eccli. XXXVII, 12, 13, 14.

quam B. Patris Exercitia declarare ; certe quos animus ad Ignatianam doctrinam non inclinaverit, nullam in hoc libro perlegendo capient voluptatem. Qui enim terrestri itinere Romam pergere cupiat, (ut similitudini nuper adductae insistamus), quid eius intererit triremium adventus, in quas conscendat? Cui vero navigare placeat, quid erit curae terrestre iter? Quicumque ergo perfectionem expetit, eos inquit libros, quos suae menti et cupiditati aptiores existimat, et quibus illa via monstratur, quae propriae inclinationi ac studio magis est idonea.

Quod si quis tum perfectionis tum ducis atque magistri, qui viam ad eam consequendam monstraret, cupidus existeret, qui nondum sibi delegerit hanc vel illam obtinendae perfectionis rationem; iste profecto, simul atque horum Exercitiorum praestantiam agnoverit, mirum ni eorum virtutem in seipso experiri constituat. Huic quidem, utile hoc opus esse poterit ad huiusmodi existimationem comparandam: postquam vero sub magisterio periti alicuius expertique Instructoris operam Exercitiis dederit; spero fore ut librum maiori tum voluptate tum fructu iterum legat. Nam quemadmodum ars quaevis technicas voces habet, omniaque, quibus utitur, instrumenta propriis nominibus significat, quae vix intelliguntur nisi ab eo, qui sub magistro et artem exercuerit, iisque instrumentis fuerit usus: ita etiam spiritualis, qua de nunc agimus, exercitatio propria sor-

titur vocabula; et Ignatiana Exercitia peculiari-
bus nominibus declarantur, quorum significatio-
nem non alii intelligant, quam qui ea usurpave-
rint. Quomodo enim nondum exercitati capiant
quid sit principium et fundamentum, quid exer-
citium trium potentiarum, quid exercitium regis
temporalis et duorum vexillorum, quid tres bina-
rii, triplex humilitatis gradus, electiones? Quam-
plurimae his similes loquutiones passim in hoc
libro occurrunt, quae nonnisi ex usu ipsorum
Exercitiorum addisci possunt. Sit ergo tertium,
quod requiritur ad huius libri lectionem cum vo-
luptate instituendam, nonnulla ipsorum Exerci-
tiorum experientia.

Illi tandem, minime omnium, non iniucundum
fuerit hunc librum legere, oculisque perlustrare,
cui ex officio iuxta vocationem aliis Exercitia
tradere teneatur. Inde enim edocebitur, quinam
Exercitiis praestitutus fuerit finis, quibus regulis
in eis tradendis iuxta diversa adiuncta dirigen-
dus sit, quid notae significant, quid additiones
adnotationesque, quae in libro reperiuntur. Qua-
re, quemadmodum vere dici potest Btus. Pater
librum Exercitiorum iis potius, qui tradituri,
quam facturi sunt, perscripsisse; idipsum confir-
mo de nostra hac declaratione non sane arrogan-
ter, quasi audeam magistros docere, quod absit
a me; sed quia ipsa materia si utilis esse potest
discipulis, multo certe erit magistris utilior. Ne-
que enim libri de curandis morbis aegroto (cuius

quidem est non medicae arti incumbere, sed medico parere) scribuntur, sed medico: ad eum enim spectat medicamenta praescribere, de temporis humorumque qualitate considerare, de morbi natura, de aegrotantis conditione cognoscere: neque igitur aegrotis sed medicis, non discipulis sed magistris, scribendum est de viae perfectionis gradibus, de mediis atque exercitationibus, quibus adquiruntur, de arte qua cuique accommodanda sunt; verbo, de ratione spiritualis animorum salutis obtinendae.

Quae quum ita sint, nemo profecto Exercitiorum librum crebrius versare manibus debet, nemo libentius evolvere ea opera, in quibus illa declarantur, quam Patres Societatis, qui omnes perfectioni inhiant, eamque per haec Exercitia adipisci cupiunt; qui per ea ad alios instituendos exercendosque sunt vocati. Haec est ianua, per quam in Societatem ingredimur, hoc lacte nutri-mur, hoc cibo crescimus, hoc lumine intellectum pascimus, his armis Deo animos subigimus. Hoc experimento probantur tyrones, hoc subsidio in litteris progrediuntur scholastici, hac quasi praescribendorum medicamentorum sylloge adeo insignes animorum medici evadunt sacerdotes. Mirandum sane quod tantum thesaurum non diligentissime negotiamur, eoque ditescere summa cupiditate minime laboremus: his enim Exercitiis acceptam refert Societas sui Institutoris sanctitatem ac prudentiam, vocationem coniunctionem-

que sociorum, Constitutionum lumen atque sapientiam, tyronum alacritatem, scholasticorum litteras, scientiam magistrorum, coelestem concionatorum spiritum, zelum confessoriorum, quidquid denique Societas, opitulante Deo, in salutem proximorum omnis conditionis ac status operata est.

Ne vero Exercitiorum liber, quod exiguus brevisque sit, ab iis sperneretur, qui ex specie dumtaxat externa solent res diiudicare; operae pretium duxi, luminis atque doctrinae vim intus in eo latentem patefacere. Audacior equidem fui, minimus omnium Sociorum et a perfectione longissime distans, qui tantum opus sim aggressus: at quoniam libellum manibus dudum versaverim, nonnulla profecto fuerunt mihi in eo deprehendenda; ideoque adductus sum, ut quae deprehenderim depromam, ratus arrepturos inde occasionem sua sensa cum fratribus communicandi, illos qui Exercitia penitus intellexerint, accuratiusque fuerint experti.

Inter exponenda Exercitia, quaedam nonnumquam de rebus, quae in libello pressius attinguntur, paulo equidem fusius explano. Neque enim brevi illo concisoque stylo mihi utendum putavi, quo solent Directoria, ne omni voluptate ac suavitate lectores careant.

Porro tres in partes ¹ opus partitus sum. Pars prima generatim agit de libri auctore, divisione

¹ Secunda pars ac tertia, quod eas auctor morte praeruptus non perfecit, editae non sunt.

ac dispositione: tum de formâ et partibus, quibus constat spiritualis via, qualem docet ac monstrat B. Pater. In secunda vero, speciatim exponuntur quatuor hebdomadae, adiunctis omnibus orandi seseque exercendi rationibus, quae in ipsis traduntur. In tertia tandem tum regulae de dignoscendis animi motibus, tum aliae, quae sub libri fine reperiuntur, quae omnes et gravissimi sunt momenti, et ad finem, ad quem perscriptae sunt, valde idoneae.

Prima pars hoc primo volumine continetur, et in libros quinque dividitur. Quorum primus de auctore agit, de subsidiis, quibus ad librum scribendum adiutus est, ac de prima spiritualis viae parte, quae ad incipientes pertinet, vocaturque via purgativa; de gradibus denique, quibus in ea incedendum est. Secundus ad secundam viae partem spectat, proficientium propriam, cui nomen via illuminativa; simulque de impedimentis, quae in hac parte reperiuntur, nec non de gradibus, quibus incedendum in ea est. Tertius, de tertia parte, ad perfectos pertinente, quae via unitiva nuncupatur, ac de gradibus, quibus in ea incedendum est. Quartus docet quibus dotibus ornari necesse sit magister, qui aliis Exercitia traditurus est; quibus vero proprietatibus ac dispositionibus ille, qui est accepturus, instructus esse debeat: tandem de Exercitiorum duratione. Quintus denique de uberrimis fructibus agit, qui de Exercitiis percepti sunt.

Quoniam vero haec omnia in viginti illis adnotationibus, quae in ipso libelli principio exstant, aut declarantur, aut obiter saltem attinguntur; merito dixeris libros quinque primi huius voluminis nihil aliud esse, quam illarum Adnotationum expositionem: eadem autem via atque opera plures alii textus expenduntur, unde non parum luminis accipitur, ad spiritum et auctoris et libri cognoscendum.

Reliquae duae partes in suos quaeque libros dispescentur, si ad eas perficiendas otium, vires et gratiam Dominus largiatur. Cedant omnia ad maiorem divinae Maiestatis gloriam, ad nonnullum Patrum Fratrumque solatium, quorum potissimum gratia hunc laborem aggressus sum; ad spiritualem denique profectum atque aedificationem eorum, qui librum perlegerint.

PRAEFATIO

PRIMI HVIVS VIAE SPIRITVALIS LIBRI

Tria in primo hoc libro primae partis Spiritualis Viae tractantur. In quatuor enim primis capitibus agitur de libri Exercitiorum auctore, deque subsidiis, quibus ad scribendum adiutus est. Deinde, a capite quinto ad decimum quartum, decem capitibus ostenditur quid sit spiritualis exercitatio, qua ratione fiat, quibus passibus per eam procedatur, quamque gerat cum ea corporea exercitatione, qua materiale iter conficitur, similitudinem: qua quidem similitudine primo declaratur triplex via, seu potius partes tres, quibus constat via perfectionis, purgativa, illuminativa et unitiva vocari solitae; itemque triplex sese exercentium status, incipientium, inquam, proficientium ac perfectorum: ostenditur deinde triplici huic viae seu personarum statui divisionem in quatuor hebdomadas respondere. Tota haec doctrina difficilior captu est: versatur enim in actibus internarum facultatum, gradusque, quibus spiritualis homo in via perfectionis proficit atque progreditur, per concepta tum rationis dictamina tum proposita in dies perfectiora. Quamvis autem earum rerum consideratio magistris, qui alios docturi sunt, potius competat, quam eis

generatim, qui sese exercent; nihilominus necessarium duxi eas hic declarare, tum quia huic doctrinae tota Exercitiorum fabrica innititur, tum quia placuit B. Patri iam in ipso eorum exordio, per exercitium trium potentiarum, in eam nos introducere. Quoniam vero difficilis est materia, quam maxima potui perspicuitate, eam disponere conatus sum.

Postremo tandem, a capite decimo quinto ad primum et trigesimum, tractantur rationis dictamina et proposita in via purgativa ab incipientibus concipienda, virtutesque huic statui congruentiores. Quae quidem doctrina est tum magis ex se perspicua et agendo accommodatior, tum suavior utiliorque.

LIBER PRIMVS

DE LIBRI EXERCITIORVM AVCTORE, SCOPO AC DISPOSITIONE

CAPVT I

DE LIBRI EIVSQVE AVCTORIS PRAESTANTIA

Librum Exercitiorum Spiritualium scripsit B. Pater Ignatius simul atque ad meliorem frugem se recepit, edoctus ex iis, quae ipse in se fuerat expertus, atque ex earum rerum, quae sibi acciderant, examine attentaque consideratione. Depictam ibi veram sui animi effigiem nobis reliquit; descriptam praeterea viam ac media, quibus tum ipse ad summam perfectionem a Deo euectus est, tum nos ad eandem perfectionem contendamus, aliosque homines ad ultimi finis consequutionem adiuvemus; ita ut in duobus his (in studio, inquam, propriae perfectionis, et in zelo perfectionis aliorum), veri filii simus atque imitatores eius, qui nobis a Deo pater, dux et magister datus est. Quum enim Dominus B. Patrem a tenebris ad lumen, a vanitate ad veritatem, de mundi militia ad Legionem, nomine Filii sui Iesu insignitam, evocaverit; divinae providentiae summo opere conveniens fuit, ut armis eum instrueret, et

eorum usum exercitationemque doceret, quibus ille huius Legionis milites instrueret atque exerceret; ipsi vero in pugnam procederent, animosque suo Creatori subderent, easque victorias obtinerent, quas hodiernis temporibus per divinam iam misericordiam obtentas contemplamur. Haec porro Exercitia esse spiritualia huius exercitus arma, fatetur ipse B. Pater his verbis ¹: «Ad exercitia spiritualia aliis tradenda, postquam quisque in se ea fuerit expertus, assuescant; et dent operam omnes, ut eorum et reddere rationem, et in hoc armorum spiritualium genere tractando, (quod Dei gratia ad ipsius obsequium tantopere conferre cernitur), dexteritatem habere possint.»

Verum cogitare quis poterit, recentius a mundana vanitate extricatum fuisse B. Patrem, minusque in virtutum exercitatione, orationisque usu versatum, quam ut sperari posse videatur, librum a se illo tempore scriptum fore universis animorum statibus tam aptum, adeo luminis virtutisque plenum, documentisque ac regulis adeo certis instructum, ut eorum usu possit quisquam id quod est in contemplatione purissimum abditissimumque tuto adipisci, et altissimum attingere culmen perfectionis. Immo vero, si quid expectare licet a tam novo tyrone, (id quod etiam libelli stylus adeo planus, adeo concisus, adeo simplex ostendit), illud est, aptum quidem tutumque documentum, quo regantur incipientes in spirituali via, ad prave actam vitam detestandam, atque aliquam meditandi, conscientiae discutiendae, confitendi peccata, corporisque dominici cum fructu suscipiendi, rationem addiscant. Ea enim fuit nonnullorum sententia, qui ex facie dumtaxat extrinsecus apparente de libello iudicarunt.

¹ Const. P. IV. c. 8. § 5.

At vero, si res attentius inspiciatur, talis reapse liber Exercitiorum est, quales B. Pater sinceros Societatis filios esse voluit. In Societate enim «Ratio vivendi in exterioribus, iustas ob causas, ... communis est ¹.» Hinc enim eorum agendi ratio, adeo ingenua simplexque esse debet, adeo singulorum statui, ingenio, captuique accommodata, ut nemo terreatur, nemo eos fugiat; imo vero infirmi atque imperfecti, illiterati ac rudes alliciantur, sicque trahantur, ut libenter ab illis adiuvari cupiant, tamquam ab hominibus ingenio sibi moribusque paribus, quibus non plura naturae gratiaeque dona insint, quam ipsi opus habent. Hinc vero tanto lumine coelesti rerumque spiritualium notitia donati esse debent, adeo in perfectis virtutibus exercitati, ut vel sapientissimo cuique ac perfectissimo admirationi magnae sint, idemque possit ab illis, in quocumque tandem statu versetur, omni tempore adiuvari. Huiusmodi igitur est Exercitiorum liber: quamvis enim tam humilem simplicemque gerat externam faciem; si tamen eius spiritus ac vis penitus inspiciatur, plenus deprehenditur luminis atque doctrinae pro quocumque statu et genere personarum: incipientibus quidem lac est, solidus vero cibus perfectis; splendor praeterea, quo et ii illustrentur, qui mentis oculos aperire incipiunt, et qui apertissimos habent, caecutiant. Quare similis est flumini, de quo sermo fit apud Ezechielem ², cuius aquae egrediebantur subter limen domus ad orientem, et quo longius profluebant, eo amplius intumescebant. Et angelus, qui habebat funiculum in manu, mensus est quatuor partes mille cubitos longas: in prima quidem parte aqua talos tangebatur, in secunda

1 Exam. c. 1. § 6.

2 Ezech. XLVII.

vero genua, in tertia autem renes, in quarta denique non poterat pertransiri. Quatuor heic Exercitiorum hebdomadas videre videor: adeo enim obvia sunt exercitia primae hebdomadae, ut nullum sit hominum genus, cui tradi non possint: reliqua vero adeo alta atque impervia, ut nonnisi eis tradi liceat, qui praestantioribus animi dotibus excellant, et magna contentione ad perfectionem tendere statuerint, ut admonuit B. Pater ¹, et infra suo loco dicemus. Porro de quarta hebdomada, ubi agitur de unione cum Deo, quae tractatur in exercitio potissimum ad amorem obtinendum, illud Propetae dici potest ²: «Torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquae profundi torrentis, qui non potest transvadari.»

CAPVT II

B. PATREM AD SCRIBENDVM EXERCITIORVM LIBRVM MAGNO-
PERE A DEO FVISSE ADIVTVM

Hactenus de libri praestantia breviter dixi, fusius infra dicturus. Neque vero obstat, scripsisse haec B. Patrem in ipso conversionis initio: Deus enim, ut ipse dictitabat, illum edocebat, et more spiritualis patris ac magistri tradebat Exercitia. Specialem vero hanc curam impendisse Deum in Ignatio, quem plurimorum magistrum elegerat, facile persuadetur. Ipsa etiam effecta, quae nunc iam adeo luculenter apparent, ut negari nequeant, doctrinam hanc coelitus haustam demonstrant. Non enim docet Deus, perinde ac homo, verba per aures immittendo, sed interius mentem il-

¹ Const. P. IV. cap. 8. litt. E. et P. VII. cap. 4. litt. F.

² Ezech. XLVII, 5.

lustrando, veritatisque cognitionem, pro virtute ac potentia, qua gaudet, infigendo. Quae quum ita sint, quis Deo tempus assignet, quo discipulos edoceat? Quis praescribat annorum numerum in hac schola transigendorum, ut doctor quis in hac theologia renuntietur? Atqui haec omnia a divina voluntate pendent: ut enim ait Ecclesiasticus ¹, «Si Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiae replebit illum, et ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiae suae.» Id vero hac in re magis est admiratione dignum, noluisse, prout facere potuit, Deum, B. Patri Exercitia infundere ac revelare, eumque repente docere, sed aliquot dierum, imo et mensium tractu et per propriam exercitationem instituere, et, quo expertior evaderet, exercere placuit. Nam etiamsi accepti luminis tum praestantia tum vis et efficacia divinam profecto opem promebant; ratio tamen instituendi ea erat, quae ab homine cum homine teneri solet. Neque enim Deus id unum agebat, ut Ignatius addisceret, sed ut aliorum etiam doctor institueretur. Ita videlicet se Deus cum B. Patre gerebat, teste ipso Ignatio; ut solet sapiens magister cum rudi discipulo, cui nihil novi explicat, nisi postquam audita acriter menti infixerit. Unde illud didicit B. Pater, quod est in suo libro valde praecipuum, exercitationum, inquam, per quosdam perfectionis gradus distributionem, ordinatamque dispositionem, admonens praeterea ne ad posteriora gradum quis faceret, donec in prioribus satis profecerit; quod sane, quo attentius ac pacatius fiat, «Exercenti se, inquit B. Pater ², in prima hebdomada, expedit nescire quid in secunda sit acturus: sed ad consequendum illud, quod tunc quaerit, acriter laborare, perinde ac si nihil boni postea esset reperturus.»

¹ Eccli. xxxix, 8, 9.

² Adnot. 11.

Divinae huic institutioni, intus receptae, accessit propria exercitatio, eaque adeo accurata ac strenua, ut facile potuerit Ignatius brevi praestans magister effici, testante Paulo III, Pontifice Maximo, in Brevi approbationis, esse Exercitia «Ex vitae spiritualis experimentis elicita.» Si quis namque sedulo consideret quam diu orationi B. Pater vacabat, quoties se flagellis caedebat, quantum in sui mortificatione desudabat, quales hostiles incursus patiebatur, quasque consequebatur victorias, quot et quibus coelestibus consolationibus illustrationibusque dignatus sit; intelliget is profecto tanta ac tam mira haec fuisse, ut non modo libro, quo de nunc agimus, scribendo impar non fuerit; verum etiam, si quidem scribendus ei esset, eum nonnisi perfectissimum absolutissimumque perscribere potuisse. Lege, sis, Ignatii vitam, a Petro Rivadeneira scriptam, libro primo usque ad caput octavum, in quo de libro Exercitiorum agitur, et miraberis vocationem Dei efficacissimam, mutationem dexteræ Altissimi, insignem periturarum rerum contemptum, intensissimum dolorem animique contritionem ob admissa peccata, integram minutissimamque peccatorum confessionem, quasi eius qui sincera futurae emendationis proposita concipiebat, vitam denique in Manresano xenodochio actam, vere tam excelso aedificio consentaneam, quod super hoc fundamentum Deus extruere meditabatur. Missae sacrificio, vesperarumque et completorii precationibus intererat; septem horas in oratione, fixis humi genibus, ponebat; ter se diebus singulis acriter verberabat; aqua et pane vitam tolerabat, carnibus vinoque semper abstinens, omnibus diebus, praeterquam dominico, ieiunans, humi cubitans, noctis maximam partem vigilans, singulis diebus dominicis peccata sua confessione eluens, et sacrae synaxis praesidio sese

confirmans saepius profecto, quam illorum temporum mores postulabant, inde autem initium duxit hodiernus usus crebrius ad Sacramenta accedendi. Interioris et consolationis et desolationis, devotionis et ariditatis, pugnaeque inter carnem ac spiritum, experimenta fecerat; diversos tandem senserat spiritus, qui more turbulentorum ventorum humanum animum exagitant. Adde procellam illam scrupulorum, in qua paene naufragium fecerat. E quibus tamen omnibus, Deo quidem favente, incolumis evaserat, animos peritiamque strenui remigis ac navarchi adeptus, quibus adeo quassatam animi naviculam inter tot fluctus ac tempestates gubernaret, donec per fidem, fiduciam et cum divina voluntate conformationem in tranquillum portum tandem aliquando perduceret.

Tot vero divinis illustrationibus, quibus tunc temporis recreatus est, tam praestantibus mirandisque, recensendis, cuius ingenium par esse videatur? De mysterio enim beatissimae Trinitatis altissime sentiebat: illud praeterea tanta argumentorum, similitudinum, exemplorumque copia audientibus explicabat, ut ii admiratione raperentur: imo vero, homo litteris minime excultus, qui nihil aliud quam legere ac scribere didicerat, a Deo edoctus tractatum de Trinitate composuit. Item, quum die quodam, prope Manresam, paululum consedisset in via, quam fluvius Cardoner praeterlabitur, mentis ei oculi aperti atque illuminati sunt, ut permulta, tum quae ad fidei mysteria pertinent, tum quae ad scientiarum cognitionem, optime intelligeret. Porro haec mentis illustratio usque adeo copiosa fuit atque excellens, ut ipsemet Ignatius negaret, reliquas omnes illuminationes atque divina adiumenta, quae per totam vitam a Deo accepisset, in unum coacervata, cum hac una posse conferri. Praeterea in ipso Manre-

sano xenodochio octo dies integros in exstasi sive abstractione a sensibus ad coelites raptus permansit. Quibus certe divinis visitationibus mirum est quantum eius fides roboraretur, quantum coelesti lumine perfunderetur; solitus dicere, si fidei mysteria in sacris bibliis minime scripta exstarent, si, (quod fieri nequit), sacra ipsa biblia perirent; firma nihilominus certitudine eis ipsum esse adhaesurum, alte servaturum in animo defixa, imo fore ut ea profiteretur, doceret, vitamque ipsam pro eorum veritate profunderet. Quae quum ita sint, quis obiiciat adeo novum in vita spirituali Ignatium, ut eam docere non potuerit? Quis potius non miretur, quis Deum summis laudibus non extollat, ob luminis copiam et benedictiones dulcedinis, quibus suum servum ad huiusmodi librum perscribendum, praevenit, in quo, tamquam in nautica pyxidicula, spiritualis vitae, et vias universas descriptas, et scopulos omnes notatos posteris reliquit, praesertim quum in hac navigatione tam multi homines periclitati et fluctibus obruti fuerint? Mea quidem sententia, nihil libro detrahit auctoris in via spirituali novitas; imo vero, considerata eius in scribendo diligentia, gratiis a Deo acceptis, altissimoque perfectionis gradu, quem tam brevi tempore consequutus est, confiteri tenemur, magnum ibi coelestis luminis thesaurum latere, in eoque inveniundo magna cum animi demissione nobis esse laborandum.

Neque illud est silentio praetereundum, quod docet beatus Gregorius ¹, multa aperire Deum servis suis, eorum dumtaxat bono; quae sane, quoniam aliis ea tradere non sinit, et verba et declarandi viam denegat. At vero, quoties aliquem aliorum ducem ac magistrum

1 Lib. 17. Mor. cap. 14.

seligit; ita ei veritatem patefacit animosque ad virtutem exercendam adiicit, ut simul illum doceat rationem ea aliis tradendi, quae ipse praeceperat, et in eo itinere, quod ipse confecit, alios regendi et manu veluti ducendi. Id praedicat Paulus, secum et cum aliis Apostolis egisse Deum: veritatem enim ita ei Dominus aperuit, ut aliis eam tradere valeret; ideo in laboribus persecutionibusque confirmavit, ut alios confirmaret atque consolaretur. De priori enim dicit ¹: «Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiae claritatis Dei.» Vbi «Illuxit ad illuminationem,» illud sonat: «ita nobis illuxit, ut alios illuminare valeamus.» De posteriori autem scribit ²: «Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.» Continuo autem officia sibi a Deo praestita fuisse confirmat, ut eadem ipse fratribus praestaret. «Sive tribulamur, subdit, pro vestra exhortatione et salute; sive consolamur, pro vestra consolatione; sive exhortamur, pro vestra exhortatione et salute, quae operatur tolerantiam earundem passionum, quas et nos patimur.» Apostolorum est haec gratia, eorumque, quos Deus medicos animorum magistrosque constituit. Id ipsum aliis etiam rebus contingit. Etsi enim omnes universim homines cibum sumunt, aluntur, moventur; paucissimi vero norunt qua ratione concoquatur cibus, quo in loco fiat sanguis et per quasnam venas dividatur; undenam oriantur et per quas

¹ 2 Cor. iv, 6.

² Ibid. i, 3, 4.

corporis partes protendantur nervi; qua tandem ratione universus motus exerceatur: haec enim omnia post diuturnam observationem laboremque exercitatissimi medicorum vix agnoscunt: hi namque humani corporis anatomiam saepius considerantes et attente curiosiusque eam perscrutati, tum demum oculis apertum ac manifestum conspiciunt, in bonum corporeae sanitatis, ea quae ad ipsam sanitatem vitamque conservandam magna industria ac sagacitate natura obtexerat. Ita prorsus videmus multos esse homines divinis illustrationibus aliisque donis dignatos, praestantissimis virtutibus insignitos, qui vel earum nomina ignorant; qui semper ulterius progredientes, usque ad intimam cum Deo coniunctionem, viae tamen, per quam ad eam ipsi pervenerunt, nullam aliis rationem reddere sciunt; qui habent, ut dici solet, contritionem, et nesciunt eius definitionem; verbo, sibi sunt sancti, sanctitatem alios docere non possunt.

Quum igitur tam pauci exstent, qui hanc humani spiritus anatomiam calleant; usque adeo in ea B. Pater iam ab ipsis primordiis excelluit, adeo insigni spiritualis discretionis dono instructus fuit, ut alii magistri coram Ignatio pueri viderentur, ipsum vero cordis abditiissima oculis corporeis intueri diceres: vix uno verbo opus erat, ut aegritudinem perspectam haberet; vix aliud reddebat verbum, et aegros sanitati restituebat. Coelestem hanc de spirituali anatomia scientiam, in libro Exercitiorum scriptam reliquit: neque scio equidem qua aptiore voce librum nominem, quam si appellem Spiritualem Anatomiam. Nam quemadmodum si corporea membra ad anatomicum examen disecta describas aut oculis spectanda obiiicias, nihil speciosi iucundive referunt, nihil quod imperitorum oculos oblectet aut alliciat, exhibent; viri autem docti, reique anatomicae

periti, humani corporis constitutionem, divinaeque sapientiae secreta ibi abdita spectantes, mirifice delectantur, idque omnium optimum librum reputant tum ad aegritudinum naturam exquirendam dignoscendamque, tum ad earum curationem ac remedium procurandum: ita Exercitiorum libro contingit; detectas enim omnes spiritus venas, compages, nervos, oculisque intuenda obiiicit quaecumque in interiore homine latitant: quam ob causam verbis utitur nudis, caret stylo, caret eloquentia, caret omni rhetorico ornamento. Ea vero causa fuit, ob quam sperneretur ab imperitis, at a peritis summo in honore haberetur, praesertim ab animorum curatoribus, qui prius in semet ipsi, postea vero in aliis illius praeceptionum documentorumque vim experti fuerint. Quod si desit experimentum, neque libri doctrina, neque in eo latens sapientia cognosci atque intelligi possunt, ut docet B. Pater ¹, et nos infra dicemus; quum enim totus quantus est ad actum exercitiumque attemperatus accommodatusque sit, sublato exercitio, omni caret efficacitate; non secus ac medicamentum, quod nisi interiori calore stimuletur exciteturque, virtute actuque omni destituitur.

CAPVT III

DE ALIIS ADIVMENTIS, QVIBVS AD LIBRVM CONSCRIBENDVM
IGNATIVS INSTRVCTVS EST

Non parum quidem luminis scribenti librum Ignatio immisit Deus, diuturnumque in se fecerat experimentum: at vero non minus in aliis etiam fecerat hominibus. Neque vero illud libello deest, quod (ut patet in

1. Const. P. IV. cap. 8. § 5.

medicamentis), praecipuum est in rebus probandis, quae ad exercitationem referuntur; earum, inquam, usus atque experimentum. Vt enim omittamus quantum utilitatis Exercitiorum usus christianae reipublicae in omnem partem attulerit, postquam scripta sunt, (id enim et Pontifex Maximus in probationis Brevi testatur, et nos inferius persequemur); illud unum est mihi nunc demonstrandum, praeter tot ac tanta adiumenta, ut diximus, quibus vel inter scribendum B. Pater instructus fuit, hoc alio non caruisse ad Exercitia sapienter perscribenda, eorum, inquam, usu atque experimento. Indubium quidem id est, quod in capite quinto, libro primo Ignatii vitae legitur, in ipso suae ad Deum conversionis initio, dum adhuc Manresae versaretur, cum aliis hominibus agere, ferventissimisque tum sermonibus tum adhortationibus, sacrum illum ignem, qui intus ardebat, depromere coepisse. Vtque erat homo veritatis ac spiritus plenus, non is erat suorum verborum sensus, ut aera verberaret; imo vero, quum publice universis, tum privatim singulis, simul ac virtutis amorem, commutandaeque in melius vitae desiderium persuaserat, fixum aliquod pensum occupationemque praescribebat, quibus ad propositum finem consequendum exercerentur. Quemadmodum enim peritus medicus non satis fecisse arbitratur, si aegrotantem iucundis sermonibus recrearit, si desiderium excitaverit recuperandae sanitatis; id enim neque factum arduum est, neque eiusmodi, quod a quovis homine praestari non possit; at (prout ratio postulat suae professionis), recognita morbi natura, aegrique temperamento, idoneum recuperandae valetudini medicamentum praescribit, opportuno eum tempore invisit, pharmaci effecta observat, «a iuvantibus enim et nocentibus, iuxta apophthegma, sumitur indicatio:» ita

non minori profecto, contentione, imo vero maiori, spiritualium eorum profectum B. Pater promovebat, quorum susceperat curam: postquam enim aeternae salutis desiderium accenderat, aliquem praescribebat legendi, meditandi, secundum mentem aut vocem orandi, propriam conscientiam examinandi modum, singulorum dispositioni captuique accommodatum, fructumque inde perceptum serio accurateque perpendebat. Atque eiusmodi examen et consideratio boni vel mali successus humanarum actionum inter praecipuas exercitationes a B. Patre habebatur; ab ipso saepius usurpata, nobisque, quo facilius spiritualis vitae magistri efficeremur, summopere commendata est ¹. Qua quidem consideratione atque examine exercitatus, divinoque lumine adiutus, singularem tam brevi tempore experientiam adeptus est; eaque Exercitiorum librum, et in eo traditas regulas, notas, additionesque universas peperit.

Opem etiam B. Patri attulit spiritualium virorum consuetudo: nam praeterquam quod abditissima animi sensa Confessariis summa integritate animique demissione aperiebat, eorumque documentis et consiliis obtemperabat; indubium est illud, quod equidem ex P. Petro Rivadeneira accepi, audivisse a B. Patre, in conversionis principio captum se studio et curiositate cum viris agendi, qui sanctitatis existimatione praecelebant, eosque exquisivisse, fuisse etiam cum eorum nonnullis colloquutum; at vero illico ab incepto destitit, tum quod mentis id evagationem potius quam profectum attulerit, tum quod intelligerete eos demum viros esse spirituales, qui solidis virtutibus studiosius exercendis incumbunt, illud verissimum expertus quod ha-

1 Const. P. IV. cap. 8. litt. C. D. E.

betur apud auctorem libelli «De Imitatione Christi ¹:» «Quidam non sincere coram me ambulant, sed quadam curiositate et arrogantia ducti, volunt secreta mea scire, et alta Dei intelligere, se et suam salutem negligentes,» etc. Et paulo inferius: «Quidam, ait, solum portant suam devotionem in libris, quidam in imaginibus, quidam autem in signis exterioribus et figuris.» Et alibi ² ipse: «Nisi quis ab omnibus creaturis fuerit expeditus, non poterit libere intendere divinis. Ideo enim pauci inveniuntur contemplativi, quia pauci sciunt se a perituris et creaturis ad plenum sequestrare.» Item ³: «Quidam se resignant, sed cum aliqua exceptione; non enim plene Deo confidunt: ideo sibi providere satagunt. Quidam etiam primo totum offerunt, sed postea tentatione pulsati, ad propria redeunt; ideo minime in virtute proficiunt. Hi ad veram puri cordis libertatem et iucundae familiaritatis meae gratiam non pertingent, nisi integra resignatione et quotidiana sui immolatione prius facta, sine qua non stat nec stabit unio fruitiva.» Ex quibus aliisque similibus locis sensisse eruitur pium hunc auctorem, inter eos, qui viros se spirituales esse profitentur, paucos admodum in veram spiritus venam incidere. Tota denique tam pii tamque in honore, nec immerito, habiti libri doctrina, in duobus his quasi polis vertitur, ut se ipse quisque et creata omnia relinquat, Deoque perfecta cum divina voluntate coniunctione et consensu adhaereat. Itaque subdit ipse ⁴: «Dixi tibi saepissime, et nunc iterum dico: Relinque te, resigna te, et frueris magna interna pace. Da totum pro toto, nil exquire, nil repete, sta

1 Lib. III. cap. IV.

2 Ibid. cap. XXXI.

3 Ibid. cap. XXXVII.

4 Ibid. cap. XXXVII.

pure et inhaesitanter in me, et habebis me. Eris liber in corde, et tenebrae non conculcabunt te. Ad hoc conare, hoc ora, hoc desidera, ut ab omni proprietate possis spoliari, et nudus nudum Iesum sequi, tibi mori, et mihi aeternaliter vivere,» etc. Quae quidem doctrina ita B. Patris animo insedit, liberque ille adeo in eius spiritum quadrabat, ut magister sibi coelitus datus videatur. Neque immerito Ignatii vita «Contemptus mundi vita actuque praeditus» dictitabatur. Mea quidem sententia, scopus sibi in Exercitiorum libro conscribendo a B. Patre praestitutus, ille fuit, ut iter sterneret, gradusque omnes demonstraret, quibus ad perfectionis apicem, quae in hoc libro proponitur, obtinendum, tuto deveniretur. Quam sane perfectionem quoniam in tam paucis viris, ut dictum est, invenit, ab iis exquirendis cessavit; id sibi sufficere ratus, reperisse in eis, quibuscum egerat, discrimen quod inter spiritum ac spiritum intercedit, ut id quod est pretiosum a vili dignoscere disceret; Deo maximis gratiis actis ob thesaurum in libello de «Contemptu mundi» inventum: hic enim perinde ac si vivens magister esset, apposite semper tum ad praesentem necessitatem, tum ad animi sensa eum edocebat.

CAPVT IV

EORVM, QVAE HACTENVS DICTA SVNT, RECAPITVLATIO

Vt igitur ad propositum redeamus, quis non videat quantam doctrinae copiam verae perfectionis appetentes ex Exercitiorum libro haurire possunt? Luculenter id patebit, consideranti delectum a Deo fuisse Ignatium tot animorum doctorem; totamque doctrinam, aut maximam saltem eius partem, divinitus immissam ei fuis-

se. Quemadmodum enim superna beneficia gratiaeque prorsus eximiae, quas Dominus illi est elargitus, necnon benedictiones dulcedinis, quibus ipsum praevenit, eo collineare videntur, ut idoneus animorum minister a Deo efficeretur; pari profecto ratione dici posse videntur ad rectam horum Exercitiorum institutionem ordinatae: nam praecipua media, quibus ad salutem animorum promovendam et B. Pater usus est, et nobis adhibenda reliquit, sunt Spiritualia haec Exercitia. Ad hunc enim finem tam saeva corpus verberatione toties cruentavit, tanto tempore orationi magno fervore vacavit, animique singulari mortificatione se ipse contrivit ac edomuit. Ad hunc finem tam graves passus est tentationes, scrupulisque afflictus ac paene confectus est, tot denique inter sese adversantium spirituum motibus iactatus. Ad hunc finem tot coelestibus visitationibus recreatus est, tamque excellenti inusitataque luce eius mens illuminata, tanto ardore inflammata, tantaque vi rapta voluntas, ut patet in ecstasibus atque a sensibus abstractionibus, signisque aliis manifestis quae foras prodibant. Ad hunc etiam finem contulit confessoriorum experientia, aliorumque doctorum et virorum spiritualium, quibuscum agebat; eorumque etiam qui B. Patrem de spirituali profectu consulebant. Ad hunc denique finem non parum adiuventi attulit assidua libelli «De imitatione Christi» lectio, cuius doctrinam probe calluit, totis visceribus hausit, et ad opus deduxit: imo vero ad illam perfectionem adipiscendam, quae in eo libro edocetur, regulae universae, notae, verbo, documenta omnia, quae in Exercitiorum libro reperiuntur, collineare videntur. Elucet igitur, iis omnibus, tum naturae tum gratiae donis, quotquot considerari potuerint, B. Patrem fuisse a Domino locupletatum: praestanti, inquam, ingenii vi, singulari pru-

dentiae, spiritualium rerum tum in seipso tum in aliis experientia, supernaturali mentis illustratione, amore divino, ardenti studio salutis animarum promovendae. Praeditus erat praeterea perspicua suimet ipsius aciorumque cognitione, discretionis nimirum dono prorsus singulari, quo penitus seipsum introspiceret, internas omnes actiones recognosceret, minimasque spiritus veluti partes distingueret, motus impulsusque animi, vel abditissimos, universos persentisceret; ex iis vero, quae in se expertus fuerat, intelligeret, ac paene dixerim, oculis intueretur, quae in aliorum animis, quantumvis occulta, agerentur: quae quidem omnia tanta perspicuitate cernebat, ut paucis verbis, iisque peropportunitis descripta nobis reliquerit. Exemplo res declarabitur. Etsi enim multi reperiri possunt, qui terrarum orbis magnitudinem, amplitudinem oceani, regnorum provinciarumque multitudinem oculis spectaverint; at vero paucissimi sunt, qui terras dimetiri noverint, qui sciant quae quibus respondeant, quibus coelestibus tum circulis tum fixis punctis: imo etiam eorum, qui haec callement, paucos admodum reperias, qui universum terrarum orbem in compendium redactum in globulo tabellave describere norint: quae sane qui faciunt, ea industria et arte perficiunt, ut ibi spectanda obiciant regnorum amplitudinem, provinciarum situm ac sedem, distantiam urbium, solis ortum atque occasum, dierum ac noctium in qualibet mundi plaga durationem; idque adeo fideliter, ac si ibidem ipsi adessemus: neque quod exigua sit geographica tabella, minuitur ibi descripti orbis magnitudo; neque exiguum arguit ingenium in artifice, qui eum ad tam brevem molem ac spatium redegit. Ita plane Exercitiorum liber dici potest tabella, continens non orbis terrarum, sed coelorum, aut potius Ignatiani spiritus animique descriptionem. Nam B. Pa-

ter postquam longissimum a semetipso ad Deum iter confecit, interiorisque huius mundi magnitudinem intuitus est, (qui quidem mundus etsi parvus appellatur, hac tamen adspectabili rerum universitate longe maior est), postquam levavit se supra se, et in immensum divinitatis pelagus sese ingurgitavit, magnitudinemque maximi orbis, Dei inquam, compertam habuit, (quantum patitur mortalis haec vita); quae animo conceperat, hoc in libro expressit, in exigua charta spiritus sui magnitudinem descripsit, qui videlicet a perituris rebus expeditus, et corpore, paene dixerim, exutus, plena libertate ad Deum evolabat. Si igitur auctoris praestantia atque spiritus, magnam operi conciliat existimationem; non minorem existimationem operis excellentia, simul ac cognitum id sit, conciliat auctori: neque dubito fore, ut optime de Ignatio sentiat, quicumque persuasus fuerit ornatum eum eximia illa sanctitate fuisse, quam in Exercitiorum libro praedicat. Quod equidem indubitatum habeo: praetermissis enim aliis argumentis, illud sufficiat, in eo condendo caruisse Ignatium exemplari cuius formam exprimeret, illudque unum exemplar obtinuisse, quod Dominus ipse in animo impresserat. Ad cuius rei plenioris intelligentiam, de libelli scopo, deque ratione, qua B. Pater in eo scribendo se gessit, nonnulla disseremus.

CAPVT. V.

EXERCITIUM SPIRITVALE NOMINE VIAE SIGNIFICARI

Exercitium spirituale docet ac declarat B. Pater similitudine materialis viae, iuxta loquendi rationem saepius a sanctis viris usurpatam, et in sacris Bibliis usitatissimam. In postremis namque diebus «Ibunt po-

puli multi, inquit Isaias ¹, et dicent: Venite, et ascendamus in montem Domini, et ad domum Dei Iacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius.» Et inferius ² loquens similiter de temporibus legis gratiae, «Et erit, ait, ibi semita et via, et via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, et haec erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.» In cuius prophetiae adimpletionem, Christus Dominus hanc adeo sanctam, rectam ac tutam viam demonstrans, «Ego sum, inquit, via, veritas et vita ³.» Quam etiam loquutionem saepe, ut videbimus, adhibet B. Pater, praesertim in ipso Exercitiorum limine, in prima adnotatione, explicans quid veniat hoc Spiritualium Exercitiorum nomine: «Hoc nomine, inquit, Exercitiorum Spiritualium intelligitur quilibet modus examinandi conscientiam, meditandi, contemplandi, orandi vocaliter et mentaliter, et aliarum operationum spiritualium, prout deinceps dicetur.» Quae quidem omnia asserit esse spiritualia exercitia, «Sicut ambulare, ire (seu iter facere) et currere, sunt exercitia corporalia.» Hac igitur corporalis exercitationis similitudine, quae fit ambulando, iter faciendo, currendo, ambulatio, iter et cursus per viam spiritus vocatur exercitium spirituale.

Quae quidem doctrina, simulque huius similitudinis opportunitas, quo plenius intelligantur, illud est consideratione dignum, in corporali itinere aliud quidem esse ipsum iter, aliud vero ea, quae itineri accidunt. Iter enim est ille passuum ordo, quibus recedimus a termino a quo egressi sumus, et per medium quam

1 Is. II, 3.

2 Is. XXXV, 8.

3 Ioan. XIV, 16.

brevissimum rectissimumque, ad terminum, ad quem tendimus, accedimus. Viae vero accidere dicuntur locus aequior iniquiorve, amoenitas, anfractus, si sit arboribus consitus, aut iis nudus, et horum similia. Item, in itinere alia sunt adiumento, alia corpori tuendo: adiumento quidem sunt equi, rhedae, lecticae, calcaria ac flagella, quibus equi exstimulantur, commeatus quibus alantur homines; tuendo vero corpori conferunt ocreae, impilia, aliaque similia instrumenta contra anni intemperiem; item arma quibus a latronibus defendamur.

Haec in via etiam spirituali reperiuntur. Aliud enim est ipsa via, aliud vero ea, quae viae accidunt. Porro via nihil est aliud, quam divina praecepta et divinae voluntatis exsequutio, prout in Psalmo cxviii iterum et saepius praedicatur: «Beati, inquit regius Psaltes, immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.» «Vtinam dirigantur viae meae ad custodiendas iustificationes tuas:» et «In via mandatorum tuorum cucurri, quum dilatasti cor meum.» Haec mandatorum via gradatim nos ducit ad exsequendam voluntatem Dei bonam, beneplacentem et perfectam, iuxta Paulum ¹: unde gravissime asseruit Basilius ²: Τὴν γὰρ εἰρμῶ καὶ τάξει διὰ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως ἐπὶ τὸ τέλειον προκοπήν, ὁδὸν ἐξακούομεν. «Viam, profectum eum, qui serie atque ordine per iustitiae opera et scientiae illuminationem ad perfectionem tendit, intelligimus.» Idipsum asseruisse videtur Apostolus ³, dicens: «In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem,» id est, a minori claritate ac

1 Rom. xii, 2.

2 Lib. de Spir. Sancto, cap. viii.

3 2 Cor. iii, 18.

luce ad maiorem lucem et claritatem, qua animus in dies restauratur, seu altiora ac perfectiora in dies detegit, novaque, atque uberiora donorum incrementa accipit, quasi ex divino Spiritu: itaque usque ad perfectam cum Deo coniunctionem progreditur.

Huiusmodi autem viae accidunt devotio aut mentis ariditas, consolationes desolationesve, tranquilla quies aut tentationum procellae, in quibus summa solet varietas reperiri: nos vero neutrum horum attendentes, imo adversus hostiles incursus pugnantes, et ad veras solidasque virtutes consequendas insistentes, ut monet B. Pater, sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores, curare debemus semper in via divini servitii progressum facere.

Eadem prorsus ratione in hac spirituali via nobis alia adiumento sunt, alia defensionis. Quam plurimum quidem iuvant oratio, meditatio, propriae conscientiae discussio, piorum librorum lectio, aliaque huiusmodi, quibus sane quasi rhedis ac lecticis vecti progredimur, maiore vel minore commodo, in via perfectionis, quam declaravimus. Iuvant praeterea tum corporeae afflictationes, quibus tamquam calcaribus flagellisque corpus exstimulamus edomamusque; tum meditationis puncta, verbum Dei, fideique veritates, quae sunt huius itineris commeatus, ad animi victum ac recreationem.

Instructos pariter nos esse oportet iis omnibus, quibus nos tueamur: consilio nimirum, ne de via deflectamus; solatio, ne deficiamus; robore, ut perseveremus: ea enim sunt veluti instrumenta, quibus viator a coeli intemperie tueatur, a dubiis, inquam, et perplexitatibus, a desolatione atque ariditate, a taedio denique ac defatigatione, quibus nempe non pauci confecti, ab itinere cessant, viamque derelinquunt. Neque spiritualibus hostibus hoc iter caret, qui incautos imparatosque

viatores adoriuntur, rapinae atque internecionis appetentes; qui tum callidis illusionibus tum apertis incur-sibus conantur eos profligare: contra duo autem haec paratos incedere oportet, et spiritualis discretionis lumine ad illas dignoscendas, et fidei ac patientiae scuto, ut resistamus, de iisque victoriam consequamur.

Apposite ad haec, quae diximus, quatuor sunt in Exercitiorum libro considerata. Primum est, meditationis materia, quae quidem, ut suo loco dicemus, copiosior est, quam nonnulli arbitrantur: huc pertinent peccatorum malitia, damnatorum poenae, Christi Domini vita, mors ac resurrectio, horumque similia, quae in pluribus meditationibus in suas partes distributa, ac divisa in puncta, per omnes quatuor hebdomadas reperiuntur. Secundum est, diversae orandi, meditandi, se-sequae examinandi rationes, cuiusmodi sunt exercitium trium potentiarum, repetitiones, sensuum applicatio, ratio recte eligendi, triplex ille orandi modus, qui post quartam hebdomadam docetur, et alia huiusmodi, quorum unumquodque suis partibus seu membris constat, principio, medio et fine, preambulis, inquam, punctis et colloquiis, cum apposis regulis, notis, additionibus ad quarum normam pro quaque orandi forma apta seligenda est materia, et quum materia tum orandi forma adhibenda ea est, quae ad praestitutum finem consequendum magis conferat. Tertium, idque fortasse praestantissimum, quod in Exercitiorum libro reperi-mus, est is ipse finis in nostris exercitiis nobis inten-dendus: universae namque sese exercendi rationes, cuicumque tandem materiae applicentur, ad aliquem obtinendum finem diriguntur, certum nimirum perfe-ctionis gradum, quem anima desiderat, ad quem adi-piscendum laborat atque exercetur. Et quoniam huius-modi finis est veluti spiritus, quo nostra exercitia sunt

et vivunt; ideo tam crebro ac iugiter mentio de eo fit, et ob oculos perpetuo sistitur in ipso orationis exordio, in tertio praeludio, ubi postulare iubemur illud quod optamus. Quartum denique, sunt regulae discretionis ad spiritus dignoscendos, quibus bonum a pravo secer-namus; bonum quidem, ut sectemur; pravam autem, ut ei obsistamus, et a nobis repellamus.

Verum enim vero, in tertio dumtaxat eorum, quae haecenus recensuimus, perfectionis via consistit, quum iter per eam faciendum finis sit nostrarum omnium exercitationum. Primum enim, id est, meditationis puncta et materia, est veluti animae cibus, summa videlicet veritatum, quas diligenter consideraverit, funditusque intellexerit, verbique divini in animo servati, ne deficiat in via. Secundum autem, orandi, inquam, ac sese examinandi rationes, media sunt, quibus facilius in hac via incedamus. Quartum denique, seu discretionis regulae, contra hostes, qui in via nos adoriuntur, armis nos instruit. At vero, si res sedulo perpendatur, nihil horum trium est ipsum iter. Iter enim nihil est aliud, quam proposita quaedam rationisque dictamina, apte disposita atque ordinata, in quibus qui se exerceat, ad divinam voluntatem perpetuo se conformat, donec tandem aliquando perfectionem nanciscatur. In cuius sane perfectionis gradibus declarandis, in eis aptissimo ordine distribuendis, in assignandis exercitiis ac meditationibus ad eorum adeptionem apprimè accommodatis, praestantissimum sese magistrum in Exercitiorum libro exhibuit B. Pater multo magis, quam verbis amplificari possit.

Vt vero nonnulla summatim attingam eorum, quae in sequentibus libris data opera sunt fusius explananda; huiusmodi perfectionis gradus nobis intendendi tamquam nostrarum omnium ratiocinationum meditatio-

numque scopus, sunt 1.º desiderium ultimi finis adipiscendi, et propositum contendendi, quantum in nobis sit, ad ipsum reapse consequendum; 2.º indifferentia erga universas res creatas, sive prosperae, sive adversae sint; 3.º admissorum scelerum detestatio; 4.º constans tum emendationis, tum occasionum relapsus fugiendarum, propositum; 5.º firma deliberatio Christum Dominum imitandi; 6.º amor crucis, contumeliarum, opprobriorum; 7.º professio eius doctrinae, quae quidem paupertatem spiritus, honorum contemptum, cordisque humilitatem praedicat; 8.º studium adimplendae divinae voluntatis, nostrae eam omnino anteponendo; 9.º propositum nihil amplectendi aut respuendi, nisi ob causas, quae ad maius Dei obsequium et gloriam pertineant: quod si quando par Dei gloria fuerit, potius optemus adversum quam prosperum, quo videlicet Christo Domino similiores efficiamur. Haec et alia huiusmodi proposita, quae totidem veluti gradus constituunt, quibus ad coniunctionem cum Deo ascenditur, via sunt perfectionis solida ac tuta, aptisque in locis per totas quatuor hebdomadas distribuuntur.

Ne vero tanta operis difficultate frangatur animus ac debilitetur, inter meditationes de vita Christi, quae plurimum continent iucunditatis ac suavitatis, exercitia nonnulla roboris et virtutis plenissima interseruntur, in quibus splendent certa quaedam principia, et ita gravia et firma argumenta, ut ad propositum finem cogere voluntatem ac pertrahere videantur. Huiusmodi sunt Principium et Fundamentum ante primam hebdomadam; vocatio Regis temporalis, ineunte secunda; de duobus vexillis, de tribus hominum classibus, in die eiusdem hebdomadae quarta; de tribus humilitatis gradibus et praebulum ad electionem: in quibus profecto, necnon in aliis, ordinati continentur gradus, per

quos ad veram perfectionem ascenditur, suntque veluti ossa, quae corpori firmitatem conferunt, et columnae, quibus tota aedificii moles innititur, donec ad fastigium veniatur, seu cum Deo coniunctionem, de qua sermo fit in Contemplatione ad amorem obtinendum. Et quoniam ii, qui in hac spirituali via magna animi alacritate progredi conantur, variis solent spirituum motibus pulsari, quos vero vitium fugientes ac virtutem strenue sectantes cernit cacodaemon, fucatum eis vitium pro virtute extrudens, boni specie illudit: ideo hinc quidem divino lumine discretionisque dono, ut bonum spiritum a pravo discernant, inde vero magno animo ad bonum sectandum, pravumque fugiendum summopere indigent. Huc quippe spectat quartum illud, quod nuper diximus in Exercitiorum libro reperiri, regulae nimirum ad motus animae dignoscendos, in quibus condendis adeo sapientem sese magistrum exhibuit Ignatius, ut eorum sententia, qui harum sunt rerum peritissimi, seipsum superasse videatur.

CAPVT VI

DE TRIBVS PARTIBVS, QVIBVS SPIRITVALIS VIA CONSTAT

Tria sunt potissimum in materiali quovis itinere consideranda: locus, ex quo egredimur; terminus, ad quem tendimus; via denique inter utrumque terminum interiecta, per quam qui incedit, ab altero quidem recedere, accedere vero ad alterum constat. Porro haec tria in spirituali pariter itinere consideranda veniunt. Prima ergo sit finis, quem intendimus, seu terminus, ad quem pergimus, qui nullus profecto est alius, quam ultimus finis, ad quem homo creatus est: quare statim in ipso Exercitiorum vestibulo, in Principio et Funda-

mento, proponitur. Et quidem merito: quemadmodum ille qui viae se dare vult, omnium primum de itineris termino cogitat, quum inde reapse pendeat, ne de via deflectat atque oberret; ita sane in spiritali itinere primum oportet, si ab errore immunes esse velimus, ut mentis oculos in finem coniiciamus, qui quidem, ut nuperrime dicebamus, est finis ille, ad quem homo creatus est, nimirum, «Vt laudet Deum Dominum nostrum, ei reverentiam exhibeat, eique serviat, et per haec [*haec agendo*] salvet animam suam ¹.» En finis nobis in singulis operibus intendendus, more viatoris singulos passus ad itineris terminum dirigentis, si quidem deflectere de via et oberrare nolit. Haec hortatur B. Pater ² his verbis: «Omnes rectam habere intentionem studeant, non solum circa vitae suae statum, verum etiam circa res omnes particulares; id semper in eis sincere spectantes, ut serviant et placeant divinae bonitati propter seipsam, et propter charitatem et eximia beneficia, quibus praevenit nos.» Et haec ad terminum, quo tendimus, spectant.

Terminus autem, a quo recedimus, nosmetipsi sumus: peccata, inquam, nostra, pravae inclinationes, male ordinatae affectiones, pravi habitus et vitiosi mores, amor proprius, sensualis et mundanus, inordinatus rerum creaturarum amor; verbo ille quem Apostolus appellavit «veterem hominem,» quem exuere opus est, ut novum induamus, «Exuentes se, inquit B. Pater ³, quantum fieri potest, amore omnium creaturarum, ut affectum universum in ipsarum Creatorem conferant.» Inordinatus porro et vitiosus vocatur ille creaturarum re-

1 Prim. hebd.

2 Const. P. III, cap. 1. § 26.

3 Ibidem.

rum amor, qui Dei amorem impedit: quod si eum foveat, ordinatus et iuxta virtutem appellatur. «Eum, subiungit ¹, in omnibus creaturis amando, et omnes in eo, iuxta sanctissimam ac divinam ipsius voluntatem.» Ideo ergo in ipso Exercitiorum limine, non modo de intendendo fine edocemur, sed de cautione etiam et industria, qua nobis utendum vel abstinendum est ab creaturarum rerum amore; considerare enim iubemur «Reliqua super faciem terrae [sita] creata esse propter hominem, et ut eum iuvent in prosecutione finis, ob quem creatus est. Vnde sequitur, homini tantum utendum illis esse, quantum ipsum iuvent ad finem suum, et tantum debere eum expedire [retrahere] se ab illis, quantum ipsum ad eum [finem] impediunt.» Iam vero ut homo a seipso divellatur, ut a se atque ab rerum creaturarum amore, ea quidem ratione, quam diximus, discedat recedatque, optima et efficacissima via est illa sui ipsius mortificatio atque abnegatio, quam docet B. Pater his verbis ²: «Ut melius ad hunc perfectionis gradum in spirituali via tam pretiosum perveniatur, eius maius ac impensius studium sit, quaerere in Domino maiorem sui abnegationem, et continuam in rebus omnibus, quoad poterit, mortificationem;» et ut ait in contemplatione de Regno Christi: «Non solum offerent se totos ad laborem, sed etiam agendo contra suam propriam sensualitatem, et contra suum amorem carnalem et mundanum.» Is est Ignatianorum Exercitiorum scopus, id contendunt saepiusque inculcant, opus esse hominem seipsum abnegare, seipsum fugere, seipsum vincere, ut ad coniunctionem cum Deo pervenire tandem possit; id vel ipsa Exercitiorum inscriptio

¹ Const. P. III. cap. 1. § 26.

² Exam. cap. IV, § 46.

pollicetur, quae quidem sic habet: «Exercitia Spiritua-
lia ut [homo] se ipsum vincat, quin se determinet [non
determinando se] ob ullam affectionem, quae *inordinata*
sit.» Idipsum in prima Adnotatione apertius fusiusque
declaratur. «Sicut ambulare, inquit, ire et currere sunt
exercitia corporalia; ita etiam quilibet modus praepa-
randi et disponendi animam ad tollendas a se omnes
affectiones inordinatas [male ordinatas], et postquam
quis eas sustulerit, ad quaerendam et inveniendam vo-
luntatem divinam; in vitae suae dispositione, ad salu-
tem animae, vocantur exercitia spiritualia.» Quibus
profecto verbis in ipso initio eximius hic spiritualis vi-
tae magister a nobis errorem adimit, ne videlicet falla-
mur, si arbitremur, spiritualibus nos exercitiis excoli,
nisi ea pugnando contra nosmetipsos exordiamur: quin
potius, illud certum ratumque habeamus, primum hu-
ius itineris gradum esse inordinatarum omnium affe-
ctionum abnegationem, qua ultimum finem, seu aeter-
nam animae salutem, et conformitatem cum divina
voluntate consequamur.

Inter utrumque hunc terminum, in intervallo, quod
inter nos et Deum interiacet, via exstat, per quam iter
facimus, latissimus, inquam, virtutum campus; in qui-
bus certe quo acrius nos exercemus, eo longius a no-
bismetipsis discedimus, eo proprius Deo appropinqua-
mus. In has solidas virtutes voluit B. Pater, ut omni
cura atque alacritate incumberemus; nunquam, ut
agebat Apostolus, ad viae terminum pervenisse nos
existimantes; sed facti itineris obliti, quod reliquum
est perpetuo conficere enitamur, donec praestitutum
finem ultimum attingamus.

CAPVT VII

DE TRIPLICI PERSONARVM GRADV SEV STATV, QVAE PER VIAM PERFECTIONIS INCEDVNT

Quemadmodum tria in via perfectionis potissimum consideranda sunt, prout in proximo capite ostensum est, terminus, unde egredimur, via, per quam incedimus, finis denique seu terminus, quo tendimus; ita triplex est viatorum gradus seu status, sumpto discrimine ex ea viae parte, in qua quis versatur. Alii enim iter incipiunt, eque domo egrediuntur; alii vero incedunt iam et progrediuntur in via; alii tandem ad viae terminum pervenerunt: qui quidem incipientes, proficientes, perfecti vulgo nuncupantur.

Haec statuum diversitas diversis aetatibus solet etiam comparari. Sicut enim homines recens nati nutriuntur in pueritia, in adolescentia roborantur, et viri tandem perfecti efficiuntur; ita etiam, docente Augustino ¹, «Charitas quum fuerit nata, nutritur; quum fuerit nutrita, roboratur; quum fuerit roborata, perficitur.» Hinc Ioannes ² evangelium pueris, adolescentibus, senibus, omni videlicet aetati annuntiat. Nam, ut ait Hieronymus, iuxta filiorum merita, iuxta singulorum progressus et opera, infantibus, adolescentibus et patribus scribit, quasi diceret in via virtutis incipientibus, proficientibus et perfectis. Idem etiam, iisdem nominibus usus, eademque aetatum similitudine, docuit B. Thomas ³. «Spirituale, inquit, augmentum charita-

¹ In 1 Ioan., tract. 5.

² 1 Ep. II, 13 et seqq.

³ 2. 2. q. 24. a. 9.

tis considerari potest quantum ad aliquid simile corporali hominis augmento; quod quidem... habet aliquas determinatas distinctiones secundum determinatas actiones vel studia, ad quae homo perducitur per augmentum... Ita etiam diversi gradus charitatis distinguuntur secundum diversa studia, ad quae homo perducitur per charitatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini studium principale ad recedendum a peccato, et resistendum concupiscentiis eius, quae in contrarium charitatis movent: et hoc pertinet ad incipientes, in quibus charitas est nutrienda vel fovenda, ne corrumpatur. Secundum autem studium succedit, ut homo principaliter intendat ad hoc quod in bono proficiat: et hoc studium pertinet ad proficientes, qui ad hoc principaliter intendunt, ut in eis charitas per augmentum roboretur. Tertium autem studium est, ut homo ad hoc principaliter intendat, ut Deo inhaereat, et eo fruatur: et hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt «dissolvi, et esse cum Christo.» Sicut etiam videmus, subiungit, in motu corporali, quod primum est recessus a termino; secundum autem est appropinquatio ad alium terminum; tertium est quies in termino.» En statuum diversitas summa proprietate ac rigore ab Angelico Doctore exposita.

Iuxta hanc igitur doctrinam, incipientium status tum incipit, quum peccator divina gratia excitatus, de iustificatione reapse obtinenda agit, ac efficacibus utitur mediis ad admissorum remissionem adipiscendam. Huiusmodi vero status tamdiu post adeptam gratiam durat, quamdiu durant tentationes et pugnae cum vitiis: quae quidem pugnae usque adeo solent esse vehementes, ut illum in periculum coniiciant in hostium manus relabendi; eumque ad id adigunt, ut praecipuam curam constituat in relapsu devitando. Valde hic sta-

tus assimilis est statui filiorum Israel recens ab Aegypto eductorum, quando eos Pharaonis exercitus persequabatur, ut in pristinam redigeret servitutem. Simul autem ac Aegyptios aquis suffocatos demirati sunt, timoris iam expertes, viae se dederunt, non tam anxii de periculo servitutis iterum ineundae, quam cupidi ingrediendi in terram promissionis. Longissimum sane iter fuit, plurimumque habuit difficultatis ac laboris: id autem obumbratio quaedam fuit status incipientium; in quo scilicet etiamsi facile mortalia peccata devitentur, at facile in venialia inciditur; adest in superandis repugnantibus non parum laboris, necnon taedium in virtutum exercitatione. Rerum enim periturarum amore variis phantasmatibus imaginationibusque memoria perturbatur, variis item cupiditatibus torquetur animus, donec, mortificatis iam passionibus, tranquillitate perfruitur, terramque promissionis lacte ac melle manantem, quae figura est status perfectorum, ingreditur pacate possidendam.

Perfectio igitur, huius vitae propria, in perfecta charitate consistit: ea vero charitas dicitur perfecta, quae ad amorem exercendum prompta est atque expedita. Vt enim ait S. Thomas ¹ «Vnumquodque dicitur esse perfectum, in quantum attingit proprium finem, qui est ultima rei perfectio. Charitas autem est, quae unit nos cum Deo,» per amorem nimirum et charitatem. Huiusmodi vero unio fieri potest tum per habitum dumtaxat charitatis, qua sane ornantur omnes, qui in statu gratiae versantur; tum per actualem amorem, dilectionem ac memoriam Dei. Quamvis autem actualis haec charitas, dum in his terris vitam degimus, continua et ex totis viribus esse nequeat, qualis erit in coelis; potest

nihilominus adeo intendi, ut tollat non modo ea, quae charitati adversantur, nempe letalia peccata, verum ea etiam, quae actualem memoriam amorisque fervorem impediunt: quae quidem animae puritate, venialium peccatorum imminutione, et passionum cupiditatumque mortificatione obtinentur. His porro quae docet S. Thomas, adiungit Bernardus ¹: «Quum in his diutius fueris exercitatus, roga dari tibi devotionis lumen, diem serenissimam et sabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles in laboribus universis, vivas absque labore, dilatato nimirum corde currens viam mandatorum Dei; ut quod prius cum amaritudine et coactione tui spiritus faciebas, de caetero iam cum summa dulcedine peragas et delectatione.» Et alibi ²: «Hic est finis, haec est consummatio, haec est perfectio, haec est pax, hoc est gaudium Domini, hoc est gaudium in Spiritu Sancto, hoc est silentium in coelo. Quamdiu quippe in hac sumus vita hoc felicissimae pacis silentio in coelo, id est, in anima iusti, quae sedes est sapientiae, aliquando fruitur affectus; sed hora est dimidia vel quasi dimidia, intentio vero de reliquiis cogitationis diem festum perpetuum agit.» Talis est, iuxta Bernardum, status perfectorum.

CAPVT VIII

DE TRIPLICI VIA, PURGATIVA, ILLUMINATIVA ET VNITIVA

Triplici huic gradui seu statui per viam perfectionis incedentium, de quibus praecedenti capite sermo fuit, triplex respondet via, seu potius viae pars, quae qui-

¹ Serm. 3 de Circumcis.

² De amore Dei, cap. iv.

dem nihil est aliud, quam triplex exercitationum species, triplici praedicto gradui accommodatarum. Prima via vocatur purgativa, quae ad incipientes pertinet: secunda, illuminativa, proficientibus respondens: tertia, unitiva, perfectorum propria. Via enim purgativa primo et principaliter in obtinenda admissorum venia occupatur, pro eis satisfacit, cavet ne in ea, aut alia, relabatur: item passiones mortificat, vitat occasiones, contra tentationes pugnat, pravisque moribus meliores alios curat sufficiendos. Et quoniam iustificatio poenitendo ac dolendo obtinetur, doloris vero initium in timore plerumque continetur; ideo viae huic purgativae meditationes illae solent accommodatiores existimari, quae dolorem excitant, timoremque incutiant.

Via autem illuminativa id potissimum intendit, ut virtutes exerceat, passiones vero dictamini rationis subigat, eiusque imperio redigat. At vero, molestum est iter nocte sub obscura; neque alia re magis quam luce indiget viator: quamobrem, ei qui in spiritu progredi velit, multo magis opus est lux, qua et dirigatur in via, et rationem, modum, opportunitatem, occasionem, materiam denique exercendarum virtutum doceatur. «Ambulate, dum lucem habetis, inquit Christus ¹,... qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.» Et alibi ²: «Siquis, ait, ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.» Hanc igitur ob causam illuminativa appellatur haec via, quia sine huiusmodi luce incedi per eam non potest: aptior autem meditationi materia sunt sanctorum res gestae, potissimum vero Christi Domini, exemplaris et archetypi, ad quem ope-

¹ Ioan. xii, 35.

² Ioan. xi, 9, 10.

ra nostra conformanda sunt. Ipse enim de se dicit ¹: «Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae.»

Viae tandem unitivae ipsum nomen rem significat: agit enim de unione cum Deo, quae quidem charitate perficitur. Ipsius autem est proprium Deum perpetuo, aut saltem saepissime, praesentem intueri, simul cum pace et gaudio spirituali: exigit proinde animum phantasmatis cupiditatibusque purgatum, ac diuturna divinarum rerum consideratione illustratum: quamobrem, qui hunc statum attigerunt, a discursu iam et meditatione fere cessant; sufficit enim eis simplex quaedam sive Dei eiusque attributorum, sive beneficiorum ab eo acceptorum, apprehensio vel recordatio, adiuncta nonnulla ponderatione, diuturniore vel breviori iuxta personae dispositionem, lucemque a Deo acceptam, quanta videlicet sufficiat ad excitandos in voluntate affectus ac motus, in quibus unitiva haec via potissimum consistit.

Ex iis, quae hactenus dicta sunt, duo inferuntur. Prius est, spirituales exercitationes esse corporeae exercitationi maxime assimilabiles; nam tribus, quemadmodum et corporea, partibus illa constat, principio, medio et fine, quibus respondet triplex hominum status per hanc viam incedentium, incipientium, inquam, proficientium, perfectorum: quorum singulis peculiaria competunt exercitationes, ex quibus via purgativa, illuminativa, unitiva proprias appellationes sortitae sunt. Alterum est, aliud esse ipsam viam, per quam perpetuo progredi conandum nobis est; aliud vero, ea quae viae accidunt; item nonnulla esse, quae quidem adiumento, nonnulla autem, quae impedimento, nobis sunt; porro

¹ Ioan. viii, 12.

per utraque haec ita est nobis transeundum, ut ab aliis quidem iuvamen accipientes, contra alia vero nos tuentes, vigiles semper simus ne de via dellectamus, ac diligentes strenuique ad progrediendum, neque unquam animo concidamus. En summa hactenus dictorum. Antequam vero ad Exercitiorum in quatuor hebdomadas divisionem transeamus, operae pretium duxi, nonnulla, eaque gravissimi momenti, documenta declarare, quae ex praeiactis principiis eruuntur.

CAPVT IX

DE NONNULLIS GRAVISSIMI MOMENTI DOCUMENTIS, QVAE EX
SUPER EXPOSITA DOCTRINA ERVNTVR

Sit ergo primum documentum indifferentia illa ad prospera et adversa, quae in horum Exercitiorum Principio et Fundamento proponitur. Quae quidem neque aptiori alia similitudine illustrari, neque efficaciore argumento persuaderi potuit, quam ea, quae ex corporea via desumitur. Quicumque enim iter facere apud se constituit, primum omnium in viae terminum oculos coniecit: simul autem ac ad hanc vel illam urbem seu oppidum, venire decreverit, de nulla alia re anxius est, quam de via eo perducente; hanc exquirat, de hac sciscitatur. Pari omnino ratione, qui per spiritualem viam procedere capiat, primum quidem sistat ob oculos finem, Deo nimirum servire, aeternamque consequi animae salutem: deinde vero, de via, quae ad finis consequutionem perducatur, cogitandum ei est. Porro quis non miretur si viatorem spectet, qui in duplicem semitam offendant, ignoret vero quaenam sibi deligenda sit? Quam haeret anceps! Quam ad utramque indifferens! Quam longe abest ab electione, donec viam quae ad ur-

bem perducit, probe dignoverit, caeteris omnibus viae adiunctis, imo et commoditatibus, praetermissis! Neque enim semitam, quod sit locus iniquior et molestus, reiicit; neque seligit, quod facilis sit atque amoenus: utrique indifferens est, tamque ad ardua subeunda, quam ad procedendum per aequum locum paratus: illō uno permovetur, desiderio veniendi ad urbem, quam petit. Eadem prorsus ratione gerere se debet spiritualis viator: simul ac finem ultimum statuerit consequendum, paratus omnino sit ad eam viam accipiendam, per quam duci eum, Deo placuerit. Vt autem verbis B. Patris ¹ utar: «Necesse est facere [exhibere] nos indifferentes erga res creatas omnes, quantum permisum est libertati nostri liberi arbitrii, et non est ei prohibitum; adeo ut non velimus ex parte nostra magis sanitatem quam infirmitatem, divitias quam paupertatem, vitam longam quam brevem, et consequenter in caeteris omnibus, unice desiderando et eligendo ea, quae magis nobis conducant ad finem, ob quem creati sumus.»

Secundum, quod inde fluit, documentum est, fieri non posse, ut spiritualis via, quum via reapse sit, periculis et latronibus careat. Qui videlicet latrones permulti sunt, iique et callidissimi et potentissimi. Vt enim ait Gregorius ² «In praesenti vita, quasi in via sumus, qua ad patriam pergimus. Maligni autem spiritos, iter nostrum quasi quidam latrunculi obsident:» in quos si inciderimus, ut miser ille, de quo in Evangelio sermo est ³, depraedabimur profecto, totque vulneribus confodiemur, ut semimortui relinquamur: scire

¹ 1 Hebæ. Princ. et Fund.

² Hom. 11 in Evang.

³ Luc. x, 30.

propterea opus est rationes, quae adhiberi possint, ut tentationes superemus. Quoniam vero saepe astu et calliditate ab illis impetimur, vitio virtutis specie oblecto, instructos nos esse oportet, ut eorum illusiones caveamus. Ad quorum utrumque mirandas plane regulas de dignoscendis animi motibus reliquit B. Ignatius.

Duplex hoc periculorum tentationumque genus, quod in hac via reperitur, recensuit regius Psalter: in Psalmo enim cxxxix, 6, «Iuxta iter, ait, scandalum posuerunt mihi;» in Psalmo autem cxli, 4, non iam iuxta viam, sed «In via hac, qua ambulabam, inquit, absconderunt laqueum mihi.» Manifestae enim tentationes, quas «crassas et apertas» vocat B. Pater, sunt scandalum et offendiculum iuxta viam situm, ortum fere ex temporalium bonorum amore inordinato, aut ex nimio malorum timore. Quare ad eas superandas satis erit, si constanter in via quis perseveret, neque ad dexteram neque ad sinistram declinando, indifferentiam illam, de qua supra, ad prospera et adversa, ad bona et mala, retinendo. Idem sensit Augustinus ¹: «Illud, inquit, quod dictum est «iuxta viam,» id est, iuxta semitam, cum veritate dictum est. Revera enim non ponunt in semita, non ponunt in ipsa via, quia Christus est via ². Sane iuxta semitas ponunt: non eos Christus sinit ponere in via, ne non sit qua eamus: sinit tamen eos ponere iuxta viam, ut de via non declinemus.» Et paulo inferius: «Ignoras, subiungit, quia in medio laqueorum ingrederis, ait Scriptura ³? Quid est «in medio laqueorum?» In via Christi. Et hinc la-

¹ Enarr. in Ps. cxli.

² Ioan. xiv, 6.

³ Eccl. ix, 20.

quei, et hinc laquei. Laquei a dextris, laquei a sinistris. Laquei a dextris, prosperitas saeculi; laquei a sinistris, adversitas saeculi. Laquei a dextris, promissiones; laquei a sinistris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredi; a via noli discedere; nec promissio te capiat, nec terror elidat.» En quid doceat Augustinus de apertis tentationibus, incipientium propriis.

Quid vero dicendum de dissimulatis illis oblectisque tentationibus, quibus decipi solent proficientes et sunt quasi laquei in via? «In via, inquit Psaltes, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi:» in ipso quippe virtutum exercitio laqueos mihi vitiorum absconderunt. Ut igitur nonnulla heic attingamus eorum, quae fusions alibi pertractanda sunt, solent inimici in via abstinentiae laqueum abscondere fictae pietatis; in via poenitentiae laqueum falsae et inanis gloriae; rigoris ac severitatis, in via iustitiae; falsae pietatis, in via misericordiae; prodigientiae in via liberalitatis; carnalis affectus, in via charitatis; praesumptionis, in via spei; desperationis, in via timoris; furoris, in via zeli; praecipitantiae audaciaeque, in via fortitudinis; astutiae, in via prudentiae; pigritiae ac segnitiei, in via maturitatis et consilii. Denique permulta quum sint vitia, quae nonnullam virtutis speciem prae se ferre videntur, nisi illusiones inimici accurate caveamus, dum in virtutis via progredi contendemus, facile incidemus in vitia. Quae quum ita sint, sapienter commendat B. Pater¹ ut «Ab illusionibus daemonis in suis spiritualibus exercitationibus caveant, et se contra omnes tentationes tueantur: simul rationes sciant, quae adhiberi possint, ut eas superent: et ad veras solidasque virtutes consequendas insistant, sive plures adsint visitationes spiri-

1 Const. P. III. cap. 1. § 10.

tuales, sive pauciores: curent vero semper in via divini servitii progressum facere.»

CAPVT X

DE ALIIS DOCUMENTIS, QVAE EX EADEM DOCTRINA INFERUNTUR

Neque minoris momenti, quam hactenus explicata documenta, est illud de indifferentia ad spirituales consolationes, quod in postremis textus nuperrime allati sentiis, tradit B. Pater, «Sive plures, inquit, adsint visitationes spirituales, sive pauciores: curent vero semper in via divini servitii progressum facere.» Quamvis enim magno sint adiumento ad alacriter constanterque progrediendum; profectus tamen spiritualis neque ab iis dependet, neque in ipsis consistit: accidunt enim viae, ut supra dicebamus, ita ut qui illis careat, progressum sane facere possit; imo solent nonnulli, dum eis affluunt, obdormiscere ac pigritari: quamobrem nimium eis non est adhaerendum, sed demisso animo accipiendae sunt, et cum indifferentia illis carendum est, neque aliud prae oculis habendum, quam divinae voluntatis exsequutio. Quemadmodum enim in longo itinere multa eveniunt, quae voluptatem, multa quae molestiam afferunt; viator autem ea despicit, illudque unum intendit, ut in via progrediatur: ita pariter qui ad spiritualem hanc viam ineundam accingitur, ipsam viam ob oculos gerere debet, et neglectis consolationibus desolationibusque, ad veras ac solidas virtutes insistere. Aliud enim est recreationis relaxationisque causa rusticari, aliud vero iter suscipere. Nam qui animi relaxationem quaerit, sodalibus utitur iucundis, et amoeno atque ad oblectandum idoneo lo-

co; ibique se agit, ac gratissimis amicorum colloquiis recreatur. Qui vero iter facit, de via inquit, nulla ei de euntibus aut redeuntibus cura; sive solus sive sociis stipatus, nunc aequiore gaudens loco, nunc conans in iniquiorem, illud unum contendit, ut a termino a quo exivit, recedat, termino autem, ad quem pergit, appropinquet, donec eum tandem aliquando attingat. Idipsum est spirituali viatori faciendum: ad veras quippe virtutes insistendum ei est, quae scilicet certis propriisque actibus constant; quarum augmentum ac perfectio ipsarum exercitatione obtinetur; in quibus denique semper fieri progressus potest, independenter a divinis consolationibus, quae quidem nunc plures, nunc vero pauciores incidunt, iuxta beneplacitum divinae voluntatis.

Vtilissimum ex dictis eruitur documentum, quampluribus summopere necessarium, spirituales profectum in multis divinis visitationibus perfruendis nequaquam consistere; sed in eo quod homo passiones omnino edomuerit, virtutesque in gradu quam excellentissimo exercuerit. Idque ex proxima ratiocinatione luculenter apparet. Quemadmodum enim in materiali itinere tantum quisque progressus fecisse existimatur, quantum a loco unde exivit, recesserit, termino autem quo tendit, appropinquaverit: ita prorsus in spirituali via, ex victoria de seipso obtenta, et perfecta tum Deo subiectione, tum ad voluntatem divinam conformitate, profectus spiritualis dimetiendus est. Illud est praeterea considerandum, pluris aestimandum esse brevius iter per salebras et anfractus, adversaque tempestate, quam longius quidem, at in quo secunda tempestas et aequabilis ac trita via conferunt, ut quis acceleret: itemque longius a termino eos saepenumero abesse, qui tamen diutius per viam incesserunt: a longinquiori enim loco viae initium suscepere. Idipsum non raro

evenit hominibus difficilis naturae, qui vehementissimis passionibus agitantur, qui magnis sunt tentationibus obnoxii: hi enim quoniam adversa procella remigant, et indomito quadrupedi insident, et per asperiores incedunt viam, et turbida tempestate utuntur, et a longinquiore tandem loco profecti sunt; ideo postquam diutius ambulaverunt, maioremque adhibuerunt conatum ac diligentiam, longius a fine versari cernuntur, quam alii, ingenio lenes ac moribus suaves: quibus tamen ipsa haec lenitas ac suavitas negligentiores segnioresque reddere solet. Apposite ad haec, fertur existimasse B. Pater ¹, plus in via Dei paucis mensibus profecisse fratrem quemdam minus quietum, morigerum ac tractabilem, quam integro anno fratrem alium, qui mitiori erat ingenio et morum suavitate maxime amabilis. Neque debet mirum videri, respexisse Ignatium ad minus quietum illius fratris ingenium, ut eius profectum dimetiretur: ipse enim Christus Dominus ad simile quid respexit, quando turbas, qui sequebantur, cibare voluit ²: «Si dimisero, inquit, eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.» Sit ergo spiritualis profectus mensura, discessio a semetipso, prout in fine secundae hebdomadae statuit B. Pater his verbis: «Cogitet unusquisque tantum se profectum facturum esse in omnibus rebus spiritualibus, quantum exiverit [exuerit se] a proprio suo amore, [a propria] voluntate et utilitate [commoditate propria].»

Vniversam hanc doctrinam B. Pater ab auctore libri «De Contemptu mundi» hauserat, ita docente ³: «Non

1 Rivaden. Lib. V, cap. 10.

2 Marc. VIII, 3.

3 Lib. III. cap. 7.

est in eo tantum spiritualis vitae profectus, quum consolationis habueris gratiam; sed quum humiliter et abnegate patienterque tuleris eius subtractionem: ita quod tunc ab orationis studio non torpeas, nec reliqua opera tua, ex usu facienda, omnino dilabi permittas, etc. Multi enim sunt, qui quum non bene eis successerit, statim impatientes fiunt aut desides. Non enim semper est in potestate hominis via eius; sed Dei est dare et consolari quando vult, et quantum vult, et cui vult, sicut sibi placuerit, et non amplius.» Mira in hanc sententiam in toto hoc capite et alibi saepe legenda occurrunt.

Illud tandem animadvertendum est, quemadmodum in corporali itinere aliis contingit, ut usque ad itineris terminum perpetuo progressum faciant; alii vero aut ex ignorantia de via declinant, aut ex inconsiderantia aberrant, aut ob segnitiam defatigantur, aut demum ex inconstantia et levitate nunc has nunc illas semitas ineunt ac deserunt, quin umquam ulterius procedant; ita pariter in spirituali via evenit: alii enim divinae gratiae cooperantes brevi perfectionem consequuntur, alii vero aberrant aut lassantur, alii postremo sunt, neque parvo hi numero, qui postquam multos annos orationi ac poenitentiae incubuerint, neque gradum unum processisse deprehenduntur; sed eorum more, qui rotam, quae a calcantibus versatur, agitant, post diuturnum laborem, nihil profecerunt. Isti videlicet ignorant plerumque, quaenam sibi via ineunda sit, quibus mediis iuvare debeant: quamobrem omnia haec prae oculis, imo et manibus, habentes, mediis uti nesciunt, nesciunt ad finem pervenire.

CAPVT XI

QVID NOMINE SPIRITVALIS EXERCITII VENIAT

Diximus hactenus spirituale exercitium itineri simile esse, multaque ei convenire, quae itineris sunt propria: videamus nunc quid sit exercitium spirituale, quid tandem hoc nomine intelligamus. Hoc ergo nomine spiritualis exercitii, latissime sumpto, quemcumque passum intelligimus, quo in spirituali via procedimus, donec id, quod est in via unitiva perfectissimum, nanciscamur; eadem prorsus ratione, qua, ut ait B. Pater ¹ «Ambulare, ire, et currere sunt exercitia corporalia:» unde infertur spirituale exercitium latius patere et plura comprehendere quam oratio et meditatio et examina conscientiae. Idque significavit B. Pater ² illis verbis: «Hoc nomine Exercitiorum Spiritualium intelligitur quilibet modus examinandi conscientiam, meditandi, contemplandi, orandi vocaliter et mentaliter, et aliarum operationum spiritualium, prout deinceps dicetur.» Vbi exemplum afferens eorum spiritualium exercitiorum, quae notissima sunt, innuit alia praeterea exstare, sub illis verbis: «Et aliarum operationum spiritualium» contenta, de quibus deinceps dicetur. Eamdem exercitiorum differentiam distincte expressit initio primi orandi modi inter tres sub quartae hebdomadae fine recensitos; ubi ita scripsit: «Qui modus orandi est potius dare formam, modum, et [quaedam] exercitia quomodo anima se praeparet [ad exercitia facienda] et ut in illis proficiat, et ut oratio accepta sit [Deo], quam dare for-

1 1.^a Adnot.

2 Ibid.

mam et modum aliquem orandi [proprie dictum].» Id quod in vulgato interprete clarius significatur. «Vnde, inquit, non tam habes orationis formam, quam exercitii cuiusdam spiritualis, per quod et anima iuvatur, et oratio Deo redditur acceptior.» Constat igitur, non orationem modo, verum quemlibet etiam in perfectionis via passum, vocari ac reapse esse exercitium spirituale.

Huiusmodi autem exercitia ad tria potissimum capita revocari possunt. Sicut enim in materiali via omnium primum est, ut ea, quae sunt ad viam necessaria, disponamus ac praeparemus, difficultatesque superemus, quae iter prohibere, aut ab eo divertere, nos possent; secundum vero est ipsa via, et per eius partes progredi, donec terminum attingamus; tertium denique sunt media, quibus ad utrumque illud obtinendum adiuvamur: ita etiam in via hac seu exercitio spirituali, haec tria distinguimus: primum quidem, impediens remotionem, quae nihil aliud sunt, quam passionnes seu male ordinatae afflictiones; secundum autem, ipsam viam, nimirum divinorum, ut diximus, praeceptorum, et illam, hac plane perfectiorem, quae consiliis constat, per exercitium videlicet solidarum virtutem, divinae voluntatis beneplacitum in eis intendendo, ut universas operationes nostras ad maiorem divinae bonitatis gloriam conformemus; tertium denique sunt media, quibus ad utraque haec adipiscenda utimur, vocalis, inquam, mentalisque oratio, piorum librorum lectio, conscientiae examina, corporeae afflictiones, atque id generis alia. Tria haec vocantur, ac revera sunt, spiritualia exercitia, et a B. Patre sapientissime in adnotatione prima comprehenduntur. De primo enim, seu de impedimentis removendis, dixit: «Quilibet modus praeparandi et disponendi animam ad

tollendas a se omnes affectiones inordinatas,» etc. De secundo autem, quod est ipsa via: «Postquam quis, ait, eas sustulerit, ad quaerendam et inveniendam voluntatem divinam, in vitae suae dispositione, ad salutem animae, vocantur exercitia spiritualia.» De tertio tandem, id est, de mediis, quibus adiuvari debemus, dixerat: «Hoc nomine Exercitiorum Spiritualium intelligitur quilibet modus examinandi conscientiam, meditandi, contemplandi, orandi vocaliter et mentaliter,» etc. Primum scilicet, seu impedimentorum, passionum, inquam, affectionumque male ordinarum, remotio, ad viam purgativam gradumque incipientium pertinet; quapropter primam constituit spiritualis viae partem: etiamsi enim non tam iter facere, quam itineris impedimenta remove videtur incipiens, at verum est illud, difficillimum esse omnium in spirituali via, exire a semetipso, et virtutum impedimenta remove. Secundum vero, seu via divinorum tum praeceptorum tum consiliorum, ad illuminativam et unitivam, et ad proficientium ac perfectorum gradum spectat, adiuncta virtutum universalium exercitatione, charitatis praesertim et amoris Dei, in quibus summa perfectio consistit. Tertium denique, id est, exercitia orationis, meditationis ac lectionis, media sunt, quibus in triplici hoc gradu seu viae parte adiuvamur: quae quidem vocantur, et procul dubio sunt, mortificationis exercitium ad passionum impedimenta removenda, non minus quam virtutum exercitatio ad conjunctionem cum Deo consequendam.

De mortificationis certe exercitio aperte id B. Pater in prima Adnotatione docet illis verbis: «Quilibet modus praeparandi et disponendi animam ad tollendas a se omnes affectiones inordinatas, etc... vocantur exercitia spiritualia.» Item, in ipsa Exercitiorum inscriptione:

«Exercitia Spiritualia ut [homo] vincat seipsum, et ordinet vitam suam, quin se determinet [non determinando se] ob ullam affectionem, quae inordinata sit.» Eorum autem exequutio perficitur ac declaratur in exercitio «De tribus classibus,» puncto tertio, ubi ita inter alia concludit: «Vires intendendo, ut neque illam rem, neque ullam aliam velit, nisi ipsum moverit solum servitium Domini Dei nostri.» Vbi apparet quam magna sit pars exercitii spiritualis voluntati vim inferre, ut vel ab eo retrahatur, ad quod inclinatur, sistatque indifferens, vel quod refugit, amplectatur, quantum maius Dei obsequium et gloria postulaverit. In Constitutionibus ¹ denique, agens de his, qui in tertia probatione versantur, scribit debere eos, «Se exercere in rebus spiritualibus et corporalibus, quae ad profectum in humilitate, et abnegatione universi amoris sensualis, voluntatis et iudicii proprii, et ad maiorem cognitionem et amorem Dei conferunt, insistere.» Patet ergo abnegationis exercitationem, etiamsi in rebus ministeriisque corporalibus fiat, exercitium esse spirituale.

Virtutum pariter exercitationem vocandam esse exercitium spirituale, patet ex nota quadam, quae habetur in primo orandi modo. «Ad melius cognoscendas, scribit B. Pater, culpas commissas in peccatis mortalibus, considerentur eorum contraria: atque ita ad melius vitanda ea [peccata], proponat et curet ille [qui hunc orandi modum adhibet] sanctis exercitiis acquirere et possidere septem virtutes illis [peccatis] contrarias.» Item in tertia nota exercitio de tribus humilitatis gradibus praefixa: «Antequam quis, ait Ignatius, ingrediatur in electiones, ut afficiatur ad veram Christi Do-

1 P. V. cap. 2. § 1.

mini nostri doctrinam, multum iuvat considerare et advertere ad tres sequentes modos [species] humilitatis, et considerando eas identidem [aliquibus temporum spatiis] per totam diem,» etc. Iam vero huiusmodi tres humilitatis modi seu species, totidem sunt rationis dictamina seu proposita huius virtutis, quae B. Pater ei, qui se exercet per totam diem considerata praescribit, ut ad illum humilitatis gradum, ibi expositum, concupiscendum amplectendumque voluntatem inclinet ac pertrahat. Imo vero, in omnibus, quae in Exercitiorum libro proponuntur, meditationibus, vix punctum reperias ullum, in quo de reflectendo in temetipsum non admoneare, itemque de excitanda voluntate ad mali detestationem, amoremque boni: in quo certe quam plurimi variarum virtutum particularium actus continentur.

Quod si quis oggerat, nomen hoc «exercitium spirituale» tam late non posse patere, ut universos virtutum actus passionumque mortificationis complectatur; eo quod eorum actuum non pauci exteriores sint, et corpore dumtaxat exerceantur: respondebo, non ideo appellari nec esse spiritualia huiusmodi exercitia, quia solo spiritu peragantur: nam piorum librorum lectio, et vocalis oratio, exteriores profecto sunt actus, qui corpore exercentur; nihilominus tamen a B. Patre, in prima Adnotatione, spiritualibus exercitiis adnumerantur: e contrario autem, scientiarum, vel sacrae ipsius theologiae, studium ac speculatio, etsi actus est, qui solo spiritu elicitur, attamen exercitium non est spirituale. Causa igitur, qua spirituale appellatur huiusmodi exercitium, est, primo, quia ab spiritu oritur; deinde, quia ad spirituales hominem formandum ac perficiendum dirigitur; tertio, quia eius finis est animae cum Deo coniunctio: «Qui autem adhaeret Domino, teste Pau-

lo ¹, unus spiritus est.» De quo certe exercitio, idem Apostolus ²: «Si spiritu, inquit, vivimus; spiritu et ambulemus.» Et Paulo superius ³: «Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.» Vnum igitur idemque est, spiritu ambulare, ac spiritu exercitium facere: idipsum autem spirituale exercitium nuncupamus: utrumque tandem nihil aliud sane est, quam quovis operationum genere sese disponere, ut cum Deo et coniungamur, et unum, paene dixerim, spiritum conflamus.

CAPVT XII

QVIBVSNAM PASSIBVS SPIRITVALE EXERCITIVM PERFICIATVR

Quoniam spirituale exercitium idem est ac spiritu ita ambulare, ut per inordinatarum affectionum mortificationem a nobismet ipsi exeamus, et per virtutum exercitationem ad affectivam per charitatem cum Deo coniunctionem progrediamur: illud iam nunc reliquum est, ut exponamus quibusnam pedibus, quibusnam gressibus huiusmodi iter perficiendum sit.

Et primo quidem, illud est indubitatum, nullos alios nobis inesse pedes, quibus in spiritu ambulemus, et Deo appropinquemus, cumque eo coniungamur, quam tres animae potentias, memoriám, intellectum, voluntatem. Harum quippe usum exercitationemque, apposite ad finem quo de nunc agimus, docuit B. Pater statim in prima hebdomadae primae meditatione, imo, in ipsa inscriptione ei praelixa: «Primum, inquit, exer-

1 : 1 Cor. vi, 17.

2 Gal. v, 25.

3 Ibid. 16.

citium est meditatio [facienda] per tres potentias [animae].»

Praeterea, gressus, quibus ambulant huiusmodi potentiae, ii sunt, qui earum naturae, agendique rationi, competunt. Memoriae enim est, materiam, de qua meditatio est instituenda, menti obiiicere: iuvatur vero ipsa tum piis libris legendis, tum fidei veritatibus, divinoque verbo, quomodocumque tandem id fiat, audiendis.

Ad intellectum autem pertinet, circa notas veritates ratiocinari, ea nempe suavitate et consolatione, qua in eis cognoscendis recreatur. Quod quidem docet B. Pater in secunda Adnotatione his verbis: «Quia is, qui contemplatur, sumens verum fundamentum historiae, discurrendo ac ratiocinando per se ipsum, et aliquid inveniando [i. e. quum ita aliquid invenit], quod paulo magis declarari vel sentiri [s. gustari] faciat historiam; sive [id accadat] per propriam ratiocinationem, sive in quantum intellectus divina virtute illustratur; [id] maioris est gustus ac fructus spiritualis,» etc.

Ad intellectum etiam spectat inquisitio atque inventio divinae circa nostras operationes voluntatis, ac dictamina rationi, virtuti, evangelicae perfectioni consona elicere. Qui videlicet mentis gressus maximi est in spiritali via momenti; quia est veluti fenestra per quam primi coelestis gratiae splendores animae affulgent, ex quibus tota voluntatis rectitudo pendet: quapropter in omnibus meditationibus atque exercitiis huiusmodi intellectus ratiocinatio summopere commendatur: qui nempe si in aliena divertat, parumque attendat, id eveniet, ut arida ac ieiuna maneat voluntas. Atqui haec veritas per totum Exercitiorum librum diffusa persentiscitur: speciatim vero dignum omni ponderatione est illud, quod in prima Adnotatione scribit

B. Pater: «Quilibet modus praeparandi et disponendi animam ad quaerendam et inveniendam voluntatem divinam ad salutem animae, vocantur Exercitia Spiritualia.» Quo quid clarius? Spirituale videlicet exercitium est per considerationem quaerere quidnam magis Deo placeat, seu «divinam voluntatem,» ex qua consideratione dictamen rationis eliciamus, quo apud nos constituamus «Quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta ¹:» id vero circa nostras operationes, «in vitae nostrae dispositione;» neque vero ad mundanas voluptates aucupandas, sed «ad animae salutem.» Accedit his, de primo orandi modo asseruisse B. Patrem, non tam esse orandi formam, quam exercitium spirituale: ubi inter alia, quae in praeparatoria oratione postulare iubemur, illud reperitur: «Postulando perfectam intelligentiam illorum (decem praeceptorum) ad melius ea servanda.» Finis ergo huius exercitii non tantum est gratiae petitio ad praeceptorum observationem, verum etiam luminis ad pleniorum eorum intelligentiam. Idipsum patet in exercitio «De tribus hominum classibus,» in cuius secundo praeambulo haec leguntur: «Erit hic videre me ipsum, quomodo sto [stantem] coram Deo Domino nostro, et omnibus eius Sanctis, [eo animo] ut desiderem et cognoscam id, quod gratius sit divinae suae Bonitati.» Universae denique meditationes eo potissimum collineant, ut bonum et malum cognoscamus ad amplectendum quidem bonum, ad malum vero fugiendum: item, electionum cunctarum scopus est, de eo, quod melius est deliberatio, eiusdemque exsequutio.

Venit tandem voluntas, cuius est proposita concipere atque exsequi. Propositum autem hic intelligimus, fir-

1 Rom. xii, 2.

nam et constantem in rebus arduis ac difficilioribus mentem. Nam de iis, quae facilia sunt ac iucunda, nihil proponere opus est; sufficit voluptati naturaeque inclinationi, prout fert occasio, indulgere. Proposito autem efficax voluntatis imperium accedere debet, illud exsequentis: in quo sane optimus spiritualis exercitii fructus consistit, quem quidem pro viribus intendere debet sui profectus cupidus. Ad id profecto in colloquio primi exercitii in prima hebdomada B. Pater nos ducit, ubi «Itidem, ait, [colloquium mecum ipso instituer] inspiciendo meipsum, [percontari ex me] quid egerim ego pro Christo, quid agam pro Christo, quid agere debeam pro Christo.» Et in sexto puncto primae contemplationis tertiae hebdomadae: «Sextum, inquit, punctum considerare quomodo haec omnia patitur pro peccatis meis, etc.; et quid debeo ego facere et pati pro illo.» Quibus ex verbis satis intelligitur, totam intellectus ratiocinationem ad proposita concipienda, concepta vero proposita ad agendorum patiendorumque exsequutionem dirigi.

Ad proposita quidem concipienda reliquis paene aliis exercitiis adiuvamur; ad exsequutionem vero fovendam particulare potissimum examen confert. Idcirco enim reliquis exercitiis praestitutus finis generatim est voluntatis affectus ac propositum: nam ita expresse significat B. Pater in singulis e tribus punctis, quibus constat primum per tres animae potentias exercitium, illis verbis: «Et consequenter discurrere magis in particulari per intellectum, et consequenter movendo magis affectus per voluntatem.» Item, in sexto generalis examinis puncto emendationis propositum praescribitur. Huiusmodi vero propositum, quod aliorum exercitiorum praestituitur finis, est particularis examinis principium: eius enim «Primum tempus est, quod ma-

ne statim ac [e strato] surgit homo, proponere debet cavere diligenter ab illo peccato particulari, a quo se vult corrigere et emendare.» Quum igitur huiusmodi propositum sit examinis particularis principium, satis intelligitur reliquas omnes huius examinis partes ad exsequutionem collineare. Quoniam vero voluntatis proposita non ad mali tantum detestationem ac fugam, sed ad boni etiam amorem atque exsequutionem spectant; inde oritur, particularis examinis materiam esse tum emendandum vitium, tum virtutem aliquam exercendam. Quae quidem heic obiter innuisse sufficiat; suo enim loco fusius data opera tractabuntur.

Sequitur ex dictis primum in spiritali via gressum esse aeternarum veritatum memoriam ac recordationem; secundum vero, discursum ratiocinationemque de ipsis veritatibus suavitate illa, quam coelitus immissa lux secum asferre solet; quam quidem meditationem ac discursum sequitur inquisitio ac deliberatio de divina circa operationes nostras totiusque vitae dispositionem voluntate; inde oriuntur certa illa mentique penitus infixae rationis dictamina de iis, quae nobis sunt iuxta divinam voluntatem fugienda aut amplectenda; iis autem rationis dictaminibus accedunt voluntatis proposita; propositis demum, eorum exsequutio. Verum enim vero, «Iustorum semita, docente Sancto Spiritu ¹, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem.» Quo magis ergo lux in intellectu crescit, eo etiam magis rationis dictamina, nec non et proposita, in dies corroborantur, ac de perfectioribus rebus concipiuntur. Itaque ad summam perfectionem gradatim spiritus ascendit.

¹ Prov. iv, 18.

CAPVT XIII

IN SINGVLIS EX TRIBVS VIIS RATOS QVOSDAM CERTOSQVE
PERFECTIONIS GRADVS ESSE DISTINGVENDOS

Neminem fugit, poenitentiae ac virtutis viam non esse aequabilem et planam, sed asperam ac difficilem; multasque in ea semitas ultra citraque reperiri, in quibus facile aberretur; neque sine duce, ac sine speciali Dei auxilio per eam ascendi et incedi tuto posse. Regius ille Psalter ¹ ardenti animi affectu «Quam dilecta, exclamat, tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.» Iam vero, qui atria Domini virtutum concupiscit, easdem pariter virtutes concupiscat oportet; et qui desiderio tabernaculorum Domini deficit, opus est, ut auxilio divino fretus, «Ascensiones in corde suo disponat» et gradatim de virtute in virtutem eat, donec Deum deorum in Sion videat, prout ibidem dicitur. Sive enim in prima via purgetur, sive proficiat in secunda, sive tandem in tertia perfectionem adipiscatur; semper ei ardua viarum subeunda sunt, quippe qui excelsa contingere perpetuo contendit. Nam mons quidem erat, et mons myrrhae, amaraeque poenitentiae, incipientium propriae, secessus ille locus, ad quem sponsa in Canticis ² vocabatur: in monte etiam beatitudines, virtutumque doctrinam, quae ad proficientes pertinent, Christus Dominus exposuit: in monte denique transfiguratus, tribus illis discipulis, in quibus perfecti viri significabantur, se Dominus gloria circumdatus, prae-buit conspi-

¹ Ps. LXXXIII, 2.

² Cant. vi, 6.

ciendum. Non igitur plana perfectionis via, sed clivus est; eiusmodi propterea, ut qui per eam incedant, quo magis progrediantur, eo ad sublimiora ascendant, donec divinae unionis culmen pertingant.

Ad hos vero montes subeundos, non modo auxilium nostra fragilitas, sed ducem etiam tum ignorantia, tum viae obscuritas atque arduitas postulant. Potissimum certe auxilium divina est gratia: praecipuus vero dux est divinum lumen, viam quidem eo uberius illustrans, quo nos ulterius progredimur; neque ignotam viae partem vulgo prius patefaciens, quam cognitam simus praetergressi, ut ipse Dominus testatur¹: «Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant.» Quamvis autem Spiritus Sanctus praecipuus sit huius viae dux, huius disciplinae magister, huius lucis fons; hominum tamen magisterio uti vult, eorum potissimum, qui sine errore et attenta mente per hanc viam progressi, satis experimenti sumpserunt, ut rudes de via erudiant, ne nimio fervore rapti, compendiosum iter facere existimantes, per inaccessibiles semitas se ingerant, ubi post diuturnum laborem in praeceps devolvantur; aut nimia prudentia usi, per circuitus vagentur, nec umquam metam contingant; aut tandem ob viarum similitudinem decepti, a via delfectant: ut enim ait Spiritus Sanctus², «Est via, quae videtur homini iusta: novissima autem eius deducunt ad mortem.»

Hos inter magistros non postremam occupat sedem B. Pater in Exercitiorum libro. Verum quemadmodum qui alium de aggrediendo sibi longo itinere edocet, praecipua dumtaxat loca, per quae iter est facturus,

1 Ioan. xii, 35.

2 Prov. xiv, 12.

ostendit; ratus ut reapse contingit, fore ut, de praecipuis oppidis urbibusque, per quae transiturus est, eruditus, in horum locorum intervallis aut non facile de via defleat, aut nullo negotio reperiat, qui viam demonstret, aut parum noxius sit error, aut breves circuitus, qui tam parvo intervallo evenire possint: eadem prorsus ratione, satis sibi fecisse visus est Ignatius, si in singulis spiritualis viae partibus, praecipua loca, quibus sine errore atque ambagibus dirigendus est ille, qui se exercet, indicaret. Quoniam vero, ut superius disseruimus, gressus, quibus fit huiusmodi iter, nihil aliud sunt, quam rationis dictamina et proposita voluntatis; illud iam nunc restat speciatim declarandum, quacnam tandem proposita, quacnam dictamina elicienda sunt et exsequenda in singulis viae partibus, ut compertis cognitisque huiusmodi magis conspicuis locis, in eosque tamquam in scopum intendentes, in viae prosecutionem, divinae gratiae cooperantes, adiuvemur. Quamvis autem inter alia et alia eorum, quae hic afferemus, propositorum, diversa animi sensa, plures lucas inspirationesque, varia tandem particularium rerum proposita, intercedere soleant: attamen si in iis de quibus sermo nunc erit, tamquam in fundamento accurate attenteque nitamur, si ea penitus animo defigamus; in reliquis, quae occurrant, aut difficilis erit error, aut facile reperietur qui ab errore revocet, aut parum noxia erit deceptio: fieri enim nequit, ut longe a via defleat, qui in has speculatorias faces, in eminentes has turres, in haec, inquam, dictamina et proposita, quae nobis recensenda sunt, perpetuo oculos intendant. In singulis porro trium viarum quinque gressus distinguemus, qui summam gressuum quindecim universi conficient, per quos ad optatum perfectionis culmen tuto ascendemus: morem in his Sanctorum Pa-

trum imitati, quindecim Salomonici templi gradus, totidemque psalmos in eis ascendendis decantari solitos, (idcirco «Canticum graduum nuncupatos), gradibus, per quos ad perfectionem ascenditur, applicantium.» Et quoniam ut huiusmodi proposita apte exsequutioni mandentur, nonnullae pariter virtutes exercendae exsequendaeque sunt; quatenus virtutes utilius ab incipientibus, a proficientibus, a perfectis exerceri debeant, assignabimus. Ante vero quam ad haec explicanda veniamus, operae pretium duxi, de Exercitiorum in quatuor hebdomadas divisione disserere.

CAPVT XIV

EXERCITIORVM IN QVATVOR HEBDOMADAS DIVISIO

Eadem est Exercitiorum in quatuor hebdomadas, ac viae spiritualis in tres vias, seu potius viae partes, purgativam, illuminativam et unitivam divisio. Quemadmodum enim in triplici hac via ratio distinctionis ex uniuscuiusque fine desumitur, ex vitiorum nimirum deordinatarumque passionum purgatione, ex virtutum exercitatione, ex unione demum cum Deo; ita pariter huiusmodi quatuor hebdomadae, neque ex dierum numero, neque ex numero meditationum earumve materia, sed ex fine dumtaxat singulis praestituto distinguuntur; nempe, ex certo perfectionis gradu statui sese exercentis accommodato, ac triplicis viae scopo finique respondente. Quamobrem tum in triplici via, tum in quadruplici hebdomada, ille dierum meditationumque numerus, illa earum materia seligenda est, quae proposito fini aptius conveniant.

Verum enim vero, hanc fuisse B. Patris mentem, ut quatuor hebdomadae totam perfectionis viam comple-

cterentur, simul cum triplici illa purgativa, illuminativa et unitiva, et cum universis exercitationibus triplici hominum generi respondentibus, qui per hanc viam incedunt, incipientium, inquam, proficientium ac perfectorum; res est prorsus indubia omnibus, qui Exercitiorum librum attente perlegerint. Vt vero eis, qui exerceri incipiunt, nonnihil affulgeret luminis, nonnullis id in locis apperuit B. Pater, quae non abs re erit si ad huius rei confirmationem declarationemque haec congerantur. Primo igitur, ita in quarta Adnotatione: «Licet pro exercitiis sequentibus, inquit, sumantur quatuor hebdomadae, ut respondeant quatuor partibus, in quas dividuntur Exercitia; [quarum partium] videlicet prima est consideratio et contemplatio de peccatis; secunda est vita Christi Domini nostri usque ad diem Palmarum inclusive; tertia Passio Christi Domini nostri; quarta resurrectio et ascensio, apposis tribus modis orandi: tamen non [ita hoc] debet intelligi, quod quaevis hebdomada necessario contineat in se septem vel octo dies. Quum enim contingat, in prima hebdomada alios [aliis] tardiores esse ad inveniendum id quod quaerunt, scilicet, contritionem, dolorem, lacrymas de peccatis suis; item quum alii aliis sint diligentiores; alii etiam [aliis] magis agitentur aut probentur diversis spiritibus; necesse est ut aliquando contrahatur [prima] hebdomada, et [contra] aliquando protrahatur: et ita fiat in reliquis omnibus hebdomadis subsequentibus; quaerendo res [seu fructum proprium] iuxta subiectam materiam. Finientur tamen [integra Exercitia] plus minusve intra triginta dies.»

Vbi tria animadvertenda sunt. Primum est, in unaquaque hebdomada particularem aliquem fructum exquiri atque intendi, qui quidem fructus ille idem est, qui in triplici via, de qua loquuti sumus, exquiritur;

in prima nempe hebdomada quaeritur contritio, dolor et lacrymae de peccatis, idem omnino quod in via purgativa intenditur. Idem dic de reliquis hebdomadis, in quibus est progrediendum ulterius, et ad perfectionem gradum ascendendum. Secundum est, meditationis materiam in singulis hebdomadis fructui, qui requiritur, apte accommodari: agitur enim in prima de peccatis; in reliquis vero tribus subsequentibus proponitur Christi Domini vita, passio ac resurrectio, adiunctis aliis orandi modis et contemplatione ad amorem obtinendum. Quae ideo proponuntur, ut iis considerationibus excitetur iuveturque ille, qui exercitiis vacat, ad optatum fructum quaerendum ac inveniendum; eoque pariter ab Instructore ducendus est atque dirigendus, «Quaerendo, ut ait B. Pater, res, [seu fructum proprium] iuxta subiectam materiam.» Tertium est, adeo verum esse totam vim, et formam, et quasi animam harum quatuor hebdomadarum in eo perfectionis gradu, qui in unaquaque exquiritur, consistere; ut praecipiat B. Pater non modo tamdiu retinendum in quaque hebdomada esse eum, qui exercetur, donec fructum illum fuerit assequutus; verum etiam aperiendum ei nequaquam esse quid sibi sit in subsequenti hebdomada faciendum. Ita in undecima Adnotatione, quae ad rem, de qua agimus, summopere notatu digna est: «Ei, inquit, qui accipit Exercitia in prima hebdomada, prodest, ut nihil sciat eorum, quae facturus est in secunda hebdomada; sed ut ita laboret in prima ad obtinendum id, quod quaerit, ac si in secunda nihil boni se reperturum speraret.»

Quae quum ita sint, apparet cur non sint necessario integri septem aut octo dies in quaque hebdomada insumendi: ille enim dierum numerus sufficit ac requiritur, qui ad requisitum fructum obtinendum requiri-

tur ac sufficit: quamobrem hebdomada quaevis, (id quod in quarta illa Adnotatione monebamur), nunc protrahenda, nunc contrahenda erit.

Quae vero de dierum numero dicta sunt, de numero pariter meditationum sunt intelligenda. Quae quidem plures paucioresve proponuntur, iuxta eius, qui se exercet, dispositionem ac necessitatem, relate ad fructum, qui quaeritur, consequendum. Idque saepius exprimitur atque admonetur in Exercitiorum libro. Vulgatus enim interpret sub fine primae hebdomadae hanc notulam apposuit: «Si visum erit ei, qui tradit exercitia, expedire ad profectum eorum, qui exercentur, alias meditationes adiacere, ut de morte, ac aliis peccati poenis, de iudicio, etc., ne se putet prohiberi, licet hic non adscribantur.» Quae quidem admonitio cum ea, quae a B. Patre in secunda hebdomada traditur, apte cohaeret: in hac enim hebdomada quoniam multo est difficilius pacatum servare animum, optatumque fructum obtinere, ad duodecim dies meditationes distinxit, iisque hanc notam subiecit: «Prima nota est, quod in contemplationibus huius secundae hebdomadae, prout unusquisque vult temporis [plus vel minus] impendere, vel prout profectum faciat, potest extendere vel abbreviare [hebdomadam].» Idem admonemur tum in fine tertiae hebdomadae, post divisam in septem meditationes Christi patientis historiam, tum in prima quartae hebdomadae nota.

Denique, qui Exercitiorum librum attente perlegat, comperiet profecto velle B. Patrem, ut omnia ad certum quemdam finem, qui intenditur, obtinendum accommodentur, dierum, inquam, numerum, meditationum materiam, punctorum numerum in singulis meditationibus, mensuram corporeae poenitentiae, situm in oratione tenendum, tempusque quo cui in unoquo-

que puncto immorandum est, ut in quarta Additione habetur: «Quarta, intrare in contemplationem, modo genuflexus, modo prostratus in terram, modo supinus, modo sedens, modo stans, intendendo semper ad quarendum id quod volo. [Qua in re] duo advertemus: primum est, si invenio id quod volo genuflexus, non pergam ultra [aliud situm tentando]; et si prostratus, similiter, etc.: secundum, in puncto in quo invenero id quod volo, ibi quiescam, sine anxietate progrediendi ulterius [ad aliud punctum], donec mihi satisfaciam.» Verum quid tandem est id quod quaero, id quod volo ac desidero, quod toties hoc in libro repetitur? Quid illud est quod optare et quaerere debeo, in quavis hebdomada diversum? Haec omnia luculentissime demonstrant, quatuor has hebdomadas neque dierum meditationumque numero, neque solummodo rerum diversitate, quae considerandae proponuntur; sed diverso perfectionis gradu in singulis requisito, triplicique viae, purgativae, illuminativae, unitivae proprio, inter se distingui.

Ne autem vel vestigium dubitationis hac in re maneret, neque errandi occasio esset; aperte B. Pater in decima Adnotatione statutum id voluit. Postquam enim tum in ea, tum in nona Adnotatione, rationem docuit priorum posteriorumque regularum de dignoscendis animi motibus adhibendarum; postquam priores ad hebdomadam primam, ad secundam vero posteriores pertinere, asseruit, haec subiunxit: «Quia communiter inimicus humanae naturae magis tentat sub specie boni, quando homo se exercet in [via] illuminativa, quae respondet Exercitiis secundae hebdomadae, et non tantopere [tentat sub specie boni] in [via] purgativa, quae primae hebdomadae Exercitiis respondet.» Qua in duplici Adnotatione, duo notatu digna occurrunt.

Prius est, magnum interesse discrimen inter eum, qui in prima, et eum, qui in secunda hebdomada exercetur, non in meditationum modo materia, (id enim in huiusmodi hebdomadis prorsus est materiale), verum etiam in profectus gradu, et in ratione, qua a maligno spiritu tentatur: prior namque, utpote incipiens, crasse aperteque impetitur; alter autem, utpote proficiens, qui magno animo perfectis virtutibus adipiscendis inhiat, sub boni specie ad malum allicitur. Ideo regulae de spirituum motionibus dignoscendis necessario tradendae ei fuerunt; quae quidem, quo subtiliores magisque sunt acutae, eo periculosius versantibus in hebdomada prima proponerentur.

Alterum notatu dignum, illud est, quod ibidem dicitur, exercitia primae hebdomadae viae purgativae, secundae vero, respondere illuminativae: abs dubio igitur unitivae respondeant oportet exercitia quartae saltem hebdomadae. Tertia vero hebdomada, triplici huic viae a B. Patre apposita, quae de patientis Christi consideratione agit, quemadmodum inter illuminativam et unitivam viam est posita, ita utrique respondet; alteri quidem tamquam terminum, alteri vero, tamquam initium: est enim supremum profectus in virtutibus, et initium perfectae cum Deo coniunctionis. Ex quibus omnibus consequitur, eandem omnino esse, licet aliis nominibus significatam, divisionem in tres vias, incipientium, proficientium et perfectorum, ac divisionem in quatuor hebdomadas.

Quod si quis quaerat, quam potissimum causa adductus sit B. Pater, ut has potius quam illas voces usurparet: respondebo, B. Patrem in monstranda perfectionis via perpetuo ab iis vocibus abhorruisse, quae deterrent, neque capiuntur; idque solummodo ei curae fuisse ut unicuique planis apertisque verbis officia proprii

status declararet, quibusque ei exercitationibus esset incumbendum, qui hauriendi fructus, quibus gradibus procedendum ei esset. Ideo quatuor hebdomadas nominavit, quae est usitatissima captuque facilis loquendi ratio, nihilque aliud prae se fert, quam tempus in Exercitiorum secessione impendendum. Verumtamen, ea est quatuor hebdomadarum ordinata dispositio, ut totas illas tres vias, ad earum summam usque perfectionem, reapse complectatur. Persuasum videlicet magnus ille viae spiritualis magister habebat, id quod verissimum est, eorum, qui exerceri incipiunt, nihil interesse cognitionem huiusmodi distinctionum in viam purgativam et illuminativam; imo vero, solere inde inani quadam gloriola efferri, impediri, mentis obscuritatem pati. Horum intelligentia Instructoris est propria: qui sane hanc viam omnesque eius partes, optime callere debet: qui enim alios ducat, si viam nesciat, qua eos ducere debeat? Ei autem, qui Exercitiis dat operam, satis erit, si quantum in se est, per quatuor hebdomadas ab alienis se occupationibus et curis expedierit, Instructorisque voluntati directionique commiserit: hac igitur de causa in quatuor hebdomadas Exercitia partita fuere.

CAPVT XV

DE QVINQVE HEBDOMADAE PRIMAE GRADIBVS

Qui hoc iter facere statuerit, ante omnia opus est, ut se praeparet ac disponat ad liberalem suimet oblationem, firmiterque proponat divinam voluntatem in omnibus sibi esse adimplendam. Ita hortatur B. Pater in Adnotatione quinta: «Illi, ait, qui accipit exercitia, valde prodest intrare in illa animo magno et cum liberalitate erga Creatorem ac Dominum suum, omne suum

velle et libertatem [suam] illi offerendo, ut divina eius Maiestas, tam de se, quam de omnibus quae habet, disponat iuxta sanctissimam suam voluntatem.» Quae quidem animi dispositio summi est momenti: quid enim ei agendum restat, qui sua voluntate de via deflexerit, nisi omnino se divinae voluntati subiicere? Id autem adeo est verum, ut quoties orationi vacare coeperimus, restaurandum huiusmodi propositum sit, quo parati accedamus ad gratias a Domino accipiendas. Itaque praescribit Ignatius, ut semper in ipso exercitii initio orationem illam, quam vocat praeparatoriam, recitemus; quae ita se habet: «Petere gratiam a Deo Domino nostro, ut omnes meae intentiones, actiones et operationes pure ordinentur in servitium ac laudem suae divinae Maiestatis.» Idipsum egit magnus ille Apostolus Paulus in sui ad Deum conversione: qui quum luce ac coelitus demissa voce intellexisset, quam longe a vera via aberrasset, Dominum illum, qui tanta maiestate ei loquebatur, seque humi prostraverat, persequendo, perterritus et contremiscens: «Domine, inquit ¹, quid me vis facere?» Quibus verbis totum se ad divinam voluntatem in posterum explendam, contulit ac devovit. Haec est prima eorum dispositio, qui erroribus ante actae vitae recognitis, conceptoque divinae iustitiae timore, per viam pacis gressus dirigere constituunt, sese totos Deo, ut eius in posterum adimpleant voluntatem, offerendo, illud probe intelligentes, quod docet B. Pater ²: «Quanto aliquis se arctius Deo adstrinxerit, et liberaliorem erga summam Maiestatem se praestiterit, tanto eum in se liberaliorem etiam experietur, et ipse in dies magis idoneus erit ad gratias et dona spiritualia uberiora recipienda.»

¹ Act. ix.

² Const. P. III. cap. 1. § 22.

Supposita ergo bona hac, quam diximus, dispositione, per quinque gradus in prima hac viae parte est ascendendum, qui scilicet nihil sunt aliud, quam quinque rationis dictamina seu proposita, in quibus omnia continentur, quae pertinent ad viam purgativam. Ea vero «dictamina» voco, quae quidem ad intellectum spectant, seu «proposita,» quae attinent ad voluntatem, quia in unoquoque eorum nitendum est, ut non modo in intellectu veritas ibi contenta alte deligatur, verum voluntas etiam idem amplectatur, deque eo propositum concipiat. Quinque igitur illi gradus sunt huiusmodi:

Primus est, ultimum hominis finem agnoscere, simulque decernere omnia media, quae possit, adhibere, ut quantum in se est, finem reapse consequatur.

Secundus est, praeterita errata recognoscere, quibus de via deflexit, et ab ultimo fine aberravit; itemque vera de iis poenitentia dolere.

Tertius est, emendationem firmiter proponere, sicque se exercere, ut hostes paulatim superet, ac spem concipiat victoriae ab eis obtinendae.

Quartus est, occasiones, quae in relapsum nos inducere possent, praecidere.

Quintus est, divinae iustitiae timorem penitus in animo infigere, qui nobis fraepo sit, ne in posterum in alia peccata incidamus.

In hac etiam prima hebdomada et incipientium statu, duplex potissimum virtus magno erit adiumento: secessio ac silentium.

Longior sim, (praeterquam ab instituto recederem) si omnia quae de his rebus dici possunt, fuse persequi velim. Horum pleni sunt libri. Quod ad nos spectat, satis erit, si doceamus in quo tandem dictamina ista seu proposita consistant; tum qua ratione dirigat ad—

iuvetque B. Pater ut in prima hac Exercitiorum hebdomada eliciantur; si denique, pauca de singulis disseramus.

CAPVT XVI

DE PRIMO INCIPIENTIVM GRADV, SEV DE FINIS VLTIMI AGNITIONE AC DESIDERIO

Primus ergo incipientium in via purgativa gradus est ultimi finis agnitio, propositumque omnia media, quae quis possit, adhibendi, ut reapse finis ille obtineatur. Iste est fructus ex Principii et Fundamenti meditatione capiendus, quae statim in ipso hebdomadae primae exordio proponitur. Continet autem partes quatuor, quae sunt totidem veritates menti imprimendae, totidemque proposita ac deliberationes voluntate concipiendae.

Prima quidem veritas est, finis agnitio, ad quem creatus est homo, nimirum, «Vt laudet Deum Dominum nostrum, ei reverentiam exhibeat, eique serviat, et per haec [haec agendo] salvet animam suam.» Cui quidem cognitioni accedit propositum totis viribus nitendi ut finem consequamur.

Secunda vero est, agnoscere «Reliqua super faciem terrae [sita] creata esse propter hominem, ut eum iuvent in prosecutione finis, ob quem creatus est.» Propositum autem quod consequitur est: «Homini tantum utendum illis esse, quantum ipsum iuvent ad finem suum; et tantum debere eum expedire [retrahere] se ab illis, quantum ipsum ad eum finem impediunt.»

Tertia autem est, hoc persuasum habere, quam noxius esse possit amor alicuius creatae rei ob seipsam, propter periculum adversandi amoris Creatoris, ac rece-

dendi ab adimplenda divina voluntate, in quod nos coniicit. «Quapropter necesse est facere [exhibere] nos indifferentes, erga res creatas omnes, quantum permisum est libertati nostri liberi arbitrii, et non est ei prohibitum, adeo ut non velimus ex parte nostra magis sanitatem quam infirmitatem, divitias quam paupertatem, honorem quam ignominiam, vitam longam quam brevem, et consequenter in caeteris omnibus.»

Quarta denique ex tribus praedictis fluit: in universis nostris deliberationibus atque electionibus, praecipuam alicuius rei amplectendae aut aversandae causam, debere esse, quantum illa res ad finem ultimum consequendum adiuvet aut impediat: «Vnice desiderando aut eligendo ea, quae magis nobis conducant ad finem, ob quem creati sumus.»

Porro ad huiusmodi proposita concipienda, quae quidem totius spiritualis aedificii sunt fundamentum, magnopere confert infinitam considerare sapientiam, qua Deus rerum universitatem ordinavit, et providentiam, qua eas gubernat: nam quaecumque tandem illae sint, quoquo nobis modo eveniant, ad ultimum tamen finem consequendum nos adjuvant, quum ad particulares alios fines obtinendos, nequaquam adjuvent universae: unde aperta semper atque expedita patet finis ultimi via; quamvis ad fines alios particulares ita saepius oclusa via exstet, ut nec gressum per eam unum facere valeas. Neque enim universae ad rem familiarem adaugendam inserviunt; contra, ipsa media, quibus ad eius conservationem utimur, prohibere nequeunt quominus omnino pessumdetur: neque omnia honori amplificando idonea sunt, quum passim amittatur ille, quin ei sustinendo omnis industria par sit; neque tandem omnia ad sanitatem conferunt; imo aegritudine ac morbo saepe conficimur, neque ad eam reparandam ac

recuperandam quidquam medici, quidquam pharmaca valent. Quid quod mors, quantumvis obsistamus, invadit nos, vita vero, quin retinere possis, fugit atque evanescit?

E contrario autem, ad finis ultimi consequutionem paupertas ac divitiae, honor et ignominia, sanitas et infirmitas, vita longa et brevis, omnia denique conferre possunt. Imo vero, multo plus conferunt ea, quae nobis adversa accidunt, si quidem iis uti velimus ad nostram doctrinam, ad augendum meritum, ad passionum mortificationem, ad periturorum bonorum contemptum, ad aeternorum vero spem ac desiderium, et ad maius obsequium ac reverentiam Deo praestandam, eius nos ordinationi ac voluntati in iis, quae nobis adversantur, omnino subiiciendo. Quis igitur usque adeo caecutiat, ut plane non videat, finem, ob quem a Deo creatus est, in honore atque obsequio divinae Maiestati praebendo, in salute vitaeque aeterna lucranda, consistere? Quis usque adeo hebescat, ut Creatoris sapientiam providentiamque non demiretur, qua fit ut in tanta rerum varietate, quae in his terris versanti homini eveniunt, numquam impediatur, imo expeditus semper maneat ad ultimum finem adipiscendum; et quum tot exstent, quae falsorum apparentiumque bonorum adeptionem prohibeant, nulla res existat, quae ad vera ac permanentia bona lucranda non conducat? Quis adeo sit insipiens, ut finis oblitus, ob quem a Deo creatus est, ad rerum creatarum amorem se abiiciat; quas quidem, neque si appetat, obtinere, neque nactus, pacem in eis ac satietatem reperire potest? Inde intelligitur quantum intercedat discriminis inter eos, qui ad rem aliquam creatam immoderato affectu rapiuntur, et eos, qui, ultimo dumtaxat fini consequendo intenti, ad universas creatas res sunt indifferentes. Illi videlicet

numquam pace perfruuntur, quoniam extra locum sibi optatissimum perpetuo errantes, et ea, quae obtinere nequeunt, concupiscunt, et in iis, quae obtinuerunt, desideriorum sitim exstinguere non possunt. Hi vero, quomodocumque tandem eveniant res, tranquilla fruuntur pace, quia in optata sede ac fine quiescunt, et eis, quae cupiunt, omnia adiumento, nedum impedimento, sunt.

Sit ergo primus eorum, qui per hanc viam incessuri sunt, gressus, ultimi finis agnitio; eiusque consequutio per susceptam rectam ad eum viam, vitatamque deflectionem ad dexteram atque ad sinistram, prosperitatis amorem, inquam, adversitatisque timorem. Illud inde consequetur, nullis ut difficultatibus umquam superentur. Quemadmodum enim qui longum iter aggreditur, persuadeatur oportet plus asferre utilitatis itineris confectionem, quam taedii impensas et laborem, viaeque pericula atque incommoda; alioquin difficultatibus pressus, domi consistet: ita pariter recogitet unusquisque sibi persuadeat, nullam in spiritali via difficultatem obici tantam posse, qua longe optabilior non sit aeternae salutis ultimique finis consequutio. Ad illud tandem conferet finis agnitio, ut convenientem viam seligamus: nam, ut recte dixit Cassianus ¹, «Sine viatendentibus labor est itineris, non profectus.»

1 Collat. 1. cap. 4.

CAPVT XVII

DE SECVNDO INCIPIENTIVM GRADV, SEV DE ANTE ACTORVM

PECCATORVM DOLORE

Secundus in hac via purgativa gradus est, ut postquam quis in ultimi finis amore firmiter innixus fuerit, eum ante actae vitae scelerum poeniteat. Qui enim audeat peccator unionem cum Deo cogitare, nisi in gratiam et amicitiam pristinam cum eo reducatur? Quomodo aut de obtinenda salute agere possit, nisi prius se damnationis sententiae subtrahat; aut de praemio promerendo, qui aeternae poenae reus est? Quo animi vigore et alacritate cum adversis hostibus manus conserat, qui ab avversis tutus nondum fuerit? Sit ergo prima eius cura, post ultimi finis desiderium, admissorum veniam per poenitentiam impetrare.

Vt autem appareat qua arte B. Pater peccatorem gradatim conducat ad perfectissimum huiusmodi dolorem, qui contritio vocatur, concipiendum; revocandum in memoriam est, quatuor potissimum de causis posse nos de admissis dolere. Prima, ob poenae timorem; secunda, ex amore praemii; tertia, ipsius peccati deformitate; quarta, quod sit summe reverendi diligendique Dei offensio. Postrema haec causa, omnium perfectissima, quum amorem Dei super omnia includat, vi propositi confessionis, quod continet, confestim in statu gratiae peccatorem constituit: tria vero reliqua motiva imperfectam gignunt contritionem, quae attritio nuncupatur, de qua haec statuit Tridentina Synodus ¹: «Il-

¹ Sess. xiv. cap. 4.

tur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniae, declarat (sancta Synodus), non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat.»

Primo, et quidem imperfectissimo, illorum motivorum, poenarum metu, ad poenitentiam hortabatur Beatus Ioannes Baptista: «Progenies, inquit ¹, viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira?» Et inferius de Christo Domino: «Cuius ventilabrum, ait ², in manu sua: et permundabit aream suam: et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.» Et Dominus Phariseos increpans: «Serpentes, ait ³, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennae?» Paulus autem eodem movendi ad poenitendum studio: «Existimas, inquit ⁴, hoc, o homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An divitias bonitatis eius, et patientiae, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius.» Ex quibus omnibus eruitur ingentis esse virtutis metum poenarum, ut dolore peccatores percellantur, ut resipiscant, ut commissi eos poeniteat: nam Christus

¹ Matth. III, 7.

² Ibid. 12.

³ Ibid. XXIII, 33.

⁴ Rom. II, 3 et seqq.

Dominus, sanctique Apostoli ut ad poenitentiam excitarent, motivum illud adhibebant.

Neque minoris est virtutis timor aeternae beatitudinis amittendae: ad quem excitamur parabola tum fatuarum illarum virginum ¹, quae quoniam non sumpserunt oleum secum, quando venerunt, clausa iam fuerat ianua, neque ad nuptias admissae sunt; tum illius invitati ², qui quum mensae iam accumberet, neque vestem nuptialem haberet; pedes et manus ligatus, in tenebras exteriores eiectus est. Et Paulus: «An nescitis, inquit ³, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.» Et ad Galatas ⁴: «Manifesta sunt opera carnis: quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae, invidiae, homicidia, ebrietates, comessiones, et his similia: quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.» Et Ioannes ⁵ postquam de beatorum gloria, deque coelestis Ierusalem excellentia atque amplitudine disseruit: «Non intrabit, inquit, in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni.» Et inferius ⁶: «Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in

1 Matth. xxv, 12.

2 Ibid. xxii, 13.

3 1 Cor. vi, 9, 10.

4 Gal. v, 19, 21.

5 Apoc. xxi, 27.

6 Ibid. xxii, 14, 15.

ligno vitae, et per portas intrent in civitatem. Foras canes, et venefici, et impudici, et homicidae, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.» Quid autem homo magis erubescat ac doleat, quam a tanti regni possessione expelli, et ab illa superna civitate, tamquam vilissimum canem, eiici? Qui ab eximio aliquo honore deciderunt, qui ingens lucrum sua culpa perdiderunt, immani dolore ac poena corripiti solent; eorumque viscera quasi igne torrentur; quonam ergo doloris igne corda nostra torquebuntur, quam insatiabili verme corrodentur, quum cernamus tam ineffabilem aeternamque felicitatem cum brevissimis nos vilissimisque bonis commutasse? Ad quod ergo laborum genus se non accingat homo, ut tamquam in propriam sedem, in supernam illam civitatem tandem aliquando omni cura solutus ingrediatur? Quae quum ita sint, potentior est dolendi de peccatis causa amor beatitudinis eiusque amittendae timor, quam metus tormentorum poenarumque subeundarum.

De qua duplici compungendi causa, ita disserit Gregorius ¹: «Compunctionis genera duo sunt: quia Deum sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim sese in lacrymis afficit, quia dum malorum suorum recordatur, pro his perpeti aeterna supplicia pertimescit. At vero quum longa moeroris anxietate fuerit formido consumpta, quaedam iam de praesumptione veniae securitas nascitur, et in amore coelestium gaudiorum animus inflammatur: et qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum amarissime flere incipit, quia differtur a regno.» Vnde intelligitur Sanctus Doctor secundum hoc motivum priore perfectius duxisse. Et re quidem vera, prius illud in

1 Dialog. lib. III. cap. 34.

homine ex suimet ipsius amore nascitur poenam formidantis; posterius vero ex coelestium bonorum amore, quo aeternam beatitatem concupiscimus. At vero, quum peccatum non ea solum poena plectatur, quae sensum afficiat, verum illa etiam, quam poenam damni vocamus, quae est beatitudinis privatio; quum praeterea nullum exstet medium inter aeternam poenam et regnum aeternum: inde fit neutiquam a compluribus distinguui inter duplex huiusmodi motivum ac duplicem contritionem, sed utrumque sub eodem nomine doloris de peccato ob poenarum formidinem comprehendi sole-re. Ipsa Tridentina Synodus, loco supra citato, duplicem dumtaxat imperfectam dolendi causam recensuit; alteram quidem ex poenarum timore ortam, quae duplicem antea a nobis expositam, complectitur; alteram vero ortam ex turpitudine, quam in seipso peccatum habet; quae tertia est ex quatuor a nobis supra recensitis.

CAPVT XVIII

DE ALIIS DOLENDI DE PECCATO CAUSIS

Tertia haec dolendi causa, nuper allata, de qua in hoc capite agendum est, tranquillam omnique perturbatione liberam mentem quam maxime percellit. Ea enim ac tanta est in ipsa peccati natura turpitudine, ut etiamsi lege illud divina non vetaretur, neque ab aeterna beatitudine excluderet, neque damnationem mereretur sempiternam; ex sui tamen turpitudine ac vilitate dignum omni detestatione est. Quapropter optime docuit Tullius ¹, ad iniuste operandum, quantumvis occasio praebeatur, spe celandi et occultandi adducendos nos

1 Lib. III. de offic.

non esse. «Satis enim nobis persuasum esse debet, si omnes deos hominesque celare possimus, nihil tamen avarae, nihil iniuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum.» Qui secus faciunt, poenam, non dico legum, sed ipsius turpitudinis, quae acerbissima est, non vident. Afferit statim ex Platone fabulam illam de annulo Gygis, cuius ope invisibilis adstantibus pro lubitu reddebatur, eiusque beneficio immania scelera patrarat, et rex exortus est Lydiae, domino rege, adiutrice regina, interempto. Ex quibus infert Tullius totam adducti exempli vim, totamque huiusmodi fabulae confingendae causam, eam fuisse, ut ostenderetur, nihil propriae malitiae ac turpitudinis peccato ex eius occultatione subtrahi; quapropter, etiamsi homines deosque universos illud celare possemus, nihil tamen inhonestum iniustumque agendum nobis esset, etiam propositis in peccati mercedem universi terrarum orbis divitiis, voluptatibus, imperiis. Usque adeo egregius ille philosophiae cultor peccati turpitudinem, secluso opprobrio ac poena, quae adiuncta habet, declarare et amplificare studuit.

Radix autem huius deformitatis in eo stat, quod nihil quum sit magis humanae naturae conveniens, quam operari iuxta rationem; peccatum vero rationi adversetur: peccatum quodvis humanae naturae contrarium est, et hominem a suae naturae excellentia ac dignitate quodammodo deiecit, brutisque efficit animantibus simillimum. Accedit, hominem creatum fuisse liberum, suorumque actuum dominum, ut sponte sua rationi ac iustitiae, divinisque praeceptis se subderet; ipse vero peccando iniustitiae libere se subiicit, servusque fit peccati, iuxta illud ¹: «Omnis, qui facit

peccatum, servus est peccati.» Idipsum, eius similitudine, quod in bello usitatur, declarat B. Petrus ¹: «A quo enim, ait, quis superatus est, huius et servus est.» Quae quum ita sint, quicumque pravis animi motibus indulgens, peccato consensum praebet, miserrimae peccati servitutis notam sibi ipse inurit. Neque ad tantum malum minuendum, quidquam conferunt magnitudo divitiarum, honorumque splendor ac praestantia, quibus peccatores nonnulli recreantur ac falluntur; qui quidem rudiores in hoc deprehenduntur miseris illis aethiopibus qui nullum sibi malum reputant, si venundentur cum libertatis iactura, modo a Domino variis vestimentis induantur, aliisque donentur puerilibus crepundiis, quibus ipsi magnopere delectantur. Si enim miserrima res est, divitiarum honorumque servum esse, quanto non erit miserius servum esse peccati, ut per id honoribus divitiisque potiare? Apposite Seneca: «Aliorum, inquit ², aurea catena est et laxa: aliorum arcta et sordida. Sed quid refert? eadem custodia universos circumdedit; alligatique sunt etiam qui alligaverunt, nisi tu forte leviolem in sinistra catenam putas. Alium honores, alium opes vinciunt: quosdam nobilitas, quosdam humilitas premit: quibusdam aliena supra caput imperia sunt, quibusdam sua: quosdam exsilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia. Omnis vita servitium est.» Haec igitur ignavia, qua homo sponte sua vitio se subdit, quod rationi et veritati, et conscientiae dictamini, et interioris hominis inclinationi delectationique adversatur, haec, inquam, est tota radix deformitatis, quam in se continet peccatum, licet nullo praecepto vetaretur, licet nulla haberetur ratio praemii aut poenae.

¹ 2 Petr. II, 19.

² De tranquillitate animi, cap. x.

Duplex alia exstat peccati defestandi causa, ex eiusdem turpitudine orta. Prior est, conscientiae anxietas; altera vero, pudor et confusio sibi ingenita. Anxietudo autem non ex formidine tantum poenae nascitur, verum ex ipsa etiam actuum deordinatione, rationi adversantium, vimque spiritui inferentium: quae videlicet poena, aliis etiam seclulis, acerbissima est. Quemadmodum enim quaelibet corporis pars, quantumvis sit minima, si a suo loco moveatur, aut male sit affecta, causa est doloris; et quilibet humor, si proprio careat temperamento, corpus aegritudine inficit: ita quaevis actio a recta ratione desciscens, sua natura animum angit. Apposite Plutarchus: «Conscientia, inquit ¹, quoniam patrati sceleris conscius mihi sum, quasi ulcus in corpore, dilacerantem iugiter ac pungentem poenitentiam in animo relinquit. Alias quidem anxietudines auferit ratio; poenitentiam vero ipsa immittit, seipsam mordente propter turpitudinem ratione, atque a se ipsa poenas repetente. Quemadmodum enim qui febribus frigent, aestuque exardescunt, acrius vexantur, peiusque habent, quam illi qui similia ex calore ac frigore extrinsecus adveniente patiuntur; ita quae casu accidunt, leviores afferunt molestias, utpote ab extrinseco advenientes.»

Hactenus Plutarchus. Et optime quidem docet, rationem ac mentem alios quoscumque dolores delenire ac sanare solitas, hunc unum curare nolle; imo, eum evocant potius sua sponte, atque excitant. Mens enim, quum natura sua dominetur, carni servire fert aegerissime. Inde interior illa tam acris colluctatio exsurgit, inter rationem mentemque, principatus appetentes, et carnem obnitentem ac resistentem, ne a pristina pos-

sesione, quam in diuturna prava consuetudine fundat, deturbetur: hinc consequitur humanum animum angere ac divexari. Quis ergo tam diutinum bellum, tamque molestam pugnam toleret? Quibus non se devoveat homo laboribus, ut regium hoc cupiditatum imperium excutiat? Atqui multo est facilius eas fraenare, quam in eis explendis defatigari; multoque beatius illis carere, quam ipsarum satietatem obtinere.

Neque minus peccati turpitudine ostenditur ex pudore, quo peccantem afficit. Praeclarum quidem argumentum ac signum hominis ab ingenita dignitate proiecti. Quemadmodum enim erubescunt, qui in summo honore et gloria constituti, e suo statu decidunt; ita fieri nequit ut hominem non pudeat, quod pristina dignitate per peccatum spoliatus, brutis animantibus assimilis factus sit. Huiusmodi rubore in se expertus est protoparens Adamus, simul ac peccatum admisit: qui adeo nudum se erubuit, ut foliis arboreis ad se operiendum uteretur: neque minus fuit, quam illa folia, esse solent praetextus excusationesque, quibus suam nonnulli culpam contegere student, ut ruborem, ex ea ortum, aliquo modo praetexant. «Quem ergo fructum, inquit Apostolus ¹, habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?» Illic igitur pudor, ob quem homo culpam occultare nititur, magnum proculdubio signum illius turpitudinis est, neque minor dolendi de peccato causa.

Quartum denique motivum est omnium perfectissimum; dolor vero, ex ipso genitus, est ea, quam veri nominis contritionem nuncupamus: qua nimirum peccatum detestamur ea una de causa, quia Deo, digno cui super omnia serviatur, qui diligatur super omnia, adversetur. Hoc doloris sensu percussus videtur Da-

1 Rom. vi, 21.

vid¹, clamans: «Tibi soli peccavi:» quasi diceret: «graviter utique in Bersabee per adulterium peccavi; gravius sane in Vriam per ipsum adulterium ac simul homicidium; in subditos per scandalum; in meipsum denique, quem iure ad aeternam beatitudinem exspoliavi, et perpetuarum inferorum poenarum reum constitui: verum haec omnia si cum tui offensione conferam, nullius momenti duco, nihili facio. Noverint id homines seu ignorent; factum damnent, seu culpam a me, prout cuique libuerit, amoveant; ab inferorum suppliciis solvar, ac, si fieri possit, de obtinenda coelesti beatitudine certus sim: nihil horum mihi est curae: illud me unum angit et cruciat, te a me fuisse offensum.» Pari doloris sensu videtur patri loquutus prodigus ille²: «Pater, peccavi in coelum et contra te: iam non sum dignus vocari filius tuus:» perinde ac si dixisset: «Pudet me profecto vitae nuper actae, et muneris, quod obivi, et pannorum, quibus induor: horum autem oblitus, illud unum erubesco, illud animum dolore scindit, tam pium, tam benignum parentem iniuria me affecisse.» Quando igitur anima, auxilio gratiae adiuta, ad Dei cognitionem assurgit, eius maiestatem bonitatemque agnoscit, eumque omnis obsequii atque amoris dignissimum videt; inde vero ad peccatum permovetur ideo detestandum, quod offensam contineat divinam, potius quam ob turpitudinem peccato insitam, et ob supplicia, quibus obnoxius efficitur peccator: tum demum veri nominis contritione instruitur. Cuius quidem sensui affectuique in prima Exercitiorum hebdomada obtinendo totis viribus laborandum est ac desudandum.

1 Ps. L, 6.

2 Luc. xv, 18.

CAPVT XIX

DE ACTVVM ORDINE, PER QVOS AD PERFECTAM CONTRITIONEM POENITENS ASCENDERE SOLET, AC DE QVODAM, QVOD HVIC ASCENSIONI OBEST, IMPEDIMENTO

Quamvis verum sit, posse utique Deum peccatori, simul ac se ad meliorem frugem recipit, adeo perfectum praestantemque admissorum dolorem infundere, qui verae stricteque sumptae contritionis naturam induat; «Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem ¹,» ut Magdalenem aliosque honestavit: communis tamen agendi ratio est, ut doloris motiva eo, quo nuper exposuimus, ordine inspiret. Quoniam enim initio valde adhuc est incultus homo ac sibi ipsi inclinatus, vix ulla alia re, quam sui damno atque utilitate permovetur: et quum sensu, potius quam ratione, ducatur, minus coelestibus gaudiis allicitur, quam inferorum suppliciis deterretur. Quemadmodum enim furioso equo effraenate currenti nudus ensis obiicitur, ut a cursu detineatur; illi vero, qui lethargo premuntur, aut funibus percutiuntur, aut fumus eorum naribus ingeritur, ut a somno excitentur: ita peccatoribus, qui effraenatis passionibus abripiuntur, qui Dei suique ipsorum obliti, in profundum somnum immersi dormiunt, districtus pariter divinae iustitiae gladius ob oculos sistendus, naribus autem tartarei ignis fumus admoventus est, ut tandem aliquando, in se reversi, resipiscant. Nam ² «Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit.» In quem locum ita Gregorius: «Omni-

¹ Eccli. xi, 23.

² 1 Reg. ii, 6.

potenti Deo ad inferos ducere, est peccatorum corda aeternorum cruciatuum consideratione terrere. Ei quoque ab inferis reducere, est territas poenitentium, atque commissa lugentium mentes, spe vitae indeficientis attollere. Tunc quippe peccare desinimus, quum superna gratia mollitis cordibus, futura tormenta formidamus; et ab inferis reducimur, quum interno visitati solatio, ad spem veniae, de poenitentiae lamento respiramus.» Et hoc est, per considerationem, per metum et angorem in gehennam intrare: tum vero egredimur, quando post lacrymas poenitentiae spe veniae recreamur.

Qui videlicet internae consolationis sensus, quam experitur anima, quando spe relaxatur ac dilatatur, a carnalibus eam cupiditatibus atque illecebris disiungit ac depellit, oculosque aperit ad spirituales voluptates percipiendas aestimandasque, et ad beatorum felicitatem aliquo modo praegustandam. Vnde illud oritur, eum, qui prius poenarum metu a peccando deterrebat, iam beatitudinis amore nunc potius a peccato abhorreat. Haec autem est secunda dolendi de peccato causa, primae adeo assimilis, ut ad poenae formidinem, prout supra dicebamus, revocari posse videatur.

Sequitur tertia causa, duabus praedictis certe perfectior, deformitas, inquam, quam sibi peccatum adnexam habet. Homo namque suam dignitatem, finemque beatitudinis excellentissimum, ob quem est creatus, considerans; dolensque ex intimis visceribus, quod peccando a coelesti gloria desciverit; pudore suffunditur, quod angelorum comes effectus, brutis se animantibus similem reddiderit. Neque iam ad resipiscendum tam utilitatis amore, damni que formidine permovetur, quam ea suorum actuum deordinatione, quae vel ipsi naturae lumini adversatur. Ad quam quidem animi dispositio-

nem qui devenerit, parum aberit ut a misericorde Deo lumen accipiat ad cognoscendam maximam peccati deformitatem, inde repetendam, quod offensio sit Dei, summe a nobis reverendi ac super omnia diligendi, tum ob infinitas eius perfectiones, tum ob innumera nobis collata beneficia; qua quidem adeo debita reverentia atque amore roborata voluntas, divino auxilio adiuta, peccatum super omnia detestatur, ex amore dumtaxat et officiis, quibus erga Deum adstringitur. En quam perfectam contritionem appellamus.

Illud autem est hic animadvertendum, tot ac tantis dolendi de peccato causis, unum esse, quod virtutem detrahere solet, superbiam, inquam, in nonnullorum peccatorum animo genitam, qua certe et manus dare victas, ad agnoscendam culpam, seseque poenae subiiciendos, renuunt, et omne quod voluptas suggerit, libere implere contendunt. *Quamobrem* apud Iobum¹ dicitur: «Vir vanus in superbiam erigitur, et tamquam pullum onagri se liberum natum putat.» In quae verba ita Gregorius²: «Vanitatis quippe finis est, ut quum peccato mentem sauciat, hanc ex culpa audacem reddat: quatenus sui reatus oblita, quae amisisse se innocentiam non dolet, iusto excaecata iudicio, simul et humilitatem perdat.» Quae quidem adeo sunt vera, ut superbia excaecatus homo, postquam in peccatum lapsus est, neque culpas agnoscere velit, (videntur enim ipsi aut non esse culpa, aut certe numero pauciores, aut demum minus graves), neque persuadetur fore ut flagellum tandem sibi appropinquet. Imo, eo superbia illum adducit, ut existimet, (operibus saltem id se arbitrare ostendit), fore ut, Deus sibi conniveat, suisque

¹ Iob, xi, 12.

² Moral. lib. X. cap. 10.

moribus indulgeat: qua in re Pharisaeorum sectatorem se imitoremque exhibet, venturam iram fugere se posse existimantium. Quae videlicet falsa persuasio, in viris potissimum potentioribus et conspicuis, inde oriri solet, quod dum ipsi peccato dant operam, alii tamen eos reverentur, pertimescunt, eisque assentantur; putantque secum eadem ratione Deum se gesturum: audent nimirum Deum ad iram provocare, «Quoniam, ut habetur in Psalmo ¹, laudatur peccator in desideriis animae suae.» De hac sane iniuria, loquens ad peccatores Deus, eisque suam caecitatem exprobens atque audaciam, ita conqueritur ²: «Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitia; et lingua tua concinnabat dolos.» Aliisque eorum sceleribus recensitis, «Haec fecisti, subiungit ³, et tacui. Existimasti inique quod ero tui similis,» in connivendo, nimirum, facinoribus, et foedere cum peccatoribus ineundo.

Quo ex errore avertere nos voluit Apostolus, adducta illa perspicua simplicique seminis similitudine. «Nolite, inquit ⁴, errare, fratres. Quae enim seminaverit homo, haec et metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.» Quasi dicat: «Quemadmodum fieri nequit ut decipiatur ager, fructumque producat alium ab eo, quod semina-veris; ita iuxta ea, quae operati fuimus, operum fructum capiemus.» Idipsum alibi edocemur ⁵. «Noli facere mala, et non te apprehendent... Fili, non semines

¹ Ps. x, 24.

² Ibid. xlix, 18, 19.

³ Ibid. 21.

⁴ Gal. vi, 7, 8.

⁵ Eccli. vii, 1, 3.

mala in sulcis iniustitiae, et non metes ea in septuplum.» Et iterum Paulus ¹: «Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.» Quem in locum apposite Chrysostomus ²: Μη πλανᾷσθε. Ἐνταῦθα αἰνίττεται τινὰς λέγοντας, ὅπερ καὶ νῦν λέγουσιν οἱ πολλοὶ, ὅτι φιλόανθρωπος ὢν ὁ Θεὸς καὶ ἀγαθὸς, οὐκ ἐπεξέρχεται τοῖς πλημμελήμασι, μὴ δὴ φοβηθῶμεν· οὐδένα γὰρ ἐπ' οὐδενὶ δίκην ἀπαιτήσει ποτέ. Καὶ τούτων ἕνεκέν φησιν· Μη πλανᾷσθε. Πλάνης γάρ ἐστιν ἐσχάτης καὶ ἀπάτης, ἐλπίσαντα χρηστὰ τῶν ἐναντίων ἐπιτυχεῖν, καὶ ταῦτα περὶ Θεοῦ ὑποπτεύειν, ἃ μὴδὲ περὶ ἀνθρώπου τις ἐννοήσειε. «Nolite errare.» Hic subindicat quosdam dicentes, quod nunc multi dicunt, benignus quum sit Deus et clemens, delicta non ulciscitur: ne timeamus. Nam de nulla re a nemine umquam poenam exiget. Et propterea dicit: «Nolite errare.» Error enim extremus et fallacia est, quum bona speres, contraria consequi, et illa de Deo suspicari, quae ne de homine quidem quisquam cogitaverit.»

Quoniam autem huius erroris initium inde communiter repetitur quod in praesens Deus a puniendo abstinere; finis vero non alius est quam vitae licentia, more indomitae pecudis, libere vagantis, fraeni calcarisque nesciae: ideo divina misericordia punitionem anticipare consuevit, huiusmodi onagros edomando, fraenando, et in viam constringendo. Nam ³ «Flagellum equo, camus asino, et virga in dorso imprudentium.» Flagello enim edomantur: hoc felle oculos aperiunt: ex his denique

1 1 Cor. vi, 9, 10.

2 Hom. XVI in Ep. 1 ad Cor.

3 Prov. xxvi, 3.

quae in praesenti vita experiuntur, puniendos profecto esse in futura persuadentur; temporalium nempe tormentorum experientia edocti, discunt aeterna pertimescere. Ex iis tandem initiis gradatim ad perfectam contritionem evehuntur, quae quidem, ut supra disseruimus, oritur ex charitate.

CAPVT XX

DE RATIONE, QVA A B. PATRE DVCVNTVR INCIPIENTES AD
PERFECTAM CONTRITIONEM OBTINENDAM

Hactenus exposuimus causas dolendi de peccatis; deinde ordinem tum earum inter se, tum a Deo servari solitum in adducendis hominibus ab imperfectiori ad perfectius; ea denique, quibus peccatores ab obtinendo vero de peccatis dolore vulgo impediuntur. Dicendum nunc est de eximia, qua a Deo B. Pater donatus est, luce, de superna sapientia, prudentiaque prorsus singulari, ut eos, qui exercentur, adiuvet ad hunc adeo necessarium germanae contritionis affectum consequendum. Duplex ad id proposuit exercitium. In primo quidem illud contendit, ut poenae formido dolorem excitet; quae nimirum causa est incipientibus magis accommodata. Hunc enim scopum aperte in secundo, ut solet, praeambulo ostendit: «Secundum, inquit, [praeambulum] est, petere a Deo Domino nostro id, quod volo et desidero... Hic [in hac meditatione de peccatis] erit petere pudorem et confusionem mei ipsius, videndo quam multi damnati fuerint ob unicum peccatum mortale, et quam saepe ego meruerim damnari in aeternum ob tam multa mea peccata.» Fini autem huius exercitii consequendo, meditationis tum materia tum puncta sunt aptissima, poenae nimirum aliquibus pec-

catoribus a Deo inflictas. Neque vero de propriis, sed de alienis, delictis in hac meditatione agitur: eius enim scopus est ut ex alieno malo documentum capiamus, et poenas, aliis inflictas, spectantes nos, divinae iustitiae severitatem in nobismet ipsi praeveniamus. Aliena haec videlicet commissa ipsa huius exercitii inscriptione significantur, quae sic se habet: «Meditatio [facienda] per tres potentias [animae] circa primum, secundum, et tertium peccatum.»

Illud porro est omni consideratione dignum: quum maximus germanae poenitentiae obex sit peccantis superbia, qui culparum gravitatem minuit, et existimat posse se promeritis poenas effugere; illico, in hoc iam primo exercitio, huic morbo B. Pater admovet medicinam: nam tum in secundo praeludio, tum in triplici meditationis puncto totus est in exhibendis suppliciis, quibus ob unum tantummodo delictum puniuntur a Deo eximiae illae personae, angeli, inquam, et Adamus, totius hominum generis fons et origo. Quamobrem persuasum cuivis homini sit, fore ut Deus non secum lenius agat, quam egit cum angelis in coelo, cum protoparente in paradiso: neque obiiciat quis peccatorum suorum paucitatem, cum tam diram pretiosissimorum vasorum horreat stragem: neque putet, celaturum se propria scelera illius Dei oculos, qui in angelis suis reperit pravitatem ¹: neque speret ut facinoribus conniveat ille Dominus, «Qui dicit regi, apostata, qui vocat duces, impios ²,» qui nempe eis non assentatur, neque eorum scelera deminuit; sed qualia reapse sunt, ante eorum oculos ponit: «Qui non accipit personam principum: nec cognovit tyrannum, quum discepta-

¹ Iob, iv, 18.

² Ibid. xxxiv, 18.

ret contra pauperem: opus enim manuum suarum sunt universi ¹.» En igitur primi huius exercitii scopus, ut ibidem scribit Ignatius: «Petere pudorem et confusionem mei ipsius, videndo quam multi damnati fuerint ob unicum peccatum mortale, et quam saepe ego meruerim damnari in aeternum ob tam multa mea peccata.»

At vero, in secundo exercitio, quod «Meditatio de peccatis» vocatur, eum, qui se exercet, ad perfectiorem iam dolorem B. Pater evehere contendit. In secundo namque praeludio, ubi significari fere solet meditationis scopus, «Petere, inquit, id quod volo [cupio]: erit hoc loco, petere magnum et intensum dolorem, et lacrymas de meis peccatis.» Cuius quidem doloris duplicem affert causam: prior est, deformitas ipsius peccati in se spectati; altera vero, ea deformitas quae ei advenit ex eo, quod sit contra Deum. Quamobrem materia huius meditationis sunt propria cuiusque peccata, in quibus profecto duplex illa deformitas reperitur. Pun-ctio ergo ac supplicium in alienis peccatis considerari iubentur, ut alieno videlicet damno sapiamus: foeditas vero ac nequitia, in propriis, ut ea detestemur et accusemus; non autem in alienis, ex quibus occasionem saepenumero arripimus, ut nostra excusemus atque imminuamus.

Quo autem huiusmodi finis certius obtineatur, «Primum punctum est, processus [quidam] peccatorum, scilicet, trahere [revocare] in memoriam omnia peccata vitae [meae], inspiciendo [vitam] per annos singulos, vel per singula tempora.» Vbi coram sistitur huius considerationis argumentum, sicut in singulorum pun-ctorum initio in priore meditatione, aliquod alienorum

peccatorum, (angeli, protoparentis, etc.) in memoriam revocabatur. Deinde secundum punctum est: «Ponderare peccata, inspiciendo [considerando] foeditatem et malitiam, quam quodvis peccatum mortale commissum habet in se, etiamsi non esset prohibitum.» Vbi tertia ex causis, quas superius memoravimus, dolendi de peccato, idque detestandi, continetur.

In triplice denique postremo puncto, ponderari incipitur peccati foeditas ex eo orta, quod peccatum sit contra Deum, in quo quidem perfectissima contritionis causa reperitur. Id vero efficitur culpam extollendo atque exaggerando, primo, ex parte eius, qui culpam admisit, (quod habetur in tertio puncto), ubi sibimet ipsi penitus cognoscendo incumbitur, donec ad propriae vilitatis et nihili fundum deveniatur; deinde, in puncto quarto extollitur culpa, spectata persona offensa. Deo; cuius infinitae perfectiones atque attributa expenduntur; tertio tandem, ex duplici hac consideratione ingens culpae foeditas demirando infertur, ingratum meum animum dignissimum agnoscendo, in quem iniuriam a me Creatori illatam creatae res universae ulciscantur, infinitamque Dei benignitatem ac benevolentiam extollendo, cuius iussu omnes mihi obsequuntur, et per eas ille nova mihi in dies beneficia elargitur.

Ex quibus elucet, eum, qui se exercet, ab Ignatio ad perfectam contritionem adipiscendam perducere, ex imperfectis motivis ad perfectiora gradatim assurgendo. Itaque qui prius se ipsum inspiciens, aeternos cruciatus perhorrescebat; postea sui oblitus, et cernens quid sit divina offensio, miratur universas res creatas in se non insurgere, «Et terra quomodo non se aperuerit, ut me absorberet, creando novos infernos, ut in aeternum in illis cruciarer.»

CAPVT XXI

DE DVPLICI AFFECTV IN PECCATORVM CONSIDERATIONE EXCITANDO

Quo autem certius ad perfectum, qui nunc intenditur, dolorem deveniamus, gravissimi est momenti, duplicem in nobis ciere affectum: timorem divinae iustitiae, nostrorumque scelerum pudorem: qui enim timoris pudorisque fraeno non cohibetur, in omnium vitiorum genus facillime dilabetur. Aliunde, poenarum formido, si nulli alii affectui societur, valde est servilis: verecundia vero nobilior est et generosior, et propria animi potius studiosi pulchritudinis, quae in virtute splendet, quam suorum malorum timidi; quare ad germanam perfectamque contritionem propius accedit. Mirandum porro est, qua industria ac solertia optimus noster spiritualis vitae magister hac in re se gerat. Ea etenim arte et culpam extollit, et metum incutere contendit, ut potius confusione ac rubore de patratis sceleribus, tanto supplicio dignis, afficiamur, quam poenam reformidemus. Duo enim intendit: prius quidem, ut animum, filii proprium, erga Deum induamus; alterum vero, ut ad admissa ulciscenda, cruciatus quoscumque merito minores, nedum prorsus debitos existimemus.

Haec vero, quo melius, quod ad praxin attinet, intelligantur, operae pretium erit perpendere hic verba illa, quae in secunda ex decem Additionibus a B. Patre hebdomadae primae suppositis, leguntur: «Quando expergiscar, inquit, non dando locum his vel illis cogitationibus, statim advertere [animum] ad id quod sum contemplaturus in primo exercitio mediae noctis, tra-

hendo [excitando] me ad confusionem de tam multis meis peccatis, proponendo mihi exempla; veluti si eques aliquis consisteret coram rege suo, et universa eius curia, pudore affectus et confusus, quod graviter offenderit eum a quo primum multa dona et multos favores acceperat.» Quae quidem cogitationes versandae sunt dum quis vestes induit, tempusque advenit exordiendae orationis; quibus nempe ad verecundiae confusionisque affectus excitandos praeparetur ob multitudinem tum admissorum, tum acceptorum a Deo benefactorum. Revocatus vero in memoriam pudor ille et confusio, quibus erubescunt, qui a regis gratia descivere, (maxime si postquam in eum deliquerunt, coram eo sistendum ipsis est), plurimum confert ad ciendum pudoris sensum, quo affecti ad orandum Deum accedere debemus, cui iniuriam intulimus, postquam tot ab eo beneficia accepimus.

In ipso autem orationis ingressu, post praeparatoriam orationem, primum praeludium, seu loci constructio, «Erit, inquit, videre visu imaginationis, et considerare animam meam esse in hoc corpore corruptibili [tamquam] carcere [s. ergastulo] inclusam, et totum compositum in hac valle tamquam exsulans [eiectum in exilium], inter bruta animalia. Dico totum compositum animae et corporis [scilicet, me totum].» Hac in loci confictione latet primum semen, et quasi primum fundamentum verecundiae confusionisque ex admissis culpis concipiendae. Quemadmodum enim falsa persuasio, qua putamus nulla esse bona iis, quae sensu percipiuntur, praestantiora, princeps esse solet causa, qua in peccata fuis habenis rapiamur; ita princeps veritas, qua ad resipiscendum permovemur, ea est, qua agnoscimus nos in hoc mundo a patria extorres, bona vero, quae in sensum cadunt, homini cum brutis ani-

mantibus esse communia. Ita ¹ «Dixerunt cogitantes apud se non recte: Exiguum et cum taedio est tempus vitae nostrae, et non est refrigerium in fine hominis, et non est qui agnitus sit reversus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus tamquam non fuerimus.» Cui sane fundamento innixi se ad invicem cohortantur ²: «Venite ergo, et fruamur bonis quae sunt, et utamur creatura tamquam in iuventute celeriter. Vino pretioso et unguentis nos impleamus: et non praetereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra... quoniam haec est pars nostra, et haec est sors.» Sicut ergo isti ad omne facinus obeundum se hortantur, quia incolas se civesque huius mundi aestimabant; ita e contrario ut admissorum aliquem pudeat ac poeniteat, ante omnia opus est, ut ultimum, ad quem creatus est, finem agnoscat: quoniam vero huiusmodi finis nequaquam in his terris obtinetur, illud consequitur, exsules nos hic esse, non dico inter barbaras gentes, sed inter bruta animantia, damnati ad vitam inter ipsa degendam; ubi maximae voluptatum, quae sensu capiuntur, eadem ipsae sunt, quibus illa fruuntur: quod si earum voluptatum aucupandarum gratia, Deum, ultimum beatitudinis finem, derelinquamus, brutis illis omnino similes efficimur. Sequitur praeterea, humanum animum in corpore, tamquam in ergastulo, inclusum esse; neque aliam suppetere germanae libertatis assequendae viam, praeter intimam ab illecebris sensuum aversionem; iis porro sese subdidisse ac tradidisse, idem esse ac iugum sponte subiisse servitii omnium abiectissimi ac miserrimi,

¹ Sap. II, 1, 2.

² Ibid. 6, 9.

quasi si quidam rex adeo crudelium dominorum servus evasisset, qui cum in pecorum societatem addicerent, inter quae eodem ac ipsa cibo pasceretur.

Quae quidem consideratio, ad peccata detestanda, et ad erubescendum de iis, adeo efficax, summatim in facili hac loci constructione continetur, in qua imaginari animam praecipimur in corpore, tamquam in ergastulo, inclusam, totumque hominem inter bruta animantia exulare. Idem verecundiae confusionisque sensus postulatur in secundo primi huius exercitii praeludio: «Secundum, inquit, [praeambulum] est petere a Deo Domino nostro id, quod volo et desidero... Illic [in hac meditatione de peccatis] erit, petere pudorem et confusionem mei ipsius,» etc. Continuo autem, in puncto primo, post descriptum Angelorum peccatum, «Volendo, ait, totum illud memorari et intelligere, ut magis erubescam et confundar, trahendo [ducendo] in comparisonem unius peccati Angelorum tam multa peccata mea.» In tertio denique puncto incipit iam ad perfectam contritionem hoc medio praeparare, illis verbis: «Trahendo [ducendo] in memoriam gravitatem et malitiam peccati contra suum Creatorem ac Dominum [ab homine commissi]; discurrere intellectu, quomodo in peccando et agendo contra Bonitatem infinitam [homo talis] iuste fuerit condemnatus in aeternum.» Hoc est primum semen animo iniectum, ex quo adeo intensus crumpit affectus ille, qui in quinto secundae meditationis puncto pertractatur: ubi aeterni cruciatus non modo iusta peccati letalis poena censentur, verum etiam miramur, quod ad tanti Domini iniurias ulciscendas, plures tartarei carceres creati non sint.

Eadem in secundo de peccatis exercitio proponuntur, atque apertius significantur: nam antequam is, qui exercetur, orare incipiat, simili consideratione se prae-

parare iubetur, iuxta ea, quae in secunda Additione praescribuntur: «Item in secundo exercitio, reputando me magnum peccatorem et catenis vinctum, scilicet, quod eam veluti ligatus catenis, compariturus coram summo iudice aeterno, proponendo [mihi] in exemplum quomodo [rei] carceribus detenti, et catenis vincti, iam morte digni, compareant coram suo iudice temporali,» etc. Praeiacta hac humilitatis, nec non verecundiae ac timoris, dispositione, universa huius exercitii puncta eo collineant, peccatorum ut gravitas extollatur; primo, ex eorum multitudine; secundo, ex ipsorum foeditate; tertio, ex eius vilitate et exiguitate, qui illa admisit; quarto, ex offensi Dei maiestate; quinto denique, ex eius bonitate ac longanimitate, quibus non modo nos sustinuit, sed per alias res creatas iugibus beneficiis astrinxit. Quibus omnibus rite perpensis, sanatur humana superbia atque insania, lingua obmutescit, ne delictorum nequitiam excuset; animus tandem ita se omnis supplicii reum agnoscit, ut sui pravitati ingratitudeque puniendae, ipsi inferorum cruciatus impares videantur.

CAPVT XXII

DE TERTIO INCIPIENTIVM GRADV, SEV DE EMENDATIONIS PROPOSITO

Dolor de peccatis, si verus sit, emendationis propositum, tamquam in visceribus, includit: neque enim peccasse cum poenitet, qui non amplius in posterum peccare non decernit. Ideo Bernardus ¹: «Vera confessio, ait, et vera poenitentia est, quando sic poenitet

¹ De inter. domo, cap. 52.

hominem peccasse, ut crimen non repetat.» Consonat Gregorius ¹: «Poenitentiam, inquit, quippe agere, est et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc poenitentiam agere, aut dissimulat, aut ignorat.»

Porro huius emendationis propositi perpetuam facit B. Pater mentionem in primae hebdomadae colloquiis, quando scilicet acrius fervet oratio: in primo enim exercitio «Itidem, ait, [colloquium mecum ipso instituere], inspiciendo meipsum, [percontari ex me] quid egerim ego pro Christo, quid agam pro Christo, quid agere debeam pro Christo.» Illa enim verba «Quid agere debeam pro Christo» non emendationis modo propositum, sed egregia ac singularia obsequia Deo, quem peccando offendimus, exhibenda, significant. Id quod Gregorius in loco citato etiam praedicat. «Minus est valde, inquit, quod dicimus, ut qui peccata deplorat, ploranda minime committat; et qui plangit vitia, perpetrare vitia timeat. Nam cogitandum summopere est, ut qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibi-
metipsi abscindere debeat etiam concessa: et se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse.» Quam igitur doctrinam ita hic inculcat Gregorius, eandem verbis illis «Quid agere debeam pro Christo» significat B. Pater. Idem autem emendationis propositum in secundi exercitii colloquio repetit. «Ratiocinando, inquit, et gratias agendo Deo Domino nostro, quod mihi dederit vitam usque adhuc, proponendo in posterum emendationem cum eius gratia.» Et

in primae repetitionis colloquio, in secundo loco postulat: «Vt sentiam deordinationem operationum mearum, ut [eam] abhorrens, me emendem, meque [recte] ordinem.»

Illud autem est animadvertendum, quando asserimus tertium incipientium gradum esse emendationis propositum, nequaquam sermonem esse de proposito illo, quod actum contritionis necessario comitatur: alioqui nihil heic ulterius postularem, sed intra dolorem de peccatis, de quo in superioribus capitibus disseruimus, adhuc containeremur. Quae ut melius intelligantur, revocandum in memoriam est, illud emendationis propositum, quod sufficit ad delictorum veniam obtinendam, ac recuperandam gratiam, quodque in ipsa contritionis natura includitur, adeo esse initio infirmum, adeo ab inimicis impeti solere, ut ipse, qui illud concipit, vix speret, fore ut postea exsequatur, quae proposuerit: verumtamen, quantum in se est, ipse promittit; idque satis est, ut per sacramentalem confessionem, actu iustificetur, aut certe ante ipsam confessionem, per eius votum, si quidem eo sit instructus dolore, qui contritionis perfectionem attingat. Huiusmodi vero relabendi periculum, quod poenitentis voluntatem adeo debilitat, ex passionibus deordinatisque affectionibus oritur, quae quidem, consuetudine corroboratae, voluntatem trahunt, et in servitutem redigunt: iusta, ut ait Augustinus, poena, qua plectitur peccator. Sanctus quippe Doctor de se ipse fatetur, impedimentis se omnibus ita timuisse expediri, quemadmodum impediri timendum est. «Ita sarcina saeculi, inquit ¹, velut somno assolet, dulciter premebar, et cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus exper-

¹ Lib. VIII Conf., cap. 3.

gisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur.» Vbi, summa sane proprietate, suavitatem illam, qua voluptas et consuetudo constringunt, somni vi comparat, quae quidem una est ex potentissimis, quas patimur, neque potest sine valido conatu ac resistentia superari.

Et reapse in re, qua de nunc agimus, vi vis, consuetudo consuetudine superanda est, donec debilitatis hostibus, reficiatur spes, et a proximo ac morali periculo relabendi in peccatum expediamur. Huic enim studio atque exercitio si constanter incumbamus, remittuntur hostiles incursus; inimici vero, qui prius erant nobis superiores, captivosque nos et victos tenebant, postea paulatim recedunt: etsi enim tentare non desinunt, at a longinquo loquuntur: donec tandem ita longe absunt ut pravae eorum suggestiones vix audiantur. Quam quidem hostilium virium remissionem expertus Augustinus, postquam dixerat ¹: «Voluntas autem nova, quae mihi esse coeperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus, certa iucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam,» conferens postea ² cum praesenti statu pristinam illam infirmitatem, «Retinebant, inquit, me nugae nugarum, et vanitates vanitatum, antiquae amicae meae, et succutiebant vestem meam carneam, et submurmurabant: Dimittis ne nos? Et a momento isto non erimus tecum ultra in aeternum? Et quae suggerebant in eo quod dixi «hoc et illud,» quae suggerebant, Deus meus, avertat ab anima servi tui misericordia tua. Quas sordes suggerebant! quae dedecora! Et audiebam eas iam longe minus quam dimidius, non tamquam libere contradi-

¹ Lib. VIII Conf., cap. 5.

² Ibid. cap. 11.

centes eundo in obviam, sed veluti a dorso mussitantes, et discedentem quasi furtim vellicantes, ut respicerem; retardabant tamen me cunctantem abripere atque excutere ab eis, et transilire quo vocabar, quum diceret mihi consuetudo violenta: Putasne sine istis poteris? Sed iam tepidissime hoc dicebat.» Denique iam senex, dum Confessionum librum perscribebat ¹, «Adhuc vivunt, asserebat, in memoria mea... talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit, et occurrant mihi vigilanti quidem carentes viribus.» Idipsum quod Augustino eveniebat, omnibus contingit, qui alacriter constanterque virtutibus adipiscendis incumbunt: quamobrem infirmum illud pristinum propositum usque adeo corroboratur, ut passionum tyrannidem, pravaeque consuetudinis imperium superet, donec ope divinae gratiae hostes penitus profliget ac prosternat.

Iam vero, discrimen inter firmum et infirmum propositum mirifice declaravit B. Pater in duodecima ex primis regulis de dignoscendis animi motibus, quas quidem incipientium regimini destinavit. Firmum enim propositum inimicum deterret ac fugat; infirmum vero e contrario animos ei addit, ut maiori nos contentione oppugnet, donec victoriam adipiscatur. «Inimicus, inquit, [noster] facit se [exhibet se, gerit se] ut femina, in quantum est [ipse] debilis per vim [i. e. si reprimatur], et fortis per voluntatem [malitiam et rabiem]. Nam sicut proprium est feminae, dum rixatur cum aliquo viro, perdere animum capiendo fugam, quando homo ei os impavidum ostendit; et e contrario si vir incipit fugere perdendo animum, ira, vindicta et ferocia feminae est valde magna et prorsus sine mensura [extrema]. Eodem modo proprium est inimici [nostri], viribus de-

1 Lib. X Conf., cap. 30.

stitui et animos perdere [in fugam vertentibus se tentationibus eius], quando ille qui se exercet in rebus spiritualibus, os impavidum opponit tentationibus inimici, faciendo oppositum e diametro [id est contrarium omnino ei, quod ipse per suas tentationes praetendit]. Et e contrario, si qui se exercet incipit timere, et perdere animum in patiendis tentationibus, non est bestia adeo elïerata super faciem terrae, ut [est] inimicus humanae naturae in prosecutione perversae suae intentionis, cum adeo magna [maxima] malitia.» Haec sunt Ignatii verba, quibus ostenditur quodnam propositi genus ab incipientibus postulemus. Strenuam huiusmodi mentem in se Regius Psaltes ¹ agnoscebat. «Iuravi, inquit, et statui, custodire iudicia iustitiae tuae.» Et alibi ² de iusto viro canit: «Paratum cor eius sperare in Domino: confirmatum est cor eius; nec commovebitur, donec despiciat inimicos suos.»

Dolorem denique, emendationisque propositum, de quibus hactenus loquuti sumus, sacramentalis confessio comitari aut subsequi debet, de qua B. Pater initio primae hebdomadae agit.

CAPVT XXIII

DE QVARTO INCIPIENTIVM GRADV, SEV DE FVGA OCCASIONVM

Postquam passionem pravamque consuetudinem expugnauerimus, quae sunt interiores inimici; postquam emendationis proposito vires intenderimus: quartus sequitur incipientium gradus, seu propositum externarum omnium peccandi ocassionum tollendarum. Dixi

1 CXVIII, 106.

2 CXI, 7.

«omnes occasiones:» proximas nimirum et remotas. Proximae quidem illae sunt, quibus in morali periculo relabendi in graves culpas constituimur; quarum sane occasionum auferendarum propositum in ipso includitur dolore de peccatis atque emendationis proposito, quae ad recuperandam gratiam requiruntur: neque enim sincerum vocaveris dolorem, sincerum emendationis propositum, si reapse illae peccandi occasiones non auferantur, quae moraliter loquendo, in periculum nos coniiciunt iterum in peccata incidendi. At vero, quemadmodum, ut superius dicebamus, tertius huius viae purgativae gradus est non quodvis emendationis propositum, sed propositum non remittendae pugnae adversus vitium et pravam consuetudinem, donec in spe obtinendae victoriae confirmemur: ita quartus hic gradus non est quodlibet tollendarum proximarum letalis peccati occasionum, sed propositum earum omnium auferendarum, quae, extra nos sitae, passiones nostras commovere, pravamque consuetudinem corroborare atque adiuvare quomodocumque possunt.

Ex quibus apparet, hunc gradum et a praecedentibus diversum, et eis esse perfectiorem. Contingere namque poterit, ut homo egregiis virtutibus praeditus et a passionibus vitiisque bene purgatus, quod sensuum voluptatibus nondum omnino renuntiaverit, neque exterioribus inimicis aditum occluserit, morte, iuxta Ieremiam ¹, per fenestras intrante, iterum occumbat. Testis est David, in peccatum lapsus ob liberiores alienae uxoris aspectum. Quapropter sapienter monet Basiliius, non modo abditos cogitationum motus ratione moderandos esse; sed quantum fieri possit longissime ab iis omnibus esse declinandum, quae si coram ver-

sentur, rationis lumen perturbant atque obscurant, bella movent, animumque angunt, vetitarum voluptatum memoriam excitando. Bellum enim pati invitus homo ac renuens, nonnumquam cogitur, quin vitare valeat; at vero bellum ipsemet in se suscitare, extrema est dementia.

Huiusmodi autem propositum atque exercitium exteriorum cunctarum occasionum auferendarum, quae domesticum in nobis bellum movere possunt, nihil est aliud, quam generalis abstinencia ab iis omnibus voluptatibus atque oblectamentis, quae sensu percipiuntur; ita ut ex illis non sumamus, nisi quantum, quomodo, quo tempore ac loco, qua denique mensura maiori nostro profectui esse adiumento possint, caetera, quantumvis licita, nec prohibita, mortificando, ut scilicet ab illicitis ac vetitis remotiores tutioresque simus. Audiatur hac de re vere aureus Chrysostomus ¹:

Ἐπιγινῶμεν τοίνυν τὰς παγίδας, καὶ πόρρωθεν αὐτῶν βαδίζωμεν· ἐπιγινῶμεν τοὺς κρημνοὺς, καὶ μηδὲ ἐγγὺς γινώμεθα. Τοῦτο ἀσφαλείας ἡμῖν ἔσται μεγίστης ὑπόθεσις, τὸ μὴ τὰ ἁμαρτήματα φεύγειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀδιάφορα μὲν εἶναι δοκοῦντα, πρὸς δὲ τὰς ἁμαρτίας ἡμᾶς ὑποσκελίζοντα. Οἷόν τι λέγω· τὸ γέλῳ, καὶ ἀστεῖα λέγειν, οὐ δοκεῖ μὲν ὡμολογημένον ἁμάρτημα εἶναι, ἄγει δὲ εἰς ὡμολογημένον ἁμάρτημα. Πολλάκις γοῦν ἀπὸ γέλωτος αἰσχρὰ ῥήματα τίχτεται, ἀπὸ ῥημάτων αἰσχυρῶν πράξεις αἰσχυρότεραι· πολλάκις ἀπὸ ῥημάτων καὶ γέλωτος, λοιδορία καὶ ὕβρις, ἀπὸ λοιδορίας καὶ ὕβρεως πληγαὶ καὶ τραύματα, ἀπὸ τραυμάτων καὶ πληγῶν σφαγαὶ καὶ φόνοι. Ἄν τοίνυν μέλλης περὶ σεαυτοῦ καλῶς βουλευέσθαι, οὐχὶ τὰ αἰσχρὰ ῥήματα μόνον, οὐδὲ τὰ αἰσχρὰ πράγματα, οὐδὲ τὰς πληγὰς, καὶ τὰ τραύματα, καὶ τοὺς φόνους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἄκαιρον γέλωτα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀστεῖα ἀποφεύξῃ ῥήματα,

1 Hom. XV ad pop. Antioch., n. 4.

ἐπειδὴ τῶν μετὰ ταῦτα κακῶν ῥῆζα ταῦτα ἐγένετο. «Agnoscamus, ait, igitur laqueos; et ab ipsis procul eamus: agnoscamus praecipitia nec appropinquemus. Hoc maximae securitatis nobis erit occasio, non tantum peccata fugere, verum et quae videntur indifferencia quidem esse, sed ad peccata nos supplantant. Exempli causa ridere et iocosa dicere verba, non manifestum quidem peccatum esse videtur, sed in manifestum crimen inducit: nempe saepius ex risu turpia nascuntur verba, a turpibus verbis actiones turpiores. Saepius ex verbis et risu convicia et contumeliae, de convicio et contumelia plagae et vulnera, de vulneribus et plagis caedes et homicidia. Si tibi igitur bene consulturus es, non turpia tantum verba, neque turpia tantum facta, neque plagas et vulnera, et homicidia, verum et ipsum intempestivum risum, et verba fugies scurrilia, quoniam subsequentium malorum radix talia esse solent.»

Quam heic doctrinam S. Chrysostomus tradit, quam rationem circumspecte cauteque nos gerendi hortatur, eandem etiam Beatus Ephrem in sermone «De patientia et compunctione docet his verbis: «Quum enim, inquit, segniter atque incaute disponimur ad muniendas fores animae, nonne insidiatores salutis sumus propriae, aditum patefacientes adversariis? Quando enim oculis nostris libere contemplandis quae non oportet, utimur; quum ne proprium quidem corpus fas est eum secure, qui in virtute exercetur, contueri; hinc nobis damna conciliamus. Quando rursus auditum nostrum flagitiosis rumoribus accommodamus, an non ipsi nobis malum accersimus? Similiterque os nostrum detractionibus ac turpiloquiis contaminantes, non refraenantes linguam nostram; verum sicut scriptum est: «Lingua constituitur in membris nostris, quae macu-

lat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostrae, inflammatae a gehenna.» Nares unguentis odoriferis et aromatibus opplentes, manus quoque inordinate admoventes iis, quae non oportet, et pedes in viam non rectam dirigentes. Quumque sic ista agamus, quomodo temperantiae drachmam Domino persolvere poterimus? Imo ne faciem quidem terrae per continentiam strenuosque labores adaequantes. Sed qui fieri potest, ut fumum arceamus, quominus per eas, quae patent, ingrediatur fores, igne contra assidue succenso? Quod si fumum propellere velis, fores munitas serva, ne domus tua per sensus nigrescat: brumali tempore fenestras pessulo obfirma, ne a frigore laedatur corpus tuum. Circa utilitatem porro animae, quomodo usque adeo pigros nos ostendimus?» Hactenus S. Ephrem: qui tot similitudinibus et argumentis docet ac hortatur quanti sit momenti sensus custodire, ut ab hostibus, qui nos impugnant, nosmet ipsi tueamur.

Hoc autem exercitium ad incipientes, qui in via purgativa incedunt, maxime spectare, evidens est. Nihil enim conferet, animum a patratibus sceleribus, a vitiosis habitibus, ab inordinatis affectionibus, intra nos exstantibus, purgare, si apertae patent cloacae per quas tantumdem sordium in animum devolvitur. «Visus quippe, auditus, gustus, odoratus et tactus, quasi quaedam viae mentis sunt, quibus foras veniat, et ea quae extra eius sunt substantiam, concupiscat... Quisquis vero per has corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens, cadit; atque obligatus desideriis incipit velle quod nolit... Nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt; et nisi interioris gravitatis pondere, et quasi iuvenili quodam vigore refrae-

nentur, ad fluxa quaeque et levia mentem enervem trahunt.» Hanc sensuum custodiam, quam praedicat Gregorius ¹, praecipit B. Pater ² illis verbis: «Omnes diligentissime curent portas sensuum suorum, (oculorum praecipue, aurium et linguae), ab omni inordinatione custodire.» Idipsum ab eo, qui se exercet, postulat in Additionibus septima, octava et nona. «Privare, ait, me omni lucis claritate ad eundem effectum, claudendo fenestras et ianuas tempore quo fuero in cubiculo, nisi foret ad recitandum [officium divinum, vel preces], ad legendum et cibum sumendum. Non ridere, nec dicere quidquam quod risum provocet. Refraenare oculos, [ne quem respiciam] nisi in excipiendo vel dimittendo eo cum quo loquutus fuero [vel loquendum mihi fuerit].» Quamvis autem haec praescribantur pro tempore quo quis in exercitiorum secessu versatur; omni tamen tempori applicanda utique sunt, servata proportione: perpetuo enim in eo nos exercere debemus, ut ulterius semper in via divini servitii progrediamur.

Ad hanc sensuum custodiam facilius servandam, una est via, vera mundanarum rerum, quales reapse sunt, notitia, et contemptus vanitatum, quae in mundo sunt; ne scilicet falsa earum rerum existimatio, quae vulgo ab hominibus habetur, nos pungat, et ad earum per sensus fruitionem nos pertrahat. Vtrumque illud, mundi cognitionem et contemptum, postulare, nos praecipit Ignatius in primae repetitionis colloquio, in qua quartus hic, de quo agimus, gradus edocetur: «Tertio, inquit, petere cognitionem mundi, ut [illum] abhorrrens, res mundanas ac vanas a me amoveam.» Quae

1 Moral. L. XXI. cap. 2.

2 Const. P. III. cap. 1. § 4.

quidem cognitio, ex qua oritur mundanarum rerum detestatio et contemptus, mortis consideratione, hoc certe loco, et ad hunc etiam finem, tradenda, potissimum obtinetur. Vt enim docet Gregorius ¹, «Qui considerat qualis erit in morte, semper sit timidus in operatione: atque unde in oculis suis iam quasi non vivit, inde veraciter in oculis sui Conditoris vivit. Nihil quod transeat appetit, cunctis praesentis vitae desideriis contradicit; et paene mortuum se considerat, quia moriturum minime ignorat.» Quo quid clarius, quid verius dici potuit? Quod magis perspicuum exemplum, quam exemplum mortuorum, tendentibus ad perfectionem potuit proponi? Mortui enim nihil vident, nihil audiunt, non loquuntur, non conqueruntur, nihil vanum cupiunt aut cogitant; animus vero, quum a corpore absit, foras per sensus prodire nequit. «Mortui enim estis, clamat Apostolus ², et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.» Quod si vita vestra est abscondita in Deo, ergo ad eum dumtaxat finem animus in corpore esse debet, ut ea curet quae ad divinum honorem atque obsequium pertinent. Iam vero, qui ita se gerit quasi iam mortuum, exterioribus omnibus occasionibus, quae in periculum relabendi in peccata conicere poterant, et portas clausit, et illas radicitus concidit. Et hic est quartus viae purgativae gradus, de quo hactenus egimus.

CAPVT XXIV

DE QVINTO INCIPIENTIVM GRADV, SEV DE TIMORE DEI

Quintus et postremus primae huius viae gradus est timor Dei. Qui quidem timor velut paedagogus esse

¹ Lib. XIII. Moral. Cap. 29.

² Col. III, 3.

debet, et custos et vas incipientium, ut in incepto itinere progrediantur, neque retro respiciant, quando in mentem eis veniant cucumeres et pepones, porrique et caepe, et allia, quae in Aegypto comedebant. Non raro namque id evenit, ut pristinae servitutis obliti, coeleste manna fastidiant, vilesque illos cibos, quibus antea satiabantur, iterum concupiscant. Timor nimirum, sicut iustificationis nostrae initium fuit, et a mundanis terroribus carnisque illecebris nos avulsit; ita post iustificationem contra ea nos tuetur, donec perficiatur charitas et corroboretur. Postquam igitur per hactenus expositos gradus processerit, oportet ut timore Dei confirmetur ac roboretur. Id regius Psaltes postulabat. «Confige, ait ¹, timore tuo carnes meas.» Et alibi ² monemur: «Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.» Et quoniam huiusmodi timor non incipientibus modo, sed omni tum statui tum aetati utilis est; statim Spiritus Sanctus subiunxit ³: «Serva timorem illius, et in illo veterasce.»

Porro iuxta quadruplicem, quam superius exposuimus, detestandi peccati causam, quadruplex pariter timoris species distinguitur. Primus ergo oritur ex formidine poenae, qua Deus scelera punit, iuxta illud Christi ⁴: «Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.» Secundo, Deum timere possumus eo quod aeterna beatitudine privare nos potest. Quare dixit Bernardus, primum esse timorem aeternorum cruciatuum; se-

1 Ps. cxviii, 120.

2 Eccli. ii, 1.

3 Ibid. ii, 6.

4 Matth. x, 28.

cundum vero privationem divinae in coelis visionis. Tantum autem secundus primo illi praestat, quantum mercenario servus: mercenarius enim laboris mercede privari timet; servus autem, quoniam sine lucri spe laborat, nonnisi verbera et flagella timet. Nihilominus uterque hic timor servilis est, et ex proprii commodi amore nascitur: ideoque utriusque motiva, ut supra diximus, ad unum tandem caput, ad poenae formidinem, revocantur.

Apposite ad haec, triplicem dumtaxat timorem S. Thomas ¹ recensuit: servilem, filialem, initialem, «qui est medius inter utrumque timorem,» quatenus recedit a servili et ad filialem conducit. «Si ergo aliquis, ait, convertatur ad Deum, et ei inhaereat propter timorem poenae, erit timor servilis; si autem propter timorem culpaе, erit timor filialis; nam filiorum est timere offensam patris,» quemadmodum servorum est, timere poenam. Id tamen saepenumero contingit, ut quis ad Deum convertatur timore quidem culpaе, adiuvetur autem timore etiam poenae: huiusmodi vero timor sicut est inter utrumque medius, ita utriusque est particeps, vocaturque initialis, tum quia est filialis initium neque servilis expers, tum quia ex charitate oritur inchoata et minus perfecta, quae nonnumquam timore poenae ob suam infirmitatem indiget, quo innitatur ac sustentetur, donec perfecta charitas eiiciat foras universum hunc servilem timorem, et filialis dumtaxat timor, ex amore ortus, remaneat. Quando igitur docemus postremum viae purgativae gradum esse penitus timore imbui, non intelligimus profecto servilem timorem, quippe quo iam peccatores ad poenitendum primo excitari solent; neque pariter filialem, perfectae charitatis

proprium; sed medium illum, qui etiamsi charitati aditum patefecerit, et amoris initium sit, quo pater a filio diligitur, iuvatur tamen timore poenae; eoque magis iuvatur, quo magis ipse ad initium accedit, et imperfectior est charitas ac debilior. Idque declaravit B. Pater in secundo quinti exercitii praeludio his verbis: «Secundum, petere id quod volo [cupio]; erit hic, poscere intimum sensum poenae, quam patiuntur damnati, ut si [umquam] amoris Domini aeterni oblitus fuero, ob meas culpas, saltem timor poenarum me iuvet, ne in peccatum deveniam.»

Qui videlicet timor quam acriter humanum animum percellat, aperte patebit consideranti quomodo se gerant homines, in mortis periculo constituti, ut mortem fugiant, quum tamen omnibus necessario tandem aliquando moriendum sit. Quos non aggrediuntur labores! Quod medicamentum, quantumvis insuave sit, non admittunt! Quam bonorum iacturam gravem reputant, quando agitur de servanda vita! Quarum opum acquisitionem non parvi pendunt, si cum mortis periculo coniungatur! «Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?» ut ait Christus Dominus ¹. Et sanctus Iob: «Quasi tumentes super me fluctus, inquit ², timui Deum; pondus eius ferre non potui.» Qui maritimum fecere iter, optime norunt qua rabie furat mare, quando ventis agitatum personat, mortemque omnibus minitatur quotquot eius dorsum conculcare ausi sunt; quando tumentes fluctus ad sidera tollit, et continuo ad abyssum deprimat; quando navicula abruptis motibus evomere et in salum proicere conatur eos, quos tutan-

1 Matth. xvi, 26.

2 Iob, xxxi.

dos intra sua viscera acceperat; quando navigantes in clamores erumpunt, praesentisque mortis formidine percussi, thesauros in mare proiciunt, praeteritorum laborum fructus perdunt, obtentos honores nihili ducunt, eorumque se honorum possessione sponte privant, ad quae acquirenda in tantum periculum se coniecerunt. Idcirco beatus Iob, ut conceptum timorem verbis extolleret, «Quasi tumentes super me fluctus, ait. timui Deum.» In quae verba ita Gregorius ¹: «Fluctus etenim, inquit, quum tumentes desuper imminet, quumque eam, quam deferunt, mortem minantur, nulla tunc navigantibus rerum cura temporalium, nulla carnis delectatio ad mentem reducit: ea ipsa quoque ex navi proiciunt, pro quibus longa navigia sumpserunt; cunctae res in despectum mentis veniunt, amore vivendi.» Mirifice quidem rem exaggerat Iob; at ei nequaquam cedit Regius Psaltes, dicens ²: «Confige timore tuo carnes meas.» «Quemadmodum enim, inquit, Basiliius ³, qui clavis transfixi sunt, membra corporis ad agendum immobilia habent: sic quorum anima divino timore correpta est, ii omnem perturbationem ex peccati afflictionibus proveniente vitant.» Ὡς γὰρ οἱ ἐπὶ τῶν ἡλίων διαπεπαρμένοι, τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀκίνητα ἔχουσι πρὸς ἐνέργειαν, οὕτως οἱ τῷ θεῷ φόβῳ τὴν ψυχὴν κατειλημμένοι, πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας ἐνόχλησιν διαφεύγουσι. Ad hunc autem timorem in nobis gignendum et conservandum, plurimum confert consideratio de extremo iudicio: et ad ipsum etiam finem obtinendum, B. Pater meditationem proposuit de poenis damnatorum. At vero, ne huiusmodi timor in desperationem

¹ Moral. lib. XXI, cap. 17.

² Ps. cxviii, 120.

³ Hom. in Ps. xxxiii, 6.

abcat, spe semper est temperandus, iuxta illud ¹: «Qui timetis Dominum, sperate in illum.»

CAPVT XXV

EORVM, QVAE DICTA SVNT, RECAPITVLATIO

Hi ergo sunt quinque primae huius viae gradus: quos sane rectius dixeris quinque veluti speculatorias faces in via suis in locis erectas, quas fixis oculis conspiciere debet quicumque ad meliorem frugem se receperit, dum per viam purgativam incedit, in easque gressus dirigere debet. Neque vero sunt aliud quam praecipua quinque rationis dictamina seu proposita, ad quae caetera omnia revocantur proposita seu dictamina particularia, quibus iuvare possunt incipientes ad animam ab pristinis labibus eluendam. Ea vero adeo sunt inter se connexa, ita prioribus posteriora subordinantur, eaque ab illis pendent, ut pendere solent subsequentes itineris partes ab antecedentibus: neque enim postremum iter sine medio, neque medium sine primo confeceris. Quid enim magis est proprium naturae hominis, qui postquam de via deflexerit, erratum agnoscit, quam praestitutum viae terminum a quo recesserat, omni cura, omnique studio apud se recogitare, eamque strenue aggredi viam, quae ad optatum terminum certo perducatur? Id egit Regius ille Psalter: «Cogitavi, inquit ², vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua.» Qui vero iter perperam factum retexere, aliamque viam, quae ad ultimum finem perducatur, aggredi decrevit; fieri nequit ut ab illo itinere non abhorreat, idque non eum suscepis-

1. Eccli. II, 9.

2. Ps. CXVIII, 59.

se poeniteat; quod quidem non aliud est, quam peccata detestari, quibus profecto et ab animae salute ac beatitudine consequenda prohibebamur, et in aeternos cruciatus demergebamur. Denique qui peccata detestatur, consequens est ut ea iterum non admittat; quod si reapse emendari cupiat, relapsuum occasiones praescindendae ei sunt. Quoniam autem in hoc itinere quamplures occurrunt difficultates, quamplura loca periculosa ac lubrica accidunt; ideo summopere conferet si quis divino timore confirmetur sustenteturque, dum charitas paulatim roboratur ac perficitur: quae videlicet perfectionem adeptæ, firmitus animam cum Deo clavis divini amoris coniunget, quam poterant timoris clavi coniungere.

Ad quinque haec proposita ac dictamina, eoque, quo exposita sunt, ordine, concipienda, inducuntur incipientes ab Ignatio in primæ hebdomadae exercitiis. Fructus enim ex consideratione «Principii ac Fundamenti» capiendus, est finis ultimi desiderium et amor; propositum eius, quantum in nobis est, reapse obtinendi; ratio demum tendendi in finem per semitam indifferentiae, qua eatenus creatis rebus utimur, ab iisve abstinemus, quatenus ad finis prosecutionem vel conferunt, vel obsunt. Deinde dolor de peccatis, causaeque cunctae honestae atque utiles, quibus dolor gigni potest, in exercitio trium potentiarum ac de peccatis proponuntur. Praeterea, emendatio in posterum in utroque hoc exercitio, in colloquiis potissimum, postulatur; aperteque in secundi de peccatis exercitii colloquio nominatur. Item, occassionum fuga, mundi, summe detestandi, cognitio, mundanarum vanitatum fallaciarumque contemptus, praecipuum constituunt fructum ex duplici repetitione hauriendum, capiendum certe in aestu triplicis colloquii, inter repetendum in-

stituendi. Timor denique, animae, si forte in ea charitas refrigescat, et custos et defensor, per considerationem de damnatorum poenis incuti intenditur.

Haec sunt quinque rationis dictamina seu proposita, quae in primae hebdomadae exercitiis desideramus, intendimus, exquirimus: de iis asseruit B. Pater alios esse tardiores, alios promptiores in inveniendū quod quaerebant, ut habetur in quarta Adnotatione: haec sunt, a quibus concipiendis sese exercentium eximi licet nemini: in eis obtinendis plus quidem minusve temporis, at totum illud, quod opus sit, insumendum omnino est; plures etiam paucioresve meditationes, hae vel illae tradendae, et eae omnes, quae necessariae reputentur, et ad dictum fructum capiendum peropportuna. Qui vero tradit exercitia sedulo considerare debet in quonam illorum propositorum infirmior sit is, qui exercetur, ut ad illum excitandum confirmandumque accuratius allaboret, utque vividiores efficacioresque ei meditationes proponat, quae cum ad illud propositum stabiliendum ac roborandum iuvent. Nemini enim arbitrandum est, in primae hebdomadae exercitiis ideo se excoli, quia haec vel illa puncta, has vel illas veritates, in ea proponi solitas, meditatur; sed quia in quinque illa proposita concipienda incumbit, quia in illis altiores in dies agit radices, quia in eis corroborandis desudat; item, quia propriam discutit conscientiam, quid vero eorum desit, quidque nactus fuerit expendit, ut ad consequenda ea, quae sibi noverit deesse, media omnia, exercitationes, inquam, meditationesque, inquirat. Omnesque sibi persuadeant, ad crescendo postea in spiritu, non minus se desideraturos horum affectuum virtutem ac robur, quam solet in mole exstruendi aedificii fundamenti soliditas firmitasque desiderari; neque imaginem Salvatoris nostri

Iesu concinne in animo expressum iri, (quod est subsequentium hebdomadarum scopus), nisi in mente optime purgata.

CAPVT XXVI

DE VIRTVTIBVS IN PRIMA HEBDOMADA SEV VIA PURGATIVA EXERCENDIS

Diximus iam de propositis rationisque dictaminibus concipiendis in exercitiis meditationibusque primae hebdomadae propriis; item de ordine in eis inducendis servando: reliquum est nunc, ut de virtutibus ab incipientibus in via purgativa exercendis, disseramus. Ad animum enim purgandum dictamina et proposita, nisi exsequutioni mandentur, nihil profecto conferunt. Ideo superius dicebamus, gressus, quibus spirituale exercitium perficitur, esse, ex parte quidem intellectus divinae voluntatis cognitionem de vitae nostrae dispositione, deque puritate ac sanctitate nostrarum actionum; ex parte autem voluntatis, propositum atque exsequutionem. In exsequendo, non secus ac in proponendo, ut superius dictum est, certus quidam actuum ordo servandus est. Itaque, ut in aedificio exstruendo, ordinate est procedendum; neque enim tecta perfeceris prius quam ieceris fundamenta: ita pariter in virtutibus acquirendis; nam aliae sunt veluti fundamenta, sine quibus aliae obtineri nequeunt: item, aliis acquisitis, facilius aliae exercentur: id quod generatim in omnibus artibus evenit, certa ratione atque ordine procedendum esse, ut earum finis obtineatur; qui quidem ordo si ab iis servaretur, qui de spirituali profectu agunt, uberiores abs dubio fructum ex piis exercitationibus caperent.

Quum ergo methodus aliqua ordoque in virtutibus exercendis sit tenendus; postulat ipsa ratio, ut ab illis exordiamur, quae hinc quidem singulorum statui dispositionique aptius accommodentur, inde vero tum reliquis virtutibus, tum universo spiritualis vitae decursui ita respondeant et cohaereant, ut in unam virtutem serio incumbendo, eadem via atque opera reliquae omnes obtineantur; unamque exercendo, ultro ac sine sensu totum perficiatur iter, et ad portum unionis cum Deo appellatur. Videamus igitur ad quas potissimum virtutes animum incipientes adiacere, totisque viribus incumbere debent, ad finem viae purgativae consequendum.

Dico ergo: iuxta B. Patris doctrinam, incipientibus, qui in prima hebdomada exercentur, in prima hebdomada cellam esse custodiendam seu, quod idem est, exercenda esse solitudinem ac silentium: quia praeterquam quod virtutes sunt, quae corpore exercentur, ideoque minus exercitatis accommodantur, reliquis praeterea virtutibus omnibus respondent, suntque adiumento, et eas comitantur in tota perfectionis via, et in triplici statu incipientium, proficientium ac perfectorum. Solitudo enim tempora praevenit, affectus mortificat, passionibus soporem affert, declinat occasiones, a curis expedit, potentias serenat, animumque, ab universis creatis rebus evocando, disponit ut Deo appropinquet cumque ipso coniungatur. Silentium autem est omnium passionum fraenum, devotionis fervorisque custos, clavis denique, qua interior homo portas claudit, et in se ipso includitur: quare, ut Diadochus ait ¹: «Praeclara res est silentium; nihilque aliud, quam mater sapientissimorum cogitatum.» Quum igitur tota

virtutum exercitatio e cogitationibus pendeat, optime intelligitur quantum ad virtutum acquisitionem conferat silentium, mater sapientissimorum cogitatum. Et quoniam tum in occasionibus languor, tum lapsus in tentationibus inde plerumque procedunt, quod aeternis veritatibus negligentius attendamus, neque salutaribus cogitationibus praemuniamur; patet profecto quam noxia sit nimia loquacitas, quae certe hoc efficit, ut spiritus extra se divagetur, et, prout asserit laudatus auctor ¹, «Tempestivis et opportunis cogitationibus privetur.» Ex quibus eruitur, ad consequendam perfectionem magnopere, ut dictum est, solitudinem ac silentium conferre.

Neque minus ea pertinent ad illos, qui ex instituto ad agendum speciatim cum proximis sunt vocati, et ad animos ad Creatorem revocandos incumbunt; neque minor earum virtutum cura eis est necessaria; neque ab earum custodia atque exercitatione immunes se existimare debent. Si enim proprium eorum profectum spectemus, non minori necessitate, imo fortasse maiori, quam monachi, premuntur: si vero proximorum consideremus utilitatem, peculiaries eis insunt causae illarum virtutum possidendarum, quae quidem causae in monachis non exstant. Monachi enim et anachoretae ita se solitudini addicunt, ut eam deserant nunquam: quibus autem officium inest agendi cum hominibus ad ipsorum hominum spirituale bonum promovendum, iis profecto ita est in solitudinem secedendum, ut saepius ab ea recedendum sit; tunc vero ipsam solitudinem ad urbium, ad viarum platearumque frequentiam, ad civium populique multitudinem, secum afferre debent. Quemadmodum enim ille, qui communiter ad exteriora

¹ S. Diad. c. 70.

effusus atque in diversa distractus vivit, si quando in cellam secedat, strepitus illuc civitatis platearumque secum affert; ita e converso qui statis temporibus solitudini vacat, egressus in vias ac plateas, ipsum secessum intra se adducere videtur: etsi enim cum hominibus versatur; at unum coram se Deum gerit: cumque hominibus sermones miscens; nonnisi de Deo et ad Dei honorem loquitur, ut de se ipse Apostolus ¹ fatebatur: «Sicut ex Deo, vel coram Deo in Christo loquimur.»

Porro quae de solitudine diximus, eadem de silentio dicenda sunt. Monachus enim ita silet, ut ei colloqui non liceat: illum vero, cui verbi ministerium commissum est, ita silere oportet, ut ipso silentio sermones condiat: silentium namque omnium verborum condimentum est. Vnde qui cogitationum turbam compescere nescit, raptim eas atque sine ordine effundit: caret sermo maturitate, caret pondere, caret virtute, caret sapore: quare nescit colloqui, qui silere nescit. Silentio igitur sermones sale aspergit et condit.

Sit ergo praecipua eorum, qui consequendae perfectioni student, assuescere solitudini, assuescere silentio, quantum cuiusque status et spiritus vocationis postulat. Qui vero harum se virtutum agnoscat expertem, primum Exercitiorum aditum nondum se occupasse noverit: id quod in sequentibus fusius declarabitur.

1 2 Cor. II, 17.

CAPVT XXVII

INCIPIENTES, DVM IN VIA PURGATIVA INCEDVNT, IN SERVANDO SILENTIO EXERCENDOS ESSE

Narrat de se ipse Palladius, ingenti se quondam moerore confectum, quum iam vires non suppeterent ad interiorem, quam experiebatur, colluctationem sustinendam, Macarium adiisse, eique dixisse: «Angor, Pater, cogitationibus, quibus suadeor, ut monasterium deseram, quia tempus et operam sine emolumento perdo.» «Responde, inquit, cogitatibus: Propter Christum custodio hos parietes.» Optimum sane consilium, expertissimique dignum magistri. Nullum enim existimo esse hominem adeo imperfectum et parum exercitatum, qui etiamsi suarum cogitationum affectuumque dominus non sit, et ad vacandum Deo ea subigere non valeat; corporeorum tamen motuum non dominetur, ut vim sibi inferre ad cellae parietes custodiendos non possit. Significavit praeterea Macarius, cellae parietes adeo ingentem esse thesaurum, ut in eis custodiendis bene totus homo occupetur; item, tantam adhiberi a cacodaemone curam, ut his nos parietibus abripiat, ut ad eos custodiendos nulla nobis cura, nullusque labor nimius reputandus sit; denique, quamvis nihil aliud agamus, quam intra domesticos parietes contineri, tantum inde spiritualis fructus esse nos capturos, ut dignum sibi obsequium Christus Dominus a nobis praestitum existimet, si ipsius amore et gratia illud opus expleverimus. Quare B. Pater de iis, quibus integra Exercitia tradenda sunt, «Via ordinaria, inquit ¹, eo plus profi-

ciet (quis), quo magis segregaverit se ab omnibus amicis ac notis, et ab omni sollicitudine terrena, v. g. migrando a domo, in qua habitabat, et eligendo aliam domum, vel [aliud] cubiculum, ut ibi degat quam secretissime possit.»

Utilitates vero, quae ex solitudine ac secessu oriuntur, ad tres a B. Patre revocantur, triplici statui, incipientium, proficientium, et perfectorum respondentes: unde consequitur omni statui perutilem esse solitudinem. Quod enim ad incipientes pertinet, dubitari nequit quin gravissimi momenti res sit, vitam spiritualem ineuntes ab amicis ac notis segregari, et ad cellae secedere tranquillitatem, ad animi aegritudines curandas, quas quisque ante actis temporibus contraxerit. Scite namque docuit Plutarchus, multis quidem de causis animi morbos morbis corporeis graviore periculosioresque esse; ea vero pótissimum, quod morbo corporeo affecti, illico quietis causa in lectulo decumbunt, rati, idque iure optimo, primum et optimum medicamentum esse quietem, qua qui careat, parvum, et fortasse nullum capiet ex aliis remediis fructum. Quod si forte aegrotus stratum et otium renuat, cognati eum et amici sui impotem existimantes, decumbere, etiam adhibita vi, cogunt; amicitiae benevolentiaeque officium ducentes huiusmodi vis illationem. Quis vero reperiatur, qui ea charitatis officia adimpleat, cum iis, qui spiritualibus morbis laborant? Innumeros enim homines cernimus avaritia actos, iracundia ardentes, luxuria inflammatos, excaecatos ambitione, qui tamen libere per vias plateasque vagantur, quorum quidem morbi in dies ex occasionibus intenduntur, neque adest qui deterreat et vim inferat. Prima ergo cura eorum, qui animi sanitatem exquirunt, ea sit, ut ad cellae quietem se conferant. Cella enim, auctore Basi-

lio ¹, est «Potentis medici conclave, quo vulnerati in praelio hostiles manus effugiunt. Mox enim ut tui culminis umbrae perfecto corde succeditur, omnis sauciatae animae livor, omnis certe interioris hominis plaga curatur.» Ideoque miratus clamat: «O cella, spirituale prorsus habitaculum! Namque de superbis facis humiles, de gulosis sobrios, de crudelibus pios, de iracundis mites, de odiosis reddis in divina charitate ferventes. Tu odiosae linguae fraenum, tu luxuriosis renibus nitidae castitatis adhibes cingulum, tu facis ut leves quique ad gravitatem redeant, ut iocosi scurrilitatibus parcant, ut vaniloqui et procaces se sub districta silentii censura castigent.» Quo quid dici potest mirabilius? Sicubi enim thermae exstarent, quae omnium morborum vim exstinguerent, qua cupiditate a dissitissimis oris aegroti eo confluerent! Cui parcerent labori ac molestiae, ut in eis includerentur, ut tanto fruerentur beneficio! Atqui in nobismet ipsi spiritus curationem possidemus: nullo opus est itinere, non peregre abeundum, faciendi sumptus nulli, expensae nullae; imo, adeo in nobis penitus insidet, ut evanescat, si extra nos exsiliamus: et tamen tantam virtutem negligimus, quin vel experiri statuamus in quonam consistat vis et efficacia parietum domesticorum ad hominem omnino commutandum, eumque a vitio ad virtutem, a carne ad spiritum transferendum.

Quod si rem sedulo perpendamus, solitudinis praestantiam in duobus hisce consistere deprehendemus: prius est, solitudinem ab ante admissis purgare; alterum vero, in posterum contra admittenda praemunire. Iam vero, quantum duo haec sunt purgativae viae propria, tantum eiusdem est proprium, solitudinis ac se-

1 De laude solitariae vitae.

cessus exercitium. De priori certe haec habentur in libro de «Contemptu mundi ¹.» Nemo dignus est coelesti consolatione, nisi diligenter se exercuerit in sancta compunctione. Si vis corde tenus compungi, intra in cubile tuum, et exclude tumultus mundi, sicut scriptum est ²: «In cubilibus vestris compungimini.» In cella invenies, quod foris saepius amittes.» Et inferius paulo: «Ibi invenit (anima) fluenta lacrymarum, quibus singulis noctibus se lavet et mundet, ut Conditori suo tanto familiarior fiat, quanto longius ab omni saeculari tumultu degit.» Causa vero inveniendae in solitudine compunctionis, est quam attulit Basilius, quia in ea «leves quique ad gravitatem redeunt, et iocosi scurrilitatibus parcunt:» neque enim aliud magis compunctioni adversatur, ipso Basilio teste, quam hilaris levitas. «Si vis, ergo, aliquid proficere, sequitur auctor libelli «De contemptu mundi ³,» conserva te in timore Dei, et noli esse nimis liber; sed sub disciplina cohibe omnes sensus tuos, ne ineptae te tradas laetitiae. Da te ad cordis compunctionem, et invenies devotionem. Compunctio multa bona aperit, quae disolutio cito perdere consuevit.» Quamobrem inter alias inviolabiles leges incipientibus latas, haec in octava Additione praescripsit S. Ignatius: «Non ridere, nec dicere quidquam quod risum provocet.» Si ergo vana laetitia sensuumque licentia maximum est compunctionis impedimentum, quatenus alia res, quaeso, melius ad eam obtinendam conferre potest, quam solitudo, quae omnes vanae laetitiae occasiones praecidit, et gravem reddit animum, et sensus cohibet?

1 Lib. I, cap. 20.

2 Ps. iv, 5.

3 Lib. I, cap. 21.

Deinde magnopere cavemus solitudine ne iterum peccemus. Passiones enim eo difficilius subiguntur ac fraenantur, quo acrius ex occasionibus irritatae furunt: his enim sublatis, quiescere solent atque obdormiscere. Vt enim ferae, si leniter eas palpes ac blandias, ligari se sinunt; ita pariter passiones, nisi obiectorum praesentia incitentur, fraenabuntur ratione et compescuntur. Ad hoc autem opus est, ut «Omnes ¹ diligentissime curent portas sensuum suorum (oculorum praecipue, aurium et linguae) ab omni inordinatione custodire,» ne forte quid per aliquam ex his portis introeat, quod feras in nobis inclusas excitet atque commoveat: quarum quidem esca quum nihil sit aliud, quam res quas videmus, audimus, loquimur; si huiusmodi eis cibis subtrahatur, languescunt ipsae, viribusque, quibus nos prosternant, spoliantur. Si ergo sensus custodire tanti est momenti, quanto facilius tutiusque erit omnes simul solitudinis ac secessus clavibus oclusos tenere, quam foris libere vagantes permittere, et contra singulos seorsim pugnare? Quapropter illud capere non possum, quomodo vana curiositas ac sensuum concupiscentia, fallacem nobis securitatem pollicentes, dolose nos ab secessu avocant. «Quid vis videre, inquit ille auctor ², quod non licet habere? Transit mundus et concupiscentia eius. Trahunt desideria sensualitatis ad spatiandum; sed quum hora transierit, quid nisi gravitatem conscientiae et cordis dispersionem reportas? Laetus exitus tristem saepe reditum parit; et laeta vigilia serotina triste mane facit. Sic omne carnale gaudium blande intrat, sed in fine mordet et perimit.» Incipientibus igitur, ne in hoc cum vitiis praelio superentur,

1 Const. P. III, cap. 1, § 4.

2 De Contemptu mundi, lib. I, cap. 20.

illa necessario sibi deligenda sunt castra, quae sibi plus faveant: ea vero sunt castra solitudinis ac secessionis.

Porro ex iisdem causis, ex quibus huius rei oritur necessitas, nascitur pariter et difficultas: carnalis namque homo, sensuum oblectamenti assuefactus, quoties sibi ab eis est abstinendum, tristatur; quoniam vero ea, quae sunt spiritus, non percipit, nihil voluptatis intra se et in solitudine invenit. Vnde B. Pater tales ad secessionem hortatur, non certe proponendo spiritualia commoda inde percipienda; spiritualia enim commoda sperat quidem fore ut illi experiantur, sed ante quam experimentum capiant, ea prorsus ignorant: ideo meritum dumtaxat proponit mortificationis, aitque ¹: «Ex qua secessione sequuntur tres praecipuae utilitates, inter alias multas. Prima est, quod segregando se quis a multis amicis ac notis, itemque a multis negotiis non bene ordinatis, ut serviat Deo Domino nostro, eumque laudet, non parum meretur coram sua divina Maiestate.»

CAPVT XXVIII

SOLITVDINE PROFICIENTES ETIAM ET PERFECTOS ADIVVARI

Non incipientibus modo, ad animi morbos sanandos, solitudo ac secessio adiumento sunt; verum proficientibus etiam, ad virtutes exercendas, et perfectis, ad consequendam cum Deo coniunctionem. Nam meriti ac praemii spe erecti incipientes, ad servandam secessionem, (ea prorsus ratione, qua ad corporeas afflictationes amplectendas eriguntur), adeo salutare in se huius exer-

citationis fructus experiri solent, ut quantum prius eam rem formidabant, tantum postea concupiscant atque amplectantur. Optime enim pius ille vir ¹: «Cella, inquit, continuata dulcescit, et male custodita taedium generat. Si in principio conversionis tuae bene eam incolueris et custodieris, erit tibi postea dilecta amica, et gratissimum solatium.» Effecta autem, quae ex solitudine ac secessione oriuntur, ea sunt: tempora subseciva, animus tranquillus, mens illuminata, voluntas a passionibus libera ad seligendum in omnibus illud, quod ad maius Dei obsequium et gloriam conferre deprehenderit: quae quidem summopere necessaria incedentibus in via illuminativa sunt, ad faciendos in virtutibus progressus.

Primo quidem abundat tempus, liberumque quis a curis se cognoscit, illudque aperte videt, ab eis, quos amicos ducimus, tempus et animum nobis surripi; quae duo sunt omnium thesaurorum, quos possidemus, pretiosissimi: etiamsi autem de rebus maximi momenti ageretur, primas tamen deberet orationis exercitium obtinere, cui quidem, tamquam rei potiori, princeps semper locus tribuendus est, non secus ac in creditorum litibus fieri solet. Quid quod inanibus sermocinationibus et inutilibus rebus tempus terimus? Quod certe si secessione redimeremus, ad litterarum orationisque studium profecto superesset. «Si te subtraxeris, inquit laudatus auctor ², a superfluis loquutionibus et otiosis circuituionibus, necnon a novitatibus et rumoribus audiendis, invenies tempus sufficiens et aptum pro bonis meditationibus insistendis.»

Ex subcesivo tempore et ex sanctarum cogitationum

1 Contempt. mundi. Lib. I, cap: 20.

2 Ibidem.

copia, quietus ac tranquillus animus nascitur. Quid enim aliud animum exagitat, quam cogitationum turba ex auditis et visis insurgentium? Quapropter dixit ¹ ille auctor: «Ex quo nova delectat aliquando audire, oportet te exinde turbationem cordis tolerare.»

Porro ex quieto animo oritur mens illuminata. Quemadmodum enim aere puro ac sereno nitidior splendet lux corporea, quam coelo vaporibus et caligine presso; ita spirituale lumen splendidius in spiritu tranquillo, quam in irrequieto perturbatoque refulget. Hac nimirum requie, hac luce ac splendore purgatur ac perficitur spiritus, uberiores in dies veritatis cognitionem adipiscitur, maioremque sacrarum Scripturarum tum intelligentiam, tum gustum. Animus enim, teste Philosopho, otio fit sapiens. Idemque asserit ille ²: «In silentio et quiete proficit anima devota, et discit abscondita Scripturarum.» Affectus enim sensusque sacrarum Scripturarum similes omnino eis sunt, quos anima intra se experitur; earumque veritates in quieto animo et mundo, quasi in laevi splendentique speculo reflectuntur. Quum igitur Scripturarum meditatio tantopere ad virtutum exercitationem conferat; lumen vero in secunda hac viae parte, (quae, inde sortita nomen, vocatur illuminativa), adeo sit necessarium; secessio tandem ac solitudo ad lumen accipiendum, ad quietem servandam, ad intelligendas penitus Scripturas, disponat: apertissime constat, hoc medium esse proficientibus perutile atque efficacissimum.

Praeterea, proficientium statui valde proprium est electionum exercitium, quibus ut suo loco docebimus, et bonum prae malo, et melius prae bono, tum in vitae

¹ De Contempt. mundi. Lib. I, cap. 20.

² Ibidem.

statu, tum in particularibus rebus, eligatur. Iam vero, ut sana et prudens fiat electio, nihil magis, quam tranquillo eam tempore fieri, requiritur. Tempus autem tranquillum vocat B. Pater, «Quando anima non agitur diversis spiritibus, et potentiis suis naturalibus utitur libere et tranquille.» Atqui ad hanc quietem tranquillitatemque consequendam multopere prosunt quies ac tranquillitas: multum igitur ad electiones instituendas adiumenti afferent. Et quoniam finis a B. Patre in Exercitiis condendis intentus, fuit «Vt [homo] vincat seipsum, et ordinet vitam suam, quin se determinet [non determinando se] ob ullam affectionem, quae inordinata sit,» prout habetur in ipsa Exercitiorum inscriptione; ideo inter alias utilitates, quas proficientibus affert solitudo, huius specialem mentionem fecit, quietis, inquam, animi ad id, quod desiderat, quaerendum inveniendumque, divinam nimirum voluntatem in universis, quae agit atque deligit. Secunda enim secessionis utilitatum, quas in vigesima Adnotatione recenset, haec est: «[Quod] ita segregatus, non habens intellectum divisum circa multa, sed ponens omnem curam [sollicitudinem, conatum] in una re sola, scilicet, in serviendo Creatori suo, et in profectu animae propriae, liberius utitur naturalibus suis potentiis, ad quaerendum diligenter id, quod tantopere desiderat.»

Tertia tandem secessionis utilitas ad perfectos, qui iam in unitiva via versantur, pertinet. Ex quo mirabilis illa sapientia apparet, qua B. Pater tria illa solitudinis commoda proposuit triplici viae respondentia. «Tertia, ait, [quod] quanto magis anima nostra reperit se solam et segregatam, [tanto] se reddit aptiorem ad appropinquandum Creatori ac Domino suo, eumque attingendum; et quanto magis ita eum attingit, [eo] magis se disponit ad suscipiendas gratias ac dona a sua

divina ac summa Bonitate.» Iam vero, notatu digna est ratio, qua triplicem hanc utilitatem B. Pater recensuit.

In prima namque, corporalis dumtaxat secessionis meminit, qua amicos quis et familiares excludit; difficultatis praeterea, quam in horum exclusione experimur; meriti denique huic operi respondentis: quae quidem omnia incipientium sunt propria. In secunda vero, ita secessionis solitudinisque meminit, ut id, quod in ea est praecipuum, attingat, spirituales nempe solitudinem, mentemque ad rem unam collectam. «Quid enim prodest, ait Gregorius ¹, solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus vivit, sed tumultibus conversationis humanae, terrenorum desideriorum cogitationibus se inserit, non est in solitudine.» Spiritualis igitur desideranda est atque aestimanda solitudo; ad quam profecto obtinendam corporali uti discamus. Venit iam B. Pater ad perfectos, neque corpoream tunc, sed spirituales dumtaxat commemorat secessionem. Dicit enim: «Quanto magis anima nostra reperit se solam ac segregatam;» quod certe perfectorum est: hi namque etsi corpore inter homines versantur, etsi negotiis et curis distinentur, spiritu tamen longe ab eis absunt. Qui autem fieri id valeat, docuit ille ², qui dixit: «Domine, hoc opus est perfecti viri, numquam ab intentione coelestium animum relaxare, et inter multas curas, quasi sine cura transire, non more torpentis, sed praerogativa quadam liberae mentis, nulli creaturae inordinata affectione adhaerendo.»

Nam viri perfecti, etiamsi omni cura sint liberi, non

1 Moral. Lib. XXX, cap. 12.

2 De Contempt. mundi. Lib. III, cap. 26.

tamen incuria torpescunt, ut torpent otiosi homines, inepti, osoresque laboris: imo vero, quum iis muneribus officiisque, quae ad divinam gloriam promovendam pertinent, totis viribus incumbant, vitam sine sollicitudine transigunt, utpote eventis superiores; uni divino beneplacito intenti, nulla male ordinata affectione creatis rebus adhaerent. Quod si rebus creatis inordinate non adhaerent, longe ab eis distant, ac soli vivunt: animus enim, simul ac in hunc statum devenit, si adeo levat se supra se, ut longe a semet ipse, longe a corpore secedat, multo aberit longius a reliquis creatis rebus, licet corpore prope eas exstet. Spiritualis autem huiusmodi secessio ac solitudo, adeo praestans atque excellens, nonnisi solitudine ac secessionem corporis gignitur et conservatur: quamobrem in quocumque tandem statu versetur spiritualis vir, opus est, ut in secessum et in quietem redeat quoties aliud neque obedientia aut charitas, neque maius Dei obsequium postulet; ne forte, si propria se voluntate ad homines effundat, terrenarum rerum curis rapiatur. Verum quidem est ter ¹ a sponso adiuratas fuisse filias Ierusalem, ne dilectam suscitarent, neque evigilare facerent; at vero illud intelligebatur, donec ipsa voluerit.

CAPVT XXIX

EX IPSO CONVERSIONIS INITIO MAGNAM SERVANDI SILENTII
CVRAM ADHIBENDAM ESSE

Solitudini substituitur silentium, eosdemque, quos solitudo, fructus gignit: vir enim verbosus aliorum semper societatem quaerit; silentii vero amans, aut

1 Cant. II, 7; III, 5; VIII, 4.

alios fugit, aut inter eos quasi in deserto loco se gerit. Multa de linguae tum custodia, tum peccatis scripta exstant, quae hic afferre supervacaneum est. Illud tamen ad rem nostram facit: incipientibus quidem, silentium, non minus quam solitudinem, generale esse omnium passionum vitiorumque medicamentum; proficientibus vero, non parvum adiumentum, quo in virtutibus progrediantur, uberemque interiorum lucem accipiant; perfectorum denique somnum tuetur, ut tranquille ipsi unione cum Deo perfruantur.

Ad quae omnia illustranda et demonstranda, quibus aptioribus verbis, similitudinibus, sententiisque uti possemus, iis, quas affert Iacobus apostolus ¹, qui rem adeo fuse ac data opera pertractat? «In multis, inquit, offendimus omnes. Si quis autem in verbo non offendit, hic perfectus est vir: potest etiam fraeno circumducere totum corpus. Si autem equis fraena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus. Ecce et naves, quum magnae sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit. Ita et lingua, modicum quidem membrum est, et magna exaltat.» Quo quid poterat magis apposite dici, ut ostenderetur, totum operationum regimen a linguae gubernatione pendere, passionesque universas fraenari, subigique rationi, si una lingua fraenis parere didicerit? E contrario autem, liberior lingua flammam in nobis excitat, quam haud facile exstinguas. «Ecce, subiungit Iacobus, quantus ignis quam magnam silvam incendit! Et lingua ignis est, universitas iniquitatis.» Ita sane est: turba enim passionum animique affectuum ad instar est silvae, quae quidem aridis constat lignis,

1 Iac. III, 2 et seqq.

neque tamen ardentibus, dum silemus: simul autem ac de iis, quae amamus aut odimus, quae desideramus aut pertimescimus, loqui incipimus; tot in nobis exsurgunt cogitationes, usque adeo excitantur desideria, et passiones effraenantur; ut integra in nobis silva ardere videatur, cuius quidem flammam exstinguere, pectusque pacare, vix tacendo, post diuturnum laborem, exstinguere valemus.

Ad rem Ambrosius ¹: «Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciviat, et multiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, et ripis suis coerceatur. Cito lutum colligit amnis exundans.» Illud est heic summopere notatu dignum; ignis Iacobum, Ambrosium aquae, similitudinem attulisse, quae quidem duo elementa, quod furore aguntur, linguae ingenium optime demonstrant. Quid enim exundante amni magis est pertimescendum? Segetes ille rapit, armenta aquis suffocat, tecta diruit, quas sordes invenit, has colligit, secumque trahit: atqui lingua sine moderamine loquentis, haec, hisque maiora damna infert; sanctas enim cogitationes comprimit, virtutes depopulatur, iram furiose concitat, graveolentis coeni quidquid est in pectore, agit. Haec porro de malis, quae nobismet affert: quae ad alios spectant, omitto: innumera enim sunt. Ex quibus eruitur, linguam, cum omnibus vitiis ac passionibus, passiones vero et vitia cum lingua, usque adeo mutuo connecti, ut in lingua omnes perturbationes depingantur ac prodeant, vixque animi morbus existat ullus, qui ore non prodatur; et vicissim, ex his, quae profert lingua, passiones in animo excitantur, inflammanturque. Vnde, quemadmodum corporei morbi universi, quantumvis alii aliis sint dissimiles, quantumvis oc-

1 Lib. I offic. cap. III.

culti, in venae tamen pulsibus se produnt; ideoque sanus censetur qui aequalem referat pulsum: ita pariter, quoniam cuncta vitia in lingua prodeunt, qui sanam eam gerat, neque verbis offendat, perfectus plane vir et est, et praedicatur.

Verum illud discrimen in spiritus et corporis morbis est animadvertendum: in morbis enim corporeis nulla hactenus via sive arteriae pulsum penitus cognoscendorum, sive humorum per eorum cognitionem dignoscendorum inventa est; at in animi morbis est obvia; sicut enim ex passionum mortificatione ordinatio pendet linguae; ita vicissim ex linguae mortificatione pendet ordinatio earumdem: quamvis autem, propter hanc mutuam dependentiam, animorum curatio a passionum aut linguae indiscriminatim mortificatione initium sumere possit; incipientibus tamen commodius est, si a linguae mortificatione exordiantur. Passiones enim occultiores sunt, magisque secretae, et minus rationis imperio obsequentes earumdem perturbationes: linguae vero excessus apertiores et voluntatis imperio magis abnoxii. Quae quum ita sint, linguae mortificatio utilius incipientibus faciliusque est exercitium, per quod mortificationem passionum tandem aliquando consequantur.

CAPVT XXX

SILENTIVM NON AD VIRTVTVM MODO EXERCITATIONEM, SED
AD VNIONEM ETIAM CVM DEO ADIVVARE

Non solum ad curandos animi morbos, sed ad proficiendum etiam in virtutibus summopere confert silentium: devitat namque otiosa ac superflua verba, quod quidem duplicem affert utilitatem, status proficientium valde propriam. Prior est, tempus inde ad spiritualia

exercitia obeunda suppetere: altera est, attentius eis vacari, vitari animi in eis ad aliena evagationes, illustrari mentem, et cum devotione exerceri.

Quod ad prius igitur spectat, negari profecto nequit, fore ut diuturnum nobis ad orandum suppeteret tempus, si vel a vanis colloquiis abstineremus. Audiatur Bernardus ¹: «Quod si de omni vel otioso verbo, quodcumque loquuti fuerint homines, Deo sunt reddituri rationem in die iudicii; quanto districtius de verbo mendaci... iudicabuntur?... Si propterea est otiosum verbum, quod nullam rationabilem causam habeat, quam rationem de eo reddere poterimus, quod est praeter rationem? Nemo vestrum, fratres, parvi aestimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis. Siquidem tempus acceptabile est, et dies salutis... Libet confabulari, aiunt, donec hora praetereat. O donec praetereat hora, o donec pertranseat tempus! Donec hora praetereat, quam tibi ad agendam poenitentiam, ad obtinendam veniam, ad adquirendam gratiam, ad gloriam promerendam, miseratione conditoris indulget. Donec transeat tempus, quo divinam tibi repropitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam haereditatem, aspirare ad promissam felicitatem, excitare remissam voluntatem, flere commisam iniquitatem.» Multaque alia pie ibi docteque persequitur, exemplumque affert agricolae atque institoris, qui videlicet, quum adfuerit opportunitas seminandi, quum instent nundinae, nullas nectunt moras, occasiones quaerunt, ne si quis forte sibi ex eis queastus proveniat, amittant. Ita prorsus, optantibus in spiritu proficere, nulla certe temporis hora superfluit, multasque futurum est ut frustra terat, qui silentio non vacet.

1 Serm. de triplici custodia, manus, linguae et cordis.

Neque solum tempus vanis colloquiis insumptum terunt, sed, id quod est deterius, tempus, quo vacant orationi. Quum enim mens impar discursui, et voluntas affectui excitando sit, tepet oratio, animusque in aliena divagatur, et cum Davide ¹ fateri tenentur: «Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea; et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.» Fugitivus enim est humanus animus: quod si oris linguaeque portam apertam inveniat, tam longe discedit, ut, si ineunte oratione, ad te revocare contendas, non satis sit tota orationis hora ad eum reducendum, ut tibi oranti praesens adsit. Aliunde, devotionis gratia fluxa est, quae illico diffluit atque evanescit, nisi vas, in quod infunditur, occludas et obtures. Quae quidem una est ex praecipuis causis, quibus opus est, ut sedeat solitarius et sileat, qui se supra se levare cupiat.

Audiatur hac de re auctor ² libri de Contemptu mundi: «Quare tam libenter loquimur, quum tamen raro sine laesione conscientiae ad silentium redimus? Ideo tam libenter loquimur, quia per mutuas loquutiones ab invicem consolari quaerimus, et cor diversis cogitationibus fatigatum, optamus relevare. Et multum libenter de iis, quae multum diligimus, vel cupimus, vel quae nobis contraria sentimus, libet loqui et cogitare. Sed proh dolor! saepe inaniter et frustra: nam haec exterior consolatio interioris et divinae consolationis non modicum detrimentum est.» Et alibi ³: «Fili, pretiosa est gratia mea: non patitur se misceri extraneis rebus, nec consolationibus terrenis. Abiicere ergo oportet omnia

¹ Ps. xxxvii, 11.

² Lib. I, cap. 10.

³ Lib. III, cap. 33.

impedimenta gratiae, si optas eius infusionem suscipere. Pete secretum tibi, ama solus habitare tecum, nullius require confabulationem; sed magis ad Deum devotam effunde precem, ut compunctam teneas mentem et puram conscientiam.» Et paulo inferius: «Sed sic segretatum cor habere, subiungit, aeger necdum capit animus: nec animalis homo novit interni hominis libertatem. Attamen si vere velit esse spiritualis, oportet eum renuntiare tam remotis quam propinquis, et a nemine magis cavere, quam a seipso.»

Quae hactenus dicta sunt, ostendunt, quam sit necessarium silentium his, qui in spiritu proficere student: multo vero magis est illis necessarium, qui iam perfectionem assequuti sunt, et in contemplatione viaeque unitiva versantur, quorum scilicet status et quies, ratio orandi et agendi cum Deo, ex similitudine, quam cum linguae silentio gerit, «silentium» nuncupatur. De quo sane silentio declaravit Gregorius ¹ illud Apocalypseos ²: «Factum est silentium in coelo, quasi dimidia hora.» «Coelum quippe, ait, ecclesia vocatur electorum, quae ad aeterna et sublimia dum per sublevationem contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tumultus premit, atque intra se Deo quoddam silentium facit. Quod quidem silentium contemplationis, quia in hac vita non potest esse perfectum, factum «dimidia hora» dicitur.» Et Bernardus ³ de contemplatione disserens: «Hic est, inquit, finis, haec est consummatio, haec est perfectio, haec est pax, hoc est gaudium Domini, hoc est gaudium in Spiritu Sancto, hoc est silentium in coelo. Quamdiu quippe in

¹ Moral. Lib. XXX, cap. 12.

² Apoc. viii, 1.

³ De amore Dei, cap. iv.

hac sumus vita, hoc felicissimae pacis silentio in coelo, id est, in anima iusti, quae sedes est sapientiae, aliquando fruitur affectus: sed hora est dimidia vel quasi dimidia; intentio vero de reliquiis cogitationis diem festum perpetuum agit tibi.» Si ergo perfectorum status silentium est, qui sui compos fieri nequeat, ut una corporis lingua sileat, quomodo spiritu sileat, in quo tot adsunt linguae, quot exsurgunt cogitationes, quae nos perturbant, quot passiones affectusque, qui nobis quietem eripiunt?

Sequitur ex dictis, solitudinem ac silentium primas esse virtutes, quibus incipientes exercendi sunt: nam praeterquam quod earum exercitatio est facilior, ipsae sunt passionum vitiorumque universorum generalis medicina. Faciliorem quidem esse illarum exercitationem, aperte patet: exteriores enim loquendi vel tacendi motus, item e secessu exeundi vel non exeundi, omnino ac sine resistentia imperio subiacent voluntatis, contra quam evenit in motibus passionum interioribus, et phantasiae imaginationibus, quae duo inviti experimur, neque pro lubito compescere ac sedare valemus. Vnde cogitationum affectuumque reformatio difficilior colluctationem, virosque exercitiores postulat: exterior vero reformatio facilior quidem est, ideoque initium ex ea incipientibus est sumendum.

Alterum, quod diximus, esse duplicem hanc virtutem omnium animi morborum generalem medicinam, ex dictis pariter consequitur. Lingua namque universis respondet passionibus; secessio vero eis occasiones, quibus concitantur, praecidit, et materiam aufert, qua nutriuntur, alunturque. Aliunde, et facilius illae exercentur, et generalia remedia, primariaeque medicinae sunt ad morbos omnes spirituales sanandos, mentemque sedant, mirificeque disponunt ad animum in melius

evahendum, atque ad perfectam contemplationem obtinendam.

Quemadmodum igitur artifex, cui opus affabre concinneque perficiendum est, primo quidem officinam sibi deligit, in qua secreto ac tranquille laboret; deinde vero, animi vires colligit ad exprimendam in materia formam illam, quam mente concipit: ita similiter, quicumque in animo divinam cupiat imaginem incidere, primo certe de officina, in qua labori vacet, cogitandum ei est, (quae quidem est cella); deinde autem, universae animi vires colligendae, et operi admovendae sunt, quod quidem silentio obtinebit.

CAPVT XXXI

EIS, QVI IVVANDIS PROXIMIS DANT OPERAM, SVIS ETIAM TEMPORIBVS SOLITVDINI AC SILENTIO VACANDVM ESSE

Qui ad proximorum salutem procurandam in Ecclesia Dei constituti sunt, ii illam saltem spiritus secessionem amplecti debent, de qua loquutus est beatus Gregorius, nimirum, ita inter homines per urbes et plateas versandum eis est, ut omni sive honori, sive commodo utilitative, quam possint ab hominibus sperare, oculos claudant, perinde ac si in deserto et ab hominibus segregati commorarentur; et soli Deo placere ita cupiant, quasi nihil aliud, quam ipsi ac Deus, in mundo exstaret. Ad hunc perfectionis gradum adipiscendum, opus est ut suis temporibus se colligant, hominesque, quo certe ipsis hominibus utiliores efficiantur, fugiant. Exemplo haec a Christo Domino edocti sumus, qui interdiu quidem per oppida praedicabat, et cum hominibus conversabatur; noctu vero in campos et montes ad orandum secedebat. Quod si, Servatoris

exemplo, in montes ac solitudines abire non liceat, eiusdem saltem consilium amplectamur. «Tu autem, ait ¹, quum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito.» Optime Basilii: «O cella, exclamat ², rerum spiritualium mirabilis officina!» Atqui officinam in eo sane loco artifex quisque constituit, ea forma componit ac parat, quae operi in ea conficiendo aptior opportuniorque est. Quapropter, etiamsi illi, qui proximorum saluti dant operam, domum in deserto eligere nequeant, sed in mediis urbibus commorentur; tamen, quoniam cellam in solitudinem portare non possunt, suis quidem temporibus solitudinem in cellam inferre debent. Prohibeat plane ministerium incumbendi proximorum saluti ac perfectioni, quominus vitam in desertis locis transigant; quoniam vero primas obtinet cura propriae salutis perfectionisque nanciscendae, solitudinem in domos et cubicula, quantum charitatis ratio, et officium boni alieni curandi permiserint, inducere debent.

Quum vero evangelicorum ministrorum vita ex actione et contemplatione constet; non minus erit vitium, si tamdiu illi in solitudine detineantur, ut actioni tempus non suppetat; quam si adeo actioni se effundant, ut nullus maneat locus contemplationi, quae quidem et proprio et alieno profectui utilissima est ac necessaria. Itaque, tollitur occasio, quam arripere possent tepidiores nonnulli, qui praetextu charitatis, totum tempus in saecularibus negotiis, in inutilibus visitationibus colloquiisque insumere vellent, scientiarum illud orationisque studio surripientes: ex quo sane illud efficitur, spiritualia cum proximis ministeria funditus pes-

1 Matth. vi, 6.

2 Homil. de laud. eremi.

sumdari; qui enim eos lucrari cogitarunt, se ipsi perdidere; egressi ad agendum cum illis, tamquam Domini operarii ac ministri, inter ipsos et cum ipsis saecularis hominis more versantur. Ita adimplentur spiritualiter in huiusmodi ministris, quae in libro ¹ Machabaeorum scripta sunt: «Ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in praelium.»

Hoc igitur persuasum habeamus, ad spiritualia cum proximis ministeria obeunda, cellae custodiam, solitudinem ac silentium magno esse adiumento. Recte namque obiri nequeunt, sine oratione et cum Deo familiaritate, sine illarum scientiarum studio, quae ad docendos dirigendosque proximos sunt necessariae. Iam vero, utrumque id solitudinem postulat. Vnde illud eruitur, secessioni profecto ac silentio, quae nonnulli possent insolenti ac peregrino spiritui aliis vertere, tribuendam reapse esse strenuitatem efficacitatemque ministeriorum, ministrorumque securitatem.

Et ut ab oratione exordiamur, qui, quaeso, fieri potest, ut zelo quis salutis ardeat proximorum, nisi ignem in oratione concipiat? Vbi autem, nisi in secessu, orationi incumbat? Nulla igitur causa ab secessu evocandus est, praeterquam charitate ac spirituali proximorum bono: qua videlicet cessante, ipsa devotio, ipsum tum sui ipsius tum aliorum boni spiritualis desiderium ad solitudinem revocare debet. Nam quemadmodum corpus labore fractum somni requiem quasi ex iustitia postulat, ipseque somnus vires reficit, ut denuo laborare valeat; ita, ut docet experientia, eos, qui divino zelo acti, spiritualibus cum proximo ministeriis dant operam, orationis requiem desiderant, ipsamque

1 Lib. I, cap. v, 67.

appetunt, et quasi ex iustitia exposcunt; ibique in orationis otio animi vires reficiunt, ut gnavi iterum alacresque ad laborandum revertantur. E contrario autem, qui orationem fastidiunt, aperte demonstrant, nequaquam se illo, quo debent, spiritu agere cum proximis, imo debiliores in dies efficiuntur, tantique muneris oneri ferendo impares; quippe qui proprio commodo, potius quam alienae saluti, inserviunt. Adest nobis egregium Christi Domini exemplum, qui postquam totam diem praedicando transegerat, noctu ad montes ac deserta loca se recipiebat, noctesque orando ducebat insomnes: diurnus quidem praedicator; nocturnus, pae-ne dixerim, eremita: neque enim validius potuit nobis afferre argumentum, ut tandem persuaderemur, sublato secessionis silentiique subsidio, fieri neutiquam posse, ut verbi ministerio ferendo pares essemus.

Magni praeterea hac in re habenda est B. Patris auctoritas, cui quidem, teste ubique terrarum experientia, uberrimam lucem iniecit Dominus, ad idoneos verbi ministros, qui Evangelium minime erubescerent, informandos. Longior sim, si cuncta persequi velim documenta, in quibus Societatis filios hortatur, ut viri sint spirituales, secessus silentiique cupidi. Illud non est praetermittendum, quod de Societatis professis constituit: «Quoniam habita, inquit ¹, ratione temporis, ac approbationis vitae, quae expectatur, ut aliqui ad professionem, vel in Coadiutores formatos, in Societate admittantur, tamquam certum ducitur, eos viros spirituales futuros; et qui sic in via Christi Domini nostri profecerint, ut per eam currere possint, quantum corporis valetudo, et externae occupationes charitatis atque obedientiae permittent; non videntur in iis, quae ad ora-

1 Const. P. VI, cap. III, § 1.

tionem, meditationem et studium pertinent, ut nec in corporali exercitatione ieiuniorum, vigiliarum, aut aliarum rerum ad austeritatem vel corporis castigationem spectantium, ulla regula eis praescribenda, nisi quam discreta charitas unicuique dictaverit: dum tamen semper confessarius consulatur, et ubi dubium acciderit, quid conveniat, res ad Superiorem referatur.» Hactenus B. Pater. Illud autem inquirere operae pretium est, quid veniat nomine «viae Christi Domini nostri,» per quam Professi et formati Societatis Coadiutores, tamquam viri spirituales, currere debent. Aperte profecto constat, huiusmodi «viam Christi Domini nostri,» nihil aliud esse quam spirituales illas exercitationes, in quibus sui profectui quisque studet, orationem, inquam, meditationem, scientiarum studia, caeterasque corporeas austeritates, quas quidem B. Pater ab aliis exterioribus occupationibus, ex charitate aut obedientia susceptis, probe distinguit. Hisce praestitutis, nullam aliam in huiusmodi exercitationibus regulam et mensuram praescribit, nisi quam cuique discreta charitas dictaverit: supponit enim adeo eos viros esse spirituales, et in via Christi profecisse, ut in illis exercitationibus certe collocaturi sint, «Quantum corporis valetudo, et externae occupationes charitatis atque obedientiae permittent.» Quum igitur huiusmodi exercitationes, quibus per Christi viam est currendum, nonnisi in secessu ac silendo fieri possint; sequitur tantum cuique secedendum silendumque esse, quantum externae occupationes charitatis atque obedientiae permittent.

Alterum B. Patris testimonium habetur in decima Constitutionum parte, in qua agit de modo, quo conservari et augeri totum corpus Societatis in suo bono statu possit, ut finem consequatur, ad quem instituta fuit. In paragrapho enim secundo, «Ad conservatio-

nem, ait, et incrementum non solum corporis, id est, eorum, quae externa sunt, sed etiam spiritus Societatis, atque ad assequutionem finis, quem sibi praefigit, auxilii animarum, ad ultimum et supernaturalem suum finem consequendum, media illa, quae cum Deo instrumentum coniungunt ac disponunt, ut a divina manu recte gubernetur, efficaciora sunt, quam quae illud disponunt erga homines. Huiusmodi est probitas et virtus, ac praecipue charitas, et pura intentio divini servitii, et familiaritas cum Deo in spiritualibus devotionis exercitiis.» Quo quid potuit dici apertius? Heic namque B. Pater non de mediis agit, quae iuvant ad propriam perfectionem consequendam, sed de iis, quae ad proximorum salutem ac perfectionem adipiscendam magis sunt idonea; eaque asserit efficaciora esse, quae cum Deo instrumentum coniungunt, ac disponunt, ut a divina manu recte gubernetur, quam quae illud erga homines disponunt. Cuius quidem rei evidens est causa: quum enim opus animarum ad Deum reducendarum omnes naturae vires superet, eiusque princeps auctor unus Deus sit; procul dubio media ad id obtinendum efficaciora profecto erunt, quae instrumentum cum Deo coniungunt, quaeque illud disponunt, ut a divina manu recte gubernetur, quam quae illud disponunt erga homines. Quantumvis enim temperatus sit calamus, quantumvis acuta serra, quantumvis paratum penicillum, nihil umquam ipsa perficient, nisi ea instrumenta artificis manu moveantur. Si ergo bonum animarum postulat, ut arctius cum Deo, quam cum hominibus, coniungamur; multo etiam utilius erit tempus cum Deo in solitudine insumere, quam frustra cum hominibus terere.

P. Claudius Aquaviva, sanctae memoriae, hanc B. Patris doctrinam inculcans, fuse eamdem pertractat in

epistola «De quibusdam mediis ad Societatis conservationem faciendis» inscripta, ubi «Quandoquidem autem, inquit, vita nostra ea est, quae mixta dicitur,... necesse est ut omnem diligentiam industriamque adhibeamus, quo errantes animae ad suum Creatorem reducantur... Et qui recipere se vellet ab hac consuetudine ac communicatione cum proximis, ut sibi tantum vacaret, et ut fugeret distractiones ac molestias, quae genus hoc vitae concomitari solent; clarum esset, tentationem esse, quam spiritus alienus a nostra vocatione suggerit. Illud tamen diligenter advertendum est, ut modus is in iuvandis proximis teneatur, qui nostrae vocationis proprius est. Nam quum duo sint ab Instituto nostro praescripta, auxilium nimirum proximorum, modusque iuvandi; saepenumero fit, ut nonnulli rem ipsam ab Instituto accipientes, contemnant eius agendi modum, id quod decursu temporis perniciosum valde Societati nostrae esse posset. Divus enim Bonaventura affirmat, inter praecipuas causas Religionis evertendi, exstitisse nimiam externarum occupationum frequentiam, quae, ut inquit ille, corda distrahit, et omnem affectum devotionis exstinguit.»

Haec quidem doctissime P. Claudius disseruit, ne quis animi effusionem vocationis spiritu defendere aut praetexere ausit; omnesque sibi persuadeant, non modo occupationem, sed occupationis etiam et tempus et modum ab Instituto sibi esse accipiendum. Postquam autem de modo nonnulla sapientissime, magnaeque ea utilitatis, admonuit; quod ad tempus attinet, docet, «Necessarium esse quandoque tempus nobis vacuum a negotiis concedi, licet sanctis et utilibus, quo respiremus aliquantum, ac vires spirituales restauremus, simulque nos et nobis ipsis et proximis nostris utiliores reddamus. Neque hoc, subiungit, est ullo modo aut

spiritus peregrinus, aut contra Instituti nostri rationem; sed valde potius consentaneum, ac regulis Constitutionibusque nostris, et B. P. N. Ignatii menti ac desiderio quam maxime consonum. Nam sculptores ac lapicidae, qui marmora aliaque petrarum genera incidunt formantque, quum non ignorent, ex continuis ictibus ac collisione rerum durissimarum retundi aciem suorum instrumentorum, ad manum habent semper apud se cotem, qua acuantur, et aliquando etiam ignem, quo novum eis temperamentum restituatur. Nec ipsi aut quisquam alius recti iudicii existimare potest, id tempus esse perditum, quum alioquin non solum lapides illi formari non possent, sed et ipsa etiam instrumenta, licet ferrea, remanerent obtusa ac penitus inutilia: idipsum solet evangelicis ministris evenire: ipsa enim ministeriorum exercitatione mentis acies obtunditur; quapropter ad orationis secessionisque fornacem identidem redeundum est. Id quod D. Gregorius ¹ divine plane in nostram explicat sententiam commentariis suis in Iob ² super illa verba: «Numquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi: Adsumus?»—Mittuntur, inquit, et vadunt, quum de abscondito speculationis intimae in activae vitae latitudinem diffunduntur. Sed revertentes dicunt Deo: Adsumus, quia post opera exteriora, quae peragunt, semper ad sinum contemplationis recurrunt, ut illic ardoris sui flammam relificent, et quasi ex tactu supernae claritatis ignescant. Citius enim inter ipsa, licet bona, exteriora opera frigescerent, nisi intentione sollicita ad contemplationis ignem incessanter redirent.» Et paulo inferius: «Nisi enim ad contemplandum Deum sollicita semper

¹ Moral. XXX, cap. 2.

² Iob, xxxviii, 35.

mente recurrerent, nimium interna caecitas etiam exteriora praedicationis eorum verba siccaret.» Hactenus S. Gregorius a P. Claudio allatus: ex quibus intelligitur, quanto sit adiumento praedicatoribus omnibusque, qui iuvandis proximis dant operam, si statis temporibus in cubiculum se colligant, ut vacent orationi.

Neque minus est necessarium, nonnihil temporis ministeriis cum proximis subripi, quod scientiarum studio tribuatur; sine quo haec ministeriorum genera neque utiliter, neque sapienter obieris: qui enim lumina aliis distribuas, nisi accensam facem habeas? Quum autem tot, ac tantae tamque diversae oriantur quotidie difficultates in dirigendis animis, extricandisque hominum conscientiis, qui necessarium ad id studium ac disciplinam negligunt, nae isti aut audaces quidem ac temerarii in decernendo, aut cunctantes nimium et anxii sunt, et tam sibi tum aliis spinarum pleni. Inde illud oritur, quod ab huiusmodi ministeriis deterreantur, eorumque onus subire renuant, veriti ne in huius generis difficultates et angustias impingant, alia negotia atque occupationes praetexentes, ne propriam ignorantiam fateri teneantur. Confert praeterea piorum librorum, ecclesiasticarumque historiarum lectio, ne rerum copia desit, de quibus cum proximis fructuose colloquamur. Quemadmodum enim ager, in quo bonum semen non seminatur, nihil aliud quam tribulos ac dumos profert; ita mens sacra lectione non exulta, quidnam aliud proferat, quam inanes conceptus, quam verba omni virtute omnique robore destituta? Haec vero, si aliorum utilitas spectetur.

Quod autem ad sui ipsius solatium ac profectum pertinet, quodnam iucundius tempus, quam quod tecum ipse transigis? Quae suavior utiliorque consuetudo

ea, qua cum sapientissimo quoque utare? Quanti non est ducendum familiariter uti Gregorio, uti Augustino, uti Ambrosio, sexcentisque aliis horum similibus? Apposite Ambrosius: Numquam minus solus, quam quum solus: numquam minus otiosus, quam quum otiosus. Quos libet arcesso; iis accedo, quos diligo; iis utor, quibus indigeo. Nemo se interponit; nemo me loquentem, donec ego velim, interpellat.

Quae quum ita sint, satis intelligitur, iuvandis proximis non una de causa secessionem silentiumque, si statis temporibus servantur, summopere conferre; quibus autem tam praestans ministerium divinitus commissum fuerit, quiescendum sane est, et cum principibus et consulibus terrae silendum; qui quidem, teste Iob ¹, «Aedificant sibi solitudines.» «Reges quippe, ait Gregorius ², sancti praedicatores Ecclesiae,... quia semetipsos regere sciunt: terrae autem sunt consules, quia terrenas mentes per exhortationis suae consilium ad coelestia pertrahunt.» Isti solitudines sibi aedificant, prout agebat ille qui haec cecinit ³: «Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.»

CAPVT XXXII

QVIBVS VERBI MINISTERIVM COMMISSVM EST, SILENTII CVSTODIAM ESSE MAGNOPERE NECESSARIAM

Quicumque divini verbi ministerio dant operam, strictiori hi necessitate et officio ad silentii custodiam adiguntur. Nam lingua evangelicae praedicationi, spi-

¹ Iob, III, 14.

² Moral. Lib. IV, cap. 27.

³ Ps. LIV, 8.

ritualique animorum disciplinae devota, quasi res sacra aestimanda est, quam in profanos usus convertere nequaquam licet: eo potissimum, quia agit cum mundanis hominibus et peccatoribus, quibuscum nisi caute modesteque se gerat, nihilque aliud intendat, quam eos a vanitatibus avocare et a peccato deterrire; periculum est ne ab illis trahatur, easque vanitates ac scelera, quibus ipsi irretiuntur, contrahat. Quamobrem medicorum more se gerere debet, pestifera lue, aliove contagioso morbo infectos curantium; qui etsi aegrotos invisunt, at quam possunt brevissime cum iis agunt, eorumque spiritum cautissime devitant: intelligunt videlicet homines se esse, eidem quem in aliis curant, morbo obnoxios; et iis mediis adhibendis pro viribus cavent, ne contagionem contrahant. Similiter qui opitulatum eunt iis, qui fluctibus obruuntur, postquam se in aquas audacter coniecere, ita ad opem periclitantibus ferendam accedunt, ut tamen eos caveant, et ab illis recedant, ne ab iis tracti, simul aquis submergantur. Illud pariter, qui animarum saluti incumbunt considerare debent, iisdem se morbis, iisdem periculis esse obnoxios: quod si ad se ipsi non secedant seque colligant, pestem ipsi trahent, nedum alios sanent; pervertentur ipsi, nedum alios ad Deum convertant.

Non possum equidem non mirari, quam accurate providerit Societas eis, quos operarios educat, ad agendum cum proximis, ut homines ad Creatorem reducant: cuius quidem praeceptiones cuperem ut universi amplecterentur, quotquot ubique terrarum et quovis tempore operam tanto ministerio dederint. Quamquam enim ad agendum cum saecularibus vocati sumus; vix tamen aliud diligentius nostris legibus, quam consuetudo cum eis et familiaritas, prohibetur: nemo enim in Societate exsistit, qui hac de re aut lege aut saltem ad-

monitione et consilio careat. De tironibus enim haec praecipit B. Pater ¹: «Quum autem communicatio, quae cum amicis, et sanguine iunctis, verbo aut scripto fit, potius ad quietis perturbationem, quam ad eorum, qui spiritui vacant, profectum, praesertim in initiis, facere soleat: interrogentur num contenti sint cum huiusmodi non communicare, nec litteras accipere, aut scribere.» Et alibi ²: «Quum tanti referat, eos qui in probationibus versantur, ab omnibus imperfectionibus et quibusvis impedimentis maioris spiritualis profectus remove: multum ad id confert, omnem communicationem per verba et scripta ut abiciant cum iis, qui in proposito sibi Instituto intepescendi causa esse possent.» Hactenus de novitiis.

Nec minus levia scholasticis praeciuntur. Omitto iuniores recens a tirocinio eductos, qui seorsum ab aliis educantur ³, et nemini ad eorum locum accedere licet, neque illis ab eodem egredi, absque eius licentia, qui illorum curam gerit. Circa provectiores scholasticos, haec statuta sunt ⁴: primo quidem: «Vigilent superiores, ne assuescant Scholastici nimis colloqui cum externis, aut amicis, et cum illis familiaritates habere, apud eos prandere, litteras vel munera dare et accipere, nisi necessitas aut recta ratio aliud suadeat. Constat enim his omnibus et similibus spiritum in Nostris graviter laedi, et religiosae perfectionis fervorem intepescere.» Et alibi ⁵ deinde: «Ad ianuam, nisi de unius Rectoris expressa licentia, non vocentur; quam raro admodum oportebit illum concedere; eundemque

1 Exam. cap. iv, § 6.

2 Const. P. III, cap. i, § 2.

3 Ordin. cap. xiii.

4 Instr. vii, § 2.

5 Ibid. xvii, § 1.

invigilare, ne proluxa sint eorum cum externis colloquia.»

De Concionatoribus ita ¹: «Caveant similiter ab iis, quae et Concionatores plurimum distrahunt, et eorum studia impediunt, et spiritum ac devotionem minuunt; ut sunt nimiae familiaritates cum externis, eorundem visitationes, donaria, praesertim a feminis, facile admissa, et his similia.» Ad Confessariorum vero spiritum excitandum, haec inter alia media proponuntur ²: «Orationis, meditationis, ac mortificationis studium; otii declinatio; moderata, ex spiritu Societatis ordinata, cum externis conversatio.» Ad excitandum autem devotionis spiritum, praeter alia media, haec alibi ³ praescribuntur: «Omnino interdicanur inutilia et parum religiosa colloquia ad ianuam cum externis: nec permittantur, nisi quum ad difficultates casuum conscientiae explicandas necesse fuerit; vel de rebus spiritualibus, et ad bonum animarum spectantibus, agendum erit, vel omnino pernecessariis, ut prudens charitas faciendum esse docuerit Superioris iudicio.» Praeterea, qui in Missionibus versantur, iubentur ⁴: «Conversationem cum saecularibus nimiam ne habeant, aut incautam, aut quae saecularem sapiat.» Quid quod in regulis omnium communibus adeo multa iniunguntur? «Domi nemo loquatur cum externis, aut alios ad id vocet sine facultate generali aut particulari Superioris. (36)—Nemo cuiusquam externi ad domesticum, aut domestici ad externum mandata deferat, inscio Superiore: saeculares autem rumores, qui foris audiuntur, ne narrentur. (37)—Nemo, quae domi acta vel agenda

1 Instr. II, § 8.

2 Ibid. III, § 12.

3 Ibid. XIII, § 3.

4 Reg. 26.

sunt, externis referat. (38)»—Et huiusmodi alia et alia; ut si pestilenti morbo infecti essent externi, maior in eorum communicatione cautio adhiberi non posse videatur.

De iis autem, qui nimium ad exteriora effundi deprehendantur, haec suadet P. Claudius ¹: «Restringendae occasiones vagationis, multa negotia, etiam utilia, aliis demandando. A visitationibus non per unam aut alteram hebdomadam, sed per aliquot menses omnino abstineant, ut assuescant, vel inviti, domi se continere. Omnino servant regulam, ne accedant ad colloquia externorum, nisi iussu Superioris a ianitore vocati.» Et alibi ²: «Praemissa, inquit, efficaci exhortatione de fructibus silentii, de damnis et periculis nimiae loquacitatis, de facilitate servandi in Societate silentii: serio admoneantur omnes, ut Regulam silentii minime obscuram illam, satisque manifestam, observent: imponanturque transgredientibus poenitentiae.» Et inferius paulo: «Verendum enim nobis est, ne qui plurimum colloqui et tractare inter nos et cum proximis solemus, minus absurdum paulatim iudicemus, frangi apud nos violarique silentium. Ita ut, neglecto eius, tamquam rei, quae minimum offendat, studio, iaceat omnino regula, maneatque in solis libris exarata.»

Porro quis haec legens ac recogitans non miretur? Si enim tanta nobis est servanda secessio, si adeo stricte silendum, si tam caute agendum cum externis, cur ergo non in desertis locis sedem constituamus, ubi huiusmodi leges accurate servari liceat? Cur inter saeculares versamur, cur cum eis colloquimur, inter quos tot legum frangendarum exstant occasiones? At vero,

1 Industr. Cap. vi, 1, 2, 3.

2 Instr. ad Sup. Cap. iii, n. 9.

si sedulo res perpendatur, ipsa necessitas vivendi cum externis et inter eos versandi, cautiones huiusmodi adhiberi postulat: si enim in solitudine nobis esset vita transigenda, tot profecto admonitionibus legibusque praemuniendi non essemus. Illi, qui hostibus in mediis versatur, opus est armis: antidotus vero, ei qui inter vyperas incedit. «Quis enim, ait Ecclesiasticus ¹, miseribitur incantatori a serpente percusso, et omnibus, qui appropiant bestiis?» Ita certe se gerit qui scelerato homini sociatur, eiusque sceleribus irretitur: nemo igitur accuratius a saecularibus cavere debet, quam cui inter eos est degendum; nemo studiosius afficiendus est cellae, quam cui ab ea egrediendum est; nemini magis est silendum, quam cui ex officio loquendum est; ut enim scriptum est in libro de Contemptu mundi ²: «Nemo secure apparet, nisi qui libenter latet. Nemo secure loquitur, nisi qui libenter tacet.»

Ne autem a proposito divertamus, huiusmodi silentium non operariorum modo securitati ac profectui prodest, sed ministeriorum etiam fervori ac profectui proximorum; tum ob animarum zelum, qui in familiaritate cum Deo exardescit, et ob lumen ac scientiam, quam librorum lectio confert; tum ob gustum ac sedulitatem, qua iuvandis proximis se committunt. Quemadmodum enim venaticos canes avesque, priusquam venatum educantur, a nimio cibo temperare oportet, si namque saturos eduxeris, neque venationem expetunt, neque in feris capiendis solliciti ac strenui feruntur: ita operarios studio atque oratione, solitudine ac silentio temperatos esse expedit, ut in aucupandis animis ultro desudent, iuxta illud ³: «Mittam eis multos vena-

¹ Eccli. xii, 13.

² Lib. I, cap. 20.

³ Ierem. xvi, 16.

tores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum.» Qui enim colloquiis alienisque negotiis defatigatus sit, quonam, quaeso, animo pauperem accipiet, rudem erudiet, protervum persuadebit, continebit effraenatum, pusillanimum consolabitur, arguet audacem, obstinatum deterrebit? Eius videlicet haec officia sunt, qui aliis curis et occupationibus non distinetur, qui aliis consuetudinibus ac familiaritatibus caret, quae tempus absumunt, mentis contentionem debilitant, laborumque odium ingenerant. Edacibus isti canibus assimilés sunt, qui totam diem ossa prope focum corrodunt, aut ex penu carnes furantur; quos si ad venationis laborem educas, huc illuc vagantes cernes, et fortasse sub umbra sopore confectos deprehendas.

Accedit illud, homines, spiritualis profectus cupidos, eos libenter quaerere operarios, quos in secessu ab aliis negotiis expeditos sciunt, uniusque huic rei intentos, quos quidem quum quaerant, inveniunt: si vero iucundioribus aliis occupationibus, si officiosis colloquutionibus deditos norunt, neque inveniendos esse, si quando adeantur, facile ab eis recedunt: solent enim proximi subtimidi ad eos accedere, ne laborem eis molestiamque sine retributione generent: quod si praeter difficultatem, quam ipsi in confitendis peccatis experiuntur, eadem laborare confessarium in se audiendis suspicentur, facile ab incepto desistunt, gaudentque non raro praetextum se reperisse operis differendi omittendive, quod non sine repugnantia aggressi fuerant. Pecuniosi mercatores magna cum perseverantia in officina stant, ut emptores accipiant, mercesque eis divendant; quod si quando extra officinam versantur, hac perpetuo cura anguntur, ne forte ingentis lucri faciendi occasio absentibus praeterierit: qui enim merces

ab eis emere cupiunt, non eos nisi domi quaerunt. Pauperes vero, quibus exigua est pecuniae vis, et vilis mercatura, domi manere nesciunt, tabernas humeris per compita portant: miselli hi quidem et infelices, qui, labore fracti, noctu domi se recipiunt, quin quotidianos sumptus aequent lucro: illudque est verissimum, fore ut spiritualis profectus non parvam fecerint iacturam.

Sequitur ex dictis multiplici sane ratione obeundis ministeriis proximorum in spiritu iuvandorum, secessionem silentiumque conferre. E contrario autem, magnopere eis obesse cum externis consuetudines ac familiaritates, animi evagationi inutilibusque sermonibus adeo obnoxias, vel inde patet, quod a nostris legibus tam severe prohibeantur, quippe quae tempus et attentionem, gustum et assiduitatem, spiritum alacritatemque, et animarum zelum, ex germana charitate, sine personarum acceptione, genitum, eripiunt. Qui enim humanis affectionibus trahi se sinit, necesse est, ut eis indulgens, ex quibus voluptatem capiat; ab illis se retrahat, a quibus nullam capiat voluptatem. Quoniam autem valde sunt circumscriptae, et ad pauciores sese protendunt, illecebrae, ex quibus huiusmodi familiaritates pullulant, (quia humanis motivis innituntur, ut puta, nobilitati aut divitiis, prudentiae ac litteris, sanguini et cognationi, idque genus aliis): inde oritur una unius hominis amicitia et affectione eum contineri et constringi, qui ex Dei charitate universos complecti tenetur. Illudque eis contingit, quod medico, cuius filius, aut uxor aut amicus aeger decumbit: totum namque tempus cum eis insumit, partim quidem tamquam medicus eos curando, plerumque vero colludendo, tenebrisque sermonibus miscendis: quod si morbus ingravescat, anxitudine ac timore captus, reliquos omnes

aegrotos, vel iam iam morituros, negligit. Ita se gerere solent ii, de quibus est sermo: unius nimirum familiaritate allecti, reliquos omnes negligunt: et constituti a Domino super familiam suam, ut dent illis in tempore tritici mensuram: debitam ei minime servant fidelitatem, sed paucioribus panem dispertiuntur, etiamsi reliqui fame pereant.

Illud igitur firmum ratumque sit, nullius futurum esse proprium, qui omnibus debet esse communis; quique universis bene facere tenetur, nulli privatim esse adhaesurum. A quibus enim plura et magis continua accipit tellus beneficia, quam a sole et luna? Et tamen coeli ac stellae longissime inter universa corpora a terris distant: videlicet, ut ex aequo in universum terrarum orbem et lumen influant et virtutem, aequali distantia a tellure separantur. Quinam vero sunt in Dei Ecclesia eiusmodi coeli ac stellae, nisi concionatores, nisi confessarii, nisi reliqui omnes a Deo constituti ministri, quibus ad animarum salutem operandam utitur? Qui nimirum, stellarum ritu, suum quique locum ac ministerium, suam quique propriam ac peculiarem virtutem sortiti sunt, ut in universos Christi cultores lucem caloremque influant, omnibusque opitulentur. Iam vero, quonam pacto universis adiumento sint, nisi ab omnibus aequo intervallo distent, neque alio eos amore diligant, quam ordinata charitas requirit? Quod si tam manifestis argumentis nondum haec veritas pateret, testis ipsa experientia afferri posset; testes tot tamque egregii viri, quos vidimus ac novimus, qui nimirum taciti ac latentes grave ministeriorum portant onus; ad quorum humilitatis sanctitatisque odorem trahuntur divinitus impulsae animae; qui scientes ac volentes ad saecularia officia ac negotia inhabiles effecti, aegyptios, ut Antonii magni verbis utar, a se reii-

ciunt, hierosolymitanos autem ultro admittunt. His enim nominibus praeclarus ille vir significabat ac discernebat eos saeculares homines, qui ad mundanas res tractandas, aut ad agendum de animae salute, ad se accedebant.

Ex his, quae hactenus disseruimus, infertur, quamvis omnibus generatim, qui perfectioni consequendae student, utile sit passionum mortificationem atque exercitationem virtutum a silentio ac secessione incipere; non minus id illis, quibus est iuvandis proximis incumbendum, utile esse ac necessarium: eis namque inde ab initio est assuescendum silentio et cellae custodiendae; heic enim oratione ac studio praemuniendī sunt; inde ad bellum peccatoribus inferendum egredi debent, ut eos subigant, subdantque Deo; eo recedendum ipsis est, ut accepta vulnera curent, debilitatasque vires reficiant; ibi inveniendi sunt ab illis, qui divinitus impulsī, ad eos veniunt spiritualis medicinae cupidi; inde exeundum ad illos conquirendos, qui, Dei suique oblitī, a via aberrant; eo reducere huiusmodi debent, ut mundano strepitui eripiant, et otium pacemque degustare edoceant; ibi tandem adeo data opera ac libenter iuvandis omnibus commorandum est, ut quisque existimet neminem hominum plus se diligi. Inde consequetur, omnium se esse, quia nullius erit; et quum solum se esse quaerat, ut Deo adhaereat, universos post se ad Deum pertracturum.

Haec de solitudine ac silentio sunt hoc loco pertractata, quia duae hae virtutes primae sunt, in quibus incipientes ab ipsis spiritualis itineris exordiis sunt exercendi. Neque miretur quispiam, quod hanc rem tanta argumentorum copia comprobata voluerimus: ut enim ad idem ferme propositum aiebat P. Claudius, quum difficillimum sit inter actionem et contemplatio-

nem medium attingere; pauciores sane sunt, idque minore eorumdem damno contingit, qui ad nimiae secessionis extremum declinant, multo vero plures qui ad extremum effusionis vergunt, et maiora sunt damna atque incommoda inde exorta. Ideoque priores illi adeo sunt admonendi suaviter, adeo moderate corripienti, ut nulla praebeatur posterioribus occasio, qui tanto sui damno a periculo trahi se ad contrarium extremum sinunt.

Et iam primae parti, seu viae purgativae, finem imponimus, ut in sequenti libro de secunda, quam viam nominamus illuminativam, disseramus.

LIBER SECVNDVS

DE VIA ILLVMINATIVA

Postquam in primo libro egimus de prima spiritualis itineris parte, incipientium propria, quam viam vocavimus purgativam; praecipuosque eius gressus, ac virtutes illius status magis proprias ostendimus: reliquum est, ut inceptae viae insistentes, secundam in hoc libro viae partem exponamus, quam illuminativam nuncupamus, et ad proficientes spectat: in quo de gressibus agemus, quibus in hac via inceditur; itemque de difficultatibus ac tentationibus, in quas speciatim offendi in ea solet; de virtutibus demum huius status propriis: idque perficiemus iuxta eam lucem, quam nobis immittere dignetur Dominus ille, qui de se ipse dixit: «Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris; sed habebit lumen vitae.»

CAPVT I

DE VIAE ILLVMINATIVAE DIFFICVLTATIBVS, AC PRIMO DE TENTATIONIBVS, QVIBVS IN EA IMPETIMVR

Secundam spiritualis itineris viaeque perfectionis partem, quae spectat ad proficientes, soletque illumi-

nativa via appellari, diximus superius illi esse itineri valde assimilem, quod filii Israel in deserto perfecere, postquam eorum inimici in mare Rubrum submersi sunt. Quo in itinere plures, easque non leves, passi sunt difficultates, ortas tum ex ipso itinere, quod tam diuturnum fuerit, tot circuitionibus obnoxium, periculis salebrisque plenum; tum ex hostibus, qui illis obsistebant, bellumque inferebant. Itaque illis, qui in hoc statu versantur, praeter taedium, molestias ac difficultates, quibus scatet virtutum exercitatio, non desunt, experientia teste, praelia ac tentationes ab invisibilibus hostibus, conantibus quum vi tum etiam ingenio viatores ab incepta via divertere, aut deterrire. Vtrumque id significavit B. Pater ¹ illis verbis: «Ab illusionibus daemonis in suis spiritualibus exercitationibus caveant, et se contra omnes tentationes tueantur:» ecce bellum ab hostibus; «Simul rationes sciant, quae adhiberi possint, ut eas superent; et ad veras solidasque virtutes consequendas insistant:» ecce longum ac salebrosum virtutum exercendarum iter; «Sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores:» ecce taedium, defatigatio, molestiae, desolationes, mentisque ariditas, quas secum tam longum iter affert; «Current vero semper in via divini servitii progressum facere:» ecce conatus atque alacritas, quibus ad proseguendum iter strenue proficiens insistere debet, quin ullis umquam obvenientibus difficultatibus deterreatur, ne forte puniamur nos spiritu ac percutiamur, sicuti corpore percussi filii Israel sunt, quibus omnia in figura contingebant, quae in nobis reapse fiunt.

Illud vero potissimum est nobis cavendum, ne Christum Dominum, iuxta Paulum, tentemus, de eius po-

1 Const. P. III, cap. I, § 10.

tentia deque promissorum impletionem diffidentes, prout diffusi sunt nonnulli ex Israëlitis, qui itineris labore ac taedio confecti, Deo eiusque servo Moysi obloquebantur, clamantes ¹: «Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae: anima nostra iam nauseat super cibo isto levissimo.» Qui enim adeo exanimati sunt ac diffusi, serpentum moribus perire. Neque absimiles dant poenas qui spe abiecti animoque concidentem ab incepto itinere desistunt, neque divinis promissis securi confidunt: hi namque molestioribus tentationibus obruuntur, rabidioresque experiuntur passiones, quae quidem, quasi aspidem ac viperam eos mordent, prosternunt, interimunt. «Initium ², enim, omnium malarum tentationum, inconstantia animi, et parva ad Deum confidentia.»

Ad duplex igitur caput spiritualis itineris difficultates revocantur: ad laborem, quem virtutum exercitatio secum affert, et ad pugnam contra tentationes. Vt autem de singulis pauca dicam, illud est in primis advertendum, medii huius temporis ac proficientium status esse proprium pluribus certaminibus tentationibusque exerceri ac probari. Tanto enim validioribus se munit daemon armis in aliquem, quanto tenacior in eo resistentiam experitur; tantoque eum vehementius impugnat, quanto acrius ille spirituali profectui animum applicat. Quo autem certius voti compos evadat, foedus cum mundo init, ut eius legibus oppugnet; cum carne paciscitur, ut eius illum cupiditatibus torqueat ac pessumdet. Negari enim nequit, eo magis excitari passiones ac furere, quo eis quae appetunt denegaveris: privatio namque acuit appetitum; appetitus vero,

1 Num. xx, 5.

2 De Contemp. mundi, lib. I, cap. 13.

quando cibo et alimento caret, more famelici feri, vehementius saevit, donec temporis decursu, assiduaque exercitatione, deficit tandem viribus, rationique subditur.

Haec est causa graviorum, quas communiter patiuntur, tentationum illi, qui affectionibus mortificandis dant operam. E contrario, tentationum absentia tepiditatem arguere solet, et ignaviam, qua cupiditatibus quis indulget: tunc enim passionēs, quasi exsaturatae et bene nutritae bestiae, sopitae iacent; daemon autem cum huiusmodi hominibus, tamquam cum desidibus atque ignavis contendere dedignatur. Apposite Cassianus in secunda Moysis abbatis collatione historiolum narrat. «Quum, inquit, ad senem quemdam nobis optime cognitum quidam non ignavissimorum iuvenum profectus sui et curationis gratia perrexisset, et carnalibus incentivis ac fornicationis spiritu semetipsum inquietari simpliciter prodidisset, consolationem credens laboribus suis oratione senis et remedia inflictiis vulneribus reperturum, ille amarissimis eum verbis increpans, miserabilem et indignum, nec monachi nomine censendum esse pronuntians, qui potuerit huiusmodi vitio et concupiscentia titillari, ita suis e contrario correptionibus vulneravit, ut eum summa desperatione deiectum moestumque admodum ac lethali tristitia consternatum e sua dimitteret cella. Cumque ei in tali moerore depresso, nec iam de remedio passionis, sed de expletionē conceptae concupiscentiae profunda cogitatione tractanti, abbas Apollo seniorum probatissimus occurrisset... intentius ab eo causas occulti doloris coepit inquirere. Quibus ille constrictus, pergere se ad vicum confitetur, ut quia secundum sententiam illius senis monachus esse non posset, nec refrenare stimulos carnis et impugnationis remedia consequi iam valeret,

uxorem duceret, ac relicto monasterio reverteretur ad saeculum. Quem senex Apollo blanda consolatione demulcens,... et ut reverteretur ad suam cellam deprecatus, ad monasterium praedicti senis tota festinatione perrexit. Cumque eidem proximasset, expansis manibus, orationem cum lacrymis fundens: converte, ait, Domine, qui occultarum virium et infirmitatis humanae solus arbiter pius ac secretus es medicus, impugnationem illius iuvenis in senem istum, ut condescendere infirmitatibus laborantium et compati fragilitati iuniorum vel in senectute doceatur. Cumque ille hanc precem cum gemitu conclusisset, cernit aethiopem tetrum contra illius cellulam stantem, atque adversus eum ignita iacula dirigentem. Quibus cum fuisset ille protinus sauciatus, et progressus e cella, huc illucque velut amens et ebrius cursitaret, atque egrediens et ingrediens, iam continere se in ea non posset, eadem via concitus pergere coepit, qua iuvenis ille discesserat. Quem abbas Apollo velut amentem factum quibusdam furiis agitari conspiciens, intellexit ignitum diaboli telum, quod viderat ab illo directum, in eius corde fuisse defixum, illamque in eo confusionem mentis ac perturbationem sensuum intolerandis aestibus operari; accedensque ad eum: Quo, inquit, properas, aut quanam te causae senilis illius gravitatis oblitum ita pueriliter inquietant ac moviliter cursitare compellunt? Cumque ille pro conscientiae suae reatu ac turpi exagitatione confusus, crederet ardorem sui pectoris deprehensum, ac relectis seni sui cordis arcanis, nullam responsionem percunctanti reddere prorsus auderet: Revertere, inquit, ad cellam, tandemque te intellige vel ignoratum hactenus a diabolo, vel despectum, nec in eorum numero reputatum, quibus ille quotidie confligere et colluctari profectibus eorum ac studiis instigatur,

qui unum eius in te directum iaculum post tantam annorum seriem, quam in hac professione trivisti; non dicam respuere, sed ne sufferre quidem vel uno die quivisti; quo te sauciari Dominus idcirco passus est, ut saltem in senecta disceres compati infirmitatibus alienis, et fragilitati condescendere iuniorum, tuis exemplis atque experientia docereris, qui suscipiens iuvenem infestatione diabolica laborantem, non modo nulla consolatione fovisti, sed etiam perniciosa desperatione deiectum, inimici manibus tradidisti, quantum in te est, ab eodem lugubriter devorandum, quem sine dubio nequaquam tam vehementi conflictu fuisset aggressus, quo te nunc usque appetere dedignatus, nisi futuro profectui eius invidens inimicus illam virtutem quam animo eius inesse cernebat, anticipare ac pervertere suis ignitis iaculis festinasset; proculdubio intelligens fortiolem, cui tanta vehementia conflagrare operae pretium iudicavit.» Haec Cassianus.

Ex quibus apparet, tanto acrius quemquam a daemone oppugnari, quanto magis ei ille obsistere nititur; et Pharaonem tum profecto filios Israel insectari, quando ipsi aufugiunt. Ita daemon cum sceleratis, tamquam cum amicis agit, illecebras carnis sensuumque delectationes eis obliiciens, ut peccatis irretitos teneat; cum probis autem, tamquam cum inimicis se gerit, molestias ac tristitias immittens, ut eos vel taedio confectos ad pristinam iterum redigat servitutem. Haec eadem a B. Patre in prima ac secunda ex prioribus ad spiritus dignoscendos regulis edocemur. «Prima, inquit regula: in illis, qui eunt [ruunt] a peccato mortali ad peccatum mortale, solet communiter inimicus proponere eis delicias apparentes, efficiendo ut imaginentur delectationes et voluptates sensuales, quo magis illos conservet et adaugeat [promoveat] in suis vitiis et peccatis. Secunda: in illis, qui intense

procedunt in purgandis suis peccatis, et in servitio Dei Domini nostri de bono in melius ascendendo, obtinet modus contrarius ei, qui in prima regula [notatus est]; tunc enim proprium est mali spiritus, mordere, tristitia afficere et ponere impedimenta, inquietam reddendo [animam] per falsas ratiocinationes, ne pergat ulterius.» Vbi illa sunt notatu digna, maligni spiritus proprium esse mordere, tristitia afficere, et ponere impedimenta, inquietam reddendo per falsas ratiocinationes animam, quae se a vitiis et peccatis purgare sollicite curat, et in via divini servitii magis ac magis in dies progreditur. Haec enim verba aperte ad eos spectant, qui in statu proficientium versantur, eosque contra tentationum incursus praemununt: scriptum est enim ¹: «Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.»

Haec autem est causa, (quam quidem summopere advertere et considerare expedit), cur B. Pater per totam hebdomadam secundam, quae illuminativae viae respondet, toties agit de bellis ac militaribus expeditionibus, de ducibus ac signis. Statim enim in prima meditatione, (quae inscribitur «Vocatio Regis temporalis,» et ut inferius dicetur, secundae hebdomadae est principium ac fundamentum), Christum Dominum inducit ex similitudine Regis terreni, subditos ad bellum evocantis, quibus «Mea, inquit, voluntas est subiicere totum mundum, et omnes hostes, et sic intrare in gloriam Patris mei; proinde qui voluerit venire mecum, debet mecum laborare, ut sequens me in poena [in laboribus] etiam sequatur me in gloria:» Fructus autem, ex hac meditatione capiendus, est sese huic bello offerre, bellum videlicet inferendo carni, sensui, amorique proprio

¹ Eccli. II, 1.

et mundano, quae omnia daemoni ad acrius nos tentandos auxilio esse solent. Itaque in tertio huius meditationis puncto huiusmodi propositum praescribitur concipiendum: «Tertium, ii qui magis affici [maiori affectu esse] volent [erga Christum Regem] et insignes se exhibere in omni servitio sui Regis aeterni ac Domini universalis, non solum offerent se totos ad laborem, sed etiam agendo contra suam propriam sensualitatem, et contra suum amorem carnalem et mundanum, oblationes facient maioris aestimationis et maioris momenti.» Post primum vero hoc exercitium, et post triplicem diem in aliis meditationibus insumptum, iterum huius belli memoria in quarta die renovatur: «Quarta die meditatio de duobus vexillis, altero Christi summi Ducis ac Domini nostri, altero Luciferi capitalis inimici nostrae humanae naturae.» Tota igitur haec secunda hebdomada de bello agit: in quo tunc sane quis victor evadit, quum se ipse vicerit, prout in ipsa libelli inscriptione initio proponitur: «Exercitia Spiritualia ut homo vincat se ipsum.» Tunc vero quis regno Dei Domini nostri potitus est, quando a seipso longe se abstraxerit. His namque verbis finem secundae hebdomadae Ignatius imposuit: «Cogitet enim unusquisque tantum se profectum facturum esse in omnibus rebus spiritualibus, quantum exierit [exuerit se] a proprio suo amore, [a propria] voluntate, et utilitate [commoditate propria].»

Et quoniam in secunda hac hebdomada meditandi materia communiter Christi Domini vita proponitur, monitos nos voluit B. Pater, Christum in omnibus sanctissimae suae vitae exemplis, et in omnibus suae praedicationis verbis, ad bellum daemoni, mundo, carni indicendum nos evocare atque excitare. Idecirco primam meditationem inscripsit: «Vocatio Regis temporalis iu-

vat ad contemplandam vitam Regis aeternalis:» neque enim dixit temporalis Regis vocationem ad vocationem aeterni Regis sequendam iuvare, persuadere, movere; sed «Iuvare ad contemplandam vitam Regis aeternalis:» illud profecto significans, aeterni Regis vitam esse iugem subditorum ad bellandum atque ad potiendum regno Dei evocationem, huncque sibi scopum proposuisse Christum Dominum ad haec ima descendentem. Saepe id ipse praedicavit: «Nolite, inquit ¹, arbitrari quia pacem veni mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam: et inimici hominis, domestici eius.» Quod quidem bellum ut significaret: «Qui amat, subiungit, patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus: et qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus.» Vbi aperte ostendit Christus Dominus, eo nos in eius vita, doctrina, exemplisque recogitandis, collineare oportere, ut ipsum imitando sequamur, conando adversus impedimenta tentationesque omnes, quantumvis ex personis eae magis nobis coniunctis dilectisque enascantur, cuiusmodi sunt pater et mater, filius et filia, ipseque, quo nosmet ipsi prosequimur, amor: omnia enim conculcanda nobis sunt, ut eum imitemur; tollenda crux est, ut et eum sequamur, et ei similes efficiamur; illud persuasum habentes infensissimos hac in re hostes esse sanguine nobis coniunctos ac domesticos; qui quidem quanto vehementius diliguntur, tanto in huiusmodi adiunctis acrius nobis bellum indicunt, et adversantur. Quicumque igitur hoc iter post Christum

1 Matth. x, 34, 36.

aggredi statuerit, quicumque aeterno huic Regi ac fortissimo Duci evocanti atque ad praelium ineundum, ut regno Dei, quod intra nos est, potiamur, hortanti, responderit: audeat eo praesenti et confirmato animo in castra procedere, quem gerebat generosus ille equus, de quo in libro Iob scribitur ¹: «Vbi audierit buccinam, dicit: Vah; procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ulutatum exercitus.»

CAPVT II

VNIVERSAS PROFICIENTIVM TENTATIONES AD DVO CAPITA REVOCARI

At quoniam vel ipsa hostium frequentia militum animos frangere aut debilitare solet; itemque, pluribus intentus, minor est ad singula animus: ideo, quod ad actionem spectat, adeo frequentes hostes in minorem numerum contrahi, et spiritualem hanc militiam in artem breviorēve certarum fixarumque praeceptionum collectionem redigi oportuit. Quod perite admodum in hoc «De duobus vexillis» exercitio praestitit B. Pater, Luciferum inducens concionem ad suos ministros habentem: «Tertium, inquit, considerare concionem, quam ad illos habet, et quomodo eos admonet ad iniicienda [hominibus] retia et catenas; ut primo tentare [eos] debeant cupiditate divitiarum, prout solet [ipse facere] ut in pluribus; quo facilius perveniant ad vanum honorem mundi, et inde ad magnam superbiam. Ita, ut primus gradus sit divitiarum; secundus, honoris; tertius, superbiae; et ex istis tribus gradibus inducit [Lucifer] ad omnia reliqua vitia.»

1 Iob, xxxix, 25.

Circa quae plane verba illud est sedulo considerandum, ex triplici illo bonorum (rectius dixeris malorum) genere, quae iuxta beatum Ioannem ¹ sunt in hoc mundo, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum (seu cupiditate divitiarum), et superbia vitae; duplex B. Patrem dumtaxat recensuisse, divitiarum cupiditatem ac superbiam: etsi tamen inter haec duo medium gradum, honoris amorem, interiecit. Merito quaesiverit quispiam quam ob causam carnis concupiscentiae ac tentationum non meminerit Ignatius, quum hostis sint, qui tantam hominum stragem in mundo edat. Respondeo, id egisse B. Patrem, primo quidem, quia incredibile est quantum ab hac materia semper caverit, de qua sane nullibi voluit data opera disserere, existimans officium huius rei fugiendae esse notissimum; deinde, adeo ab hoc vitio abhorrere supposebat eos, qui spirituali profectui incumbunt, ut eis illud neque reminiscendum, neque, iuxta Apostolum, nominandum esset; praeterea optimam huius monstri expugnandi artem arbitrabatur, si bellum extra se quisque committeret, cum passionibus aliis, aliisque impotentioribus vitiis strenue pugnando; item, si ad alias perfectiores virtutes acquirendas, insisteret; si attritam adeo gereret carnem, spiritum vero divinae familiaritati adeo intentum atque orationis Deumque praesentem intuendi exercitatione et usu adeo purgatum, ut caro, cui vel licita denegarentur, ab vetitorum appetitu longe abesset. Non igitur alia est doctrina de castitate, quam de virtutibus aliis, speciatim vero de oratione et coniunctione cum Deo. Vt enim docet Basilius ²: Οὐκ ἀπὸ σωμάτων γὰρ ἄρα ἐπὶ ψυχᾷ αὐτῇ ὁδεύει (ἡ παρθενία), ἀλλὰ ψυχῆς τῆς ἀσωμά-

¹ 1 Ioan. II, 16.

² Lib. de vera virginitate, n. 2.

του οὔσα ἐξαίρετος, τῇ ταύτης θεοφιλεῖ παρθενίᾳ, ἄφθορα φυλάττει τὰ σώματα. Τοῦ γὰρ ὄντως καλοῦ ἡ ψυχὴ φαντασίαν λαβοῦσα, καθάπερ τινὶ πτερῶν πρὸς αὐτὸ τῇ ἀφθαρσίᾳ πτερωθεῖσα, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, τῇ ἐν αὐτῇ ἀφθαρσίᾳ φημί, τὸν ἄφθαρτον Θεὸν θεραπεύσθαι μόνως πρὸς ἀξίαν αθροῦσα, τὴν τοῦ σώματος παρθενίαν, θεράπαιναι, εἰς τὴν τοῦ καθ' ἑαυτὴν κάλλοις θεραπείαν ἐπάγεται, καὶ πάρεδρον ἀοχλήτως πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν ταύτην ἔχειν ἀεὶ βουλομένη, τὰς ἐνοχλοῦσας αὐτῇ τοῦ σώματος ἡδονὰς ὡς πορρώτατῳ ἐλαύνει. «*Nequaquam a corporibus ad animas ipsa (virginitas) progreditur: sed quum animae incorporeae propria sit; per gratam Deo virginitatem animae, incorrupta servat corpora. Veri enim boni anima notionem concipiens, veluti penna quadam ad illud, nempe incorruptione, subvecta, et simili simile, id est, ea tantum quae in ipsa est incorruptione, incorruptibilem Deum digne coli perspicuens, corporis virginitatem, velut ancillam ad suae ipsius pulchritudinis famulatum adsciscit, eamque sibi adstantem sine interpellatione ad Deum contemplandum semper habere cupiens, obstrepentes illi corporis voluptates quam longissime repellit.*» Haec Basilus. Eadem de causa satis esse existimans B. Pater quae de oratione ac caeteris virtutibus sapientissime in Constitutionibus docuerat, de castitate haec dumtaxat scripsit ¹: «*Quae ad votum castitatis pertinent, interpretatione non indigent, quum constet, quam sit perfecte observanda, nempe enitendo angelicam puritatem imitari et corporis et mentis nostrae munditia.*» Haec B. Pater de castitate: neque constat de hac re sive in Exercitiorum libello sive in Constitutionibus iterum fuisse loquutum.

Alia vero restat specialior causa, qua adductus B. Pa-

¹ Const. P. VI, cap. I, § 1.

ter ab huius rei tractatione abstinuit: quia, ut dicit ipse in decima Adnotatione, «Communiter inimicus humanae naturae magis tentat sub specie boni, quando homo se exercet in [via] illuminativa, quae respondet exercitiis secundae hebdomadae, et non tantopere [tentat sub specie boni] in [via] purgativa, quae primae hebdomadae exercitiis respondet.» Ex quibus intelligitur; carnis tentationes, quippe quae aperte in malum pelliciunt, non tam ad eos, qui in secunda hebdomada, quam ad illos, qui in via purgativa exercentur, pertinere. Non ita sane, quod in quocumque ex triplici statu non sit quisque huiusmodi tentationibus obnoxius; sed quia incipientium est, et de ratione, qua contra ipsas pugnare debent, edoceri, et sese exercere in iis aliquo modo superandis, quatenus ulterius in pugnam contra magis iam spirituales tentationes procedere valeant. En igitur alia ex causis, cur de huiusmodi tentationibus B. Pater in secunda hebdomada silendum duxerit; nam confectum iam hoc praelium ratus, de oppugnandis divitiarum dumtaxat honorumque cupiditatibus mentionem fecit.

Vbi summo opere animadvertendum est, fieri etiam saepissime, ut honoris reique familiaris amor a virtutis via nos abducat. Quae videlicet tentatio incipientium pariter est propria, docente B. Patre in nona adnotatione: «Advertendum, inquit, est, [quod] quum ille, qui exercetur, versatur in exercitiis primae hebdomadae, si sit persona, quae in rebus spiritualibus non fuerit versata, sicque tentetur crasse et aperte, veluti quum ostendat impedimenta progrediendi ulterius in servitio Dei Domini nostri, v. g. labores [molestias], pudorem, et timorem ob honorem mundanum, etc.» Ex quibus constat, timorem patiendi rei familiaris honorisve iacturam, a divino servitio virtutisque exercita-

tione avertentem, (quem quidam timorem B. Thomas «mundanum» appellavit), crassam esse atque incipientium propriam tentationem. At quoniam non raro contingit, ut divitiarum mundanique honoris cupiditas non aperte nos a perfectionis via abducat, imo vero persuasum nobis est fore, ut ipsa ad perfectionem consequendam magno sit nobis adiumento; postquam autem hoc praetextu contacta in animum recepta sit, innumeris vitiis aditum patefacit: ideo spiritualibus tentationibus, sub boni specie subrepentibus, et proficientium propriis, huiusmodi tentatio adnumeratur.

De iis tentationibus, quae dissimulae accedunt, ingeniose interpretatus est S. Gregorius ¹ illud, quod de equo in libro Iob scriptum legimus: «Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus.» «Bene autem, inquit, duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare: quia prima vitia deceptae menti quasi sub quadam ratione se inserunt; sed innumera quae sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria devictum cor quasi ex ratione solet exhortari: Debes maiora appetere, ut quo potestate valueris multos excedere, eo etiam valeas et multis prodesse... Avaritia quoque devictum animum quasi ex ratione solet exhortari, quum dicit: Valde sine culpa est, quod quaedam habenda concupiscis; quia non multiplicari appetis, sed egere pertimescis: et quod male alius retinet, ipse melius expendis... Quam videlicet (ducum exhortationem) exercitus ululatus sequitur: quia infelix anima semel a principalibus vitiis capta, dum multiplicatis iniquitatibus ad insaniam vertitur, ferali iam immanitate vastatur.» Neque aliud dixit B. Pater, quando de concione a

1 Moral. Lib. XXX, cap. 17.

Lucifero ad suos habita loquens: «Eos, inquit, admonet, ad iniicienda [hominibus] retia et catenas: ut primo tentare eos debeant cupiditate divitiarum,» etc. Quae quidem retia nihil aliud sunt quam fraudes ac doli, quibus homines praetextu aut maioris boni, aut propriae alienaeve necessitatis, aut etiam pietatis maiorisque Dei gloriae, adducuntur, ut temporales divitias desiderent sibi que comparent; sicque quasi catenis a Lucifero trahuntur: «Quo facilius, subdit B. Pater, perveniant ad vanum honorem mundi, et inde ad magnam superbiam. Ita, ut primus gradus sit divitiarum; secundus, honoris; tertius, superbiae; et ex istis tribus gradibus inducit [Lucifer] ad omnia reliqua vitia.»

Sit ergo omnium hactenus dictorum summa, praecipuam proficientium curam eam esse oportere, ut illas superent tentationes, quae sub boni specie ab incepta via avertere nituntur: quae quidem ad duas potissimum revocantur, temporalium divitiarum cupiditatem, amorisque mundani appetitum: quibus duobus capitibus abscisis, reliquus vitiorum exercitus, quibus illa praesunt, facile se fugae committet. Causa denique, cur duplex hoc tentationum genus tanti nunc momenti esse existimetur, est quia quum inter praecipuos secundae huius hebdomadae fructus, ab iis, qui vitae statum nondum elegerint, eliciendus, sit status electio; et nulla res sit, quae longius nos ab statu perfectionis amoveat, quam duplex illa divitiarum vanique honoris cupiditas: necesse omnino fuit, quam maxima possemus animi contentione duplicem illum amorem radicitus exstirpare, ne videlicet, dum eligendo statui incumbimus, ab illis perturbaremur et excaecaremur, ne statum eligeremus eum, quem magis nobis expedire censuerimus. Certum namque est Exercitia eo collineare «Vt [homo] vincat seipsum, et ordinet vitam suam, quin se deter-

minet [non determinando se] ob ullam affectionem, quae inordinata sit,» ut in ipsorum inscriptione habetur.

CAPVT III

DE DIFFICVLTATIBVS, QVAE PROFICIENTIBVS EX VIRTVTVM
EXERCITATIONE OBVENIVNT, DEQVE MEDIIS, QVIBVS SV-
PERANTVR

P. Iacobus Lainius, Societatis secundus Generalis Praepositus, inter alios primos Ignatii socios ob ingentem scientiam, prudentiam, auctoritatem, B. Patri imprimis carus, fertur non illepide dicere solitus, Ignatium esse hominem veritatum parcissimum. Idque ideo dicebat Lainius, ut significaret, Ignatium nequaquam se in verba effundere; sed doctrinam ad pauca principia revocare, multasque sententias paucis veritatibus constringere. Quod sane in verbis, quae nunc exponimus facileprehenditur. «Ab illusionibus, inquit ¹, daemonis in suis spiritualibus exercitationibus caveant, et se contra omnes tentationes tueantur: simul rationes sciant, quae adhiberi possint, ut eas superent: et ad veras solidasque virtutes consequendas insistant, sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores: curent vero semper in via divini servitii progressum facere.» Quibus certe verbis universas complexus est difficultates, sive quae ab hostium incursibus oriuntur, sive quas secum ipsa virtutum exercitatio affert. De prioribus enim «Ab illusionibus, ait, daemonis in suis spiritualibus exercitationibus caveant, et sese contra omnes tentationes tueantur.» Vbi duplex tentationum genus distincte recenset, quarum aliae obiectae sunt

¹ Const. P. III, cap. 1, § 10.

atque dissimulatae, aliae vero patentes atque apertae. Prioribus quidem callide ac versute daemon oppugnat, virtutis speciem simulans, seseque in angelum lucis transfigurans; idque communiter contingit, dum spiritalibus exercitationibus ac devotionibus vacamus: porro ab huiusmodi illusionibus cavendum edocemur, ut nimirum discrete, caute, circumspecte procedamus. Posteriores vero tentationes apertae esse solent in omni vitiorum genere: et contra eas, quasi contra apertos hostes, dicit tueri nos oportere, simulque rationes scire, quae adhiberi possint, ut eas superemus: de qua re nonnulla in proximo capite delibavimus, plura inferius suo loco dicturi.

Denique quod ad virtutum exercitationem pertinet, «Simulque, inquit, rationes sciant, quae adhiberi possint ut... ad veras solidasque virtutes consequendas insistant, sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores.» Vbi quinque difficultates, quae in virtutum acquisitione et augmento occurrere solent, paucis innuit. Prima est, virtutum multitudinem, quae omnes sunt ad viae spiritualis perfectionem necessariae. Secunda, similitudo, quae inter solidas et apparentes, inter fictas et veras virtutes existit. Tertia, postquam solidas verasque virtutes dignoveris, nova adhuc, neque ea minor, restat difficultas, media ut cognoscas apta, quibus ad eas consequendas insistas: quo nimirum ordine in eis exerceri te oporteat, quibusnam et mediis et exercitationibus utendum, ut in earum singulis progressum facias. Quarta, maior difficultas est, ad has virtutum exercitationes insistere, sive plures adsint, sive pauciores spirituales visitationes. Quinta demum, a proposito et profectus perfectionisque gradu, quem semel nactus fueris, non absistere; quin potius in via divini servitii progressum semper facere cures.

Eae profecto sunt eiusmodi difficultates, quas spirituale iter aggredientes merito reformident, timentes ne, (vel quod longum iter ac salebrosum sit, scateatque periculis, vel quod cum frequentissimis hostibus proeliandum sit, vel quod in tot anfractus offendant, in quibus facile a via aberrant), postquam dudum laboraverint, viae terminum haud quaquam assequantur. Verum enim vero, non defuit divina providentia, sed remedium attulit, quod in his rerum adiunctis maximo solet esse adiumento, optimum videlicet ducem, in hoc itinere exercitatisimum. Adest dux B. Pater, qui quidem in secunda hac hebdomada per compendiarium, eamque tutissimam, viam nos dirigit, quinque indicans rationis dictamina seu proposita, per quae ad quinque nuperrime expositas difficultates superandas gradiendum est, ut optatam spiritualis profectus metam attingamus. Ea vero rationis dictamina seu proposita sunt huiusmodi:

Primum quidem, mearum actionum ducem atque exemplar ut eligam Christi Domini vitam ac doctrinam, serio statuens eius tum vocationem tum sanctas inspirationes sequi, ut in quocumque tandem statu vitam transigam, illius exempla imitando, doctrinam exsequendo, obsequendo inspirationibus, perfectionem adipiscar.

Secundum autem, ut solidum spiritualis paupertatis humilitatisque iacere fundamentum enitar, easque in animo virtutes alte desigam, affectum omnem amoremque temporalium divitiarum mundanorumque bonorum exstirpando, et ardentem exoptando quae iis omnino contraria sunt, contumelias, nimirum, falsa testimonia et iniurias pati, ac stultum haberi et existimari, quoties intelligam maioris id esse, imo etiam parvis, obsequii ac laudis divinae; quatenus Christo Domino similior efficiar.

Tertium vero, ex hoc studio me Christo Domino similiorem efficiendi, eumque imitandi, actuale eligere debeo paupertatem, et iniurias, contumelias, opprobria reapse tolerare, quoties id intelligam sive maioris, sive parvis esse divini obsequii ac laudis, quia multo adhuc Christo Domino ex his similior evadam.

Quartum praeterea, circa vitae statum, aut circa particulares actiones nihil mihi statuendum, nihil aliud quaerendum nisi ex causis ad maiorem Dei gloriam, maiusque divinum obsequium pertinentibus, omnibus aliis humanis rationibus, quae carnem ac sanguinem sapiant, postpositis.

Quintum denique, electiones et proposita, quae semel recte atque ordinate perfecerim, nempe, ex causis ad divinum obsequium et gloriam spectantibus, numquam mihi esse commutanda; sed conandum, ut ea exsequutioni mandem; obliquas vero electiones, quas ex causis carnem ac sanguinem redolentibus, fecerim, reformatandas; eoque tempore et modo restaurandas, ut universae meae actiones ad maiorem Dei gloriam dirigantur.

Quinque huiusmodi proposita seu rationis dictamina sunt quasi nervi, quibus totus spiritualis profectus gubernatur, et ossa, in quibus universa consistit interioris hominis firmitas; sunt quasi fundamentum, cui tota evangelicae turris exstructio innititur; sunt denique praestantissimum inter ea, quae in virtutum exercitatione praestantia reperiuntur. Quum igitur tam sublimem contineant perfectionem, magnam postulant ingenii vim, ut intellectu capiantur; magnam in eo, qui amplecti audeat, animi alacritatem; magnam denique contentionem et constantiam, ut exsequutioni mandentur. Quae quum ita sint, secundae huius hebdomadae exercitia, ut monet B. Pater ¹, «Non nisi paucis, iisque

¹ Const. P. VII, cap. iv, litt. F.

huiusmodi, ut ex eorum profectu non vulgaris ad Dei gloriam fructus speretur, tradenda sunt.» Et alibi ¹: «Ne homini rudi vel exiguae [delicatae] complexionis tradantur ea, quae commode [suaviter] ferre non possit... Similiter, prout quisque voluerit se disponere, id ei dandum est, per quod magis possit se iuvare et proficere. Itaque ei, qui [tantum] iuvare vult, ut instruat, et ut perveniat usque ad certum gradum contentam reddendi animam suam, dari potest examen particulare, etc... Similiter si ille, qui tradit Exercitia, videat eum, qui ea accipit, esse exigui subiecti, vel parvae capacitatis naturalis, a quo non speratur multum fructus, convenientius est ei tradere aliqua ex his exercitiis levibus... et non progredi ulterius in materias electionis, neque in alia ulla exercitia, quae sunt extra primam hebdomadam.» Ignatii haec sunt verba, quibus satis significat quam difficilia sive intellectui, sive voluntati sint illa secundae hebdomadae proposita, quae totidem constituunt viae illuminativae gradus, proficientium proprios, ut illico experiatur, quicumque in eis sese exercere tentaverit.

Nunc ergo videamus in quonam consistant singulae earum difficultatum superius expositarum, et qua ratione quinque his dictaminibus seu propositis ad eas superandas, et ad progressum semper in via divini servitii faciendum, iuvare possimus.

1 Annot. 18.

CAPVT IV

DE VIRTVTVM, ET PRIMO QVIDEM THEOLOGICARVM, MVLTITVDINE

Virtutum exercitationem ipsa earum multitudo in primis reddit difficillimam: tot enim sunt, ut postquam summam curam adhibueris, vix earum nomina, multoque minus naturam, proprietates, materiam, adiuncta, actusque, quibus exercentur, cognoveris. Etenim aliae theologicae, morales aliae sunt, quas cardinales vocamus. Item, aliae infunduntur a Deo; aliae vero exercitatione adquiruntur; quarum quidem aliae sunt quasi caput ac radix, aliae autem quasi membra ac surculi, qui ex illis prodeunt. Quarum certe virtutum ut nonnullam notitiam tradamus, summatim hic non tam naturam, quam nomina exponemus, desumpta ex iis, quae fusius a S. Thoma ¹ aliisque auctoribus tractantur.

Prima igitur ex theologicis virtutibus, quae animis nostris infunditur, est fides; ad quam quidem spectat ea omnia credere, quae sunt a Deo revelata, ob ipsius Dei loquentis, proponentisque Ecclesiae, auctoritatem. Hanc fidem definivit Paulus ² «Sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium.» Vt fidei veritates ad bonum amplectendum et malum detestandum nos moveant, mentis discursu considerandae penitusque recogitandae sunt; id quod praestat meditatio; quae quidem acriore lumine, ardentiorique affectu si evehatur, ad contemplationem pertinet. Contemplatio enim est simplex quaedam, attenta et tranquilla earum,

1 Sum. theol. 2. 2. Cf. P. Alvarez de Paz, t. II, lib. III, p. 2.

2 Hebr. XI, 1.

quas credimus, veritatum apprehensio; ad divinum amorem rerumque periturarum contemptum inclinans. Porro contemptus mundi est rerum omnium visibilium renuntiatio, quae interius quidem voluntate fit, exterius vero opere completur, atque ex Dei amore nascitur; quae quidem renuntiatio fidei, maiora nobis bona aperienti, merito tribuitur: quare Ioannes ¹ «Haec est, inquit, victoria, quae vincit mundum, fides nostra.» Inde oritur illa, quam «cordis purificationem» nuncupamus. Purum enim, iuxta S. Thomam ², illud est, quod rebus vilioribus non immiscetur. Qui vero fide, qua invisibilia bona cognoscit, adiutus, mundana et visibilia bona contemnit ac renuntiat, iste profecto cor purum habet; cogitationes enim et affectus, verba et opera a terrenarum rerum immixtione pura custodit. Et hae sunt virtutes, vel virtutum actus, quae fidem comitantur.

Sequitur spes, theologicarum virtutum secunda, qua aeternae vitae ac beatitudinis invisibilia bona, quae quidem fide iam credimus, adipisci et possidere speramus per Dei gratiam et misericordiam, tamquam bonorum operum meritorumque nostrorum remunerationem. Huic spei accedit hinc quidem fiducia, inde vero timor. Fiduciam porro dicimus, securam illam firmamque persuasionem, fore, ut Deus nobis in omnibus necessitatibus ac periculis, in omnibus tentationibus tribulationibusque, quum temporalibus, tum etiam spiritualibus, opituletur: qua etiam persuasum nobis est, Deum nos, tamquam benevolum patrem gubernare, nostroque semper bono atque utilitati consulere. Huiusmodi spes, quum adoleverit, magnam animo inter

1 1 Ioan. v, 4.

2 2. 2. q. 7, a. 2.

huius vitae commutationes ac vicissitudines firmitatem affert, omniumque calamitatum, quae nobis accidunt, sensum paene exstinguit. Vt vero illa fiducia, firma utique quum sit, in praesumptionem ne abeat, timore comitari ac tutari debet: timore, inquam, ne in peccatum incidamus, ne temporalis aut aeternae poenae rei efficiamur, ne sempiterna, quae speramus, bona amittamus: verbo, timor ne in Creatoris offensionem labamur, per quam certe universis aliis malis aditus patet.

Postrema tandem, eaque omnium perfectissima, virtus theologica est charitas, quae nos cum Deo arcte coniungit. Est enim virtus, qua Deum propter se ipsum, et propter ipsius bonitatem diligimus, non ex poenarum formidine neque spe praemiorum, quamvis illa tum formidine tum spe suis temporibus iuvare debemus, ut dixit B. Pater¹. Hunc Dei amorem consequitur amor proximorum, necessariorum, cognatorum et extraneorum, amicorum et inimicorum, qui omnes nobis Dei amore diligendi sunt. Eos autem amore Dei diligere, idem est, ac diligere quia a Deo creati sunt, quia naturae bona ab eo accipiunt, quia sunt ad gratiae bona percipienda vocati, et aeternorum gloriae bonorum sunt capaces; denique idem est ac diligere, quia Deus vult et iubet, ut diligantur. Huiusmodi amorem, quando fervet, sequitur zelus, id est, intensus ac vehemens affectus, quo dilecti bonum optamus et quaerimus, (quod quidem bonum, respectu Dei, est eius honorem promovere; respectu vero proximi est, eius utilitatem quaerere); et si quid alterutrum prohibeat (nimirum Dei honorem aut proximi utilitatem), fortiter ei constanterque obsistit zelus, et, quacumque possit ope, superare contendit.

¹ Const. P. III, cap. I, § 26.

Porro ex huiusmodi Dei et proximi amore duplex erga Deum oritur affectus, gaudium et pax; et duplex praeterea erga proximum, misericordia et beneficentia. «Gaudium enim, ut docet S. Thomas ¹, ex amore causatur, vel propter praesentiam boni amati, vel etiam propter hoc quod ipsi bono amato proprium bonum inest et conservatur; et hoc secundum maxime pertinet ad amorem benevolentiae, per quem aliquis gaudet de amico prospere se habente, etiamsi sit absens... Charitas autem est amor Dei, cuius bonum immutabile est, quia ipse est sua bonitas; et ex hoc ipso quod amatur, est in amante per nobilissimum sui effectum, secundum illud ²: «Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.» Ideoque gaudium ex charitate procedit, quatenus qui se diligunt, de aliorum bono et praesentia mutuo gaudent. Pax etiam ex charitate nascitur: pax enim animorum consensum et concordiam non solum cum proximis; sed cuiusque etiam cum seipso postulat. Evenit namque saepenumero, ut quis contraria desideret, (sive quia sensitivus ac rationalis appetitus inter sese pugnant, vel quia unus idemque appetitus plura appetit, quae simul consequi nequit): dum ergo huiusmodi appetitus inter se non conveniant, fieri nequit, ut quietus sit animus, et ut pacem quisque secum conservet. Vtramque vero hanc oppositionem tollit charitas: priorem quidem, «Secundum quod Deus diligitur ex toto corde, ut scilicet omnia referamus in ipsum.» Alteram vero, «Prout diligimus proximos sicut nos ipsos: ex quo contingit, quod homo vult implere voluntatem proximi, sicut et sui ipsius ³.» Ex charitate igitur nascitur pax.

1 2. 2. q. 28, a. 1.

2 1 Ioan. iv, 16.

3 S. Thom. 2. 2. q. 29, a. 3.

Erga proximum similiter misericordiam et beneficentiam charitas parit. Misericordia enim est compassio super miseria aliena. Si enim proximos sicut nos ipsos diligimus, consequens est, ut malis, quae ipsi patiuntur, ita affligamur, quasi ipsi ea pateremur. Idque vocamus etiam «compassionem,» quia patientem commitamur, simulque cum eo patimur. Quae scilicet compassio, si quidem sincera sit, operibus ostenditur; unde nascitur ea, quam «beneficentiam» vocamus; nimirum, honestum illum animi affectum, quem operibus ostendimus, quando omnibus, quibus possumus, bene facimus, misericordiae, sive spiritualis sive corporalis, opera omnia variis tum rebus tum adiunctis exercendo. Et haec sunt quae ad tres theologicas virtutes, ad easque, quae cum eis coniunguntur, aut ab ipsis procedunt, spectant.

CAPVT V

DE MORALIVM VIRTVTVM MVLTITVDINE

Neque vero minus sunt foecundae morales virtutes, quas cardinales vocamus, quia quamplures alias sub se continent, tamquam filias, aut surculos, tamquam socias sibi que adiunctas. Primo enim, prudentia est quasi dux, quae humanas omnes actiones gubernat; et finem, qui intenditur, prae oculis habens, aptiora media matura consultatione exquirat, recto iudicio invenit, efficaci imperio exsequitur. Huiusmodi vero prudentia, iuxta variam, cui applicatur, materiam, variam sortitur appellationem. Oeconomica enim appellatur, quae domum gubernat; militaris autem, quae exercitum; politica vero, quae ad regni gubernationem pertinet, sive consideretur in principe, sive in subditis, quos

omnes in ordine ad commune rei publicae bonum disponit. Alia tandem existit prudentia, quae in rebus interioribus ac spiritualibus verum a falso et honestum a turpi dignoscit ac secernit, imo et minus bonum ab eo, quod est melius; idque sane ut honestum prae turpi, et id quod melius est prae bono seligamus: huiusmodi prudentiam vocamus «discretionem spiritualem;» eaque in electionibus est summopere necessaria.

Prudentiae autem adiutrices, itemque virtutes ac proprietates, quae eam comitantur sunt hae. Prima quidem, memoria, ut praeteritorum meminerit; quae sane excoli oportet non modo iis, quae quisque in se sit expertus, sed legendis etiam historiis, in iis rebus, quae a nostra gubernatione ac providentia pendent. Secunda vero, intellectus, ut praesentium rerum statum agnoscamus, earumque rationes penitus capiamus. Tertia autem, sollertia ac sagacitas, ut recte de occultis coniciamus; et recta ratio, qua sine errore ex aliis alia cognoscamus. Praeterea prudentiam comitari debent, primo quidem, circumspectio, ut quae rem circumstant attente consideremus, ne forte adiunctorum causa irrepere error in iis, quae, attenta operis substantia, recte iudicata fuerint; secundo, providentia, ut apta media ad intentum finem consequendum praeveniamus; tertio, sollicitudo, ne eorum, quae expedire censemus, executionem procrastinemus; cautio demum, ut sedulo perpendamus an aliquae difficultates atque impedimenta oriantur, quibus fiat ut opus cum prudentia inceptum, commutetur, ac temere perficiatur. Et quoniam difficillimum est, ut vel sapientissimus quisque omnes rerum rationes atque adiuncta attingat ac perspiciat; idcirco prudentiae est a sapientioribus et magis expertis consilium petere et accipere: illa vero animi applicatio ad audienda atque admittenda consilia, sine per-

tinaci resistantia, sine negligenti oblivione, sine superba despectione, vocatur docilitas.

Sequitur iustitia, omnium virtutum praestantissima. Haec enim est, qua florent regna, quae civitates custodit, quae res publicas locupletat, quae hominum coetus tranquillat, quae universum terrarum orbem pacatum conservat: haec est quae in privatorum contractibus aequalitatem servat; quae in communibus bonis distribuendis non personas sed merita respicit; quae suum cuique tribuit; quae propriam utilitatem despicendam docet, ne alienum ius laedatur; qua privatum bonum spernimus, ut communi utilitati consulamus. Quamvis autem, huius virtutis natura stricte sumpta, religiosi viri, eisque qui ex instituto spirituali perfectioni ac profectui vacant, raro admodum contingat illius usus atque exercitatio; nihilominus genus quoddam exstat virtutum, quae quia in nonnullis tum officiis servandis tum debitis solvendis versantur, sunt quasi iustitiae rami et ad eam revocantur; illarumque exercitatio spiritualium hominum imprimis est propria. Hae namque virtutes hominem vel erga Deum, vel erga alios homines ordinant. Primo namque, Deum, rerum omnium dominum et creatorem, honorare, colere atque adorare debemus, magnam de eo existimationem habere, super omnia diligere, imo pectore nos ei subiacere: haec vero officia ad religionem spectant, quae proinde est inter morales omnes virtutes praestantissima. Quod si quando tantum Dominum, omnis obsequii ac reverentiae dignissimum, offendamus; veniam ab eo impetrare tenemur, adiuncta peccati tum detestatione tum debita satisfactione, quod est officium poenitentiae.

Erga homines etiam multis de causis obstringimur. Nam patriae, parentibus, fratribus, cognatis amorem

ac reverentiam debemus; nonnumquam praeterea subsidium ac defensionem: quae omnia praestat pietas. Item, senioribus, maiori dignitate constitutis, sapientioribus, aliaque quavis excellentia praeditis, honorem, venerationemque debemus: idque officii ad observantiam pertinet. Superioribus iubentibus obedientia debetur; quae quidem virtus est, ad superiorum iussa exsequenda inclinans, ea una de causa quod superiores sunt, et mandata edunt. Benefactoribus debetur gratitudo; cuius quidem est, accepta benefacta recognoscere, laudare, aestimare, et quoties occasio se offerat, quantum in nobis sit, retribuere. Singulis tandem hominibus debetur simplex ac verus sermo, sine mendacio, sine simulatione, sine dolo; sed de rebus, quales ipsae sunt, loquendo, et foras sensa promendo qualia intus latent, iuxta sanae prudentiae leges: ad quae videlicet omnia conferunt veritas atque simplicitas. Huius generis aliae et aliae exstant virtutes, quae sane in omnibus rebus ad ea solvenda, quae quamcumque ob causam aliis hominibus debemus, nos disponunt.

Iam ad fortitudinem veniamus, ad eam, inquam, virtutem, quae rectas facit humanas actiones in arduis ac difficilibus rebus, sive adversa, quando obveniant, constanter tolerando, sive ardua strenue aggrediendo, quoties id expediat, et postulet occasio; ita ut neque ob timorem officio quis desit, neque temeritate aut audacia excedat. Quod si exerceatur fortitudo in magnis arduisque aggrediendis, duplici virtute, magnanimitate et magnificentia, adiuvatur: si vero in adversis tolerandis, patientia et longanimitate. Magnanimitas enim ad opera se protendit magna atque eximia et multo honore digna; mundanum tamen honorem negligit et contemnit, quando offertur; neque exquirat, si quando denegatur, satis sibi reputans si illum prome-

ruerit; quum tamen verum sit, honorem promereri, non cum profecto, qui illum constituit suorum operum finem, sed qui praeclara opera perficit, non quidem ex honoris intentione, sed ex fine dumtaxat virtutis proprio. Magnanimitatem porro securitas comitatur, quae anxium errandi aut finis non assequendi timorem aufert, et ad magna opera tranquille et quiete aggredienda adiuvat: magnanimus enim, ope atque auxilio divino fretus, praeclara huiusmodi opera supra vires esse non arbitratur: quamobrem ex humilitate fit de eventu certus. Magnificencia praeterea pecuniam ac temporales opes parvi ducit, easque in splendida opera et extraordinarios sumptus generose profundit, non certe vanos, sed eiusmodi, qui intra terminos virtutis ac prudentiae tum reipublicae tum communi bono utilitati sunt atque splendori: huiusmodi sunt templorum exstructiones; nosocomiorum, academiarum, palatiorum; huiusmodi etiam ingentes redditus cultui divino amplificando, egenis opitulando, litteris pulchrioribusque artibus fovendis, et horum similibus, elargiri. Hae sunt virtutes fortitudinis adiutrices in arduis ac difficilibus aggrediendis.

Ad adversa vero toleranda adiuvat in primis patientia, cuius quidem est, tristitiam moderari, quam praesentis vitae mala generant, ut puta, morbi, paupertas, contumeliae, contradictiones, persecutiones, hominum mortes cognatione aut necessitudine coniunctorum, et similia. Tristitiam inde enatam ita moderari, ut rationis terminos non excedat; itemque ita in huiusmodi se gerere, ut nullum infirmi animi aut tribulationum pondere oppressi signum edatur, neque quidquam exterius prodeat strenui virilisque animi indignum, patientiae est. Quod si mala diutius perdurent, si remedium differatur; quemadmodum ex temporis diu-

turnitate nova accedit difficultas; ita nova requiritur virtus, quae animum augeat et aequabilem reddat, iuxta mali et gravitatem et diuturnitatem: haec vero longanimitas nuncupatur. Ecce quomodo animus fortitudine tum ad toleranda adversa, tum ad ardua aggredienda, instruatur.

Tandem, moralium virtutum postrema est temperantia. Eius autem est delectabilium tum appetitum tum usum moderari, non eorum modo, quae ad corpus sensusque corporeos, sed eorum etiam, quae ad animum eiusque potentias pertinent: atque ita moderatur, ut rationis limites numquam transilientur. Quae quidem moderatio si in cibo versetur, habes abstinentiam; sobrietatem vero, si in potu, vini potissimum, eorumque omnium, quibus inebriari quis possit. Vetitas carnis turpesque voluptates moderatur ac fraenat castitas. Quae quidem si eo se protendat, ut licitas etiam coniugii voluptates abdicet, adiecto firmo proposito perpetuae incorruptionis in corruptibili carne servandae, tunc appellatur virginitas. Ad cuius quidem, nec non et castitatis, custodiam, necessarius est pudor quidam, ex virtute genitus, cuius ope oculos, linguam, ora, manus a qualibet re turpi continemus, quae castitatis nitorem polluere valeat: hoc pudoris ac verecundiae genus, vocatur pudicitia. Si tandem ulterius adhuc progrediatur, ut corpori denegentur ea oblectamenta, quae libidinem turpitudinemque redoleant; quin et illud ieiuniis, vigiliis, flagellationibus, ciliciis, aliisque id generis asperitatibus castigemus; tunc id erit corporalis afflictatio seu poenitentia. Praeter eas virtutes, adest silentium, quod nimia colloquia moderatur; et modestia, quae externos motus et actiones componit. Et haec de temperantia circa corpus.

Quod ad animum spectat, duplex communiter exces-

sus existit. Prior quidem, in appetitu cognoscendi curiosa, abdita, inutilia, et plerumque noxia, et pigritia in addiscendis utilibus. Excitando utilium studio, et curiositati inutilium noxiorumque sciendorum compe-
scendae, confert studiositas. Alterum, in quo excedimus, est appetitus propriae excellentiae, quo nosmet ipsi in honore habemus et ab aliis haberi curamus, plusquam sumus ac meremur: ad quem quidem appetitum moderandum, ponitur humilitatis virtus praestantissima, qua homo se ipse vere agnoscens, se spernit et contemnit, et ab aliis similiter cognosci et contemni gaudet.

CAPVT VI

PERFECTIONI OMNES VIRTUTES NECESSARIAS ESSE, AC DE
DIFFICVLTA TE PROFICIENTIBVS INDE EXORTA

Quandoquidem perfectum in quouis genere illud vocatur, cui nihil deest, multum procul dubio illi deest, neque perfectus esse aut vocari potest, cui quaelibet ex virtutibus desit. Quum enim singulae virtutes animum ad recte et iuxta rationem in quibusdam rebus et adiunctis operandum disponant; si qua virtute homo destituatur, consequenter languet ac deficit animus in operando iuxta rationem in illis adiunctis aut rebus, in quibus illa virtus adiuvat et corroborat. Neque solum huiusmodi infirmitatem in materia experimur illius virtutis, quae nobis deest, sed quaevis etiam aliarum virtutum, quae nobis inesse videntur, sola ac deserta reperitur: quare ob unius defectum, saepissime caeterae amittuntur; impleturque in nobis sententia illa in pigrum servum lata, qui domini talenta negotiari omi-

sit: «Omni enim habenti ait ¹, dabitur, et abundavit: ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo.» «Vnaquaeque enim virtus, inquit Gregorius ², tanto minor est, quanto desunt caeterae. Nam saepe quosdam pudicos quidem vidisse nos contigit, sed non humiles: quosdam vero quasi humiles, sed non misericordes: quosdam quasi misericordes, sed nequaquam iustos: quosdam vero quasi iustos, sed in se potius quam in Domino confidentes. Et certum est, quia nec castitas in eius corde vera est, cui humilitas deest, quippe quia superbia, se intrinsecus corrumpente, fornicatur, si semetipsum diligens, a divino recedit amore. Nec humilitas vera est, cui misericordia iuncta non est; quia nec debet humilitas dici, quae ad compassionem fraternae miseriae nescit inclinari. Nec misericordia vera est, quae a rectitudine iustitiae existit aliena: quia quae potest per iniustitiam pollui, nescit procul dubio sibimetipsi misereri. Nec iustitia vera est, quae fiduciam suam non in Conditore omnium, sed in se fortasse, aut in rebus conditis ponit; quia dum a Creatore spem subtrahit, ipse sibi principalis iustitiae ordinem pervertit. Vna itaque virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta.»

Ex hac S. Gregorii doctrina infertur, ita nobis esse acquirendis virtutibus incumbendum, ut nullam quasi non necessariam omittamus, ut negligamus nullam: una enim, vel minima, si desit, desideratur, et pluribus defectibus admittendis occasionem praebere potest. Nulla facies vocari potest pulchra, si vel unam partem habeat turpem: nullus homo honeste vestitus atque ornatus censetur, si vel una parte sit nudus: nullum aedi-

1 Luc. XIX, 26.

2 Moral. Lib. XXII, cap. 1.

ficiū solidum est et habitando accommodatum, nisi quatuor eius parietes tum inter se, tum cum tecto apte connectantur. Atqui virtutes interioris hominis pulchritudinem constituunt, eum vestiunt atque exornant, ipsumque domum ac templum Dei efficiunt. Itaque quaecumque desit virtus, carebit animus pulchritudine, carebit honesto vestitu atque ornamento, quo nuditatis confusionem decenter cooperiat. Idcirco in Apocalypsi ¹ angelo Laodiciae dicitur: «Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuae.» Haec est nuptialis illa vestis, quam quidem quoniam non habuit ille invitatus ad coenam, in tenebras exteriores mitti iussus est ². Quomodo namque cum aliis sanctis discumbere audeat, qui ob alicuius virtutis defectum assuta discissaque veste induitur, et ob culpas ex illius defectu admissas pollutus assidet ac maculatus? Praeterea si in virtutibus aedificii similitudinem spectamus, in quo Deus moretur et colatur, apertius patebit quam sint universae ad eius soliditatem perfectionemque necessariae. Vt enim docet S. Dorotheus, qui domum aedificat, opus est ut quadruplici parieti simul extruendo incumbat: si namque unius sit cura, aliis neglectis, operam sumptusque perdet, neque domum incolendo idoneam umquam perficiet: quicumque enim flet ventus, parietem illum, quod cum aliis non connectatur, diruere valet; et quamvis solidus staret, tectum unus sustinere non posset. Idipsum eis contingit, ut ait ipse Dorotheus, qui uni virtuti exercendae intenti, aliarum negligunt exercitationem: hi videlicet militi sunt assimiles, qui ad pugnam pro-

1 Apoc. iii, 18.

2 Matth. xxii, 13.

cederet nonnulla corporis parte armis seu scuto minime oblecta, in qua ab hoste vulnerari posset, atque interfici.

Haec est una ex difficultatibus, neque sane minima, qua laborant illi, qui in via illuminativa incedunt, et in proficientium statu versantur; multitudo, inquam, virtutum, earumque varietas, in quibus crescendum eis proficiendumque est. Quapropter opus est, ut sedulo perpendant tum materiam et occasiones earum exercendarum, tum adiuncta et rationem, in quibus exercendae sunt: opus est manum cum contrario vitio conserere, et cum consuetudine et passione, quae ad illud inclinat. Quod si rex plurimo hostili incursu impetitus, copias hic illic dispersas habet, debilior est, ut se singulis in locis tueatur; item si quis pluribus intentus negotiis, singulis eorum non potest satis attendere: qui valeat infirmus animus tot simul vitia oppugnare, ab eisdem se tueri, tamque variarum virtutum exercitationi incumbere? Ad vestem conficiendam, qua corpus induitur, et ad ornamenta, quibus decoratur, fabricanda, tam multi variique operarii requiruntur, ob materiae qua constat diversitatem, formaeque ac figurae multiplicitatem, sub quibus effinguntur; qui fieri potest, ut non magna opus sit industria, ingens labor, acris animi contentio ad animi vestes conficiendas, virtutumque, quibus ornatur decoraturque, ornamenta effingendam, quum singularum virtutum tam varia sint materia, adiuncta, occasiones? Si ad aedificium exstruendum tot res, tot artifices, tot impensae ac sumptus requiruntur, quidni multo plura necessaria sint ad templum aedesque Domino aedificandas, quae quidem virtutibus cummulandis, secum invicem connexis, mutuoque respondentibus, exstruuntur? Ideo Christus Dominus ¹ admo-

1 Luc. xiv, 28, 30.

net, ut volens turrim aedificare, prius sedens computet sumptus, qui necessarii sint, si habeat ad perficiendum; ne, postea quam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare.

Iam vero, omnia, quae ad aedificandum opus sunt, intra nos exsistunt, neque extra nos quaerenda sunt: solum enim, in quo aedificium exsurgit, est animus; artifices vero, potentiae, intellectus, inquam, et voluntas; materia tandem, earum actus, cogitationes nimirum et affectus; quae quidem duo, ipsarum potentiarum exercitatione elaborata atque expolita, ingenti huic aedificio exstruendo inserviunt. Neque enavigandum est mare, neque per dissitas atque ignotas regiones peregrinandum ad indicos lapillos ac superba marmora legenda; neque ex Libano advehendae cedri, neque cogenda nescio quot artificum fabrorumque millia, qui vel regios thesauros exhauriant: nihil horum a te poscitur: ex te et in te Domino tuo haec domus tibi decoranda est; tu ipse artifex es; animus, solum; cogitationes affectusque materia. Quamvis autem vera sint ista; quamvis non parvo levamini sit huic curae, nec minori adiumento huius aedificii sumptibus, illud agnoscere, nihil eorum, quae extra me sunt, desideranda mihi esse ad hanc fabricam perficiendam; quisnam tamen seipsum intelligat? quisnam internas animi cogitationes affectusque in debitum ordinem redigat? Qui enim intra se redeat, ut se reformet ac virtutibus ornetur, et omnes cogitationes atque affectus iuxta eas componat, id fortasse experietur, mundum, qui intra nos est, esse maximum mundum, in cuius comparatione minimus est adspectabilis hic mundus.

Ad hanc igitur difficultatem superandam confert pri-

mum eorum, quae superius recensuimus, propositum, nimirum, ut omnia studia, omnesque cogitationes in hoc unum colligamus, ut Christum Dominum imitemur, eiusque inspirationes opere exsequamur; in quo sane consistit primus viae illuminativae gradus, de quo sequenti capite agemus.

CAPVT VII

PRIMUM ILLUMINATIVAE VIAE GRADUM CONSISTERE IN PROPOSITO CHRISTUM DOMINUM IMITANDI, EIVSQVE INSPIRATIONES OPERE EXSECVENDI .

Vt ea ostendamus, quae proximo capite proposuimus, duo sunt nobis declaranda ac demonstranda. Prius est, primum viae illuminativae gradum esse propositum imitandi Christum Dominum, ea quidem forma, quam ipse suggesserit, et in illo gradu vivendique ratione, ad quam vocaverit. Alterum est, huiusmodi propositum adiumento nobis esse ad primam huius viae difficultatem superandam, ortam ex ipsa virtutum multitudine ad perfectionem necessariarum.

Quod ad prius attinet, animadvertendum est, ante primum secundae huius hebdomadae exercitium, quod est de Dominica Incarnatione, quamdam positam esse a B. Patre meditationem, ita inscriptam: «Vocatio Regis temporalis, etc.» Quemadmodum enim in prima hebdomada ante primam meditationem seu exercitium per tres animae potentias faciendum, extra meditationum seriem praeposuit illud «Principium et Fundamentum;» ita pariter extra meditationum secundae hebdomadae seriem et ante primam meditationem, quasi earum omnium principium et fundamentum exercitium de Vocatione Regis temporalis praeiecit. Item,

quemadmodum in primae hebdomadae principio ac fundamento duplicem docuit veritatem (priorem quidem, quinam ultimus finis sit, ob quem homo creatus est; alteram vero, omnes creatas res, ut nos ad ultimum finem consequendum iuvarent, fuisse creatas); fructumque ex illa meditatione capiendum, duo significavit proposita, (ultimi nimirum finis exquirendi, et quantum in nobis sit, consequendi; et indifferentia erga universas res creatas, ut, quantum sit in nobis, eatenus illis utamur aut abstineamus, quatenus ad finis prosecutionem vel conferunt vel obsunt); simili prorsus ratione in exercitio de Regno Christi, et duplicem veritatem docuit, et duplex propositum concipiendum curavit.

Prior quidem veritas est, nullam aliam suppetere viam perfectionis in praesenti vita obtinendae, consequendaeque in futura beatitudinis, praeter Christi Domini imitationem, qui de se ipse: «Ego sum, inquit ¹, via.» Itaque universos homines vocat Christus, ut se sequantur, bellumque gerant contra sensuum, carnis et mundi amorem, et imitentur in tolerandis iniuriis, opprobriis, incommodisque omnibus, quae paupertatem necessariarumque rerum indigentiam comitantur. Altera autem veritas est huiusmodi: quoniam Christus Dominus universorum, qui salutem aeternam sunt consequuturi, imago est atque exemplar; itemque via, per quam omnes incedere debent, superiores et inferiores, principes ac subditi, matrimonio iuncti et soluti, religiosi ac saeculares; inde oritur non omnes posse Christum Dominum eadem ratione et in eodem gradu imitari; sed cuique ab eo sumendum esse exemplum iuxta suam conditionem ac statum, et iuxta particularia,

¹ Ioan. xiv, 6.

quae eum circumstant, adiuncta. Singulis proinde divinae inspirationi vocationique intentos esse expedit, ut illam eligant vivendi rationem, ita, in suo se statu gerant, ut divina voluntas in eis adimpleatur. Quam quidem duplicem veritatem duplex subsequitur propositum, in quo fructus ex hac meditatione capiendus continetur. Prius quidem est, propositum sequendi atque imitandi Christum, in opprobriis potissimum et contumeliis tolerandis, caeterisque, qui ad eius crucem pertinent, doloribus, iuxta illud ¹: «Si quis vult venire post me,... tollat crucem suam, et sequatur me.» Posterius vero est, propositum vocationi obsequendi, Dominiq[ue] inspirationes opere exsequendi, tum in vitae statu, tum in reliquis particularibus rebus. Et haec sunt duo illa proposita, quae primum viae illuminativae gradum, ut supra dicebamus, constituunt.

Iam vero, hunc esse exercitii «De Regno Christi» finem, huncque ex eo capiendum fructum, planum fiet, si ipsius exercitii verba recte perpendantur. In primis enim, nullam aliam suppetere tum perfectionis obtinendae viam, tum spem aeternae beatitudinis consequendae, illico in concione, quam temporalis rex ad suos habet, proponitur. «Mea, inquit, voluntas est subiicere universam terram infidelium: proinde qui voluerit mecum venire, debet contentus esse cibo, quo ego [utar], itemque potu et vestitu, etc. Similiter debet laborare ut ego, et vigilare noctu, etc., ut ita dein particeps mecum fiat victoriae, sicut fuerit laborum.» Quae quidem verba concioni ab Rege aeterno habitae, applicando: «Mea voluntas, ait, est, subiicere totum mundum, et omnes hostes, et sic intrare in gloriam Patris mei: proinde qui voluerit venire mecum, debet me-

¹ Matth. xvi, 24.

cum laborare, ut sequens me in poena, etiam sequatur me in gloria.»

Huius autem veritatis cognitionem propositum imitandi Christum subsequi oportet; quod quidem in postremo huius exercitii puncto declaratur, his verbis: «Tertium, ii qui magis affici [maiori affectu esse] volent [erga Christum Regem] et insignes se exhibere in omni servitio sui Regis aeterni ac Domini universalis, non solum offerent se totos ad laborem, sed etiam agendo contra suam propriam sensualitatem, et contra suum amorem carnalem et mundanum, oblationes facient maioris aestimationis, et maioris momenti, dicentes: O aeternae Domine rerum omnium, ego facio meam oblationem cum tuo favore et auxilio coram infinita Bonitate tua, et in conspectu gloriosae Matris tuae, et omnium Sanctorum et Sanctarum curiae coelestis, [attestans] quod ego volo et desidero, et mea [haec] est determinatio deliberata, dummodo sit maius servitium tuum, et [maior] laus tua, imitari te in ferendis omnibus iniuriis, et omni vituperio, et omni paupertate, tam actuali, quam spirituali.» Et haec sunt, quae ad Christi imitationem pertinent.

Huiusmodi vero imitationem conformandam esse ipsius Christi vocationi inspirationique, res est apertissima, et iterum iterumque in Ignatianis Exercitiis tradita. Nam in decima quinta Adnotatione: «Ille, inquit Ignatius, qui tradit Exercitia, non debet ea accipientem movere magis ad paupertatem neque ad promissionem [aliquam] quam ad opposita, neque ad unum statum vel modum vivendi [magis] quam ad alium: quia licet, extra Exercitia, possimus licite ac meritorie movere omnes, qui probabiliter idoneitatem habeant, ad eligendam continentiam, virginitatem, religionem et omnem modum perfectionis evangelicae;

tamen in talibus Exercitiis spiritualibus, convenientius est, et multo melius, quaerendo divinam voluntatem, ut ipse Creator ac Dominus animae suae [sibi] devotae se communicet, eam inflammans in suum amorem ac laudem, eamque disponens ea via, qua melius poterit ei deinceps servire, [vel, quae melius poterit ei convenire in posterum]: ita ut qui tradit Exercitia, non divertat nec se inclinet ad unam neque ad alteram partem; sed consistens in medio, ad instar bilancis, sinat Creatorem cum creatura, et creaturam cum suo Creatore ac Domino immediate operari.» Salutaris profecto est haec admonitio animarum Directoribus, de qua fusionsuo loco agemus. Quod autem ad rem facit, quum Christum Dominum in pluribus statibus varioque perfectionis gradu quisque imitari possit; ille dumtaxat seligendus est, ad quem et gratiae impulsus et divina inspiratio inclinant. Neque alius est huius exercitii «de Regno Christi» finis, neque alius ex eo fructus capiendus, quam decernere ac proponere, ut divinae vocationi inspirationique obtemperemus, ut in secundo praeludio edocemur. «Secundum, inquit, petere gratiam, quam volo [cupio]. Erit hic, petere gratiam a Domino nostro, ut ne sim surdus ad eius vocationem, sed promptus ac diligens ad explendam eius sanctissimam voluntatem.» Adeoque id prae oculis habuit B. Pater, debere esse Christi imitationem iuxta ipsius vocationem atque inspirationem, ut quoties de Christi paupertate imitanda meminit, quoniam hac in re plures esse possunt in Dei Ecclesia gradus ac status, semper conditionem adiecerit: «Si haec sit divina voluntas,» «Si divina Maiestas eligere ac recipere me voluerit ad tale vitae institutum.» Ita legimus in puncto huius exercitii «De Regno Christi» tertio, offerre se quemque ad Christum imitandum «In omni paupertate, tam actuali, quam

spirituali, si Maiestas tua sanctissima voluerit me eligere ac recipere ad talem vitam et statum.» Et in secunda parte exercitii «de duobus vexillis» inducitur Christus suos milites ac duces adhortans: «Vt omnes velint [studeant] adiuvere, adducendo illos primum ad summam paupertatem spiritualem, et si suae divinae Maiestati placuerit, et [ad hoc] eos eligere voluerit, non minus [s. etiam] ad paupertatem actualem.» Idemque in colloquio repetit. «Colloquium, inquit, [faciam] ad Dominam nostram, ut mihi obtineat gratiam a Filio suo et Domino, ut ego recipiar sub eius vexillum: et primum in summa paupertate spirituali; et si divinae suae Maiestati placuerit, et me [ad hoc] eligere ac recipere voluerit, non minus [etiam] in paupertate actuali.» Quae quum ita sint, dubitari nequit, quin primus illuminativae viae gradus, primumque proficientium propositum, sit ducem sibi atque exemplar eligere Christi Domini vitam ac doctrinam, cuius quidem vocationem sanctasque inspirationes exsequi debent, ut in quacumque tandem, quam elegerint, vivendi ratione per exemplorum imitationem, per doctrinae exsequutionem, per obedientiam denique illius inspirationibus praestitam, perficiatur.

Hisce praeiactis, videamus nunc quam ob causam ultimi finis amor et indifferentia erga omnes res creatas, sit primus incipientium gradus, primusque viae purgativae gressus, atque adeo tamquam primae hebdomadae principium et fundamentum proponatur; et quam etiam ob causam Christi Domini imitatio, eiusque inspirationibus praestita obedientia, primum sit proficientium propositum, primusque viae illuminativae gradus, atque adeo in hac prima meditatione, quae quidem secundae hebdomadae est principium ac fundamentum, proponatur.

Ad pleniorē huius rei intelligentiam, sciendum est, ex duabus praecipuis partibus, quibus virtutis, iustitiae atque christianae sanctitatis exercitatio constat, (quarum altera est divertere a malo, altera vero, facere bonum), priorem, id est, divertere a malo, ad viam purgativam pertinere, proprium esse incipientium exercitium, primaeque hebdomadae praestitutum finem: alteram autem, seu in bono progredi, ad viam illuminativam pertinere ac statum proficientium, et secundae hebdomadae finem esse. Primus ad divertendum a malo gressus est ipsum malum agnoscere, illamque mature illationem inferre, quam post sententiam latam serius ac frustra intulere damnati¹: «Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiae lumen non illuxit nobis, et sol intelligentiae non est ortus nobis.»

Hic est primus eorum gressus, qui deflectere cupiunt a via, ut aberrasse se agnoscant. Postquam enim quis deflexerit, oculos in terminum, quem petit, convertens, errorem cognoscit; quo sane cognito, cessat, neque ulterius procedit: ne vero progrediatur, et pertinacius errori adhaereat, necesse est ut ad hanc vel illam viam sumendam non ex particularibus causis alligetur adducaturque, ut puta, quod aequabilior sit via, quod temperie, floribus aut loci amoenitate iucundior; haec enim omnia ad optatam metam contingendam parum conferunt. Imo vero, quantum in se est, erga singulas vias indifferentem se habeat, illud unum exoptans, ut praestitutum terminum consequatur. Eadem prorsus ratione, qui a salutis via aberraverit, in primis oportet ut in finem ultimum, ob quem creatus est, oculos convertat, ut male actae vitae errores comperiat, quibus a via finis obtinendi deflexerat. Deinde vero, simul ac

¹ Sap. v, 6.

per rectam viam incedere decreverit, quae ad finis consequutionem ducit, indifferentem se efficiat erga huius vitae bona et mala; ut quoniam praesentium bonorum amor ac formido malorum ad currendum per damnationis viam impulerant, indifferentia erga eiusmodi bona et mala a prave operando contineat, donec via pateat, per quam recte incedat. Quapropter ultimi finis amor, et indifferentia erga omnes res creatas primus est incipientium gressus, prout habetur in primae hebdomadae principio ac fundamento.

Porro in secunda hebdomada primus gressus est Christi Domini imitandi propositum, eiusque vocationi inspirationibusque obtemperandi. Cuius quidem rei causa ex ipsa eius similitudine, qui de via deslexerit, eruitur. Qui enim in via constitit, ne ulterius aberret, ante quam denuo iter aggrediatur, eam viam instituit ac selegit, per quam certo ad optatum terminum perveniat. Quod si difficilis sit via, si pluribus intersecta semitis, si in bivia errori obnoxia offendant; tunc viator ducem inquirat, qui dirigat, ut circuitus erroresque devitet. Idipsum ei agendum, qui in virtutis via proficere ac progredi cupiat: in primis enim eligenda sibi est via; deinde vero dux inquirendus, quo dirigatur. Vna profecto via est Christus Dominus, qui de se ipse: «Ego, inquit, sum via: nemo venit ad Patrem, nisi per me.» Et alibi: «Ego sum ostium: per me si quis introierit, salvabitur.» Plena sunt Evangelia, plenae apostolicae epistolae huius veritatis: totum nostrum spirituale bonum ac profectum in eo stare, quod Christum Iesum imitemur, eique similes efficiamur.

At quoniam in Dei Ecclesia plures exstant variique status, plures variaequae viae, diversae exercitationes, longe diversae virtutes, rationesque earum exercendarum; omnium autem tum virtutum, tum ipsius varie-

tatis, qua Ecclesia circumdatur ac decoratur, exemplar est Christus Dominus: idcirco duce opus est ad incedendum in hac via, et ad cognoscendum quae cui viae pars respondeat. Huiusmodi vero dux nullus est alius quam interna Christi vocatio, qui boni pastoris more nos praecedat, ac per semitas iustitiae ducit, ut habetur apud regium Psaltem ¹: «Deduxit me super semitas iustitiae propter nomen suum.» Huiusmodi item dux est Spiritus Sanctus, qui secreta nos inspiratione movet docetque, ac suavi flatu inspirat donec optatam metam attingamus, prout scriptum ² est: «Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.» Primus itaque illuminativae viae gradus est propositum imitandi Christum, eiusque vocationi inspirationique obtemperandi, prout in secundae hebdomadae principio et fundamento statuitur.

Reliquum est, ut doceamus qua ratione conferat huiusmodi propositum ad eam difficultatem superandam, quae ex ipsa virtutum multitudine ac varietate nascitur: id quod in sequenti capite ostendemus.

CAPVT VIII

PRIMAM DIFFICVLTATEM, EX VIRTVTVM MVLTVTVDINE ORTAM,
PRAEDICTO EXERCITIO SVPERARI

Hocce, quod diximus, proposito, aufertur prima proficientium difficultas, orta ex ipsa virtutum multitudine ac varietate. Quae quidem virtutes si eiusmodi essent, ut ad eas possidendas cognosci deberent; si ad earum exercitationem opus esset singularum naturam pe-

1 Ps. xxii, 3.

2 Ibid. cxlii, 10.

nitus intelligere, quomodo aliae ab aliis discriminentur, quosnam proprios actus habeant, quae tandem vitia illis opponantur; si haec omnia, inquam, intelligere, si iis attendere necesse esset: quampluribus, imo universis, virtutum exercitatio non modo ardua, sed prorsus etiam esset impervia. Verum enim vero, harum rerum intelligentia etsi sapientes efficit ac philosophos, at superbos etiam ac tumidos homines efficere solet. Si quid enim vi pollet ad gignendas in animo virtutes, et ad earum perfectionem adipiscendam, id profecto est vis coelestis gratiae et occulta spiritus Christi Iesu inspiratio, eiusque vitae et crucis imitatio. Dicamus ergo, primo quidem quomodo divina gratia et obedientia secretis inspirationibus praestita, earumque exsequutio, licet ignorentur virtutum nomina, multoque magis naturae ac definitiones, universas in animo virtutes occulte gignat: deinde vero, quomodo ad idipsum consequendum Christi Domini conferat imitatio.

Quod autem ad prius attinet, iure merito ab Augustino deridentur plures philosophorum, quibus tota recte vivendi ratio in solis verbis consistebat; «Fuerunt ergo, inquit ¹, quidam philosophi de virtutibus et vitiis subtilia multa tractantes, dividentes, definientes, ratiocinationes acutissimas concludentes, libros implentes, suam sapientiam buccis crepantibus ventilantes, qui etiam dicere audebant hominibus: Nos sequimini, sectam nostram tenete, si vultis beate vivere.» At vero monstrabat experientia quam longe a vana sapientia aberat recta vivendi ratio, neque aliam esse bene vivendi viam praeter Christum Iesum eiusque gratiam, in qua tamquam in semine universae virtutes includuntur. Quae quidem seminis comparatio, optime ea, de qui-

1 Serm. XLV in Ioan.

bus sermo est, ostendit. Nam quemadmodum in exiguo grano folia, flores, fructusque virtute continentur, quin horum tamen oculis cernatur quidquam; at vero in terrae visceribus illo semine sepulto, granum calore fovetur, terraeque humore nutritur, erumpit tandem, illaque omnia gignit ac profert, quin tamen necesse sit, ut qui severat, intelligat quam id ratione fiat, aut illi rei attendat: ita omnino in gratiae operibus evenit; quae quidem divinum est semen in animo satum et abditum, quod postquam calore fovetur, fructus suo tempore profert, exercitationem, inquam, cunctarum virtutum quando tempus et occasio postulaverit: et, quod magis mirere, virtutibus se anima refertam ditatamque sentit, quin ipsa intelligat qua ratione, quo tempore, quibus actibus illas lucrata sit. Ea porro docere contendit illa seminantis parabola ¹ Christus Dominus: «Sic est, inquit, regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, et dormiat, et exurgat nocte et die, et semen germinet, et increseat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, (quod dicitur, herbescere sata), deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.» Quid aliud ibi significatur, quam divina inspiratio animo immisa, quae omnes virtutes profert inde ab initio, quando adhuc imperfectae sunt, usque ad extremam fructus maturitatem ac perfectionem; ea vero fieri nullo hominis studio, nulla adhibita cura, sed ex sola divinae vocationi obedientia, coelestique inspirationi cooperatione?

Quod si mirabilis in herbarum plantarumque generatione exhibetur natura, mirabilior sane est in animalium, hominis praesertim, eorumque membrorum ac sensuum conformatione, in qua mirifice ostenditur

1 Marc. iv, 26.

ratio, qua universae virtutes, tot ac tam variae quum sint, in animo divinae gratiae inspirationique obtemperanti gignuntur. Sanctissima illa Machabaeorum martyrum genitrix, quum filios ad oppetendam mortem, et ad corpora tormentorum vi tradenda, hortaretur: «Nescio, inquit ¹, qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi.» Et re quidem vera humanum corpusculum in materno utero conformari nullo modo posset, si arte id esset efficiendum et cognitione adeo multorum variorumque membrorum situs, muneris, ac dispositionis singulorum. Pictores enim, vel peritissimi, vix externam corporis speciem describere norunt: corporis vero abditam et internam structuram medicorum scitissimi vix cognoscere, multo vero minus confingere et conformare, valent. Summae videlicet Conditoris sapientiae ac virtutis id operis est proprium, illud in utero matris, (effingendi artis prorsus ignarae), sine exemplari, quod imitetur, compingentis, quod postea exemplari est pictoribus, et libro medicis atque philosophis, ex cuius lectione scientiam hauriant. Idipsum sane in gratiae operibus contingit, cuius nempe vi interior homo, cum omnibus membris ac sensibus, id est, cum omnibus virtutibus, quibus instruitur ac decoratur, ad similitudinem conformatur imaginis Christi Iesu. Quod quidem iis hominibus saepenumero evenit usque adeo simplicibus atque illitteratis, ut vel ipsarum, quibus ornantur, virtutum nomina prorsus ignorent; quum tamen adeo sint perfectae virtutes, ut quae de hac re theologi magnis voluminibus docent, ex illis rudibus didicerint.

Constans haec est atque generalis veritas, facilius

1 2 Machab. vii, 22.

perfectiusque naturam, quam artem, operari: at vero multo facilius adhuc et perfectius operatur gratia, quam ulla vis, non dicam ingenii aut artis, sed ipsius etiam naturae, perficere valeat. Optime Augustinus ¹, licet in aliam rem: «Si quispiam dare volens praecepta ambulandi, moneat non esse levandum pedem posteriorem, nisi quum posuerit priorem; deinde minutatim quemadmodum articulorum et poplitum cardines oporteat movere describat: vera dicit, nec aliter ambulare potest; sed facilius homines hoc faciendo ambulant, quam animadvertunt quum faciunt, aut intelligunt quum audiunt.» Ita pariter, facilius humiles homines, et gratiae spiritui obtemperantes, exercent, quam intelligunt virtutes, quando de eis edocentur: et quum in illis intelligendis, earumque nominibus ac naturis cognoscendis rudes deprehendantur; ad easdem exercendas habiles atque idonei sunt. Quid enim aliud opus est ad ambulandum quemadmodum Christus ambulavit, quam Christi spiritum habere? Ita Ioannes: «Qui dicit se in ipso manere, inquit ², debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.» Ille autem in Christo manere dicitur, eiusque esse membrum, qui Christi spiritum habet, iuxta illud Apostoli ³: «Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius.» Quemadmodum enim, qui anima et corpore humano constat, suapte profecto natura ambulat ea ratione, qua solent homines ambulare, (contrarium autem res esset prodigio similis); neque vero ad ambulandum sicut homo, ulla disciplina requiritur, sed satis est, si quis sit homo: ita, ut ambulemus sicut Christus ambulavit, nullum aliud studium requi-

¹ Lib. II. De doctr. christ. cap. xxxvii.

² 1 Ioan. ii, 6.

³ Rom. viii, 9.

ritur, quam Christi spiritum habere: qui enim spiritu vivit, spiritu et ambulat, ut optime intulit Apostolus, dicens ¹: «Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.»

Constat ex dictis, universam virtutum, quibus animus ornatur ditaturque, varietatem, occulte in eo a gratiae divinaeque inspirationis spiritu gigni. Quoniam autem postulat gratia, ut eius auxilio adiuti sibi coope-remur; actus vero, quibus nutriuntur atque augentur virtutes, liberi sint et cum cognitione elicit: summo-
pere confert exemplar aliquod prae oculis habere, ad cuius imitationem perfecta opera nostra, perfectaeque virtutes evadant. Porro, Seneca, ethnicus philosophus, iis, qui in meliorem se frugem recipere statuebant, id dabat consilii, ut hominem seligerent, cuius vita et consuetudo magis placuerit, eumque prae oculis semper haberent, vel tamquam custodem ac testem, vel tamquam speculum atque exemplar. Magni videlicet est momenti, aliquem ob oculos gerere, quem ut imitare, utque mores in meliorem statum revoces, animi sollicitudo excitanda tibi sit. Sine regula enim numquam, quod obliquum sit, corrigas. Hoc consilio utebatur magnus ille Antonius, ut tradit Cassianus; qui quum in monasterio degebat, qua quisque monachus excelleret virtute, accurate observabat, eumque sibi illius virtutis exemplar proponebat. Ex hoc igitur modestiam, ex illo temperantiam addiscebat: alius mansuetudinem, alius humilitatem imitabatur: huius in orando fervorem, illius sacrarum litterarum studium desumebat. Itaque omnium discipulus effectus, quas virtutes in aliis dispartitas cernebat, has omnes sibi colligebat. Verum, etiamsi sanctorum virorum magnopere sit utilis imitatio, Christi tamen longe utilior est: eius enim

imagini conformes aeternus Pater fieri voluit omnes, quicumque aeternam salutem consequuturi sunt. Hoc enim exemplum aliorum Sanctorum exempla longissime excellit: nam omnium est virtutum, omnium statuum, virtutumque in eis splendidissimarum perfectissimarumque exemplar: aliunde vero Sanctorum exempla eatenus sunt imitanda, quatenus ipsi Christum Dominum imitati sunt, ut Apostolus de se ipse fatetur: «Imitatores, inquit ¹, mei stote, sicut et ego Christi.»

Praeterea, huiusmodi exemplar imitandi causa ob oculos positum, magno est adiumento ad difficultatem superandam, quae ex ipsa virtutum multitudine ac varietate oritur, et ad animi vires colligendas ut in nobis exprimamus virtutes, quarum exempla in frequentibus, quae sibi per totam vitam oblatae sunt, occasionibus, praebuit: quod unum sufficiet, ut omnium virtutum perfectionem consequamur. Nam quemadmodum fieri solet, ut egregius artifex opus concinne summaque industria elaboratum, partibusque inter se aptissime congruentibus, condatur; rudis autem discipulus, quin exemplaris perfectionem mente hauriat, ex sola contentione, qua id exprimere atque imitari conatur, iisdem partium congruentiis opus perfectum refert: ita Christi actiones universae censendae sunt sapientissime elicited et iuxta id quod est in virtutibus perfectissimum; nos vero, licet rudes simus discipuli, neque singularum virtutum perfectionem capiamus, earum tandem omnium perfectionem consequemur, si attente tantum exemplar imitationi nostrae propositum inspiciamus, idque exprimere conemur.

Sit igitur primus per viam illuminativam incendentium gradus, propositum Christi, quam perfectissimè

1 1 Cor. xi, 1.

possint, imitandi, per obedientiam divinis inspirationibus ac vocationi praestitam; ut Christi vitam perpetuo considerantes, eiusque praeclarissima exempla intuentes, in eius imaginem mutantur ac transformentur, de claritate in claritatem, id est, iugi novi luminis splendorisque illustratione, et perfecta cunctarum virtutum consequutione.

CAPVT IX

VIAM ILLUMINATIVAM NIHIL ALIVD TANDEM ESSE, QVAM VIAM
PATIENTIAE ATQVE IMITATIONIS CRVCIS

Antequam ad reliquorum huius viae graduum declarationem veniam, illud monitum volo, hanc, quam illuminativam appellamus, viam, nihil tandem aliud esse, quam viam patientiae, patiendi exercitationem, imitationem Christi cruci affixi, verbo, regiam viam sanctae crucis. Quod scilicet si nonnulli, sicut reapse est, ita intelligerent, nequaquam his illuminativae viae nominibus allucinarentur, qui quum se ipsi illuminatos reputant et nominant, in veram mentis caecitatem lapsi sunt. Quod enim illi vocant lumen, ideo id appetunt, ut coram hominibus splendeant; quam vero consolationem dicunt, haec apud ipsos in sensuum abiit voluptatem: virosque sese spirituales arrogantius dictitantes, reapse vani voluptatique dediti, ambitiosi libidinosique deprehenduntur.

Quamobrem certum hoc principium statuatur, cuiusque hac via incedere placeat, ab honoribus ac voluptatibus abhorrendum esse, contumelias et opprobria ambienda, cupiendamque paupertatem; virtutum enim flores ex spinis erumpere, perfectaeque sanctitatis fructus per patientiam legere, necesse est. Haec est

via, per quam non incedere modo, verum currere etiam ab Apostolo admonemur: «Per patientiam, inquit ¹, curramus ad propositum nobis certamen:» quasi diceret, fides nobis contra omnia adversa, quae in his terris contingere possint, certamen proponit, coronamque in coelis pollicetur; docet fides regnum coelorum vim pati, et violentos rapere illud; certamen in hac vita proponit contra paupertatem, contra ignominiam, contra cruciatus, contra humanas contradictiones persecutionesque, contra nosmet ipsos, contra mundi, nimirum, sensuumque amorem; in vitam vero futuram divitias pollicetur, honorem, requiem, et corporis animique beatitatem. Impigre igitur hunc cursum curramus, certamen hoc strenue certemus, neque in praelio animum despondeamus: quod quidem perficiemus, non sane pugnando, sed tolerando; non armis, sed patientia, «Aspicientes ² in auctorem fidei et consummatorem Iesum,» qui omnium primus in se ipse experimentum praebeuit, cursumque prospere consummavit: «Qui ³ proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.» En Pauli sententia, tanta et rationum et verborum vi declarantis, qualis tandem sit haec, quam lucis appellamus, via, quae profecto nihil est aliud, quam via crucis et patientiae.

Eandem hanc doctrinam fusius persequitur auctor libelli «De Imitatione Christi» per totum secundi libri, caput postremum, «De regia via sanctae crucis» inscriptum: ubi inter alia haec habentur: «Hoc signum crucis erit in coelo, quum Dominus ad iudicandum vene-

1 Hebr. xii, 1.

2 Ibid. 2.

3 Ibid.

rit. Tunc omnes servi crucis, qui se Crucifixo conformaverunt in vita, accedent ad Christum iudicem cum magna fiducia. Quid igitur times tollere crucem, per quam itur ad regnum? In cruce salus, in cruce vita, in cruce protectio ab hostibus: in cruce infusio supernae suavitatis, in cruce robur mentis, in cruce gaudium spiritus; in cruce summa virtutis, in cruce perfectio sanctitatis. Non est salus animae, nec spes vitae aeternae nisi in cruce... Ecce in cruce totum constat, et in moriendo totum iacet: et non est alia via ad vitam et ad veram pacem internam, nisi via sanctae crucis et quotidianae mortificationis. Ambula ubi vis, quaere quodcumque volueris; et non invenies altiorem viam supra, nec securiorem viam infra, nisi viam sanctae crucis... Nec enim Iesus Christus, Dominus noster, una hora sine dolore passionis fuit, quamdiu vixit. Oportebat, ait, Christum pati, et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam. Et quomodo tu aliam viam quaeris, quam hanc regiam viam sanctae crucis?... Pone te ergo, sicut bonus et fidelis servus Christi, ad portandam viriliter crucem Domini tui, pro te ex amore crucifixi. Praepara te ad toleranda multa adversa et varia incommoda in hac misera vita; quia sic tecum erit, ubicumque fueris, et sic revera invenies, ubicumque latueris... Consolationes Deo committe: faciat ipse cum talibus sicut sibi magis placuerit. Tu vero pone te ad sustinendum tribulationes, et reputa eas magnas consolationes... Etiam si raptus fueris usque ad tertium coelum cum Paulo, non es propterea securatus de nullo contrario patiendo. Ego, inquit Iesus, ostendam illi, quanta oporteat ei pro nomine meo pati. Pati ergo tibi remanet, si Iesum diligere et perpetuo illi servire placet... Non enim stat meritum nostrum et profectus status nostri in multis suavitatibus et consolationibus; sed potius in magnis

gravitatibus et tribulationibus perferendis. Si quidem melius aliquid et utilius saluti hominum, quam pati, fuisset, Christus utique verbo et exemplo docuisset. Nam et sequentes se discipulos, omnesque eum sequi cupientes, manifeste ad crucem portandam hortatur, et dicit: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Omnibus ergo perlectis et scrutatis, sit haec conclusio finalis: Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.»

Hanc eandem viam monstravit B. Pater ¹, ita scribens: «Diligenter animadvertant oportet qui examinantur, (magnificiendo, summique momenti id esse ducendo in conspectu Creatoris ac Domini nostri), quantopere iuvet ac conferat ad vitae spiritualis profectum, omnino et non ex parte abhorrere ab omnibus, quae mundus amat et amplectitur; et admittere et concupiscere totis viribus, quidquid Christus Dominus noster amavit et amplexus est. Quemadmodum enim mundani homines, qui ea, quae mundi sunt, sequuntur, diligunt et quaerunt magna cum diligentia honores, famam, magni nominis existimationem in terris, sicut mundus eos edocet; sic qui procedunt in spiritu, et serio Christum Dominum nostrum sequuntur, amant et ardentem exoptant, quae iis omnino contraria sunt, indui nimirum eadem veste ac insignibus Domini sui pro ipsius amore ac reverentia: adeo ut si sine offensione ulla divinae Maiestatis, et absque proximi peccato foret, vellent contumelias, falsa testimonia et iniurias pati, ac stultos haberi et existimari (nulla tamen ad id per eos data occasione) eo quod exoptent assimilari ac imitari aliquo modo Creatorem ac Dominum nostrum Iesum Chri-

stum; eiusque vestibus et insignibus indui: quandoquidem illa ipse propter maiorem profectum nostrum spirituales induit, nobisque exemplum dedit, ut in omnibus, quoad eius fieri poterit, divina gratia aspirante, eum imitari et sequi, quum vera sit via, quae ducit homines ad vitam, velimus.»

Haec sunt Ignatii verba: quae quidem ipse diligenter advertere summique momenti ducere coram Creatore ac Domino nostro praescribit: eaque sunt veluti summa praestantissimorum omnium, quae in secunda hebdomada continentur, exercitiorumque in ea propositorum egregium commentarium: ex quibus profecto exercitiis universa propemodum verba, nuper relata, deducta sunt. Huius praeterea secundae hebdomadae finis ibidem ostenditur; itemque fructus ex ea hauriendus, qui certe nullus est alius, quam vitam nostram ad Christi cruci affixi imaginem conformare.

Quae quum ita sint, patet, quinque illa, de quibus agimus, dictamina seu proposita secundae huius viae statusque proficientium propria, totidem esse gradus, quibus ad crucis imitationem societatemque propius accedimus. Primus enim est, generale imitandi Christi, eiusque vocationi obtemperandi, propositum. Secundus autem huiusmodi Christi imitationem ad crucis imitationem contrahit, quantum pertinet ad affectum, quatenus amorem nostrum a divitiis mundanoque amore avellimus, ut ad Christi paupertatem atque opprobria transferamus. Tertius ulterius progreditur, ut nempe crucem imitari decernamus quoad effectum, actualem paupertatem et opprobria reapse tolerando. Quoniam vero ei, qui talia patitur, nullum aliud restat solatium, quam divinitus immissae consolationes; quartus ulterius adhuc procedit, adducitque ut per viam crucis incedere contendamus, sive plures adsint spirituales vi-

sitationes, sive absint, Dominum imitaturi, qui pendens in cruce carere se omni solatio in parte animae inferiori, his verbis significavit: «Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?» Iam vero, Dominus talia perpetuens, cruci arcte quidem clavis, arctius autem amore affixus, adeo constanter permansit, ut descendere noluerit, quamquam id carnifices postulabant, et credituros sese in eum pollicebantur. Ad cuius imitationem, quintus gradus est, mentem confirmare, nosque, vi concepti propositi, nostrae cruci affigere, neque umquam ab incepto desistere, imo ulteriorem iugiter progressum in via divini servitii facere.

Quinque hisce propositis totidem solvuntur difficultates, quae in hac via occurrunt. Prima est, ipsa virtutum ad perfectionem necessariarum multitudo ac varietas; quae quidem omnes adquirentur, modo Christi Domini exempla inspiciamus, eumque, quantum divinae inspirationis gratia suggererit, in nobis exprimamus, prout in praecedentibus capitibus ostensum est. Secunda est, discrimen cognoscere, quo verae solidaeque virtutes ab apparentibus fictisque secernuntur: ad id autem secundum spiritualis paupertatis humilitatisque propositum optime conferre, in sequentibus capitibus ostendemus.

CAPVT X

DE PAUPERTATE SPIRITUALI CORDISQUE HUMILITATE, SECVNDO VIAE ILLVMINATIVAE GRADV

Duplex distinguitur paupertas atque humilitas, in quibus exerceri possumus et Christum imitari. Altera quidem in affectu consistit, qua animus a divitiarum mundanique honoris amore immunis est; quin immo,

ad ea, quae iis adversantur, afficitur. Altera vero etiam in effectu, quando nimirum temporalium bonorum indigentiam experimur, et ab hominibus opprobriis ignominiosisque afficimur, prout Christus et Apostoli experti affectique sunt, quibus ipse dixerat ¹: «Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est servus maior domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur.» Et ²: «Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum... Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius?» Saepe namque res ita Dominus disponit, ut eius paupertatem atque opprobria, brevius, ut eius crucem, non studio et affectu dumtaxat, sed re etiam atque effectu toleremus. Prius illud ad secundum, hoc vero posterius ad tertium, de quo postea, proficientium gradum pertinet.

Illud vero discrimen inter hos duos gradus sedulo animadvertendum est: ad priorem quidem humilitatis paupertatisque spiritualis gradum, atque ad omnium rerum contemptum per affectum, universos in genere christianos homines esse vocatos, nullo statu, nullaque eorum conditione excepta, si quidem veri nominis christiani sint: ad posteriorem autem gradum, ad actualement, inquam, paupertatem humiliationemque reapse perpetiendam, neque vocari omnes, neque qui vocantur, ad eundem ipsarum gradum esse vocatos. Porro, prius illud, ad paupertatem spiritus cordisque humilitatem vocari christianos universos, certa est res, et evidens eius rei ratio. Nam christiani omnes, cuiuscumque tandem status sint et conditionis, generatim ad perfectionem sunt vocati; omnibus enim dicebat ac praedicabat Chri-

¹ Ioan. xv, 20.

² Matth. x, 24, 25.

stus Dominus, quando illud hortatus est: «Estote perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est.» Atqui christiana perfectio in charitatis Deique amoris perfectione consistit. Quemadmodum igitur fieri nequit, ut amor mundi simul et Dei in animo exsistant; ita christiana perfectio cum mundani honoris ac divitiarum amore consistere nequit. Quum ergo ad perfectionem vocentur universi, subsequens est, ut omnes pariter ad honorum divitiarumque contemptum vocentur; itemque ad paupertatem spiritus cordisque humilitatem, quae in eo potissimum stant, ut universa haec bona, affectu saltem, abiiciamus.

Hanc nobis doctrinam sancti Doctores tradiderunt, hanc sancti Apostoli, hanc in Evangelio Christus Dominus tradiderat. Iacobus ¹ enim eos, qui amorem in bona mundana conferunt, ac proinde a Deo tollunt, qui unus est legitimum ac veri nominis bonum, adulteros nuncupavit. «Adulteri, inquit, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse saeculi huius, inimicus Dei constituitur.» Et beatus Ioannes ²: «Si quis, ait, diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, (amor nimirum voluptatum, divitiarum, mundanorumque honorum): quae non est ex Patre, sed ex mundo est.» Qui ergo perfectam habere cupit charitatem Deique amorem, animum debet a mundanorum bonorum amore abstrahere. Si enim charitas est Deum ex toto corde atque ex totis viribus diligere, quonam pacto totum cor viresque totas in Deum conferat ille, cuius totus animus, aut maxima saltem

1 Iac. iv, 4.

2 1 Ioan. ii, 15, 16.

ex parte, periturarum divitiarum mundanorumque honorum amore occupatur?

Haec est evangelica atque apostolica disciplina, qua ab incunabulis lactata est Dei Ecclesia; haec solidissima totius spiritualis aedificii fundamenta, in spirituali paupertate contemptuque divitiarum, et in cordis humilitate honorumque despectione innitentis. Quod ergo singulis christianis adest officium comparandae sibi, in suo quisque statu, perfectionis; hoc ipsum adest huiusmodi propositi concipiendi, et per hanc, affectu saltem, paupertatem humilitatemque gradiendi. Neque enim dixit Iacobus: «Religiosus aut monachus, qui voluerit amicus esse saeculi huius, inimicus Dei constituitur, sed «Quicumque voluerit amicus esse saeculi huius, inimicus Dei constituitur.» Neque beatus Ioannes Patris charitatem in religioso esse negavit, qui mundum diligit; sed «Si quis, inquit, diligit mundum, non est charitas Patris in eo.» Quae quidem verba expendens beatus Basilius: An non, inquit, videtur tibi matrimonio etiam coniunctis Evangelia praedicata fuisse? Nonne vides non a monachis solum, sed a coniugatis etiam strictissimam esse reddendam rationem de vita iuxta evangelicas leges instituta? Nam praeterquam quod eis cum uxore vitam ducere licet, reliqua omnia praecepta eis pariter imposita sunt: qui vero contra fecerint, iisdem sunt periculis obnoxii. Certum est enim, Christum Dominum, quando Patris leges promulgabat, eos alloquutum esse, qui in mundo erant, et communi vitae ratione utebantur. Idipsum asserit Chrysostomus ¹, docens par esse crimen, saecularem peccare, et eum, qui semel se Deo consecraverit. Non enim dixit Christus si is, qui iurat, si is qui alie-

1 Adversus oppugn. vitae monast. Lib. III, n. 13.

nam uxorem, concupiscendi causa, aspexerit, sit monachus, peccat; si vero sit saecularis non peccat: sed simpliciter semelque omnibus dixit: Nolite iurare, et: Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est eam in corde suo.

Neque solum in his praeceptis, verum in aliis etiam, quae excellentiorem continent perfectionem, nullum induxit discrimen: nulla enim monachorum saeculariumque mentione facta, «Beati, inquit universim, pauperes spiritu.» Quod si ad spiritus paupertatem vocantur universi, minimus certe eius gradus, ad quem adiguntur, est quando quum possessione quidem divites sint, animo tamen sunt pauperes; quia immunem eum ab divitiarum amore conservant. Eadem prorsus ratione dici potest omnes christianos alloquutus Christus, quando dixit ¹: «Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.» Et alibi ²: «Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi et alteram. Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium.» Quae quidem omnia de affectu saltem et animi praeparatione intelligenda sunt, quae sane sine spirituali paupertate et humilitate exsistere non potest.

Hoc igitur ratum ac statutum sit, eos, qui in via spirituali progredi cupiunt, animum a divitiarum mundanorumque honorum amore expeditum gerere oportere, et prae oculis perpetuo habere ea, quae nos Christi dilectus Apostolus hortatur ³: «Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt,» quia «Mundus transit, et concupiscentia eius.» Et Regius Psaltes ⁴, in regni

1 Matth. xi, 29.

2 Ibid. v, 39, 40.

3 1 Ioan. ii, 15, 17.

4 Ps. lxi, 11.

splendore, eorumque omnium bonorum possessione constitutus, quae mundus porrigere potest: «Divitiae, inquit, si affluant, nolite cor apponere,» id est, etiamsi referti sint thesauri, immunis sit atque expeditus animus, ut Deo vacet. Vt enim alibi ¹ dicitur, «Beatus... qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia et thesauris.» Et Paulus ² huius saeculi divitibus praecipere iubet: «Non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum.»

Quum ergo tam certo constet christianos universos ad spiritualem paupertatem humilitatemque esse vocatos, et affectu saltem ad imaginem humilitatis paupertatisque Filii Dei se conformare debere; non minus tamen est certum non omnes ad paupertatem et humilitatem actualem ita vocari, ut opprobria reapse experiantur, ignominiaeque atque Christi indigentiae participes fiant. Immo vero, ad divinae Providentiae rationem pertinere cernimus, plures exstare in Ecclesia, qui sublimibus in sedibus constituentur, ac temporales divitias possideant, quique subdita sibi plebi timendi reverendique appareant; quo melius, hoc graduum discrimine constituto, servetur subordinatio, melius regantur nationes, seseque omnes ad ultimum finem consequendum, ad maiorem Dei gloriam, mutuo adiuvent. Quae quidem adeo sunt et manifesta et certa, ut in iis explicandis non sit diutius immorandum.

Ne vero hac in re fallamur, summopere animadvertendum est, spiritualem paupertatem, quae ad universos, ut diximus, pertinet, veram esse non posse, nisi ea sit homo animi dispositione praeditus, ut paupertatem etiam actualem (quoties id postulare divinam vo-

¹ Eccli. xxxi, 8.

² 1 Tim. vi, 17.

luntatem maiusque Dei obsequium intellexerit), reapse amplectatur. Quid enim aliud spiritualis est paupertas, quam actualis paupertatis amor, si quidem eam divinum obsequium requirat? In quo sane nonnulli vehementer errant, divitiarum quidem affectum amoremque extinguere cupientes, hac vero lege, ut iis haudquam spolientur, sed ipsas retineant: hi certe modo divitias reapse relinquere non teneantur, de caetero in eis affectu relinquendis valde liberales deprehenduntur. Error gravissimus, apertissimum impedimentum. De cuius remedio in capite sequenti dicemus.

CAPVT XI

DE EXERCITIIS, AD HVIVSMODI PROPOSITVM CONCIPENDVM
IDONEIS, DEQVE MEDITATIONE DE TRIBVS HOMINVM CLAS-
SIBVS

Diximus iam, post primum illud imitandi Christi generale propositum, secundum huius imitationis gradum, primumque initium, esse studium imitandi Domini paupertatem, opprobria, ignominias, saltem quoad affectum, tantumdem pro eo pati cupiendo, quantum pro nobis ipse passus est. Diximus praeterea tunc sincerum huiusmodi desiderium futurum, quum ita animo comparati simus, ut reapse illius paupertatem atque opprobria amplectamur, quoties sese obtulerit occasio, hancque esse divinam voluntatem intellexerimus. Tantique est momenti solidarum perfectarumque virtutum exercitationem hac ratione aggredi, ut B. Pater in singulis secundae huius hebdomadae exercitiis nihil aliud acrius contendat, quam ut eum, qui se exercet, adducat ad hoc consilium ineundum, ad hoc propositum alte in animo defigendum. Statim enim in po-

stremo puncto primae meditationis de Régis temporalis vocatione: «O aeternae Domine, inquit, rerum omnium, ego facio meam oblationem cum tuo favore et auxilio, coram infinita Bonitate tua, et in conspectu gloriosae Matris tuae, et omnium Sanctorum et Sanctorum curiae coelestis, [attestans] quod ego volo et desidero, et mea [haec] est determinatio deliberata, dummodo sit maius servitium tuum, et [maior] laus tua, imitari te in ferendis omnibus iniuriis, et omni vituperio, et omni paupertate, tam actuali, quam spirituali, si Maiestas tua sanctissima voluerit me eligere ac recipere ad talem vitam et statum.» Hanc eandem exprimit conditionem in tertio puncto secundae partis exercitii «De duobus vexillis:» «Considerare, inquit, concionem, quam Christus Dominus noster habet ad omnes suos servos et amicos, quos ad talem expeditionem mittit; commendando illis, ut omnes velint [studeant] adiuvere, adducendo illos primum ad summam paupertatem spiritualem, et, si suae divinae Maiestati placuerit, et [ad hoc] eos eligere voluerit, non minus [s. etiam] ad paupertatem actualem.» Et ibidem in colloquio «Ad Dominam nostram, ut mihi obtineat gratiam a suo Filio et Domino; ut ego recipiar sub eius vexillum: et primum, in summa paupertate spirituali; et si divinae suae Maiestati placuerit, et me [ad hoc] eligere ac recipere voluerit, non minus [etiam] in paupertate actuali.» Quenam alia sive ardentiora verba, sive efficaciora argumenta, afferri possent, quibus permoveremur traheremurque ad Christi paupertatem atque opprobria omni reverentia colenda, affectuque, imo vero etiam re, si quidem ita Deo placuerit, amplectenda?

Verum enim vero complures sunt, qui ex salutis interiorisque pacis desiderio, inordinatum divitiarum amorem affectumque extinguere utique cupiunt ac

nituntur; ea tamen lege, ut ipsas divitias sibi reservent, valde aliunde liberales in iis affectu dumtaxat renuntiandis: ita huiusmodi diligunt paupertatem, ut eius effectus experiri renuant; quantum enim affert commodi divitiarum possessio, tantumdem angustiae ac scrupuli inordinato earum amor inest: quare sui ipsius amor, qui causa esse solet cur quis divitias reapse a se proiciat, ipsarum affectum gignere solet. Quamobrem, B. Pater ut eorum ignaviam acueret, et huiusmodi spiritualis progressus obicem removeret; meditationem instituendam duxit «De tribus hominum classibus,» quorum singuli inordinatum divitiarum affectum exuere utique optant, non tamen singuli debita ad id adminicula admovent; eoque fine instituit, ut diversum horum hominum statum considerantes, potissimam partem amplectamur.

Porro non alium esse huius exercitii finem, patet ex primo eiusdem praeludio; seu ex historia, «Quae est de tribus binariis [classibus] hominum» (et idem esset de tribus ternariis, seu quocumque alio magis libuerit hominum numero; seu dic de tribus generibus seu classibus, ut habet uterque interpret) «et unaquaeque earum [classium] acquisivit decem millia ducatorum, non pure ac debite [unice] propter amorem Dei [erga Deum], et volunt omnes se salvare, et invenire in pace Deum Dominum nostrum, tollendo [excutiendo] a se pondus et impedimentum, quod in affectione rei acquisitae habent.» Hac historia praeiacta, consideranda obiicitur triplex hominum classis omnino parium in inordinata pecuniae sibi comparatae cupiditate ac amore, imo et in voluntate huius affectionis a se excutiendae (omnes enim et salvi fieri cupiunt, et semetipsos ac Deum pacatos habere): attamen valde sunt dispares in mediis adhibendis, quibus hunc finem consequi valeant: hisce

perspectis, considerata mihi est in aliena causa, in qua solent homines sententiam ferre animo a perturbatione omni immuni, mediorum adhibendorum differentia, ut potissimam partem mihi tandem eligam.

Horum ergo hominum differentia in eo stat, quod prima classis vellet utique rei adquisitae affectum exuere, ut pacatum Deum haberet, salvaque fieret, opportuna vero adminicula toto vitae tempore non admovet: quod sane pigrorum est, rem semper procrastinantium, atque in posterum tempus bonorum desideriorum exequutionem differentium, de quibus Spiritus Sanctus: «Vult, inquit ¹, et non vult piger:» quum enim semper velit, numquam tandem vult; quumque semper desideret, numquam rem exsequitur. «Secundus [secunda classis] vult tollere [excutere] affectum, sed ita vult eum tollere [excutere], ut [tamen] maneat cum re acquisita, ita ut Deus veniat eo quo vult ipse [homo], et non resolvit se ad rem reliquendam, ut ad Deum eat, etiamsi hic status sibi futurus esset optimus.» Proprium id est tepidorum, eorumque, qui semetipsos non omnino abnegant, sed nonnisi appositis legibus divino se famulatu addicunt: isti videlicet, quoniam non se totos Deo devovent, illud merentur, ut a Deo penitus non accipiantur, immo ut evomantur abiicianturque. «Tertius [tertia classis] vult tollere affectum, sed ita illum vult tollere, ut etiam non teneatur affectione ad rem acquisitam retinendam vel non retinendam, sed vult solum velle illam aut nolle, prout Deus Dominus noster ipsi dabit velle, et [prout] personae tali melius videbitur ad servitium et laudem divinae suae Maiestatis.» Strenuorum id est, et virorum ad omnia paratorum. Quoniam ergo ex tribus, qui affectum excutere

volunt, prostremus hic unus media ad id consequendum idonea admovet; illud iam reliquum est, ut idipsum nos audeamus, et ut affectum reapse exuamus, quo rem adquisitam possidemus, eandem retinere aut relinquere decernamus, prout id maius Dei obsequium postulare noverimus. Quoniam autem ad hanc animi comparisonem obtinendam, et tempus, et tranquillitas, et coelestis lux, aliaque, quae in electionum exercitiis edocemur, requiruntur; «Interea, subiungitur, vult reputare [ita existimare], quod omnia relinquat in affectu ¹, vires intendendo, ut neque illam rem, neque ullam aliam velit, nisi ipsum moverit solum servitium Dei Domini nostri; ita ut desiderium ut melius possit servire Deo Domino nostro, illum moveat ad rem sumendam vel relinquendam.» Etsi autem verum est, oportere hac indifferentia instructos nos inter eligendum esse, quo rectior fiat electio; nihilominus «Notandum est, quod quando nos sentimus affectum vel repugnantiam contra paupertatem actualem, quando non sumus indifferentes ad paupertatem vel divitias, multum iuvat [hominem] ad extinguendum talem affectum inordinatum, petere in colloquiis (etiamsi sit contra carnem [seu contra carnis sensum],) ut Dominus ipsum eligat ad paupertatem actualem, et [protestari] se [id] velle, petere ac supplicare, dummodo sit servitium et laus divinae eius Maiestatis.» Ita B. Pater in fine exercitii «De tribus classibus.» Quemadmodum enim virga in latus inclinata, ut erecta in medio consistat, in latus adversum est trahenda; ita pariter ut nostram voluntatem in debita indifferentia versetur, magnopere confert si in contrarium eius, ad quod inclinatur, adducere conemur: sic enim ad illud exsequendum, quod Deus innuerit, bene comparata erit.

1 Iuxta P. Roothaan legendum est «in effectu.»

Ex huius propositi defectu illud usuvenit, ut nonnulli, qui viros se spirituales esse existimant, animumque a rebus omnibus abstractum gerere nituntur, si quando earum aliquam desiderent, conturbentur; tantaque afficiantur tristitia quando commoditatem aliquam, qua fruebantur, vel casu aliquo amittunt, vel aliena vis eam illis subtrahit, ut aperte significant, magno se affectu illi rei inhaesisse, quam non sine magno dolore amiserunt: ita enim imparati, obveniente occasione, deprehenduntur, quasi numquam propositum emisissent, tamque eorum, quae proposuerant, obliti, quasi tempus exsequendi deveniendum esset numquam: qui quidem obviam occurrentem paupertatem ignominiamque ita insalutatam praetereunt, perinde ac si eius imaginem numquam mente versaverint; atque ita reapse scandalum patiuntur, eamque fugiunt, quasi affectu numquam optaverint, et numquam ei se devoverint. Quapropter Christus Dominus postquam Apostolos de laboribus adversariorumque insectationibus venturis praemonuit propter Evangelium tolerandis, ne forte fallerentur, arbitantes sibi sufficere verba et vota: «Haec, inquit ¹, loquutus sum vobis ut non scandalizemini... ut quum venerit hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis.»

Et haec sunt, quae ad secundum attinent proficientium propositum, viaeque illuminativae gradum. Videamus iam nunc quomodo per huiusmodi propositum secunda superetur huius viae difficultas, quae in veris solidisque virtutibus ab apparentibus ac fictis secerendis, consistit.

¹ Ioan. xvi, 1, 4.

CAPVT XII

DE SECVNDA PROFICIENTIVM DIFFICVLTATE, SEV DE SOLIDIS
VERISQVE VIRTVTIBVS A FICTIS ATQVE APPARENTIBVS SE-
CERNENDIS.

Non exiguam iis, qui in virtutibus progressum facere cupiunt, difficultatem parit cura pretiosi a vili, verique a ficto et apparente dignoscendi: ideo «Rationes sciant, monuit B. Pater ¹, quae adhiberi possint ut... ad veras solidasque virtutes consequendas insistant.» Quibus verbis aperte significavit, aliquas esse virtutes non veras, sed apparentes ac simulatas; quasdam autem, quae, etsi verae sint, non tamen sunt robustae ac solidae: alias praeterea ab aliis dignoscere, itemque omissis aliis, ad alias consequendas insistere, difficile quiddam esse, et eiusmodi, ut nonnulla postulet adminicula seu media; quorum sane illud est optimum, divitiarum mundanique honoris contemptus, et Christi Domini paupertatis opprobriorumque amor, quum ipse sit via, quae ad vitam ducit.

Ad pleniorē huius rei intelligentiam animadvertendum est, multiplici pacto virtutes esse posse simulatas et non veras. Primo sane, idque notissimum est, quoniam a debito fine deficiunt. Si quis enim ad humanam gloriolam et laudem captandam, castimoniam colat, iste non virtute ornatur castitatis, sed ambitionis vitio deturpatur. Adversorum toleratio ad augendam pecuniam, non virtus est patientiae; sed vitium avaritiae. Liberalis pecuniarum largitio ad nuptae virginisve castitatem expugnandam, non est virtus mise-

¹ Summ. 22.

ricordiae, sed vitium luxuriae. Qui enim virtus sit, quod inserviat vitio? Quomodo perfecte superata dici animi aegritudo possit, si eam ita superes, ut ab alia superere, ut alii subdaris? Quae quum ita sint, non ex munere, quo fungitur, sed ex fine, quem intendit, constituitur virtus. Quae etenim notior virtus, quam continentia, de qua scriptum est ¹, esse continentem, nisi Deus det, posse neminem? Et tamen, iuxta Paulum ², «Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstineth.» Neque vero tam vilis atque abiecta plebs, quae ludos vanis numinibus sacros celebrabat, abstinentiam ab omnibus, adeo praeclaram virtutem, possedissee dicenda est. Vera scilicet non erat virtus, cuius finis, Apostolo testante, erat corruptibilis corona. Mirum ³ sane quantis patienter laboribus doloribusque amatores pecuniae subdantur; in quas largitiones se profundant, quando pecuniam augere sperant; a quantis se contineant voluptatibus, ut sumptibus parcant; quanta sagacitate lucrum sectentur, et prudenter damna devitent: de quibus apposite Christus Dominus: «Filii, ait ⁴, huius saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt:» quam timeant plerumque aliena diripere, et aliquando sua sibi ablata contemnant, ne repetendo et litigando plus perdant. An vero eorum tolerantia patientia dicenda est; an largitio, liberalitas; an libidinum cohibitio, continentia; an sagacitas, qua media ad suos fines idonea reperiunt, prudentia; an cura alieni iuris non laedendi, iustitia? Essent profecto, si haec fines essent virtutum, quemadmodum sunt officia.

1 Sap. viii, 21.

2 1 Cor. ix, 25.

3 Cf. S. Aug. contra Iulian., Lib. IV, cap. 3.

4 Luc. xvi, 8.

Ea fortasse de causa hortatur Sanctus Spiritus ¹ ut sapientiam quasi pecuniam quaeramus: quia quae opera ex pecuniae amore facta, sunt avaritia, si ob sapientiam feceris, erunt actus virtutis.

Infertur ex dictis, ad veras eum virtutes consequendas neutiquam insistere, qui exteriorem dumtaxat operis speciem amat esse iuxta virtutem, finis honestate neglecta: imo vera ipsa operis externa facies, corruptum praeposterumque finem facile prodit. Quemadmodum enim curculio, si fructum, quantumvis aspectui pulchrum corrodat, paulatim inficit et corrumpit, donec id quod occulte latitabat, foras erumpit: ita pariter actibus contingit, virtutis quidem speciem prae se ferentibus, praepostero tamen fine vitiatis: nam non modo id quod est operi intimum laeditur, sed foras etiam damnum erumpit, proditur fictio, per se ipsa veritas aperitur; neque enim potest diu latere hypocrisis. Cuius quidem rei causa est, quia opus pravo fine intus vitiatum, quantumvis virtutem simulet, nonnulla fere adiuncta circumstant, quae fucatam esse et minime sinceram virtutem ostendunt. Videmus namque eum, qui ex liberalitate aut misericordia facultates aliis distribuit, pauperibus atque egenis, omni prorsus retribuendi facultate destitutis, iuxta evangelicum consilium, elargiri: qui vero huiusmodi praetermittens, ingentes largitiones in divites ac potentes effundit, a quibus retribui sperat; aperte significat, non ex misericordia, sed ex avaritia, largitiones illas enatas esse: ut enim ait S. Ambrosius: «Hospitem esse remuneraturis, affectus avaritiae est.» Item, qui in suis operibus non aliud quam Deum quaerunt, libentius sine teste, quam coram aliis, virtutis opera exsequuntur, ideoque

¹ Prov. II, 4.

solitudinem quaerunt. Vt enim optime docet S. Diadochus, solitudo insigne velamen est, quo opera homines celamus. Qui enim ex ostentatione et ad humanos plausus laudesque captandas operantur, ii non agent in solitudine, quod in aliorum conspectu agunt: eleemosynam porrigent in plateis et in synagogis, praecinnente tuba; non vero, quando adeo occulta neccessitas est, ut vix noverit sinistra manus quod dextera facit: orabunt in plateis ac viis, ubi frequens adsit civium multitudo; non vero intra cubiculum, ubi ab uno coelesti Patre videantur audianturque. Denique, qui in agone contendunt, ab omnibus abstinent, ut accipiant coronam; non vero abstinent a vano eam adipiscendi amore, neque ab omni adhibenda contentione ne illam amittant; in quibus eorum ambitio satis luculenter innotescit.

Itaque quemadmodum aegre affectus homo, quantumvis os gerat fuco varioque pigmento illitum, internum morbum non eo usque occulere valet, ul multis signis non appareat: ita fictae simulataeque virtutes, quamvis externis virtutis actibus contegere se studeant, corruptum tamen, quem absconditum habent, finem, saepissime produnt. Si ergo virtutum morbus est occulta mundani honoris laudisque cupido, et abdita divitiarum cupiditas; sequitur efficacissimum esse remedium, ut insistamus ad veras virtutes consequendas, amorem exuere bonorum temporalium, Christique Iesu paupertatem humilitatemque amplecti, in quo secundum hoc, quo de agimus, propositum consistit.

CAPVT XIII

DE DVPLICI ALIA RATIONE, QVA SIMVLATAE ET NON VERAЕ
SYNT VIRTVTES

Duplex alia existit causa cur nonnullae virtutes non verae sed apparentes sint; remedium autem devitandi erroris est, Dominicae paupertatis humilitatisque studium. Primo enim quaedam exstant vitia adeo virtutibus propinqua ac similia, ut etiamsi tantum discrimen intercedat, quantum inter virtutem et vitium existit; qui tamen rem optime non callent, illorum similitudine decipiantur. Quum enim virtus in medio rationis consistat; saepe evenit, ut ex declinatione ad alterutram partem virtus in vitium abeat: imo, utriusque extremi alterum adeo est virtuti simile, ut vix ab ea discernatur. Constantia enim, ut exemplo utar, virtus est, quae inconstantiae vitium habet oppositum; et valde proximum ac simile vitium pertinaciae, quae constantiae speciem quodammodo prae se fert. Item, prudentiae non temeritas modo atque imprudentia adversatur; sed astutia etiam, quae sane prudentiae similitudinem gerere videtur. Idem dic de reliquis virtutibus. Ideo B. Gregorius praelatos admonet, ut id animadvertant, ad vitia dignoscenda quoties virtutis specie conteguntur. Tenacitas enim, ut ipse dicit, et avaritia videtur parsimonia; superflui largioresque sumptus liberalitas existimantur; animi remissio reputatur pietas, effraenata vero ira, zelus; temeritas atque audacia creditur efficacia, vitiosa autem tarditas, maturitas et gravitas: et ita porro, quamplura exstant vitia, quae quidem ob similitudinem, quam cum virtutibus gerunt, sunt, ut superius dicebamus, laquei in via, id est, in ipsa virtutum exercitatione, ab inimico positi.

Quum ergo tanta existat inter nonnulla vitia atque virtutes similitudo, ne ea decipiamur, utque unamquamque rem, prout reapse est, dignoscamus; acuti ac vigiles oculi, caelestis ac divina lux, ipsaque praeterea virtutum exercitatio nobis sunt opus. Quemadmodum enim ad duos homines inter se simillimos dignoscendos, non modo lux requiritur, sed cum eis etiam aliquandiu egisse necesse est; primo namque intuitu ipsa utriusque similitudo confusionem parit, et facilis est deceptio ut alterum pro altero, quin advertas, accipias: idipsum requiritur ut inter vitia et virtutes, quae sibi invicem sunt similes, dignoscamus. Nam praeter lumen ac discretionis donum summopere iuvat virtutes exercuisse, contra vitia pugnasse, virtutis suavitatem ac saporem, vitiique acerbiteriam degustasse, virtutis denique pulchritudinem, turpitudinemque vitii propius attentiusque perspexisse.

Iam vero ad utrumque obtinendum, ad copiosius, inquam, lumen accipiendum, et ad exercendas virtutes, quidnam aliud nos magis iuvare valeat, quam divitiarum mundanique honoris contemptus, Dominicae paupertatis imitatio, eiusque opprobriorum amor? Primo namque, divitiarum cupiditas mentem obtenebrat: ex animo autem, qui in mundanorum bonorum coeno volutatur, caligo quaedam exhalatur, quae intellectum ita excaecat, ut rationis medio, in quo virtus consistit, agnoscendo impar efficiatur; quod quidem medium illi apertissime cognoscunt, qui mundum cor gerunt, et a variis desideriis, quae pecuniae cupiditatem comitantur, sunt expediti. Quid quod inordinatus mundani honoris amor, non voluntatem modo saepe rapit, et rationis limites facit transilire; verum etiam intellectum excaecat, ne cognoscat, neque agnoscere ac fateri inordinationem suam velit? Immo vero, vana arrogantia,

stultaque actus superbia, nedum culpam fateatur, malitiae verbis se ipse fallit, ad excusandas (ut habetur in psalmo) excusationes in peccatis; ac seipsum nonnullarum virtutum specie blandit; iramque reputat zelum; remissionem animi, pietatem; astutiam, prudentiam; pusillanimitatem animique abiectionem, humilitatem; et sic de similibus vitiis. Quis ergo non videat, quantum ad aperte cognoscendum, recteque discernendum conferat spiritus paupertas, cordis humilitas, et contemptus mundani honoris ac divitiarum? Quorum sane amor ac desiderium plerosque hominum excaecat et decipit, ad eamque opinionem adducit, ut ibi putent esse virtutem, unde sublimiorem honorem, lucrumque copiosius sibi adventurum sperant: neque oculos habent ut errorem animadvertant, neque vires ad obsistendum, nisi postquam universum honoris divitiarumque periturarum amorem ac desiderium pedibus calcaverint.

Haec omnia docet B. Gregorius illud Iobi ¹ exponens, de equi ingenio disserentis: «Terram ungula fodit, exsultat audacter, in occursum pergit armatis.» «Hostes armati, inquit Gregorius ², sunt immundi spiritus, innumeris contra nos fraudibus accincti. Qui quum suadere nobis iniqua nequeunt, ea sub virtutum specie nostris obtutibus opponunt, et quasi sub quaedam arma se contegunt, ne in sua malitia a nobis nudi videantur. Quibus armatis hostibus in occursum pergitur, quando eorum insidias longe praevidemus.» Quid igitur est aliud, effossa terra, armatis hostibus in occursum pergere, quam edomita carnis superbia, devicta divitiarum cupiditate, inanisque honoris amore de-

¹ Iob, xxxix, 21.

² Moral. Lib. XXXI, cap. 17.

posito, (quae omnia terrena sunt bona), dolos immun-
dorum spirituum explorare? Qui haec nactus fuerit,
iste profecto et hostiles fraudes agnoscet, et veras vir-
tutes exercebit.

Alia etiam via solet daemon nobis illudere, suaden-
do esse virtutes ea, quae manifesta sunt peccata: non
ideo quia virtutibus similia sunt, sed quia talia esse
mentiendo daemon persuadet, Deo ita permittente, ut
in errorem incidat quorundam superbia vanitatem, po-
tius quam virtutem, sectantium. In secunda Moysis
Abbatis collatione narrat Cassianus luctuosum Hieronis
exitium, cui annos quinquaginta in eremo quum esset
commoratus, cacodaemon sub boni angeli specie per-
suasit, ut ad sui in Deum fiduciae experimentum fa-
ciendum, in profundum puteum se coniceret. Alii au-
tem idem hostis persuasit, ut filium, in eodem mona-
sterio degentem, mactaret, ad Abrahae patriarchae
fidem obedientiamque imitandam. Quarum quidem de-
ceptionum tot exstant tum in antiquorum historiis, tum
in recentioribus temporibus exempla, ut facile sit agno-
scere, magnum adesse periculum in virtutis via erran-
di, fideique angelo tenebrarum, angeli lucis speciem
prae se ferenti, praebendae. Quamvis enim nihil faci-
lius, quam lucem a tenebris, verum a falso, vitium a
virtute discernere, videatur; verum tamen est, quod ait
Philosophus, multa esse falsa probabiliora veris; unde
etiam nonnullis mendaciis facilius, quam veritatibus,
fides adhibetur. Quod si lupo propria pelle contactus,
propriam figuram retinens, longius ab ove differt; at
si ovinam et figuram simulet, et pellem induat, pericu-
losius seducet: quanto enim magis a lupi specie haec
recedunt, tanto minus lupinam voracitatem pertimesci-
mus. Idem prorsus adest periculum, quoties Satanas
angeli lucis speciem induit, et vitia similitudine virtu-

tis obteguntur; illud enim obtinet, ut nonnullorum devotulorum votis, parum discretorum, minus peritorum, maleque exercitatorum illudat.

Inter hos laqueos constitutis, quatenus aptiora media ad insistendum ad veras solidasque virtutes consequendas, asserri possunt, quam Christi Iesu paupertatis opprobriorumque studium? Ex quo sane crucis studio, non minus quam ex ipsa cruce, aufugiunt subdoli animarum inimici: eodem etiam ipsorum astus ac doli, perinde ac tenebrae oriente sole, evanescent. Imo vero, inter certissima dignoscendi inter diabolicas fraudes divinasque inspirationes signa, ut suo loco dicemus, illud est, utrum ad superbiam an ad humilitatem, utrum ad suimet amorem an ad despectum, utrum ad mundanum honorem ac laudem amplectendam, an ad ea fugienda inclinent: ille porro spiritus est ab illusionem tutior, qui potius ad paupertatem humilitatemque amplectendam, divitias vero mundanosque honores contemnendos inclinet. Quod si elapsorum saeculorum historias attente consideremus, nec non et hodiernorum temporum exempla, illud profecto deprehendemus, in plerisque eorum, qui in huiusmodi illusiones incidere, iudicii tenacitatem, minorem aliorum consiliis submissionem, amorem singularitatum praecessisse: quae omnia et occultam superbiam innuunt, et inevitabiles lapsus praesagiunt. Quemadmodum enim in naturae motibus, ita in rebus etiam spiritualibus, nihil, nisi ex alto loco, decedit, iuxta illud ¹: « Contritionem praecedit superbia; et ante ruinam exaltatur spiritus. »

1 Prov. xvi, 18.

CAPVT XIV

VIRTVTVM ALIAS ESSE SOLIDAS, ALIAS VERO NON: AC DE MEDIIS, QVIBVS EAE FIERI POSSINT SOLIDAE

Antequam huic tractationi finem imponamus, illud est animadvertendum, nonnullas esse virtutes, quae etsi verae sunt, non sunt tamen solidae: quare «Ratio- nes sciant, inquit B. Pater ¹, quae adhiberi possint... ad veras solidasque virtutes consequendas.» Et alibi ²: «Videtur itaque in universum curandum esse, ut omnes, qui se Societati addixerunt, in virtutum solidarum ac perfectarum... studium incumbant.» Ex quibus infertur, eas fortasse intellexisse B. Patrem solidas esse virtutes, quae perfectae sunt ac robustae, quasi virilitatem attigerint. Quemadmodum enim pueruli vera quidem hominis specie constant, virili autem robore, perfectione ac virtute adhuc carent; ita quaedam exstant virtutes, verae utique, at infirmae, pueriles, imperfectae, delicatulae, inter deliciolas cuiusdam devotionis ac solatii in sensum cadentis enutritae: quod si huiusmodi solatiola abeant, statim qualibet orta adversitate, animo concidunt. De his optime quidam: «Habet, inquit ³, Iesus nunc multos amatores regni sui coelestis, sed paucos baiulatores suae crucis: multos habet desideratores consolationis; sed paucos tribulationis; plures invenit socios mensae; sed paucos abstinentiae. Omnes cupiunt cum eo gaudere; pauci volunt pro eo aliquid sustinere. Multi Iesum sequuntur usque ad fra-

¹ Const. P. III, cap. 1, § 10.

² Const. P. X, § 2.

³ Contempt. mundi, Lib. II, cap. 11.

ctionem panis; sed pauci usque ad bibendum calicem passionis. Multi miracula eius venerantur; pauci ignominiam crucis sequuntur: multi Iesum diligunt quamdiu adversa non contingunt: multi illum laudant et benedicunt, quamdiu consolationes aliquas ab ipso percipiunt; si autem Iesus se absconderit, et modicum eos reliquerit, aut in querimoniam aut in deiectionem nimiam cadunt.» Hac tam multiplici ratione pius hic auctor ostendit quid debiles neque solidae virtutes sint; quae omnia id tandem significant, carere illas firmitate ac robore ad crucis pondus baiulandum. Hi sunt, qui quum verbum Dei audierint, cum gaudio utique suscipiunt; at divini timoris amorisque radices non habent, et ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt: virtutem scilicet sequuntur, quamdiu res prospere eveniunt, at orta tribulatione aut persecutione, illico scandalum patiuntur: in quo similes sunt semini supra petrosa cadenti, quod quia in profundam humum non incidit, calore a vicinis petris accepto statim utique germinat, at statim etiam calore solis adurit, et quoniam radices non habet, arescit. Ita prorsus nonnulli sunt, quorum virtutes protinus erumpunt, ac dum devotionis aestu foveantur, virescunt et luxuriant; ardore autem tribulationis extemplo marcescunt: hae videlicet verae sunt virtutes, aptae ad agendum, at non firmae solidaeque ad patiendum; neque vero tales efficientur donec ferant fructum suum in patientia.

Sequitur ex dictis, virtutes, ut viriles sint, solidae ac perfectae, in paupertatis humilitatisque proposito fundandas esse, seu quod idem est, animum postulare ita comparatum, ut ignominias, contumelias, bonorumque temporalium indigentiam optet tolerare: et haec est causa cur B. Pater totam virtutum exercitationem to-

tumque viae illuminativae progressum in compescendis sensuum cupiditatibus, inque Christi Domini cruce imitanda, strictiusque in dies amplectenda constituit; ideoque «li qui magis, inquit, affici [maiori affectu esse] volent [erga Christum Regem], et insignes se exhibere in omni servitio sui Regis aeterni ac Domini universalis, non solum offerent se totos ad laborem, sed etiam agendo contra suam propriam sensualitatem, et contra suum amorem carnalem et mundanum, oblationes facient maioris aestimationis et maioris momenti.» Et quoniam huiusmodi suimet ipsius mortificatio intelligenda est iuxta Christi imitationem ac sequelam, idcirco in eodem exercitio «De Regno Christi» universos homines evocat Dominus his verbis: «Proinde, qui voluerit venire mecum, debet mecum laborare, ut sequens me in poena [in laboribus] etiam sequatur me in gloria;» nimirum, «Qui voluerit mecum venire, debet contentus esse cibo, quo ego [utar], itemque potu et vestitu, etc.» Quibus omnibus, ad imitationem invitamur paupertatis, in qua verae solidaeque virtutes fundantur.

Alia praeterea ratione dici possunt non solidae sed infirmae imperfectaeque virtutes, quia scilicet vigore destituuntur ad beatitudinis finem, ob quem creatus est homo, obtinendum. Eiusmodi fuere virtutes, quibus praediti fuisse feruntur ethnicorum nonnulli, eaeque, quibus ornantur illi Christi sectatores, qui letali scelere inquinati sunt: quum enim fides illis defuerit, istis vero charitas, non adeo solidae veraeque, docente S. Thoma, sunt virtutes. Nam valde infirma dicenda virtus est, quae hominem recte non disponit nisi in una speciali materia, et erga unum finem particularem, neque eum disponere valet erga ultimi ac beati finis, ob quem creatus est, consequutionem; qui nempe

obtineri nequit sine vera fide, et sine charitate, quae nobis per Christum Iesum donatur. Quum enim illae sint veri nominis virtutes, quae humanam naturam sanant ac perficiunt, quam ei sanitatem adferant, quae salutem non adferunt aeternam? qui eam perficiant, quum ingenitum beatitudinis appetitum non expleant? Verae scilicet virtutes iustum ac bonum efficiunt possidentem. Iam vero, si iustus sit homo, ab regni coelestis aditu prohiberi nefas est, quod, teste Paulo ¹, est «Corona iustitiae:» item, si bonus virtute efficitur, bonos abs dubio proferet fructus; scriptum est enim ²: «Omnis arbor bona fructus bonos facit:» de fructu autem bono dicit Apostolus ³: «Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.» Quod si finis non sit aeterna vita: neque erit vera sanctificatio, neque verae virtutes, neque huius arboris fructus potest esse bonus: ac proinde excidetur, et in ignem mittetur. Neque enim posita est securis ad radices bonarum arborum, quae fructus bonos faciunt, sed illa dumtaxat, quae bonos non fecerit fructus, concidenda et in ignem mittenda est. Si ergo omnes, quibus vera fides et charitas desit, tandem in aeternum ignem damnantur; consequitur bonos eorum fructus non fuisse, neque veras virtutes: verae enim virtuti non minor respondet remuneratio, quam aeterna beatitudo: ut enim in Psalmo ⁴ habetur, «Dominus virtutum ipse est rex gloriae.» Ethnicorum quidem virtutibus, docente Augustino, temporales honores ac divitias Dominus mercedem rependebat: nam adeo imperfectae virtutes, quae Deum sibi ultimum finem non praestituebant, quam-

1 2 Tim. iv, 8.

2 Matth. vii, 17.

3 Rom. vi, 22.

4 Ps. xxiii, 10.

nam aliam, quaeso, mercedem merebantur, quam peritura bona? At vero fideles Christi sectatores, quibus supernae divitiae per fidem revelatae sunt, ad praestantiores virtutes consequendas animos erigere debent, quae eorumdem bonorum despectui innitantur, quae ethnici dignam suarum virtutum mercedem arbitrabantur.

Ex tota igitur praecedenti argumentatione illud eruamus, primum eius gressum, cui solidis verisque virtutibus consequendis incumbendum est, futurum esse divitiarum honorumque contemptum, amorem opprobriorum ac paupertatis, verbo, Christi Domini imitationem. Quamvis autem veras solidasque virtutes a simulatis atque apparentibus secernere, plena difficultatis res sit; vel unum hocce propositum, (quo quis supra huius vitae prospera et adversa se erigit), et mentem illustrat ad vitia dignoscenda, quantumvis specie se contegant virtutis; et voluntatem corroborat ne ad alienos ac praeposteros fines se trahi sinat; et cacodaemonem propulsat, qui prosperorum pollicitatione vulgo nos deludit, atque adversorum experientia conturbat ac divexat. Quod vero hac in re potissimum est, animus in spernendis perituris bonis exercitatus, erigitur ad spiritualia atque aeterna exoptanda, finique ultimo adhaeret per fidem et charitatem, quae omnium virtutum est spiritus ac vita, et sine qua aeternae beatitudinis praemium non promeretur. Quamobrem quicumque in via progredi, tutoque atque utiliter incedere cupiat, omnem conatum viresque omnes conferat in diligendam et amplectendam crucem, in Christi paupertatem atque opprobria imitanda, primo quidem cum affectu; deinde vero, quoties id maius Dei obsequium ac laus postulaverit, etiam cum effectum, ut sequentibus capitibus explicabitur.

CAPVT XV

DE TERTIO VIAE ILLYMINATIVAE GRADV SEV DE PAUPERTATE
AC HUMILITATE CVM EFFECTV

Vidimus in superioribus capitibus quantopere iuvet ad veras solidasque virtutes exercendas, regiam sanctae crucis viam inire, amorem, inquam, paupertatis, et divitiarum mundanorumque honorum contemptum, Christique opprobriorum amorem. At quoniam raro sincerus est huiusmodi amor, nisi in actum prosiliat; reliquum est, ut ad tertium ascendamus gradum, qui in paupertate ac humilitate exercenda consistit.

Et primo quidem, quod ad sanctam paupertatem spectat, ad quatuor potissimum capita revocari possunt casus, in quibus eam reapse experiri enitendum nobis est, quin nobis blandiamur, rati eam affectu iam possidere. Primus est, quando iuxta Christi consilium, ille cui licet divitias in mundo possidere, non modo omni earum acquirendarum spei renuntiat, sed quae habet, vendit, et dat pauperibus, nudum ut Christum nudus sequatur. Proprium id est eorum, qui ad statum vocantur evangelicae perfectionis, in vita ac statu religioso, in quo quia perpetuo perseverare apud se cuique statuendum est, bonis omnibus, quibus ad mundum iterum amplectendum allici posset, renuntiare debet; atque ita pauper fieri opus est, ut omnis intercidatur spes vitam denuo in saeculo transigendi. Quemadmodum enim dux ille, ut fertur, postquam in terram desiliit ad hostes expugnandos, ut omnem evadendi spem militibus auferret, et hanc eis mentem ingereret, vincendum sibi aut moriendum esse, naves igni combussit: ita placuit Christo, ut qui se essent sequuturi, prius

omnia quae possiderent, venderent et pauperibus dispertirentur; ita ut nulla recuperandorum bonorum spes eis superesset: quod si quis efficere detrectet, simulat sane mundum se relinquere, atque evangelica consilia adimplere; at revera neque mundum relinquit, neque adimplet consilia, nihilque aliud agit teste S. Diadocho ¹, quam «Per simulationem obediendi mandatis Dei, monitum salutare non audire.»

Illud vero negari non potest, adeo B. Patrem Societati nomen daturus ad id obstrinxisse, ut non possis non mirari. Neque abs re erit, eius ipsa verba asserre, ut pateat quem sanctae paupertatis spiritum a Domino acceperit «Proponatur, ait ², illis (qui in Societatem admitti postulent), quod haec mens fuerit eorum, qui primi in hanc Societatem convenerunt, ut in eam ii admitterentur, qui saeculo renuntiassent, et Dei servitio se omnino mancipare sive in hac, sive in alia Religione statuissent.» Qua quidem disiunctiva loquutione ideo usus est, quia quum in ipso eorum ingressu bona distribuere iubeat, si cui tyrocinii tempore manere in Societate minime placuerit, non idcirco offensum se arbitrari possit, quod facultates pauperibus distribuere iussus fuerit; quia omnino statuerat divino se per reliquam vitam mancipare servitio sive in hac, sive in alia Religione. «Quocirca, subiungit, quicumque Societatem ingredi volent, antequam in domo aliqua vel collegio eius vivere sub obedientia incipiant, debent omnia bona temporalia, quae habuerint, distribuere, et renuntiare, ac disponere de iis, quae ipsis obvenire possent. Eaque distributio primum in res debitas et obligatorias, si quae fuerint, (et tunc, quam citissime

¹ S. Diadoch. cap. 65 et 66.

² Exam. cap. iv, § 1.

fieri potest, providere oportebit): si vero tales nullae fuerint, in pia et sancta opera fiet, iuxta illud: «Dispersit, dedit pauperibus;» et illud Christi: «Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quae habes, et da pauperibus, et sequere me;» dispensando tamen haec bona iuxta propriam devotionem, et a se omnem fiduciam submovendo eadem ullo tempore recuperandi.» Haec et alia non minus sancta, quam stricta, praescripsit B. Pater de paupertate. Porro quibus aliis legibus poterat actualis paupertas impensius commendari, nobisque significari quanti sit momenti ut pauperes actu efficiamur, et possessa renuntiemus ad perfectam vitam assequendam? Primus ergo paupertatis casus is est, non sufficere spiritualem, sed actualem atque effectivam, ut ita loquar, paupertatem esse necessariam, quando ad perfectum religiosae vitae statum a Deo vocati simus. Et quoniam huic statui deligendo difficultas temporalium bonorum abdicandorum magno esse solet impedimento, ideo in eo totus est B. Pater, ut qui se exercet, indifferens et quantum in se est, paratus sit ad actualem paupertatem amplectendam, ne divitiarum amor, aut labor earum relinquendarum, mentem ad divinam inspirationem cognoscendam obscurent, aut voluntatem ad eam exsequendam debilitent.

Secundus actualis paupertatis casus est, quando eam Deus alicui praeter, aut etiam, ut saepe usuvenit, contra eius voluntatem et electionem, permittit; sive quia quae desiderat, adipisci nequit, sive quia adeptus amittit, sive quia adverso aliquo casu pessumdatur res familiaris aut vi ea spoliatur, ut beato lobo contigit; veniunt Sabaei et Chaldaei et auferunt boves et camelos, aut descendit ignis de coelo, qui oves et pastores absumit: et quacumque tandem ex causa id fiat, in rerum necessariarum inopiam aut indigentiam, maiorem

vel minorem, iuxta divinae Providentiae placitum, devenitur. Quo in casu ipsa inevitabilis necessitas divinam ostendit voluntatem, tuncque tempus adest nos ad eam conformandi, et divitiarum despiciendarum, quibus consequendis impares sumus: ex necessitate videlicet occasio exercendae virtutis capienda est, amplectendaque paupertas quando ipsa nos amplexatur, et vis denique, quae nos temporalibus exspoliatur bonis, in aeternorum honorum spem et gaudium convertenda, iuxta Apostolum dicentem ¹: «Rapinam honorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam,» qua scilicet a latronibus exspoliari non potestis.

Tertius est casus, quando retineri obtinerive divitiae sine divina offensione, gravi vel levi, nequeunt. Si enim ad vitandam eiusmodi culpam, pauperiem tolerari opus sit, paupertas prae culpae admissione eligenda est. Quod si universi terrarum orbis imperium capessendum pateret, si universa diabolus polliceretur, hac tamen lege, ut genu flexo eum peccando quis adoraret; ita animo comparatus esse oportet, ut cum Domino respondeat: Vade retro, satana, cum omnibus eorum promissionibus, quae quidem tua non sunt: unus Deus adorandus, ei soli serviendum. Ex quibus patet, quam pauci eorum, qui divitias possident, animum ab eis expeditum servant, quum tam multi sint, qui ad eas aut augendas aut conservandas, non leviam modo, verum letalia etiam admittunt peccata: quapropter verissime Dominus ²: «Facilius est, inquit, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum coelorum.» Nam aequum est difficile divitem suas

1 Hebr. x, 34.

2 Matth. xix, 24.

divitias abiicere, (quem eis onustum non suscipit arcta regni via, et angusta coeli ianua), ac ad eam corporis gracilitatem camelum devenire, ut per acus foramen transeat.

Huiusmodi paupertatis gradum illi nacti sunt, qui ne peccatum admittant, adeo liberaliter suas facultates abiiciunt, ea se fortitudine eis exspoliari ferunt, ut martyres imitentur, qui sanguinem et vitam crudeliter excarnificati profuderunt, ne fidem negando Dominum offenderent. Horum quamplurimi fuerunt olim in Anglia et Scotia, inque aliis provinciis haeretica lue infectis, qui videlicet domos et agros, et quidquid in eis possidebant, deserere non dubitabant; qui per exterarum nationum peregrinabantur, illud sibi satis fore ducentes, si eo loci fidem secum afferrent, ubi sine periculo eam conservare possent. Neque desunt inter catholicos homines honestae foeminae complures, quae pro servanda honestate gravissimas necessitates perpetiuntur; neque viri non pauci, qui adeo recte, adeo sancte et opibus comparandis et muniis obeundis dant operam, ut, peccatum ne admittant, ingentia lucra, quae ultro sibi occurrunt, aspernentur: qui utinam tot essent, ut dolorem temperarent, ob tam multos, qui et corporum et animarum turpem mercaturam faciunt, imo et ipsius etiam rei publicae, facile obruti necessitate, aut turpi cupiditate misere abrepti.

Hic est primus ex tribus humilitatis gradibus, quos B. Pater docuit: in eoque consistit, quod paupertati actu ac reapse tolerandae se subdat ad letale peccatum devitandum. «Primus, ait, modus humilitatis est necessarius ad salutem aeternam, scilicet, quod ita me demittam et ita me humiliem, quantum possim, ut in omnibus obediam legi Dei Domini nostri, adeo ut, etiamsi me constituerent dominum omnium rerum crea-

tarum in hoc mundo, vel pro [conservanda] propria vita temporalis, non veniam [non inducar] in deliberationem transgrediendi mandatum aliquod, sive divinum sive humanum, quod me obliget sub peccato mortali.» Quod autem heic de mortali peccato dicit, ad eos loquitur, qui in primo hoc humilitatis gradu, incipientium proprio, versantur: quod enim ad proficientes attinget, idem de veniali peccato sentiendum est, ut ipse B. Pater agens de secundo gradu dicit: «Vt pro omnibus rebus creatis, neque eo quod mihi vitam auferrent, in deliberationem veniam committendi aliquod veniale peccatum.» Quamobrem ad id vitandum tum actualis paupertas, tum aliorum temporalium bonorum iactura acceptandae sunt.

Quartus denique actualis paupertatis casus pertinet non iam ad devitanda peccata, sed ad virtutes ac merita adaugenda, et ad alacrius in via perfectionis procedendum in quocumque tandem vitae statu quis constitutus fuerit: idque dupliciter evenire potest. Primo quidem, incommoda, quae occurrant, patienter tolerando. Deinde vero, ea, quando non occurrant, alacriter quaerendo. Quae obveniunt incommoda, multa sunt; quae quidem quum neque praeveniri neque devitari possint, necessario sunt toleranda. Quis enim exstet hominum, non dicam religiosorum in monasteriis, aut saecularium suis in domibus, (quorum multi opibus familiarique re nequaquam abundant), sed quisnam sit princeps tam potens tamque mundanis bonis locuples, qui famulorum ministrorumve aut oblivione, aut incuria, aut ignorantia, aut malitia, aut quavis alia de causa multa vel invitatus tolerare non teneatur in vestitu, in victu, in domestico supellectili, in lectulo aut in mensa? In quibus omnibus adiunctis ponenda ob oculos sunt similia, et multo graviora, incommoda,

quae quotidie patiuntur egeni; et erubescendum, quod patientia et conformitate ab eis superetur quis, nam leviora tolerare nescit. Negari enim nequit, nonnullos existere pecuniosos homines, magis in dies libidini morem gerentes et arrogantiores, quibus si vel minima res desit, aegre ferant, neque adducantur umquam, ut cum paupertate pacem ineant. Atqui pace qui frui cupiat, quoties ei quidquam desit, consideret oportet, in eo quod deest, egenum se esse, et tunc paupertatem sibi esse diligendam atque amplectendam: estque omni personarum generi utilissima exercitatio, si in huiusmodi adiunctis sui compotes esse nitantur, si hac vel illa re carere assuescant, si quid incuriae ab aliis patiantur, dissimulent ipsi, sine ira, sine impatientia, sine querela, sine animi turbatione, pacifica domo et familia, addiscendo ex iis, quae in praesentiarum desint, quo pacto egenorum miserendum sit, et ex superfluis, quae saepius aderunt, illorum necessitatibus subveniendum.

Ad hanc animi aequabilitatem ac tolerantiam in occasionibus, quae obveniant, summopere conferet, si prius quam incidant, ultro quis se exerceat, in aliquibus paupertatis effectibus, incommodis, inquam, quibus egeni obruuntur, experiendis. Quod quidem sine ostentatione et cum utilitate perficietur, primo quidem, si domum et familiam vir saecularis, religiosus vero cellam, universaque eius suppellectilia reformet, superflua quaeque et curiosa, quantum cuiusque status patiatur, auferendo. Deinde vero, tollendo nonnumquam aliquid, quod necessarium videatur, in victu, in iis quae ad commoditatem pertinent ac personae ornatum; et in omnibus potius carere, quam abundare curet. Quare B. Pater: «Diligant, inquit¹, omnes pauperta-

tem, ut matrem, et iuxta mensuram sanctae discretionis suis temporibus eius effectus aliquos experiantur.» Paupertatis enim effectus experiri, est seipsum tentare an liberum habeat affectum; est praeterea sese exercendo comparare ad similia incommoda toleranda, si quando non quaesita obveniant; est denique, id quod praecipuum est, Christo Domino similiorem se efficere, qui quum dives esset, propter nos egenus factus est, ut nos ditaret, non certe iis, quas reliquit, divitiis, sed ea, quam amplexus est, paupertate, teste Apostolo ¹. Ergo maximae divitiae Christi paupertas. Ditissimus enim est is, cui omnia supersunt, ille qui hanc paupertatem amplectitur, in qua nempe B. Pater tertium et perfectissimum humilitatis gradum constituit. «Tertia, inquit, est humilitas perfectissima, scilicet, quando includendo primam et secundam, ubi aequalis fuerit laus et gloria divinae Maiestatis, ad imitandum [magis] Christum Dominum nostrum, utque ei magis actu similis fiam, volo et eligo magis paupertatem cum Christo paupere, quam divitias.»

CAPVT XVI

ACTVALEM NON MODO PAUPERTATEM, SED HUMILITATEM
ETIAM, OPPROBRIA ET IGNOMINIAS REAPSE EXPERIENDO,
ESSE NECESSARIAM

Diligenter animadvertendum est, in tertio hocce viae illuminativae gradu, ut verae sint ac solidae virtutes, quibus consequendis damus operam; non ad actualem modo paupertatem tolerandam nos esse comparandos, verum ad actualem etiam humilitatem, seu ad eam hu-

¹ 2 Cor. viii, 9.

miliationem, cui adiuncta sit opprobriorum, ignominiarum, falsorum testimoniorum, contumeliarum experientia: ac reapse stulti atque inutiles existimari debemus, ut graviter asseruit ille ¹, qui de religiosa vita agens: «Oportet te, inquit, stultum fieri propter Christum, si vis religiosam ducere vitam.» Quoniam vero humanus animus natura sua est honoris appetens, qui perituram hanc gloriam, quae ab hominibus datur et accipitur, aspernatur, significat odoratum se iam fuisse, ac veram coepisse gloriam degustare, eam, inquam, qua aeternus Pater eos, qui Filii opprobria amplectuntur, honorat. Dixi vero, esse id diligenter animadvertendum, quia ita praescribit B. Pater ², his verbis: «Diligenter animadvertant oportet, (magni faciendo, summique momenti id esse ducendo in conspectu Creatoris ac Domini nostri), quantopere iuvet ac conferat ad vitae spiritualis profectum, omnino, et non ex parte, abhorre ab omnibus, quae mundus amat et amplectitur,» et reliqua omnia, quae sequuntur de contemnenda fama, honore, magnique nominis existimatione. En arduum in hac via conatum, in quo plerique animo despondent: en locum, in quo Christi crux adeo sit gravis, ut multi in terram concidant: en occasionem, in qua ob crucis ignominiam quamplurimi acriter anguntur. Ideoque diligenter haec res animadvertenda, magni facienda summique momenti ducenda est in conspectu Creatoris ac Domini nostri; idque multas ob causas: primo quidem ob difficultatem, quam in hac re experimur nosmetipsos vincendi; deinde vero, ob magnum, quod inde percipimus, adiumentum ad vitam spiritualem; tertio denique, ad vitandum errorem, in quem

1 De Contempt. mundi, Lib. I, cap. 17.

2 Exam. Cap. iv, § 44.

non pauci, ambitione obcaecati, labuntur, divinam se gloriam magis quaerere arbitantes, dum propriam quaerunt, quam quum debita animi demissione ignominiam tolerant; unde praetextu divinae gloriae promovendae, proprium honorem quaerunt.

Iam vero ad hanc rem plenius intelligendam, huiusque erroris radices detegendas, animadvertendum est, idipsum docere B. Patrem de humilitate contra honores, quod de paupertate contra divitias docuerat: nimirum, universos christianos vocari in Evangelio ad cordis humilitatem, in eo consistentem, quod animum geramus a mundani honoris amore immunem, et potius ad Christi opprobria affectum; quae quidem affectu semper, effectu autem quoties maius id Dei obsequium postulaverit, amplectenda sunt. Iisdemque id in locis tradit, in quibus de paupertate loquutus est. Et primo quidem, in exercitio de «Regno Christi:» «Ego, inquit, volo et desidero, et mea [haec] est determinatio deliberata, dummodo sit maius servitium tuum, et [maior] laus tua, imitari te in ferendis omnibus iniuriis, et omni vituperio.» Deinde vero in exercitio «De duobus vexillis,» in concione, quam ad suos Christus habet: «Vt omnes velint [studeant] adiuvere, adducendo illos primum ad summam paupertatem spiritualem, et, si suae divinae Maiestati placuerit, et [ad hoc] eos eligere voluerit, non minus [s. etiam] ad paupertatem actua-lem; secundo, ad desiderium opprobriorum et contemptuum.» Praeterea in eiusdem exercitii colloquio ad beatam Deiparam: «Vt ego recipiar, inquit, sub eius vexillum: et primum, in summa paupertate spirituali... Secundo in tolerandis opprobriis et iniuriis ad magis in illis eum imitandum; dummodo possim eas tolerare absque ullius peccato, et [absque] disgustu suae divinae Maiestatis.» Idipsum legitur in triplici humilitatis

gradu, unde illud desumptum est, quod in quarto capite Examinis habetur: «Si sine offensione ulla divinae Maiestatis, et absque proximi peccato foret, vellent contumelias, falsa testimonia et iniurias pati.»

Ex quibus omnibus duo eruuntur. Prius est, nonnulla esse tempora, in quibus par aut maior Dei gloria erit honorem ac boni nominis existimationem sustentare, aut ea privari. Posterius est, animum adeo ad ignominias et opprobria inclinatum affectumque esse oportere, ex studio Christi Domini imitandi, qui prius ea pro nobis toleravit, ut ubi maius non cerneretur Dei obsequium (quantumvis esset par), una Christi imitandi causa ad eius vituperia atque opprobria amplectenda adducamur, ut aperte docemur in tertio humilitatis modo, eique subiecta notula: «Pro eo, inquit, qui desiderat hanc tertiam humilitatem obtinere, multum [ad hoc] prodest, facere tria colloquia de Binariis [Classibus] iam dicta [v. dictis], petendo ut Dominus noster velit illum eligere ad hanc tertiam, maiorem et meliorem humilitatem, quo magis eum imitetur, ac [melius ei] serviat, si [v. dummodo] aequale aut maius fuerit servitium, et [aequalis aut maior] laus divinae suae Maiestatis.»

At vero quoniam in hoc eliciendo iudicio saepenumero propriae excellentiae amor nos obcaecat, totus autem huius difficultatis cardo in eo stat, ut dignoscamus quandonam ignominiarum opprobriorumque toleratio aut fuga cedat nec ne in par aut maius Dei obsequium: nonnulla in sequentibus capitibus data opera explanabimus, quae nonnihil poterunt luminis afferre.

CAPVT XVII

HONOREM, QVI A MVNDO TRIBVITVR, CONTEMNENDVM ESSE,
EVMQVE VNVM IN PRETIO HABENDVM, QVI A DEO VENIT

Animadvertendum in primis est, nihil aliud esse honorem, quam alienam nostri notitiam atque aestimationem; ex qua externa oritur observantia ac reverentia, bonique alii effectus, qui ab hominibus et appetuntur et magni fiunt. Honorem porro vel a Deo accipere, vel ab hominibus optare, possumus, prout ab hominibus vel a Deo probari aestimarique cupimus. Huiusmodi discrimen Christus significavit, quando Pharisaeorum incredulitatem exprobrans ¹, «Quomodo, inquit, vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis; et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis?» Gloria videlicet, quae a Deo accipitur, solida semper est ac vera; quae autem ab hominibus, plerumque inanis est. Quapropter eam, quae a Deo est, semper appetere licet. ipsamque Christus tamquam mercedem proponit. dicens ²: «Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus;» et alibi ³: «Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei.» Pharisaeos autem arguebat, quod eam gloriam non quaerent, quae est a solo Deo, ut nuper dicebamus. Quae autem gloria a solis est hominibus, eam quaerere licet numquam, quia inanis est; quam scilicet qui quaerunt, inanis gloriae cupidi dicuntur. Dixi autem «quae a solis est ho-

¹ Ioan. v, 44. . .

² Ibid. xii, 26.

³ Luc. xii, 8.

minibus»: quae enim ob Dei obsequium et laudem quaeritur et accipitur, quum inanis non sit, quaeri utique licet. Quandonam vero ob Dei gloriam quaeri liceat ac debeat honor, qui ab hominibus tribuitur, quandonam autem vitari calcarique ob eandem Dei gloriam, id est nobis nunc inquirendum, suoque id loco pertractabimus, postquam ostenderimus quibusnam notis honor a Deo, et honor ab hominibus tributus, secernantur, ut utrumque disgnoscere, et alterum magni ducere, alterum vitare valeamus.

Primo igitur, a Deo tributus honor, quoniam veritati innititur, solidus ac verus est. Cuius ratio est, quia in iudicio de cuiusque meritis ferendo, neque ex ignorantia falli, neque ex passione a cognita veritate deflectere potest Deus; imo vero cuiusque dignitatem fideliter aestimat, pro merito iudicat, respondentemque tribuit honorem atque aestimationem. Praeterea, eo maior est honor, quo ille qui honorat est excellentior: quemadmodum enim nihili penditur honor a vili abiectoque homine tributus, ita maximi ducitur si a principibus regibusque exhibeatur. Iam vero, quid sunt principes ac reges universi, si cum Deo conferantur? «Ecce ¹gentes quasi stilla situlae, et quasi momentum staterae reputatae sunt: ecce insulae quasi pulvis exiguus... Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatae sunt ei.» Si ergo quasi nihilum sunt universae gentes coram Deo, quasi nihilum est honor ab universo mundo tributus, si cum honore a Deo tributo conferatur. His accedit constantia, qua Deus iustos homines honore afficit, nullis obnoxia humanis mutationibus ac vicissitudinibus: ex parte vero hominum fidelitas illa, qua omnem Deo, cui soli omnis

honor et gloria debetur, retribuunt honorem. Quae una est ex notis, quibus honor a Deo acceptus, semper insignitur; ut nimirum fideliter ei reddantur, tamquam omnium auctori, quae in nobis alicuius honoris sint digna. Coram Deo enim nihil praeter virtutem honoris dignum reperitur: qui autem vera sit virtus, quae sui auctorem neutiquam agnoscat, sibi que honorem non suum usurpet? Et haec est causa cur licitum est ac laude dignum honorem appetere, qui a Deo tribuitur: id enim nihil tandem est aliud, quam optare ut Deus ipse honoretur, et coronam in capite gestare, ut eam ante thronum Dei mittas, seniores illos imitatus ¹, qui procidebant ante sedentem in throno, ut gloria et honore prosequerentur. «Qui gloriatur, ait Apostolus ², in Domino gloriatur: non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.» Quid est enim in Domino gloriari, nisi gloriari in veritate, nisi de eo gloriari, quod apud Deum dignum est gloriae, nisi gloriari in donis a Deo acceptis, agnoscendo a Deo ea esse, honoremque ei, quasi auctori eorum fontique retribuere? En gloriam undequaque solidam ac veram.

E contrario autem, honor, qui ab hominibus accipitur, inanis et falsus est, utpote ab hominibus procedens, qui ex ignorantia in iudicando saepe falluntur, et passione excaecantur; quorum statera plus est dolosa quam statera Chanaan ³; qui dicunt ⁴ «malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.» Et quoniam in iudicando non veritate ducun-

¹ Apoc. iv, 10.

² 2 Cor. x, 17, 18.

³ Oseae, xii, 7.

⁴ Is. v, 20.

tur, idcirco mutabiles sunt et inconstantes; et quem nunc ad sidera extollunt, postmodum pedibus conculcant. Cuius quidem agendi rationis tot exstant exempla, ut mirum sit ni satis id fuerit ad omnem honori mundano fidem derogandam. Age vero, etiamsi hoc vitio minime laboraret, illud est potissimum, quod tam arctis limitibus, quam sunt humanae opiniones, circumscribatur. Si enim contemnitur honor in ignobili pago acceptus, cum eo collatus, qui in urbe regni principe tribuitur; quidnam est, quaeso, universus hic terrarum orbis, nisi punctum, imo minus etiam, quam punctum, si cum Deo eiusque coelesti curia conferatur? Vt enim ait S. Chrysostomus ¹: Πόσους γὰρ βούλει σοῦ τοὺς ἐπαινέτας; ἑκατὸν, ἢ δις τοσοῦτους, καὶ τρεῖς ἢ τετράκις, μᾶλλον δὲ, εἰ βούλει, τίθον δεκάκις τοσοῦτους, καὶ εἰκοσάκις, καὶ ἔστωσαν δισχίλιοι καὶ τετρακισχίλιοι, εἰ δὲ βούλει, καὶ μυρίοι οἱ κροτοῦντες. Ἄλλ' οὐδὲν οὗτοι κολοιῶν ἄνωθεν κραζόντων διαφέρουσι. Μᾶλλον δὲ, ἂν ἐννοήσης τὸ τῶν ἀγγέλων θέατρον, καὶ σκωλήκων οὗτοι φαίνονται εὐτελέστεροι. «Quot vis laudatores habere? An centum, an bis plures, an ter aut quater; imo si velis, decies aut undecies, aut vigesies, sintque bis aut quater mille; imo si placet, decies mille tibi plaudant. At illi nihil a graculis superne clamitantibus differunt. Imo vero si cogitaveris angelorum theatrum, hi vermibus viliores videbuntur.» Si ergo honor ab universis hominibus exhibitus, cum eo collatus, qui a Deo eiusque curia accipitur, tam brevis est tamque arctis limitibus circumscriptus, quid dicendum de honore illo quem a paucissimis hominibus te circumstantibus accipias, quum iis ignotus sis, qui ante actis et futuris aetatibus vixerint, ac reliquis omnibus alias terrarum plagas in-

1 Hom. XVII ad Rom. Cap. v.

colentibus? Et tamen eo devenimus caecitatis, ut ad faciendum bonum et malum vitandum acrius percellamur humano honore, quam Dei angelorumque conspectu, et eo honore, quem ab eis universaque curia coelesti accipere possemus. Quae quidem impudentia adeo est atrox, ut, iuxta Chrysostomum, digni simus, in quos Deus coelestes ignes fulminet, qui humano testimonio probari inhiemus, quasi una Dei probatio nostris actibus honorandis laudandisque impar esset. Et haec est causa cur quaedam virtutis opera dedignemur, atque ad ea exsequenda pigritemur, quorum unus testis est Deus; alia vero difficiliora, ab hominibus spectanda et laudibus extollenda, perficimus.

Alia exinde intelligitur mundani huius honoris nota, quae eius inanitatem vanitatemque prodit: non enim ei, quod quisque reapse est, sed quod quisque specie tenus apparet, innititur: neque enim esse, sed videri docti, prudentes, perfectionis cupidi, sancti, exoptamus: quod si tales esse ex operibus non obtinemus, dolo malo falsisque laudationibus tales haberi studemus; aut saltem si quidem id non obtineamus, cultum illum ac sedem expetimus, quae ei tribueretur, qui talis aut revera esset, aut specie tenus appareret, aut ab aliis existimaretur. Quae quidem omnia, quippe quae falsitati innituntur, vanissima sunt, omnique robore destituta. Inde insanae officiorum munerumque ambitiones, quae neque promeremur, neque, si nacti simus, iis sustentandis administrandisque pares deprehendimur. Ex eadem ipsa radice immoderatae oriuntur arrogantioresque nostrimet laudes, ad explendam ambitionem elaboratae, a veritatis autem regula desciscentes. Statuam enim, quam ad sui adorationem fabricavit Nabuchodonosor ¹,

¹ Dan. iii, 1.

quemadmodum sexaginta cubitos altam fecit, centum, imo et plures cubitos altam facere pro lubitu potuit: eaque de causa «Non; inquit Paulus ¹, audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant:» Quis enim cum iis, qui suae magnitudinis nullam aliam mensuram agnoscunt, quam propriam voluntatem ac linguam, audeat se conferre? Quemadmodum enim corpus vivens, quod natura sua augetur, quosdam habet definitos terminos, quos transilire nequit; si vero ex virgultorum fascibus pannisque obsoletis inanimam formam confingas, externa hominis specie ornatam, quantum libeat ingentem efficere poteris: ita pariter illi, qui sui aestimationem ac laudes ex veritate dimetiuntur, veritatis limites numquam excedunt; qui vero externam dumtaxat speciem quaerunt, mendaciis supplent, quod veritati deest; et quoniam in se magni non sunt, sufficere sibi videntur, si magni in aliorum opinione sint. «Ipsi, ait Apostolus loco citato, in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes nosmetipsos nobis:» qua profecto mensura, maiores, quam reapse sumus, esse non possumus; ideoque «Nos autem subiungit, non in immensum gloriabimur; sed secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus,» id est, iuxta earum virtutum ac meritorum mensuram, quae nobis Deus donavit.

En quam inanem gloriam sibi homines avidissime expetunt atque exquirunt; ad eamque comparandam, opes, vitam, ipsamque aeternam animae salutem in periculum coniiciunt. Adeo nos ambitio, propriae existimationis fumo, obcaecat! Quemadmodum autem germani honoris illud est proprium, ut tota gloria Deo, gratiae ac veritatis auctori, rependatur; ita inanis hu-

ius honoris valde est proprium, eam sibi, licet immeritam indebitamque, imo fraude ac dolo surreptam, usurpare. Quin et quoddam id genus est idololatriae, in qua debita Deo gloria denegata, omni ope contendit homo sui imaginem, idolumque quam maximum ac speciocissimum possit, effingere, quod in aliorum phantasia erigat, ut illud revereantur adorentque. Et certe altarium et sacrarum imaginum in veris templis munditiem multo segnius curamus, quam huius idoli ornatum ac splendorem in aliorum animis accuratissime erecti. Minimi videlicet facimus defectum virtutum, aliorumque sive naturae sive gratiae charismatum; maximi vero ducimus alienam de nobis opinionem existimationemque: hanc sustentare totis viribus nitimur; virtutes autem adquirere atque conservare, penitus negligimus.

Neque ea ex propriae excellentiae solum amore, (licet appetitus iste sit in homine potentissimus), verum ex proprii etiam commodi amore oriuntur: in hac enim, qua de nunc agimus, idololatria, adorationi ac reverentiae plures etiam oblationes ac munera accedunt. Omitto quae per sui existimationem saeculares viri contendunt et consequuntur. Quis autem ambigat, vel in ipsa Societate intra domesticos parietes, sociari honorem cum excelsiori sede ac munere, aliisque privilegiis atque immunitatibus non parvi certe momenti ad humanam vitam commode transigendam? Quod quidem adeo verum est, ut si hac oblatione privetur idolum, offendatur. Inde querimoniae, inde dolor ille, quod honor nobis subtrahatur, quotiescumque voluptatis commodique aliquid detrahatur: quod si in ea, quam cupimus sede, minime constituimur; si munus nobis non commendetur, quod optamus; si quae postulamus, denegentur: illico ignominia affectos, notaque inustos con-

querimur; eaque utimur quaerela, ut voti compotes efficiamur. Haec rectam impediunt gubernationem; haec res ipsas confundunt, ex proprio saepius loco in alienum transferendo, ne forte honor queratur et inclamet: qui videlicet quum se metui et coli videat, postulat non ea modo, quae non meretur, sed contraria etiam eorum, quae reapse meretur. Quum enim poenae dignos defectus admiserimus, non solum dissimulari eos et contegi volumus, sed ulterius etiam progredientes, honorari et commodis uti cupimus, ne forte aliis innotescat, illa nobis ex nostris demeritis denegari. Ita sane societatem ineunt, mutuoque se adiuvant, amor honoris et proprius suimet amor. Quemadmodum enim ne honor detrimentum patiatur, saepissime proprius amor suis commodis cedit; sic etiam honor amoris proprii suscipit defensionem, eiusque causam tamquam propriam recipit ac tuetur, existimatque honori esse contrarium, quidquid voluptati commoditatieque adversatur: nostrosque excessus crimine liberare non dubitamus, iura allegando, quae ad tuendum honorem adesse nobis arbitramur, illis Spiritus Sancti ¹ verbis muniti: «Melius est nomen bonum, quam divitiae multae,» et illis ²: «Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni»: aliisque horum similibus dictis, perperam intellectis, et pessime exsequutioni mandatis. Quibus scilicet instructi, licere nobis arbitramur universae evangelicae doctrinae, praeclarissimisque Christi Domini eiusque Sanctorum in hac re exemplis, bellum indicare.

1 Prov. XXII, 1.

2 Eccli. XLI, 15.

CAPVT XVIII

HVMILES CONTEMNI SE AMARE, ET NESCI RI, ET AB ALIIS HO-
MINIBVS NON AESTIMARI

His, de quibus hactenus loquuti sumus, aguntur curis ambitiosi ac superbi homines: qui vero mentis oculos apertos habent, divinaque luce illustratos, imo pectore cum Iob lamentantur, et «Quare, aiunt ¹, misero data est lux?» «Lux enim miseris datur, iuxta S. Gregorium ², quando hi, qui sublimia contemplantes, esse se in hac peregrinatione miseros agnoscunt, claritatem transitoriae prosperitatis accipiunt. » Illi enim, quum miseros se agnoscant, quod a patria peregrinentur, qui, quaeso, terrenae prosperitatis onera tolerant? qui honoris pondus ferre compellantur, quum valde desleant, quia tarde ad patriam redeunt? Ideo dicitur: «Quare misero data est lux?» Haec est illius diei lux, quem se non desideravisse fatetur Hieremias ³, et idcirco ausum fuisse veritatem praedicare: «Ego, inquit, non sum turbatus te pastorem sequens, et diem hominis non desideravi: tu scis:» quasi dicat; humanas laudes, plausus, honores non expetivi, ideoque veritatem, etiamsi eis displiceret, praedicavi, et «Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.» Idipsum apertius significat Apostolus ⁴: «Sicut probati sumus, ait, a Deo ut crederetur nobis Evangelium, ita loquimur: non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui

1 Iob, III, 20.

2 Moral. Lib. V, cap. II.

3 Hierem. XVII, 16.

4 1 Thessal. II, 4, 6.

probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiae; Deus testis est: nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis neque ab aliis.» Quam enim ob causam ab hominibus gloriam et laudem quaereret, qui alibi ¹ dicit: «Mibi autem pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die?» id est, nihil duco humanos plausus, laudes, honores; quae quidem, quum ab hominibus tribuantur, apud homines utique splendent; ideoque vocat hic Apostolus, sicut superius vocaverat Hieremias, «humanum diem,» «diem hominis;» neque vero «diem Domini» appellari possunt: homines enim hac in re sunt erga Deum veluti antipodes; quod enim humanis oculis lux est diei, divinis est noctis tenebrae. Vnde illud efficitur, marcescere virtutes atque evanescere, quando humanus iste sol ac splendor eis affulget; ideoque tenebris coram Deo obducuntur, neque apud eum ullius sunt meriti. En causam cur virtutes ab humanis conspectibus abducere semper sancti viri studuerint; haud aliter quam, aestuante coelo, in frigidis umbrosisque cavernis delitescimus. Hac enim agendi ratione id quaerunt viri sancti, ut non modo virtutes abscondant, sed ut etiam securius opprobria tolerant et contumelias, et non humiles, sed abiecti, non sancti sed stulti existimentur; gaudentque de thesauro in pectore tutius custodito; quo certe, humano die illucescente, exspoliabantur. Edocti videlicet experientia sunt, coepisse se, obiectos hominum conspectibus, «diligere vanitatem et quaerere mendacium,» qui hactenus in secreto despectionis abditi, unum Deum vitae habuerant testem, unique intendebant veritati. In veram igitur noctem humanus eis dies vertebatur: ho-

mines enim, teste Isaia ¹, tenebras vocant lumen, et lumen tenebras.

Consequitur ex dictis certam et generalem regulam contumeliarum, opprobriorum, falsorumque testimoniorum, hisque similium admittendorum, esse ea amplecti quotiescumque necesse fuerit, ut a mendacio, quod in humanis oculis splendet, ad veritatem, quae una Deo probatur, revocemur. Huic autem regulae gradus omnes humilitatis, a sanctis doctoribus recensiti, inniuntur. Primo enim, optare non debemus meliores alienis oculis videri, quam reapse nos esse conscii sumus, id enim esset alios decipere: neque altius de nobis sentire debemus, quam revera sumus; secus, nosmet ipsi deciperemus. Quidquid autem boni nobis inest, reputandum nobis est gratuitum Dei donum, cui tota debetur gloria; alioquin iniuriam Deo inferremus, ad cuius reverentiam humilitatis virtus potissimum ordinatur, ut docet S. Thomas. Si ergo germana soror veritatis est humilitas, si ad veritatem est componenda, luculenter apparet quam latus contumeliis opprobriisque perfendis pateat campus. Primo enim, quum meorum mihi sim conscius defectuum; ignorantiarum et culparum, egestatis atque inopiae, quae omnia externam dumtaxat rerum faciem spectantibus occultantur, quam magna opus est humilitate, ut aegre non feram ab aliis cognosci, qualem me ipse cognosco? Praeterea, quae ego mihi conscius sum, quam longe absunt ab eo, quod ego reapse sum, et quod alii existimant! et quam difficile est, ut aliorum de me opinioni, qui sine ira et studio iudicant, assentiar! Denique, postquam tantillum boni, quod mihi inest, cognoverim, secernendum est illud, quod est a Deo, ab eo, quod est ex

me; ut ex bono gloria Deo tribuatur, mihi pudor et confusio ex iis, quae prava sunt, aut ex eo saltem, quod equidem essem, nisi misericordem in me Deum se exhibuisset.

Atque in iis, quae diximus, maxime fundatur, desiderium illud, toties a B. Patre commendatum, falsorum testimoniorum tolerandorum, ut tandem intelligamus quid nobis ex proprio poenu, quid verò ex Dei gratia insit: quod si huiusmodi testimonia falso de nobis dicantur, id misericordiae, qua Deus erga nos est usus, adscribendum profecto est; si enim propriis viribus relictis fuisset, non possent non esse vera: in falsis deinde huiusmodi testimoniis, tamquam in speculo, quid ex me sim, quid vero essem, si a Deo derelinquerer, mihi spectandum obiicitur. Hoc spiritu acti non pauci sanctorum falsa de se in rebus gravissimis testimonia dici passi sunt, infamiamque illam silentio presere, et Deum laudabant, quod in illa scelera non irruissent, sibi que confusionem assumebant eorum, quae patravissent, si manum sui auxilii ab se contraxisset Deus, sperantes fore, ut Deus, qui ab admittenda culpa liberaverat, infamiae pariter incolumes eriperet, Christi Domini memores, qui in eiusmodi periculo constitutus, «Ego, inquit ¹, daemonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me: ego autem non quaero gloriam meam: est qui quaerat, et iudicet.»

1 Ioan. viii, 49, 50.

CAPVT XIX

PROPRIVM HONOREM QVAERI AC DEFENDI LICERE QVOTIES IN
MAIVS DEI OBSEQVIVM ET GLORIAM CEDAT

Vnus existit casus, in quo proprium tueri honorem, deque eo curam habere licet, quando id nimirum in Dei obsequium proximique cedit utilitatem. Quum enim humilitas divinum praesertim honorem respiciat, tunc proprium honorem negligere ad veram humilitatem non pertinebit, quando divinus honor detrimentum inde patiatur. Idque saepius repetit B. Pater, docens opprobria et contumelias toleranda intelligi, quando in contraria agendi ratione maior divina gloria non appareat. Ita speciatim in *Examine* ¹: «Si sine offensione ulla, inquit, divinae Maiestatis, et absque proximi peccato foret, vellent contumelias etc.... pati.» Quae quidem verba ex colloquio exercitii «De duobus vexillis» desumpsit, ubi «Secundo, ait, in tolerandis opprobriis et iniuriis, ad magis in illis eum imitandum: dummodo possim eas tolerare absque ullius peccato, et absque disgustu suae divinae Maiestatis.»

Vt autem quoties huiusmodi occasiones se obtulerint, sine ulla proprii amoris suspicione agere possimus, quatuor haec, quae dicemus, requiruntur. Primum, ut mei opprobrium ac dedecus reapse in Dei dedecus atque opprobrium cedant, mei autem honoris vindicatio divini sit vindicatio honoris; quatenus nimirum in materia ipsa, de qua agitur, et non ex parte dumtaxat meae intentionis, maior revera Dei honor, maiusque obsequium agatur. Qua in re nonnulli aperte falluntur,

1 *Exam. Cap. IV, § 44.*

qui proprium honorem, primas cathedras in synagogis ¹, primas sedes in conviviis, praecipuasque in viis et foris salutationes, quam maxima possunt contentione quae-
rentes, «Quemadmodum mundani homines, qui ea, quae mundi sunt, sequuntur,... magna cum diligentia honores, famam, magni nominis existimationem in terra, sicut mundus eos edocet:» attamen sibi persuasum habent, divinum se quaerere atque intendere honorem, quia confirmant curare se rectam intentionem habere, neque suum honorem quaerere nisi ob maiorem Dei obsequium et gloriam, ob Dei dumtaxat amorem, ad quem omnia convertunt. In quo sane vehementer errant: neque enim rectum facies cogitando, opus illud, quod re obliquum exsequutus fueris; neque obiicere Deo possum, illud me ad maius eius obsequium egisse, quod omisisse maius utique obsequium fuisset: imo in huiusmodi adiunctis ad maiorem Dei gloriam proximique utilitatem conferret «Indui eadem veste ac insignibus Domini sui, pro ipsius amore ac reverentia» optando «Contumelias, falsa testimonia et iniurias pati, ac stulti haberi et existimari.» Primum ergo prae oculis nobis habendum, sit ut non intentio solum adsit honorandi Dei, sed ut ipsa etiam res, quae agitur, aliquid prae se ferat, quod ad maius Dei obsequium ac laudem conferat.

Secundum est, ut sperem equidem, fore ut mea diligentia maior illa, quae intenditur, divina gloria obtineatur: alioquin enim melius erit, ut Dei gloriam cum animi demissione adversa tolerando promoveam, quam si, pertinaciter ac frustra obsistendo, proximis scandalum pariam. Ita edocti sumus a patiente Christo: quum enim de discipulis ac doctrina a iudice interrogaretur, ea respondit, quae opportuna existimavit, ratus (id

1 Matth. xxiii, 6.

quod verum erat), doctrinam tunc temporis tueri, quam praedicaverat, esse divinum tueri honorem: verum quum cerneret nullam aliam inde utilitatem oriri, quam nova, se, eaque graviori, contumelia affici, (eius enim responsione permotus quidam ex pontificis servis, alapa os illud divinum percussit), placuit Christo Domino in posterum tacere, nihilque respondit ad ea, quae sibi obiciebantur: silendo autem illud effecit, ut et adstantium, quos allatis argumentis minime persuaserat, eliceret admirationem, et posteris universis insigne humilitatis ac patientiae praeberet exemplum.

Tertium est, ut praeter materiam, quae ad maiorem Dei gloriam pertineat, et praeter spem eiusdem gloriae consequendae, adsit pura intentio. Quotiescumque enim in particulari aliquo casu ea concurrant adiuncta, ut in tuendo proprio honore maior etiam Dei gloria promoveatur, necesse est, ut oculos a meo honore avertam, et ad Dei gloriam intendam, quam equidem cum mei opprobrio, libentius quam cum mei honore, promoverem.

Quartum denique ad modum attinet, quo in particulari casu meum honorem tuendum curem: ut ita videlicet tuear, non quasi servus ambitionis factus, sed quasi Dei minister in multa patientia; non cum iracundia, non cum querimoniis et obloquutionibus, non cum minis, sed simpliciter veritatem aperiendo, ut eorum, qui aliquid adversum nos aut audierint aut viderint, scandalum tollatur: ita, inquam, ut ex ipsa moderatione ac pace; qua nostram causam agimus, pateat, non proprium nos honorem recuperare contendere, sed divinum tueri, proximique utilitati consulere, idque moderate, tamquam si causam alienam ageremus. Praeclarissima res est, opprobria ab offensoribus tolerare: quod si quando ea divino honori essent impedi-

mento, divini, non nostri honoris; virtutis, non nostrae dignitatis; spiritualis proximorum utilitatis, non temporalis nostrae, memores simus. Porro studium nostri honoris, dignitatis, utilitatisque temporalis iracundiam secum affert, turbationem, anxitudinem, amaritudinem, odia, minas, vindictas; studium autem honoris divini, dignitatis virtutis, spiritualisque proximorum utilitatis pacem serenitatemque prae se fert, quietem, lucem, suavitatem, ac devotionis, Deique et proximi amoris iucunditatem. Hisce signis facile dignoscemus quando divinum, quando vero nostrum honorem intendamus.

Id apprime descriptum mirabere in gestis B. Patris Ignatii dum Lutetiae Parisiorum studiis operam navaret. Quum enim nonnulli ex condiscipulis essent B. Patris consuetudine adducti, ut mundo valedicerent, et pietati sedulo ac religioni vacarent; gymnasii, Sanctae Barbarae nomine, praeses et praeceptores, minas iactare coeperunt, ac verberum terrorem ei, tamquam studiorum perturbatori, intentare. Ad Ignatii aures pervenit huius rei rumor; publicae se contumeliae offert, in scholas ingreditur; occluduntur ianuae, ut iuxta quam constitutum fuerat, ad verbera veniretur. Tunc vero Ignatius, secum perpendens quanta inde iactura virtuti obveniret, quam multi ab instituta vita desciscerent; moderatorem adit, facti sui consilium exponit, paratum se ignominiae subeundae summa animi demissione confirmat, damnum aperit inde subsequuturum; idque ea perfecit animi tranquillitate, ut utrumque miratus gymnasiarchus, ac divinum agnoscens spiritum, veniam peteret, quasi ab iniuste offenso, eumque tamquam sanctum virum honoribus obsequiisque afficeret.

CAPVT XX

QVIBVS NAM IN CASIBVS ACTVALIS HVMILITAS AMPECTENDA

NOBIS SIT

Ex dictis constat quibusnam in casibus et adiunctis ob maius Dei obsequium ac laudem proprium honorem tueri liceat. In reliquis autem omnibus casibus amplectenda esse opprobria suique contemptum, non est cur dicendum esset; quandoquidem id B. Pater per totam hanc secundam Exercitiorum hebdomadam saepenumero inculcat, frequentissimis persuadet argumentis, totisque viribus contendit. De tertio enim agens humilitatis gradu, «Vbi, inquit, aequalis fuerit laus et gloria divinae Maiestatis, ad imitandum [magis] Christum Dominum nostrum, utque ei magis actu similis fiam, volo et eligo magis paupertatem cum Christo paupere, quam divitias; opprobria cum Christo pleno opprobriis, quam honores; et magis desidero aestimari vanus [insipiens, inutilis] et stultus pro Christo, qui prior habitus fuit pro tali, quam [aestimari] sapiens ac prudens in hoc mundo.» Adeo hanc rem coram Creatore ac Domino nostro B. Pater extulit, magnique fecit! Adeo persuasum sibi erat, summopere id ad spirituales profectum conferre, quandoquidem toties repetiit, gravissimis argumentorum momentis exaggeravit, totusque fuit in adducendo nos, ut amarissimum hocce pharmacum, humiliationem inquam, hauriremus, cuius haustus sanitatem animo collaturus est. Triplicem namque statum apertissime distinguit. Primum quidem, quando maiorem Dei gloriam opprobriorum toleratio, quam fuga, promovet. Secundum deinde, quando par Dei gloria ex alterutro efflorescit.

Tertium denique, quando maior in fuga, quam in toleratione, opprobriorum reperitur. Et in hoc uno postremo casu, opprobria vitanda decernit. Quando enim iuxta secundum casum, par habetur Dei gloria, amplectanda opprobria atque eligenda iubet, ob maiorem Christi imitationem: multo vero magis in primo casu, in quo in opprobrii perpessione maior Dei gloria continetur. Idemque distincte decernit in notula ibi subiecta: «Petendo, ait, ut Dominus noster velit ipsum eligere ad hanc tertiam maiorem et meliorem humilitatem, quo magis eum imitetur, ac [melius ei] serviat, si [v. dummodo] aequale aut maius fuerit servitium et [aequalis aut maior] laus divinae suae Maiestatis.»

At vero, quoniam crux, quantumvis eam saepe loquaris, vox est captu difficillima; non abs re fore duxi, si de temporibus dissererem, in quibus opprobria non cavenda, sed reipsa toleranda sunt. Haec autem tempora, quemadmodum de paupertate actuali superius dixeram, ad quatuor potissimum revocantur. Primum quidem ad eos pertinet, qui in religiosum statum vocati sunt: qui videlicet status quemadmodum status est actualis paupertatis, ita pariter compluribus in rebus est status actualis humilitatis, cuius effectus experiendi sunt. Non enim raro evenit, ut religiosus vir humiliare se et ab aliis humiliari, se contemnere et ab aliis contemni, devitare nequeat; tunc vero contemptum et humiliationem amplecti debet. Eiusmodi occasiones offerri praesertim solent, primo in communi ratione vestitus, victus, ornatus in cubiculo, in ministrando aliis, humilia officia exsequendo, sicut et alii, iuxta constitutum domesticum ordinem, mihi ministrant, nullo ob personae dignitatem, quaesito privilegio, nulla immunitate, nisi fortasse cogat necessitas; sed Moysis exem-

plo, iuxta Apostolum ¹, «Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem.» Quemadmodum enim superbia singularitatem, peculiaremque super alios amat excellentiam; ita humilitas communitatem diligit, communemque vivendi rationem. Secundo autem, ad humiliationem pertinet vita alienae subdita voluntati, et facultatem petere quotiescumque id leges exigant. Tertio praeterea, non aegre ferre ac sine excusatione aut obloquutione, si reprehendatur, si corripitur puniaturve, «Subeundo et adimplendo quasvis poenitentias, quae propter defectus et negligentiam suam, vel quidvis aliud fuerint iniunctae,» ut ait B. Pater ², et quidem «Prompta voluntate» eas admittendo, «cum vero emendationis et spiritualis profectus desiderio, etiamsi propter defectum non culpabilem iniungerentur» ut alibi ³ docet. Quarto denique exsequendo ea, quae iubentur circa munus, officium et occupationem: nonnulli enim sunt, utinam pauci essent, quorum superbia prodit, iuxta regium Psaltem ⁴, «quasi ex adipe,» qui quidem universa munera atque officia per ordinem collocata et in gradus habent distributa, diligentissimeque cavent, ne ad inferiora unquam deprimantur, sed a minori semper ad gradum evehantur superiorem: quod si res iuxta suum iudicium minime agatur, ineptam gubernandi rationem conqueruntur, illatamque sibi iniuriam, quod aetate meritoque minoribus posthabeantur.

Veruntamen, non una de causa peccant, qui eiusmodi querimonias iactant. Primo enim, quia iudicium sibi

¹ Hebr. xi, 25.

² Exam. Cap. IV, § 33.

³ Const. P. III, cap. 1, § 15.

⁴ Ps. LXXII, 7.

de suis habilitatibus ac meritis arrogant, quod sane, iuxta rectam rationem, ad praelatos ac superiores pertinet. Deinde vero, quia etiamsi dotibus illis ac meritis, quae gratis fortasse sibi tribuunt, ornarentur, an non esset confusio et error non ferendus contendere ut illo eis munere semper sit fungendum, quod eorum meritis respondeat, ut illa omnia sibi committantur, quae gerere valent ac sciunt? Qua in re duplex principium tamquam certum habendum est. Prius, neminem suarum facultatum. eorumque munerum quibus utiliter fungi potest, debere esse iudicem. Alterum, nemini contendendum esse, ut in iis omnibus, quae agere potest ac scit, occupetur; sed in illis, quae iuxta communis necessitatem, iniunguntur, iudice praelato, quantumvis sufficienti habilitate ad maiora gerenda sit praeditus. Quemadmodum enim si universi alicuius urbis cives essent medici, non sineret recta gubernandi ratio, ut omnes curandi artem exercerent, ne videlicet aliis ministeriis omnino necessariis respublica careret; ita si in monasterio omnes professores aut concionatores essent, etiamsi omnes docere aut concionari possent, quisnam, quaeso alia ministeria obiret? Quamobrem non expedit, ut quo munere aliquis fungi possit, in hoc se perpetuo exerceat; sed illud opus est ut obeat atque accipiat, quod sibi fuerit commissum in communitate, quae mysticum est Christi corpus. Neque enim perfectum corpus, sed monstrum esset, cuius omnia membra oculi aut manus essent: haud aliter dicendum de mystico corpore: quare diversus situs diversaeque dispositiones, quas a natura sortiti sunt oculi quidem ad videndum, pedes autem ad gradiendum, in corpore mystico a Superiore distribuenda sunt praecipiendo, subditum vero acquiescere obediendo oportet. Cui sane si oculis se adeo subtilibus ornatum, videndi-

que facultate praeditum esse videatur; iubente tamen praelato, pes gradiendo idoneus fieri debet.

Neque enim in perfecta republica abs re erit, ut non in capite solum exstent oculi ad videndum, sed ut in manibus etiam et in pedibus oculi adsint, omnesque eius partes adeo sint perfectae, ut oculi esse possint, quales sunt in capite. Nemo enim ignorat, animalia illa, de quibus apud Ezechielem ¹ est sermo, quae Dei gloriam portabant, undequaque oculis plena fuisse omnia, ipsasque rotas currus plenas esse oculis: ideoque necessario in circuitum agebantur oculi, nunc in supremam, nunc in infimam rotae partem. Item, in principum domibus videmus argentea esse non ea modo vasa, quibus in mensa illi utuntur; sed vel ea etiam quae ad conspuendum, imo ad alia viliora ac humilia ministeria destinantur: eodem pacto, nemini mirandum, si in domo Dei praeclarae animi dotes, quae ad praestantiora ministeria obeunda applicari possent, in inferioribus officiis occupentur: in iis enim Domino illi serviunt, talenta elargito, cuius profecto est illorum usum assignare: adeoque est excellens, ut domestica eius suppellex universa ex auro, ex argento, ex indicis lapillis confecta esse optime possit. Quid quod splendentibus nonnullorum praeclarissimorum hominum luminibus latere prorsus expedit, ne exstinguantur, ne in miserum exitium ruant? Id autem agere solet Dominus, munus unicuique conveniens tribuendo: sicut enim ipse lucernam accendit; ita ipsius est, aut super candelabrum ponere, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, aut sub modio abscondere ne vento exstinguatur. Illud igitur quisque sibi munus assumat, non quod praeclaris debetur animi dotibus, quibus se reputat instructum;

1 Ezech. i, 18.

sed quod divina voluntas, per Superiores significata, commiserit; idque eo maiori animi alacritate et contentione, quo Deo se, donorum omnium largitori, magis obstrictum agnoscit. Nam dominus, qui famulis splendidissimas vestes atque insignia pretiosissima induenda tradit, non ideo eos ab illo munere, quantumvis humile sit, exonerat, ad quod obeundum conduxerat. Neque enim tot ornamentis locupletavit, ut quodlibet servitium indignum sui ducant; sed ut ad omne ministerium arctius obstringat, et ut ad illa opera, quantumvis sint humilia, animum adiiciant, quae quidem exsequi sibi honori ducerent, si a pristina paupertate, vilibusque vestibus, sublevati non fuissent. Expensae enim in eis honorandis factae, eo videlicet collineant, ut honoretur ipse, cui in humillimis ex domesticis ministeriis, tantum servorum splendorem adhibere libuit.

Id igitur certum ratumque sit, longe a sincero spiritu aberrare religiosum illum, qui in huiusmodi occasionibus sui contemptum non amplectatur; imo vero, suo dumtaxat commodo consulens, quae sibi dignitatem honoremque conciliant, licet detrimentum communitati pariant, avidius exquirat. Nae iste mystico Christi Iesu corpori nequaquam consulit: inde namque contentiones aemulationesque oriuntur, quae charitati adversantur, obiectiones argumentationesque contra obedientiam, necnon gravissima in recta gubernatione damna: ita namque munera non certe merentibus, sed ambientibus, committuntur. Vnde, praeter ineptam officiorum administrationem, illud adversus virtutem malum exsurgit, quod iis, qui sui mortificationi incumbunt, certamen geminatur: hinc enim cum suimet ipsorum contemptu, ut opprobria ferant, inde vero cum honoribus, qui immerentibus tribuuntur, ut gloriam

contemnant, ipsis certandum est. Huiusmodi sunt, iisque deteriores, effectus orti ex immoderato eorum studio, (quod tamen non iniustum ipsi reputant), proprii honoris conservandi, quo ducti, munera illa atque officia recusant, quae sui honori detrudere arbitrantur. Quod si ex fructibus cognoscitur arbor, eius profecto non erit bona radix, ex qua adeo amari fructus progignuntur. Quae quum ita sint, oportet eos, qui in hac illuminativa via incedunt, maxime si religiosi sint, sanctae se obedientiae strenue devovere, qua, quasi gladio, propriae excellentiae appetitum mactare debent, quotiescumque difficilia eis, sensuique repugnantia, munera atque officia obeunda committantur.

Praeterea, tolerandae pariter sunt vi illatae iniuriae: quae quoniam in nobis eas effugere non est, patienter et cum animi demissione perpetienda sunt: quum enim earum effectum effugere non valemus, voluntate saltem amplectamur, ad eas affectum accommodando. Huc refertur totum illud humiliationum agmen, de quo B. Pater in quarto Examinis capite: contumeliae, inquam, falsa testimonia, iniuriae, stulti haberi et existimari. Accedunt obmurmurationes, famae detractio, dictis factisque illatae offensiones, horumque similia quae omnia Christi Domini vestes atque insignia constituunt. Quibus sane, ad instar spongiae, patiendo ac silendo ea suavitate ac pace imbuendi sumus, ut, quoad fieri potest, qui nos speculantur atque observant, illatam nobis iniuriam minime animadvertant ¹; «Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes.» Alioquin quid aliud reliquum esset, quam ad talionis leges confugere, atque oculum pro oculo, dentem pro dente avellere? Quod si

vindicta ex aequo sumi non licet, quid agunt querimoniae, quid convicia. quid aspera verba, nisi muliebrem debilitatem ostendere; his enim utimur armis, quae muliercularum sunt propria? At vero, hortatur Christus Dominus non modo ut tollenti tunicam dimittamus et pallium, verum etiam ut percutienti in dexteram maxillam, alteram praebeamus; nempe ut ostenderet non paupertatem modo, si quando re familiari spoliemur, sed humilitatem etiam, quoties detrahatur honor, esse nobis exercendam.

Tertius casus, in quo honore reapse cedere debemus, est, quando ad eum obtinendum tuendumve letalis aliqua aut venialis culpa admittenda esset: tunc enim necesse omnino est, huiusmodi honorem pedibus calcare ad quamlibet harum culparum devitandam, prout a B. Patre in primo ac secundo humilitatis modo diserte edocemur. Iam vero, adeo est facile, ut homo proprium honorem quaerens aut tuens, passione rapiatur, quoties propriae excellentiae amore dumtaxat movetur, ut raro id sine aliquo peragat excessu, qui venialem saltem culpam attingat. Quod si quis in huiusmodi occasionibus totam hanc cautelam adhibere constituerit, experietur profecto, facilius sibi esse culpam omnem efiugere, si humiliationem subeat, quam si ei obsistat, et si proprio cedat honore, quam si eum exquirat.

Quapropter qui in secundo hoc humilitatis gradu, (proficientium proprio), versantur, ne videlicet ad peccatum ullum veniale deliberate admittendum sive ex honoris cupiditate, sive ex opprobrii formidine, adducantur, facile ad tertium, qui perfectorum est, evehuntur: nempe, ubi par Dei laus sit, quam intendere possint, ad opprobria potius et sui contemptum inclinant; non ideo solummodo quod hac agendi ratione Christo

similiores evadunt; sed quia securiorem conscientiam experiuntur, culpasque omnes facilius devitant.

CAPVT XXI

SVI COGNITIONEM AD QVAMCVMQVE HVMILIATIONEM AEQVO
ANIMO TOLERANDAM MAGNO ESSE ADIVMENTO

Non parum quidem est, si quis ita animo sit comparatus, ut quamlibet iniuriam et contumeliam patienter et cum animi demissione ferat, dexteramque maxillam percutienti, et alteram praebeat. Neque minus est mundanum honorem adeo parvipendere, Dei vero laudem eiusque sanctissimae voluntatis adimpletionem tanti facere, ut quemlibet despiciat honoris gradum, ut quamlibet subeundam ignominiam aggrediatur, prius quam vel leve peccatum admittat. Et multo magis fortasse erit, si quis ita se sui contemptui neglectuique quaerendo devoverit, ut quodvis munus officiumque, vel abiectissimum ac humillimum, obeundum accipiat, vivum factus humilitatis holocaustum obedientiae manibus mactandum. Magnae sunt hae egregiae strenuaeque virtutis exercitationes, de quibus praecedenti capite disseruimus. At vero, quo firmiores solidioresque evadant, opus est ut in imo pectore radices egerint, atque in intima iecerint propria cognitione fundamenta; ubi certe homo ad nihilum se redigere oportet, et in sede adeo vili se collocare, ut a nemine in inferiori loco collocari possit. «Non habes quidquam unde possis gloriari, sed multa unde te debeas vilificare; quia multo infirmior es, quam vales comprehendere ¹.»

Haec suimet cognitio omnium temporum omniumque

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 4.

statuum est propria: eaque diversis innititur motivis respectu incipientium, proficientium, perfectorum. Incipientes enim in propriam sui miseriam oculos intendere oportet: idque in exercitio de peccatis contendit B. Pater; ubi inter alia, quae ad hunc sui despectum adipiscendum, proponit, haec habet: «Quarto, inspicere [considerare] omnem meam corruptionem et foeditatem corpoream; quinto, inspicere [considerare] me [totum, praesertim quoad animam], quasi ulcus quoddam et apostema, unde pullularunt tot peccata et tot nequitiae ac venenum tam turpissimum.» Quo sane humilitatis sensu, facilius redditur quarumcumque iniuriarum contumeliarumque toleratio, quae a creatis rebus obvenire nobis possint. Qui enim in convivio in infima sede recumbit, a quo, quaeso, in sedem inferiorem descendere iubeatur? Imo vero, qui hanc sui cognitionem sunt adepti, ipsas sibi iniurias beneficio vertunt; minus enim merito accipere sibi videntur: quin, iniuria maiori non affici, reputant observantiam; et quum tot sint mala promeriti, ab aliis se non despici et contemni demirantur. Apposite pius ille ¹ auctor: «Domine, in caecitate sumus, et vanitate cito seducimur. Si recte me inspicio, numquam mihi facta est iniuria ab aliqua creatura; unde nec iuste habeo conqueri adversum te. Quia autem frequenter et graviter peccavi tibi, merito armatur contra me omnis creatura. Mihi igitur iuste debetur confusio et contemptus; tibi autem laus, honor, et gloria.» Idipsum in laudato de peccatis exercitio statuit B. Pater: «Exclamatio, inquit, admirative, cum ingenti affectu, discurrendo per omnes creaturas, quomodo me passae sint vivere et in vita conservaverint: angeli, quum sint gladius divinae iustitiae, quo-

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 41.

modo me supportaverint, et custodierint, et oraverint pro me: sancti, quomodo in eo fuerint, ut intercederent et orarent pro me; et coeli, sol, luna, stellae et elementa, fructus, aves, pisces et animalia [quomodo haec omnia mihi serviverint, et non potius armata contra me insurrexerint]; et terra, quomodo non se aperuerit, ut me absorberet, creando novos infernos, ut in aeternum in illis cruciarer.» Qui namque fieri potest, ut de illata iniuria, quaecumque tandem ea sit, conqueratur ille, qui sibi conscius sit, provocasse se ac meruisse coelestem vindictam, et intelligit tantum exstare exercitum angelorum, sanctorum, coelorum, solis, lunae, stellarum, elementorum, fructuum, avium, piscium, animantium, universi terrarum orbis, eorumque, quae infra terram sunt; quae omnia et singula sub offenso Domino militant, armis instructa, propriis videlicet virtutibus ac proprietatibus, quibus pugnent contra insensatos: ipsi tamen ab iis servitur, ipse ab iis innumeris cummulatur beneficiis? En profundum humilitatis fundamentum, super quod solidum robustarum perfectarumque virtutum aedificium extruitur; estque incipientium proprium, qui in via purgativa exercentur: qui quidem erubescunt perpetuo, atque patrata scelera ob oculos gerunt, Apostolum imitantes, qui de se ipse: «Ego, aiebat ¹, sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam Dei.» Et alibi: «Gratias, inquit ², ago ei, qui me confortavit, Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio; qui prius blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus.» An vero aegre poterat illatas ferre iniurias, qui talem se agno-

¹ 1 Cor. xv, 9.

² 1 Tim. i, 12 et 13.

scebat, qui sibi talia exprobrabat? Et haec exercitatio incipientium est: 1

Proficientes autem, qui iam in via illuminativa versantur, nobilius habent motivum, quo se instruant ac muniant ad manus cum humiliatione conserendas, Christi Domini eiusque sanctorum exempla, prout saepius in libro de «Christi Imitatione» proponitur. «Quis sanctorum, inquit ¹, in mundo sine cruce et tribulatione fuit? Neque enim Iesus Christus Dominus noster una hora sine dolore passionis fuit, quamdiu vixit. «Oportebat, ait, Christum pati, et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam.» Et quomodo tu aliam viam quaeris, quam hanc regiam viam sanctae crucis?» Et alibi: «Sed quid magnum, ait ², si tu, qui pulvis es et nihil, propter Deum te homini subdis, quando ego Omnipotens et Altissimus, qui cuncta creavi ex nihilo, me homini propter te humillime subieci? Factus sum omnium humillimus et infimus, ut tuam superbiam mea humilitate vinceret. Disce obtemperare, pulvis. Disce te humiliare, terra et limus, et sub omnium pedibus incurvare.» Et inferius: «Fili, ait ³, ego descendi de caelo pro tua salute: suscepi tuas misérias, non necessitate, sed charitate trahente, ut patientiam disceres, et temporales misérias non indignanter ferres. Nam ab hora ortus mei usque ad exitum in cruce, non defuit mihi tolerantia doloris. Defectum rerum temporalium magnum habui; multas querimonias frequenter de me audiui; confusiones et opprobria benigne sustinui; pro beneficiis ingratitudinem recepi, pro miraculis blasphemias, pro doctrina reprehensiones.» In hoc humi-

1 Lib. II, cap. 12.

2 Lib. III, cap. 13.

3 Lib. III, cap. 18.

liationis speculo intueri nos oportet; laetandumque nobis est, si eius imagini similes nos deprehendamus. Hoc exemplum per totam hebdomadam secundam B. Pater ob oculos posuit, ut illud specularantes, erubescamus si minus ad ipsum nos accommodemus: imo vero, non modo mundanum honorem non quaeramus, sed ne feramus aut patiamur quidem honorari, spreto Domino; neque laudari, ipso ignominiis affecto; neque observantia coli, ipso illuso. Hac una igitur de causa, ignominiae, contumeliae, opprobria semper ultro sine deliberatione sunt nobis eligenda, ut saepius diximus, quoties ad contrarium amplectendum maior divina gloria nos velut invitos non cogat.

Denique si de perfectis sermo sit, qui in unitiva viam versantur, hi profecto quanto Deo propius accedunt, eo longius a se ipsis absunt; et quo Dei excellentiam clarius cognoscunt, eo etiam magis propriam agnoscunt vilitatem, et perinde ac si rem summe exiguae a longe prospectent, sibimetipsis evanescent. Imo vero, quoniam universarum rerum omnisque bonitatis originem Deum agnoscunt, quum seipsos inspicunt, nihil aliud quam peccatum et nihilum deprehendunt. Docuit id B. Pater in quarto puncto exercitii ad amorem obtinendum, ubi: «Quartum, ait, speculari quomodo omnia bona et dona descendunt desursum, ut mea limitata potentia a summa et infinita illa desursum: et eodem modo iustitia, bonitas, pietas, misericordia, etc., sicut a sole descendunt radii, a fonte aquae, etc.» Quare quemadmodum arva aquis imbuuntur ac foecundantur, aquam vero aliunde, scilicet a fonte, accipiunt; item, quemadmodum radii externam solidorum opacorumque corporum faciem illustrant, neque tamen a corporibus procedunt, et quamvis causa sint, qua oculus videat, non tamen ab oculis, sed a so-

le, emittuntur, unde recedente sole, caeci redduntur oculi et obscura corpora: ita pariter in divinis donis contingit, quae tametsi in homine sunt, non tamen ab homine, sed a Deo, procedunt. Quamobrem si divina luce perfusi nosmet ipsos inspicimus, universa gratiae dona et quidquid sumus, Dei esse agnoscimus, nostri vero nihilum.

Non uno in loco docuit haec pius ille auctor ¹. «Nulla, inquit, est sanctitas, si manum tuam, Domine, subtrahas. Nulla prodest sapientia, si gubernare desistas. Nulla iuvat fortitudo, si conservare desinas. Nulla secunda castitas, si eam non protegas. Nulla propria prodest custodia, si non adsit tua sacra vigilantia. Nam relictis, mergimur et perimus: visitati vero, erigimur et vivimus... O quam humiliter et abiecte mihi de me ipso sentiendum est! Quam nihili pendendum, si quid boni videar habere! O quam profunde submittere me debeo sub abyssalibus iudiciis tuis, Domine; ubi nihil me esse invenio, quam nihil et nihil! O pondus immensum! O pelagus intransnatabile! ubi nihil de me reperio, quam in toto nihil.» Et illud est miratione dignum, coeleste lumen quo magis divinam detegit excellentiam, eo etiam magis propriam detegere vilitatem; verumque Dei amorem simul animum et cum Deo familiariter coniungere atque obstringere, verentemque ac paventem ex agnita sui paupertate ac vilitate reddere, ut superius ² ille auctor dixerat: «Si me vilificavero, et ad nihilum redegero, et ab omni propria reputatione defecero, atque, sicut sum, pulverizavero; erit mihi propitia gratia tua, et vicina cordi meo lux tua; et omnis aestimatio, quantulacumque minima, in valle ni-

1 De Contemtu mundi, Lib. III, cap. 14.

2 Lib. III, cap. 8.

hileitatis meae submergetur, et peribit in aeternum. Ibi ostendes me mihi, quid sum, quid fui, et quo deveni: quia nihil sum, et nescivi. Si mihi ipsi relinquor, ecce nihil et tota infirmitas; si autem subito me respexeris, statim fortis efficior, et novo repleor gaudio. Et mirum valde, quod sic repente sublevor et tam benigne a te complector, qui proprio pondere semper ad ima feror. Facit hoc amor tuus, gratis praeveniens me, et in tam multis subveniens necessitatibus, a gravibus quoque me custodiens periculis, et ab innumeris, ut vere dicam, eripiens malis. Me siquidem male amando, me perdidisti; et te solum quaerendo et pure amando, me et te pariter inveni, atque ex amore profundius ad nihilum me redegi.» Ex his, quae ex hoc auctore adduco, obiter intelligitur quantus lateat in eius libello thesaurus: quo quia praecipuo magistro usus est B. Pater, non abs re fore censui, si identidem ostenderem quonam ex fonte spiritum et doctrinam hauserit, quae in Exercitiorum libro reperitur.

Ut igitur ad propositum revertamur, hic illuminativae viae gradus adeo utilis ac necessarius, in eo consistens, ut opprobria, contumelias et ignominias reapse toleremus, in sui cuiusque cognitione fundamenta ac radices habet; qua nempe adeo se quis demittit, ut opprobria et illatas iniurias, honori sibi laudique vertat. Huiusmodi sui cognitio in proficientibus quidem ex admissorum scelerum agnitione oritur. In proficientibus autem, ex Christi Iesu cognitione: quo quanto quis se inferiorem persentiscit, tanto se demittere nititur: si vero infra Iesum, in his terris degentem, homo se constituendum ducat, quo tandem se demittat misellus vermis, ubi non erubescat se, magis quam Iesum, affectum honore? Denique lumen ipsum, quo Dei excellentiam perfecti agnoscunt, ita refulget, ut proprium sui nihilum

agnoscant, seque coram Deo cernant, tamquam si non essent.

In hoc sui cognitionis fundamento oportet quemque se affectu exercere, humiliationes illas et opprobria amplectendo, quae promeretur, quaeque sibi deberi agnoscit, cogitatione animo fingens reapse se ea experiri, sese exercendo quasi re vera adessent: qui enim probe se ipsum cognoscit, devotionis fervore adiutus, iniurias et contumelias vorat, concoquit, tantoque eis gustu ac sapore nutritur saepenumero, ut opprobriis saturari nequeat.

Qui enim a sincero ante actarum culparum dolore incipiunt, gaudent propriis iniuriis de iniuriis a se Deo illatis vindictam sumi. Quod ad proficientem spectat, «Nonnumquam ¹ in tantum confortatur ex affectu tribulationis et adversitatis, ob amorem conformitatis crucis Christi, ut se sine dolore et tribulatione esse non vellet; quoniam tanto se acceptiorem Deo credit, quanto plura et graviora pro eo perferre potuerit.» Denique perfecti, quoniam coniunctione cum Deo delectari supra omnia novere, nihil aliud ardentius exoptant, quam sese ad nihilum redigi, ne sibimet ipsi impedimento sint; sed seipsis vacui, Deo inhaereant, ab eoque repleantur. Ad id vero mirifice conferunt opprobria et contemptus, quibus certe animus exteriora fugere et intra seipsum secedere ac latere discit.

In omni igitur statu, in quo quis versetur, causas in sui cognitione habet, quibus adducatur, ut iniurias contumeliasque libenter amplectatur. «Non est istud, subiungit ille ², hominis virtus, sed gratia Christi, quae tanta potest et agit in carne fragili, ut quod na-

1 De Contemptu mundi, Lib. II, cap. 12.

2 Lib. II, cap. 12.

turaliter semper abhorret et fugit, hoc fervore spiritus aggrediatur et diligit. Non est secundum hominem crucem portare, crucem amare, corpus castigare, et servituti subiicere; honores fugere, contumelias libenter sustinere, seipsum despicere et despici optare.» At quoniam id evenire solet, ut quem cibum nunc ex divina gratia iucundum corporique nutriendo natum experimur, eundem postmodum ex nostra debilitate fastidiamus ac nauseemus; ideo optimum factu erit, si quis meditando iniurias contumeliasque a Christo Domino toleratas, aliasque, quae sibi accidere possint, ob oculos ponat, iisque perpetiendis sese cogitatione exerceat, perinde quasi iam sibi adessent. His enim mente conflictis iniuriis clam subeundis exercitatus, ad veras palam sustinendas paratior accedet.

CAPVT XXII

DE ALIIS HUMILITATIS EXERCITATIONIBVS IN VERBIS ET OPERIBVS

Praeter sui ipsius cognitionem, quae ad cogitationem pertinet, aliae exstant humilitatis exercitationes in verbis et operibus. Et primo quidem curandum est, ut verba ab omni vana ostentatione sint aliena: vanis enim hominibus illud est usitatissimum, ut de se ipsi, suisque de rebus, magnifice loquantur. Quapropter Regius Psalter: «Disperdat, ait ¹, Dominus universa labia dolosa et linguam magniloquam. Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt: quis noster dominus est?» Illi vero «linguam magnificare» censentur, qui sua verba non certe ex eo,

1 Ps. xī, 4, 5.

quod in se ipsi sunt, sed ex ea existimatione dimetiuntur, qua ab aliis haberi cupiunt. Illi autem «a se sibi labia esse» dicuntur, qui, nedum ad veritatem linguam accommodant, labia constituunt mensuram tribuendi rebus eam dignitatem, quam sibi libuerit; tantamque tribuere solent, quantam verborum eloquentia afferre valet. Porro id vitii ei, qua de nunc agimus, humilitati omnino adversatur: quae sicut cogitando de se demisse sentit, ita loquendo ab omni verborum iactantia abhorret.

Sit ergo veri humilis cura, primum res suas verbis nequaquam exaggerare; idque neque aperte, (quod turpissimum est atque odiosum), neque dissimulanter: qua in re nonnulli apprime industrii ostenduntur, qui omnem captant ac pertrahunt occasionem sermones producendi, proprias semper res gestas narrando, propriamque amplificando excellentiam; ex abundantia enim cordis, quin animadvertant, ipsi loquuntur: hi nimirum suimet ipsorum pleni, non nisi de seipsis loqui sciunt. Qui saepe, more periti gubernatoris, ita vela disponere norunt, ut vel adverso flatu naviculam eo perducant, quo sibi placuerit: mala enim de se dicendo, seipsos laudant; res suas deprimendo, extollunt; hancque prae se ferentes mentem, velle se ab aliis contemni, ad sui eos laudes excitant ac pertrahunt: neque tamen tanta calliditate uti valent, ut occulta vanitas facile non innotescat. Quemadmodum enim quum putridum quid prope adest, quantumvis lateat, foetorem statim olfacit nasus: ita iactantiae ambitionisque foetor, quantumvis occultes, nares offendit. Haec igitur prima sit sapientis humilisque hominis lex, ut de se deque suis rebus, nonnisi ex gravi atque aperta necessitate, loquatur; idque caute ac moderate. Ita se in sermonibus gerat, tamquam qui se probe cognoscit, tam-

quam sui oblitus, quique ab aliis cognosci, et in oblivionem tradi, exoptat; vere enim pius ille auctor ¹: «Vix est aliquid tale, ait, in quo tantumdem mori indiges, sicut videre et pati, quae voluntati tuae adversa sunt etc.»

Inde exordiri potest humiliationis exercitatio, quae in opera exsiliat. Primo enim, cave ne praeclaras animi dotes ostentes, nisi urgeat obedientia, aut Dei proximive charitas. Nam pigro illi servo, qui, quod talentum abscondisset, damnatus fuit, nihil aliud obiectum est, quam quod cum tradito talento non est negotiatus, neque bona Domini adauxit; de caetero enim laude dignus fuit, quod commissam pecuniam accurate custodisset, ne fures concupiscerent surriperentque. Vt enim beatus Gregorius ² ait, «Depraedari desiderat, qui thesaurum publice portat in via.» Et Christus Dominus, qui palam praedicabat in templo et in synagogis, in viis et in plateis, in agro et in oppido, in mari et in terra, coram Herode rege ne verbum quidem loquutus est; qui adeo liberalis erat in miraculis patrandis aegrotorum, quotquot ad eum accedebant, bono; instante rege, ne unum quidem patrare voluit; quum apertus et patens esset doctrinae sanitatisque fons, ex quo universi lumen animi, corporearumque aegritudinum medicinam hauriebant, exsiccatus omnino est, quum et doctrina et miracula nonnisi vanae ostentationi esse potuerunt.

Porro haec agendi ratio eas industrias condemnat, quibus utuntur nonnulli, ut ea sibi munera committantur, iisque potiantur temporis opportunitatibus, in quibus coram hominibus luceant, iisque innotescant; cuiusmodi sunt in iis, qui litteras profitentur, in publicis disputationibus arguere aut defendere, solle-

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 49.

2 Hom. XI in Evang.

mniores actus, in iis praesidere, gradu litterario ornari, concionari, et in iis omnibus, horumque similibus, alios antecellere. Summopere quidem optandum est, quem mundi ac sui contemptum alios docent ac hortantur magistri et concionatores, eumdem ut ipsi habeant: valdeque timendum, ne elatiori in loco positi, quasi lucerna super candelabrum, ut aliis luceant, omni cautione destituti, a vento vanitatis exstinguantur. Summae homini est curae, quid alii de se sentiant, quid statuunt, quid loquantur: neque plerumque adeo est sensus expers, ut non molestissime ferat, quidquid hac in re adversum sibi contingat. Quoniam vero concionatores ad saecularium visitationes saepe egrediuntur, nisi humilitatis spiritu polleant, ut audientium dominantur, subiguntur a spiritu vanitatis; eoque adiguntur, ut quos discipulos docturi sunt, eos iudices reveantur; et quos subditos reprehendere ac corripere oporteret, eis, quasi essent superiores, assententur: quare sal, postquam evanuit, salendi vi amissa, pedibus calcatur, quia ad caput ascendere voluit. Nam universim loquendo, in omnibus officiis ac muneribus obeundis propriae excellentiae appetitus homines sollicitat, ut omnem captent sese exhibendi occasionem: quum tamen verum sit, vix aliud esse, in quo mori plus nobis expediat, quam in appetitu nosmet exhibendi. Si quis ergo splendida huiusmodi munera ambiat, si ea nancisci contendat, si ea se non adipisci, et alios anteponi, probro sibi ducat; ostendet is profecto animum virtutis expertem, mortificationisque parum cupidum, a sincero autem perfectionis spiritu alienum, quantumvis divinae id laudis et gloriae praetextibus obtegere nitatur. Asserit enim Paulus ¹: «Quum sit in-

ter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?»

Post exercitationem hanc non quaerendi neque cupiendi occasiones sese palam exhibendi, alia sequitur, nimirum humilia ministeria, consortiumque ac societatem humilium hominum ultro accipere. Vtrumque Paulus significavit, inquiens ¹: «Non alta sapientes, sed humilibus consentientes:» quasi diceret: neque verba neque opera vestra arrogantiam prae se ferant; sed humilibus tum ministeriis tum personis animum adicite: id est, ita vos gerite, ut humilia ministeria iucunda vobis accidant, neque a communi vos gerendi ratione abhorrere videantur. Qui enim elato sunt animo, occupationes eas semper ambiunt, quae suae proceritati respondeant, et iuxta Regium Psalmem ². «Ambulant in magnis et mirabilibus super se:» humilium vero consuetudo molesta eis est, eorumque consortium amicitiamque dedignantur; uni optimatum societati ultro indulgent, ex quorum videlicet familiaritate, eam, qua inficiuntur illi, pestem contrahunt, animi, inquam, evagationem, saecularitatem, superbiam. Huius sane morbi haec sunt signa: sermones de spiritualibus ac piis rebus fastidire, neque aliud loqui, quam rei publicae gubernationem, et eos exquirere, suorum consiliorum participes faciendos, qui sapientes et culti habeantur; pudere quodammodo quod obedientiae subditi sint, regulari observantiae obstricti, alienaeque voluntati addicti; officia, quibus funguntur alii, quasi rem parvi momenti, despiciere, sese vero ad maiora natum existimare; paupertatem molestius ferre, et commoda potius et curiosa, quam necessaria, sibi comparare:

¹ Rom. xii, 16.

² Ps. cxxx, 1.

quae quidem omnia ex occulta superbia oriuntur: quum enim alios se antecellere arbitretur, erubescit si singulare quid prae aliis non habeat, mortificationique sibi vertit, si communi aliorum mensura dimetiatur. At vere humilis vir honore se affectum reputat, si aliis non dicam praeponatur, sed si par existimetur; omnibus namque inferiorem se agnoscit, adeoque ipse de se sentit demisse, ut vel vilissimo cuique facilis ad eum pateat aditus: idque vocavit Paulus «non alta sapere, sed humilibus consentire;» quod quidem ille adimplet, qui usque adeo se humiliat, ut nihil, quod sit humile, a se abhorrere arbitretur.

Dubitatum porro ab aliquibus est, an ea quae diximus de humilitate, de amplectendis reapse iniuriis, opprobriis, ignominiis, deque falsis testimoniis laeto animo acceptandis, non modo intelligendum sit de singulis personis, sed de tota etiam religiosa familia, aut de viris scientia aut virtute conspicuis, si quando ii iniuria afficiantur. Non enim reprehendendus videtur, si quis totius familiae eiusve parentum et institutorum honorem tueatur. Respondeo, sanctorum, religiosique coetus, honorem sancte esse religioseque defendendum. Quod si de honore agatur vano mundanoque, quis cui praecellat, quis cui dignitate antecedit, ut solent saeculares, cuinam, quaeso, dubium esse possit, quin optimum factu sit, in huiusmodi cedere, praesertim quoties sine charitatis laesione, et saecularium, rem spectantium, aedificatione, causam tueri non liceat? Quotiescumque enim periclitetur aedificatio a religiosis viris praebenda, qui mundo renuntiaverint, humiliatorem amplectantur, et humilitatem quidem honori, honorem vero ambitioni sibi vertant oportet. Quid enim prodest arma capere, ut eum sanctorum honorem tuearis, quem ipsi et pedibus calcarunt, et calcando, san-

ctitatem sunt adepti? Non igitur eos honoramus, quando ad id tuendum bella movemus; quod illi aversati sunt. Apposite philosophus ille de antiquis poetis dixit, humana diis eos in suis carminibus tribuisse, quum potius divina in homines transferre debuissent: ita solemus nos sanctorum coelitem honorem defendere, quasi ipsi, sicut nos, ambitioni obnoxii essent, quum potius cedendum nobis esset cum mansuetudine, eorum humilitatem imitando. Quando beatus P. Franciscus Xaverius Indiam petiit, enixe rogatus est, socium sibi famulum addi placeret, quod auctoritatis Apostolici Nuntii, qua fungebatur, indignum videretur, si ipse suis manibus linea lavaret, appararetque quotidianum cibum. Respondit ipse, alienis manibus ac pedibus se non indigere, dum suae sibi essent manus, sui pedes: idque sibi persuasum esse, fore ut nihil suae auctoritati ex vilibus ministeriis obeundis detraheretur, modo ne peccati ullius labe inquinatum socii cernerent. Vir vere sanctus et apostolicus, qui coelesti luce perfusus, optime intelligebat quam parvi sit momenti huiusmodi exterior cultus, in quo suam auctoritatem homines reponunt; simulque eam in religioso coetu boni nominis existimationem in divinam laudem et proximorum profectum redundare, quae ex mundi contemptu et ex verae sanctitatis exemplis efflorescit.

HACTENVŠ DICTORVM RECAPITVLATIO

Persuasum igitur sit omnibus, qui serio de spirituali profectu agunt, praelium sibi committendum contra mundanum honorem esse, eamque unam appetendam esse laudem, quae a Deo tribuatur; neque falsitate, qua decipiuntur homines, movendos se esse, sed veritati, quae Deo patet, innitendum. Id enim homo reapse est, et

non amplius, quod coram Deo est, ut humilis ille beatus Franciscus aiebat. Ne quaerat igitur pluris quam est, aestimari, neque splendidius honorari. Si quid est, si quid meretur, Deo, omnium bonorum largitori, gloriam retribuat. Ipse vero iniurias et falsa testimonia tolerare exoptet; in his enim cernet quid ex se esset, nisi a Deo sustineretur: idque causam praebebit gratias Deo habendi, quod iis omnibus, multoque deterioribus, quae in se falso conferuntur, sit immunis. Quod si quando sibi veritatisque prospiciendum esset, ne prospiciat nisi quum divinus honor agatur; tuncque ea se gerat animi moderatione ac tranquillitate, ut intelligatur non sui, sed divini, honoris tuendi studio se moveri. Nam «Servum Domini, docente Paulo ¹, non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati.» In reliquis animi intima ad sui contemptum amplectendum diducat: sive id sibi a Praelatis accidat, qui vilia ministeria committant et a splendidioribus avertant; sive ab invidis, qui mente improba et iniusta, dedecore afficiant: omnia namque a Deo accipere debet, animum per haec excitare cupiente, ut se colligat, nihilque aliud intendat, quam ipsi placere, et ab eo maxime probari. Culpam vero ullam, ne levem quidem, ad honorem tuendum, admittat. Quod si id, (aliunde adeo necessarium), serio apud se statuatur; honorem non modo spernet, verum etiam aversabitur, quum videat in quot admittendae culpaee pericula coniiciat. Itemque docebit experientia ad animi puritatem servandam facilius esse opprobria pati, quam devitare dum ingruunt, aut ab iis liberari postquam irruerint.

1 2 Tim. II, 24, 25.

Quo vero solidior sit huiusmodi humilitatis exercitatio, stirpitus cordi infigenda est, persuasum sibi habendo, ob admissa scelera omni se confusione omnique contemptu esse dignissimum: id vero ad Christi Iesu imitationem ac similitudinem longe esse merito honorificentius: quod si a Deo ad intimam secum coniunctionem evehi dignetur, usque adeo in immenso divinitatis pelago immersum se sentiet, ut ipse sibi oculis evanescat; adeoque extra se et intra Deum rapietur, ut, modo laudetur honoreturque Deus, omni ipse illatae iniuriae sensu prorsus careat. In omnibus tandem operibus ac verbis ita se gerat, quasi sui oblitus, et ab aliis in oblivionem tradi cupiens; nullas sese exhibendi, sed potius latendi, occasiones captet; et si utiliter exerceri optet, sit omnibus ignotus, et parvi pendi gaudeat: idque facilius, quam contrarium, obtinebit: quare experietur vivus, quam cito e memoria delebitur mortuus: nam simul ac ipse sibi prospicere desinat, ultro se homines cura illi prospiciendi exonerabunt, iuxta illud ¹: «Oblivioni datus sum, tamquam mortuus a corde.»

CAPVT XXIII

HUIUSMODI HUMILITATEM AB EVANGELICIS MINISTRIS ESSE POTISSIMUM EXERCENDAM

Haec, quam paucis nuper perstrinximus, exercitatio tertius est viae illuminativae gradus, sine quo in virtutibus progredi nequeunt proficientes, neque pace et coniunctione cum Deo frui poterunt. «Nisi me ad hoc praeparavero, ait pius ille auctor ², quod velim liben-

¹ Ps. xxx, 13.

² De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 41.

ter ab omni creatura despici et relinqui, atque penitus nihil videri, non possum interius pacificari et stabiliri, nec spiritualiter illuminari, neque plene tibi uniri.» Qua enim pace, qua firmitate fruatur, qui nihil intra se solidi habeat, cui innitatur, sed ab aliorum iudiciis pendeat? Quorum opiniones tunc denique spernuntur, quum quisque proprium nihilum optime cognoverit.

Huiusmodi vero exercitatio etsi omnibus, qui perfectionem adipisci cupiunt, est necessaria; multo tamen magis necessaria evangelicis ministris est: si enim honoris sint servi, praedicandae veritatis carebunt libertate: studium namque placendi hominibus, et timor displicendi, eos debilitat, enervat, mutosque efficit quando acrius loquendi officium urget; ut enim scriptum est ¹, «Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent.» Hi namque, improbos coquos imitati, ut corrupto aliorum gustui morem gerant, ipsam veritatem corrumpunt, totque falsitatibus condiunt atque inficiunt, ut ingenita eius virtus ac sapor evanescat; neque verbum a Deo commissum, sed pro suo lubito confictum, praedicant: ut enim optime monuit Dominus ², «Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quaerit,» ac proinde, qui propriam gloriam quaerit, a semetipso loquitur; qui vero non quaerit gloriam suam, sed eius, qui eum misit, hic veritatem loquitur, nullaque in eo iniquitas et nequitia reperitur.

Ideo B. Patri ac legifero nostro illud maximae fuit curae, ut qui Societati nomen darent, in ipso ingressu honorem pedibus calcarent, inque sui contemptu solidum iacerent fundamentum, eo nimirum fine, ut apti

¹ Ps. LII, 6.

² Ioan. VII, 18.

ministri Dei efficerentur, «In verbo veritatis, ut ait Paulus ¹, in virtute Dei:» neque enim ab alio, quam a Deo, esse potest virtus, quae ingenitum robur veritati praebeat, nec spirituale hunc gladium, verbum Dei inquam, fragile efficiat. Hanc quidem virtutem Ezechieli prophetae Dominus pollicitus est, mittens eum ad praedicandum Israeliticae plebi. «Filii, inquit ², dura facie et indomabili corde sunt... Ne timeas eos, neque sermones eorum metuas... Ecce, subdit ³, dedi faciem tuam valentio rem faciebus eorum, et frontem tuam durio rem frontibus eorum. Vt adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas, neque metuas a facie eorum:» quasi diceret: frontem quidem habent duram, ne scelera sua pudeat eos audire; at durio rem tibi dabo, ne probrosa eorum verba audire erubescas: suae ipsi obstinationi confidunt, credentes fore ut te in terram prosternant, si in eos offendas; at ego tibi adamantinam dedi frontem, ut illidantur ac decidunt, si in te offendant. Querimoniis tecum illi, obloquutionibus, iniuriis inferendis, contumeliis, falsis testimoniis certabunt; ego vero dabo tibi faciem siliceam, ut ea omnia rident da putes; tantamque verbis tuis virtutem, ut eos confringas ac subigas: illi fragilibus mendacii armis tecum pugnabunt; tu vero contra ipsos veritatis armis potentissimis utere.

Quoniam autem suis Dominus ministris tantam se laturum opem pollicetur, videamus nunc quam potissimum arte ferreos eos, adamantinos, siliceos efficiat. Porro una adest ad hoc assequendum via, rerum universarum, mundani praesertim honoris, studium

1 2 Cor. vi, 7.

2 Ezech. ii, 4, 6.

3 Ibid. iii, 8, 9.

cupiditatemque auferre. Homo namque ab homine non-nisi in mundanis hisce bonis vulnerari potest. Quicumque ergo ea despiciat et conculcet, non modo vulneris sensu carens et consopitus, sed ferreus etiam et adamantinus ad ea accipienda efficitur. Ideo optime animadvertit Chrysostomus ¹, Christum Dominum, priusquam persecutiones discipulis praediceret, quas erant perpersuri, ad omnium rerum contemptum hortatum eos fuisse. «Quum Dominus, ait, omnem sollicitudinem a discipulorum cordibus eiecerit, et ostensione signorum armaverit, atque ab omnibus negotiis saecularibus alienatos, et ab omni temporalium rerum cura liberatos, ferreos quodammodo atque adamantinos fecerit; tum denique eventura illis adversa praedicit.»

Neque aliis profecto fortioribus armis et bellicis, quibus utitur mundus, tormentis magis imperviis poterant praemuniri, quam mundanorum omnium sive bonorum sive malorum contemptu. Hisce videlicet armis iustitiae, ut ait Apostolus ², securus inter medios hostes incedit homo, a dextris et a sinistris invulneratus, laetus in gloria et in ignobilitate, in infamia et bona fama; animosus sive seductor, sive verax habeatur; imo vero, laetior in ignobilitate quam in gloria, in infamia quam in bona fama: gloriari namque in infamia et ignobilitate est gloriari in cruce Domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum igitur ingentem gloriam Christus Dominus per crucem est consequutus, (quando enim inimici victoriam sibi de ipso adepti videbantur, nobilissimum ille de inimicis egit triumphum); ita pariter in opprobriis et contumeliis Christi imitorem gloriari decet: iis enim sustinendis mundo

¹ Hom. 34 in Matth.

² 2 Cor. vi, 7 et seqq.

turpitudinis notam inurit, qualis sibi a mundo inuitur. Quid enim, quaeso, est aliud opprobria patienti hilarique animo ferre, quam mundum, et arma quibus ipse pugnat, deridere? Si enim me pedibus conterit mundus, et ipse a me conteritur; si me spernit, et a me spernitur; si me parvi pendit, et parvi a me penditur; si ego mundo crucifixus sum, et mihi mundus crucifixus est. «Absit ¹ ergo gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.»

At vero, quoniam non omnes eum perfectionis statum attingunt, ut in cruce Domini glorientur, et iniurias, contumelias, falsa testimonia pati desiderent; contrario tamen affectu sinere se duci debet nemo, mundanos homines imitatus, «qui ea, quae mundi sunt, sequuntur; et diligunt, et quaerunt magna cum diligentia honores, famam, magni nominis existimationem in terra, sicut mundus eos edocet ².» In quo nonnulli vehementer errant; qui scilicet evangelicam perfectionem professi, eamque adipisci cupientes, ita humanae gloriae inhiant, eiusque cupiditatem ita spiritualibus, prudentiaeque speciem prae se ferentibus praetextibus obtegere student, quasi tota evangelica doctrina huiusmodi cupiditati nequaquam adversaretur. Hi vero, minus opprobria non exoptent, propriam saltem agnoscant imperfectionem, et exoptare desiderent; si vero se ipsi non adiuvant, ab aliis saltem se iuvari sinant; illudque sibi persuadeant, numquam ad eam, quam contendunt, perfectionem se venturos, nisi hanc difficultatem superaverint.

Tertius autem viae huius illuminativae gradus id cer-

¹ Gal. vi, 14.

² Exam. Cap. IV, § 44.

te postulat, ut saltem earum rerum desideria desideremus. Neque abs re fore duxi, si afferrem ipsa B. Patris vere ignea verba, quibus in capite Examinis quarto significavit, quem in Societatis filiis spiritum exoptaverit: postquam enim verba, paulo superius allata, protulit de iniuriis falsisque testimoniis patiendis, «Interrogentur, subiungit, an huiusmodi desideria tam salutaria, et ad perfectionem suarum animarum tam fructuosa, in se sentiant. Quod si quis propter humanam nostram debilitatem ac miseriam, in se huiusmodi tam inflammata in Domino desideria non sentiret, interrogetur, an certe desiderium in se sentiat huiusmodi desideria sentiendi. Si affirmando responderit, optare se nimirum huiusmodi tam sancta desideria animo concipere; quo melius ad eorum effectum perveniatur, interrogetur, an decreverit, paratusque sit huiusmodi iniurias, illusiones, et opprobria in Christi insignibus inclusa, et alia quaevis, quae ipsi inferrentur, sive per quemvis ex domo, vel Societate (in qua obedire, et humiliari, ac aeternam beatitudinem consequi exoptat) sive extra eam per quemvis viventium, nulli malum pro malo, sed bonum pro malo reddendo, admittere, et patienter cum Dei gratia ferre. Ut melius ad hunc perfectionis gradum in spirituali vita pretiosum perveniatur, eius maius ac impensius studium sit, quaerere in Domino maiorem sui abnegationem, et continuam in rebus omnibus, quoad peterit, mortificationem. Nostrum autem erit, in eisdem, iuxta gratiam, quam Dominus nobis conferre ad suam maiorem laudem ac gloriam dignabitur, eum iuvare.» Hactenus B. Pater. Ex cuius verbis optime intelligitur quinam Societatis spiritus, quodnam eiusdem fundamentum sit.

CAPVT XXIV.

DE TERTIA PROFICIENTIVM DIFFICVLTA TE, VIRTVTVM NIMIRVM MVLTITVDINE, EARVMQVE EXERCITATIONEM A PAVPERTATE AC HVMILITATE ORDIENDAM ESSE

Inter viae illuminativae difficultates, quas supra recensuimus, primam posuimus acquirendarum virtutum multitudinem; ad quam obtinendam conferre diximus propositum exsequendarum coelitus immissarum inspirationum, Christique Domini imitandi; secundam autem, veras solidasque virtutes a falsis atque apparentibus discernere; ad id autem consequendum mirifice iuvare, si studio crucis Christi, paupertatis, inquam, atque humilitatis, allici curemus: tertiam praeterea, ut, postquam veras virtutes eas esse agnoverimus, quae a divitiarum mundanaeque gloriae amore avertunt, quaeque amore paupertatis atque humiliationis, tamquam igne, excoctae atque purgatae sunt, intelligeremus quonam tandem ordine in earum exercitatione procedendum nobis esset, a quibus nempe initium ducendum sit, per quas progrediendum, et quaenam sint in viae termino exercendae, ne forte universis simul intendentes, confundamur impediamurque. Respondeo igitur, initium a duplici hac virtute, paupertate et humilitate, esse sumendum. Nam praeterquam quod earum actus, (in superioribus satis superque singuli explanati), notissimi sunt, duplex haec virtus cum reliquis aliis virtutibus ita commiscetur et connectuntur, ut, utraque illa comparata, facile reliquae omnes adquirantur. Et hoc nobis est nunc commonstrandum.

Et primo quidem, hanc esse B. Patris mentem, ut hac veluti ianua ad reliquarum virtutum comparatio-

nem introducatur, ex duplici exercitii «de duobus vexillis» loco apertissime colligitur. In tertio enim puncto prioris partis huius exercitii, ubi Luciferi concionem, ad suos milites habitam, describit, «Tertium, ait, considerare concionem, quam ad illos habet, et quomodo eos admonet ad iniicienda [hominibus] retia et catenas: ut primo tentare eos debeant cupiditate divitiarum, prout solet [ipse facere] ut in pluribus; quo facilius perveniant ad vanum honorem mundi, et inde ad magnam superbiam: ita ut primus gradus sit divitiarum; secundus, honoris; tertius, superbiae; et ex istis tribus gradibus inducit [Lucifer] ad omnia reliqua vitia.» Quid potuit dici apertius ut ordo ostenderetur a daemone usurpatus, ad homines tentandos et ad omnia vitia inducendos? Contrarius igitur ordo in adquirendis virtutibus servandus nobis est. Ideoque in tertio posterioris partis puncto, ubi Christum Dominum ad suos concionantem exhibet, «Tertium, inquit, considerare concionem, quam Christus Dominus habet ad omnes suos servos et amicos, quos ad talem expeditionem mittit; commendando illis, ut omnes velint [studeant] adiuvere, adducendo illos primum ad summam paupertatem spiritualem, et, si suae divinae Maiestati placuerit, et [ad hoc] eos eligere voluerit, non minus [s. etiam] ad paupertatem actuale: secundo, ad desiderium opprobriorum et contemptuum: quia ex his duabus rebus [s. paupertate et contemptu] sequitur humilitas: ita ut sint tres gradus: primus, paupertas contra divitias; secundus, opprobrium vel contemptus contra honorem mundanum; tertius, humilitas contra superbiam; et ex his tribus gradibus inducant [homines] ad omnes reliquas virtutes.»

Porro hunc sensum ita menti infixum habuit B. Pater, ut unus hic fuerit praecipua causa, cur nihil in-

tentatum reliquerii, ut nemini e Societate episcopatus aliasque dignitates admittere liceret. Afferam hic orationis fragmentum coram Iulio III Pontifice Maximo ab Ignatio habitae, prout in B. Patris vita citatur a Pedro Rivadeneira ¹. «Vereri se, ait, ne conatus Societatis et labores usque ad id tempus per Christi misericordiam eius Ecclesiae haud infructuosi, ad nihilum recidant: et radicibus paupertatis atque abiectionis, quibus nitebatur, exarescentibus, inutiles atque inanes fiant. Magnam impendere ruinam ipsi Societati, magnum esse periculum, ne, quod charitas atque humilitas coagmentarunt, cupiditas ambitioque dissolvant: et nonnulli qui nomen suum in Societate Christo dederunt, ut rerum humanarum vinculis expediti, paupertatis suique contemptus, quasi gradibus quibusdam, facilius ad coelum ascenderent, pedem referant, et ab incepto desistant.» Omitto plura alia et validissima argumenta, quae ibidem auctor persequitur, ut propositum confirmet. Haec vero retulisse placuit, quia iisdem fere utitur loquendi modis, quibus in citatis nuper Exercitiorum locis fuerat usus: in quibus divitias quidem retia et catenas, paupertatem vero atque humilitatem gradus vocat, quibus ad coelum ascenditur, et radices eorum fructuum, quos attulit Societas; sicut e contrario ambitio ac divitiarum cupiditas radices sunt omnium malorum.

Verum enim vero, avaritiam esse malorum omnium radicem, est commune orationum a Sanctis habitatum argumentum: hancque veritatem adductis eorum testimoniis confirmare, supervacaneum duco. Id enim expressis verbis docet Paulus. «Radix, inquit ², omnium

¹ Lib. III, cap. 15.

² 1 Tim. vi, 10.

malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.» Dicitur autem omnium malorum radix, aut quia pecunia (cui obediunt omnia) instrumentum et adminiculum est ad omnem libidinem explendam, et omne facinus patrandum, aptissimum; aut quia adeo est vehemens divitiarum appetitus, ut ad eas comparandas, quodlibet scelus ac delictum admittere non dubitetur. Apud Ecclesiasticum enim dicitur ¹: «Nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim et animam suam venalem habet: quoniam in vita sua proiecit intima sua.» Accedit, iure merito deseriri a Deo avaros, uni pecuniae confidentes, unde in universa vitia proruunt. Idemque Paulus de gentibus loquens: «Quum cognovissent, inquit ², Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum... Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.» Et alibi ³ avaritiam dicit «idolorum servitutem» esse. Vnde pulchre Theophylactus: «Quod David, inquit, psalmo CXIII dixit: Simulacra gentium argentum et aurum; hoc magna sapientia invertit Paulus dicens: Argentum et aurum sunt simulacra et idola avarorum:» idque non ideo solum quia divitias diligunt et magni faciunt, sed ideo potissimum, quia in eas totam suam fiduciam transferunt. De qua profecto idololatria beatus Iob se liberabat, quando dicebat ⁴: «Si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi: Fiducia mea.» Et Apostolus id summopere huius saeculi divitibus commendat,

¹ Eccli, x, 10.

² Rom. I, 21, 24.

³ Ephes. v, 5.

⁴ Iob, xxxi, 24.

ne fiduciam in divitiis ponant; quod quidem adeo est mirandum, ut qui fecerit, ab Ecclesiastico «fecisse mirabilia» praedicetur. Si ergo haec avarorum idololatria, tanto Deum afficit dedecore, quid mirum, si in sceleris poenam in omnia vitia eos dilabi patiatur?

E contrario autem pauperes, qui Dei providentiam agnoscunt, fidelitati innituntur, in eius misericordiam sperant; Deum in iis colunt atque honorant: idque non verbo tantum, sed opere etiam testantur, nulli humano auxilio gr̃atiaeque confidendo, certi ab divino numquam se destitutum iri. Hosce Deus honorat, humana non denegando, coelestibusque eos donis locupletando. Prima igitur nobis cura haec sit, ut bellum avaritiae indicamus, paupertatem vero exerceamus, unde ad virtutes omnes comparandas animus disponitur. «Tu autem, ait Paulus ¹, o homo Dei, haec fuge» (avaritiam nimirum et, vitia, quae ab ea profluunt: iisque solutus atque ad currendum in virtutis via expeditus) «sectare iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam:» ad haec enim omnia paratum te atque alacrem senties, si avaritiae vincula disruperis.

Primum hunc esse perfectionis obtinendae gradum, in toto Evangelio docetur. Qui enim absconditum thesaurum invenit, omnia quae habuit, vendidit, et agrum emit. Adolescenti, qui a puero mandata custodierat, dixit Dominus: Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus; et veni, sequere me. Quoniam vero ad ea exsequenda vires non suppetiere, id quod quampluribus in exsequutionis tempore evenire solet; illos, qui sui discipuli fieri cupiunt, alibi admonet, ut

rem, quam aggrediuntur, serio considerent; neque enim prius fieri poterunt, quam omnibus, quae possident, renuntiaverint: turpissimum autem esset sive eos reapse non esse, quos esse profitentur, sive inceptum opus non perficere. Et quemadmodum ille, qui vult turrim aut magnum palatium aedificare, prius computat sumptus, qui necessarii sunt, an habeat ad perficiendum; ne postea quam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare; et rex iturus committere praelium adversus alium regem, copias suas considerat, et cum hostili exercitu confert, ut videat an ad victoriam consequendam sufficiant; et omnis generatim qui arduum aliquod opus aggreditur, rem prius serio considerat, et de adminiculis ad opus perficiendum necessariis cogitat: ita pariter qui evangelicam perfectionem cupit adipisci, rem sedulo consideret, quia prius opus est, ut omnibus, quae possidet, renuntiet. Et quoniam multi sunt, qui huiusmodi difficultatem, qualis reapse est, minime praecipiunt, viamque perfectionis plenam existimant suavium consolationum, omnisque molestiae expertem; ideo non maiori animo praediti postmodum deprehenduntur, quam sibi opus fore arbitrati sunt, et nihil tandem conficiunt.

Cogitet ergo quicumque discipulus Christi fieri velit, omnibus, quae possidet esse sibi renuntiandum; hanc vero renuntiationem, si quidem perfecta futura sit, ad ipsius vitae amorem extendendam esse, ut mortui quis devotus et traditus sit, dicente Domino: Si quis venit post me, et non odit patrem et matrem, uxorem et filios, fratres et sorores, imo et animam suam, non potest meus esse discipulus. Ad hoc autem adeo excelsum perfectionis culmen attingendum, inde a paupertat-

te initium sumendum est, ut ait S. Basilius, id est, a renuntiatione, si videlicet alienemur a rebus externis, exempli causa a possessionibus, ab inani gloria, a vitae consuetudine, a rerum inutilium studio, uti docuerunt nos sancti Domini discipuli Iacobus et Ioannes, qui patrem suum Zebedaeum, ipsumque, a quo tota illorum victus ratio pendebat, navigium, relinquere. «Est igitur renuntiatio, ait ¹, dissolutio simul vinculorum terrenae huius ac temporariae vitae, et humanorum officiorum liberatio, quae nos efficit magis idoneos, qui iter ad Deum deducens incoepemus. Est et occasio impedi-menti expers, quia obtinetur possessio ususque rerum pretiosarum, «super aurum et lapidem pretiosum multum.» Et, ut in summa dicam, est cordis humani ad coelestem conversationem translatio, sic ut dicere possumus: «Nostra enim conversatio in coelis est.» Et, quod maximum est, similitudinis eius, quam cum Christo habere debemus, initium est: qui propter nos egenus factus est.» Hactenus Basilius: cuius verbis perfectius commentarium afferri non potuit eorum, quae docuit B. Pater, primum eorum, qui Christo serviunt, gradum, esse paupertatem contra divitias.

Secundum vero gradum, dicit B. Pater, esse «opprobrium vel contemptum contra honorem mundanum:» tertium denique «humilitatem contra superbiam.» Haec enim humilitatis, et mundani honoris contemptus simul cum iniuriarum contumeliarumque desiderio, est ex praestantissimis exercitiis; quod unum quum sit, ad universas virtutes comparandas disponit, aptumque hominem facit: a proficientibus proinde, non minori certe animi contentione, quam paupertatis exercitatio, adhibendum. Illud vero summopere est heic notan-

1 Basil. Reg. fus. tract. Resp. VIII, n. 3.

dum, duas has virtutes, non minus quam eis opposita vitia, esse inter se arctissime connexas. Concupiscentia namque oculorum, seu temporalium bonorum cupiditas superbiam vitae, seu humanae gloriae magnique nominis existimationis cupiditatem mirifice adiuvat: idolum enim divitiarum adorant omnes, eique se mancipant, ab eo pendent. Vsitatissimum quidem illud est, quod exprobat Iacobus Apostolus: «Si introierit, ait ¹, in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu; intenditis in eum, qui indutus est veste praeclara, et dicitis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicitis: Tu sta illic: aut sede sub scabello pedum meorum.» Et apud Ecclesiasticum ² scriptum est: «Dives commotus confirmatur ab amicis suis; humilis autem quum ceciderit, expelletur et a notis. Diviti decepto multi recuperatores: loquutus est superba, et iustificaverunt illum. Humilis deceptus est, insuper et arguitur: loquutus est sensate, et non datus est ei locus. Dives loquutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent. Pauper loquutus est, et dicunt: Quis et hic? et si offenderit, subvertent illum.»

Huiusmodi honor ac reverentia, quo decoratur dives ac splendida veste indutus, multos efficit divitiarum appetentes, (quia superbi sunt), et causa est cur ditiores, quam sunt, sese dictitent, ut honorentur, quasi essent. Quare duorum horum vitiorum connexionem ac dependentiam vigilanter significavit B. Pater, quando Luciferum exhibuit suos cohortantem: «Vt primo tentare [eos] debeant cupiditate divitiarum, prout solet [ipse facere] ut in pluribus, quo facilius perveniant ad

¹ Iacob. II, 2, 3.

² Eccli. XIII, 25-30.

vanum honorem mundi, et inde ad magnam superbiam.» Eundem porro inter paupertatem et humilitatem nexum deprehendit, quum paupertatem gradum constituit ad mundani honoris contemptum, et inde ad humilitatem: quod et loco nuper citato apud Ecclesiasticum videri licet; pauperem enim vocat humilem. Et Christus Dominus: «Beati, inquit, pauperes spiritu,» id est, humiles. Et ibidem Ecclesiasticus duo haec ad invicem opponit: «Sicut abominatio, inquit ¹, est superbo humilitas; sic et exsecratio divitis pauper.» Pauperes cum humilibus coniuncti pariter ab Regio Psalte traduntur: «Ne avertatur, ait ², humilis factus confusus: pauper et inops laudabunt nomen tuum.»

CAPVT XXV

TRIPLEX HUMILITATIS GRADVS DECLARATVR

Quum ergo ex dictis pateat virtutum exercitationem a proficientibus ex paupertate et humilitate incipientem esse; illud est summopere considerandum, duplicem hanc virtutem, quod ad exercitium pertinet, ad unam, nimirum ad humilitatem, a B. Patre revocatam fuisse: cuius quidem, paulo ante quam ad electiones inducat, triplicem gradum distinxit; quo de triplici gradu, iuxta scopum a nobis intentum, tria veniunt animadvertenda.

Primum est, humilitatis nomine intellexisse B. Patrem perfectam, quam late patet, renuntiationem, quae scilicet tum divitiarum, tum honoris, tum ipsius vitae contemptum complectatur. Primum enim humilitatis

¹ Eccli. xiii, 24.

² Ps. lxxiii, 21.

modum hunc statuit: «Quod ita me demittam et ita me humiliem, quantum possim, ut in omnibus obediam legi Dei Domini nostri; adeo ut etiamsi me constituerent dominum omnium rerum creatarum in hoc mundo, vel pro [conservanda] propria vita temporali, non veniam [non inducar] in deliberationem transgrediendi mandatum aliquod» etc. Deinde de secundo: «Vt non velim, ait, neque afficiar magis ad habendum divitias, quam paupertatem, ad cupiendum honorem quam ignominiam, ad desiderandam vitam longam quam brevem, ubi aequale fuerit servitium Dei Domini nostri, et salus animae meae [aequalis],» etc. De tertio tandem: «Vbi aequalis fuerit laus et gloria divinae Maiestatis, ad imitandum [magis] Christum Dominum nostrum, utque ei magis actu similis fiam, volo et eligo magis paupertatem cum Christo paupere, quam divitias; opprobria cum Christo pleno opprobriis, quam honores, etc.» Ex quibus omnibus infertur, humilitatis nomine intellexisse B. Patrem omnimodam mundanorum omnium bonorum renuntiationem; iuxta eorum interpretationem, qui non de solis divitiis, sed de omni mundanorum bonorum genere, loquutum censent Christum Dominum, quando dixit ¹: «Qui non renuntiat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.»

Illud est secundo loco animadvertendum, quam solide B. Pater hoc de humilitate exercitium pertractaverit, quantoque studio praeceperit, ut exerceretur. Primo enim humilitatem vocat obtemperationem mandato cuicumque, sive divino, sive humano, Dei nomine et auctoritate imposito, adhibitam: nam «Primus, inquit, modus humilitatis est necessarius ad salutem aeternam,

1 Luc. xiv, 33.

scilicet, quod ita me demittam et ita me humiliem, quantum possim, ut in omnibus obediam legi Dei Domini nostri,» etc. Humilis namque animi est sui muneris atque officii existimari obedientiam, persuaderique praecepta, leges et ordinationes ad se pertinere; sicut elati superbiq̃ue est animi, iugum et vincula omnia perfringere, et dicere: «Non serviam.» Ita se gessit Pharaos, iussus per Moysen a Deo Israeliticam gentem liberam dimittere. Dicenti enim Moysi ¹: «Haec dicit Dominus Deus Israel,» respondit: «Quis est Dominus, ut audiam vocem eius, et dimittam Israel? Nescio Dominum, et Israel non dimittam.» Sit ergo primus humilitatis modus, ut «Ita me demittam, et ita me humiliem, quantum possim, ut in omnibus obediam legi Dei Domini nostri,» et ut nullum sit eius adeo leve praeceptum, quo me non minorem agnoscam, ad illud exsequendum. Qui enim se exaltaverit, ita ut vel unum contempserit mandatum, quantumvis minimum ab hominibus ducatur, humiliabitur, et minimus vocabitur in regno coelorum; qui autem se humiliaverit, ut vel minima adimpleat praecepta, et sic alios docuerit, exaltabitur, et magnus vocabitur in regno coelorum.

Quod si subiectio, qua quis universis obtemperat praeceptis, quantumvis minima et parvi momenti videantur, iure merito vocatur, et est reapse, humilitas; non minori iure humilis est vocandus, et reapse est, si quis ita sit animo comparatus, ut pro servando quovis ex huiusmodi praeceptis, libenter divitiis omnibus mundanisq̃ue honoribus careat, et paupertatem atq̃ue opprobria aequo animo patiat̃ur. Quae quidem nonnisi animus vere humilis suiq̃ue ipsius contemptor, et infimo apud homines loco contentus, ferre potest. Id vero

¹ Exod. v, 1, 2.

humilitatem esse, nemo, qui fuerit expertus, negaverit: experientem vero hortatur Ecclesiasticus ¹, dicens: «Depreme cor tuum, et sustine... Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum et argentum; homines vero receptibiles (id est, Deo accepti), in camino humiliationis.» Quid autem humiliationem vocat, nisi quod prius dixerat humilitatem? Quidnam vero est aliud huiusmodi humilitas et humiliatio, nisi paupertati et ab hominibus contemptui se subiicere? Ideo Paulus humilitatem dixit obedientiam illam, qua Christus Dominus praecepto Patris se subiecit, de subeunda morte inter opprobria et contumelias, in paupertate ac nuditate. «Humiliavit, inquit ², semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.» Et re quidem vera, sancta paupertas vera est humilitatis filia; et sicut ex humilitate studium gignitur paupertatis; ita quoties occasio experiendae paupertatis sese offert, nullibi iucundius, quam in humilitatis amplexu et gremio spiritus requiescit. Apposite S. Diadochus ³: «Fovebit autem nos tunc magis, quam reliquae virtutes, humilitas, quae sinu suo et complexu nudos recreabit, sicut mater puerum suum gremio exceptum fovet, quum is puerili simplicitate ductus vestitum suum exuit, et procul abiecit, magis tunc nuditate, ut omni malitia expers, quam varietate vestitus, laetus: «Custodiens ⁴ enim parvulos Dominus: humiliatus sum, et liberavit me.» Ita Diadochus. Ex quibus consequitur, humilitatis exercitationem non potuisse solidius edoceri, quam eam ad duo haec capita revo-

¹ Eccli. II, 2, 4, 5.

² Philipp. II, 8.

³ De perf. spirit. Cap. LXV.

⁴ Ps. CXIV, 6.

cando, nimirum, si ita divinis me omnibus praeceptis subiiciam, idque ea animi contentione, ut potius me subiiciam omni paupertati, opprobriis, contumeliisque omnibus, quam illa perfringam: finis autem in iis intendendus, est ne, quantum in me sit, letalem ullam venialemve culpam admittam.

Tertio demum animadvertendum est, huiusmodi humilitatis, prout hactenus explicata est, exercitationem, iuxta mentem B. Patris, omnium esse primam ab iis, qui in via illuminativa versantur, aggrediendam. Neque aliud significare voluit Ignatius in postremo ex tribus, quae notanda censuit ante exercitium de tribus humilitatis modis, ubi «Antequam quis, ait, ingrediat in electiones, ut afficiatur ad veram Christi Domini nostri doctrinam, multum iuvat considerare et advertere ad tres sequentes modos [species] humilitatis, et considerando eos identidem,» etc. Nam in quo tandem consistit via illuminativa? In eo quod quis ad veram Christi Domini doctrinam magno affectu aestimandam et amandam perducatur; ipse enim est lux vera, et in eius doctrina id, quod est in omni virtute perfectissimum, continetur. Si ergo triplex huiusmodi gradus humilitatis iuvat ad Christi doctrinam magno affectu aestimandam; subsequens est, ut ad intellectum illustrandum, et ad permovendam voluntatem iuvent; itemque animo infigere triplicem hanc humilitatis speciem, non aliud est, quam clavem manibus sumere, qua id quod est in Evangelio abditissimum patefiat, ac thesauris potiri, qui in ipso continentur. Sicut ergo ut aditus pateat ad absconditum aliquem thesaurum, primum omnium clavem manibus sumere opus est; ita, ut ad lucis thesauros in Evangelio reconditos aditus pateat, haec prorsus humilitatis ratio prius exercenda est, quae quidem divitiarum honorisque contemptum inclu-

dit : neque aliud intellexit Christus Dominus , quando dixit: Qui non renuntiat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

CAPVT XXVI

VIRTVTVM EXERCITATIONEM AB HUMILITATE ORDIENDAM
ESSE, ALIIS ARGVMENTIS OSTENDITVR

Aliis etiam argumentis ostendi potest, huiusmodi humilitatis exercitationem primam omnium esse proficientibus aggrediendam. Primo enim, humilitas est spiritualis vitae fundamentum. Iam vero, in omni aedificio exstruendo a fundamentis operis initium sumitur. «Cogitas, inquit Augustinus ¹, magnam fabricam construere celsitudinis? De fundamentis prius cogita humilitatis... Et fabrica quidem quum construitur, in superna consurgit; qui autem fodit fundamentum, in ima deprimitur. Ergo et fabrica ante celsitudinem humiliatur, et fastigium post humiliationem erigitur» Et paulo inferius: «Sed quia magnum, inquit, fastigium est, de fundamento cogita. Quo, inquis, fundamento? Disce ab illo, quoniam mitis est, et humilis corde. Hoc in te fode fundamentum humilitatis, et pervenies ad fastigium charitatis.»

Neque immerito humilitas virtutum fundamentum nuncupatur, quum tota virtutum moles humilitati, non secus ac tota aedificiorum fabrica fundamento, innitatur. Humilitas nempe hominem subdit praeceptis omnibus divinis et ecclesiasticis, ordinationibus ac legibus Religionis, in quibus sane omnium virtutum materia continetur. Humilitas superbiam et avaritiam edomat,

¹ De verbis Dom. Serm. X.

appetitum, inquam, propriae excellentiae ac divitiarum, quae vehementissimae sunt animi passiones, quas nisi refraenaveris, praeceps in universa vitia rues. Humilitate ignominiam aequo animo ferimus, ac temporarium bonorum, quae sunt peccatorum omnium instrumentum, indigentiam. Optimo igitur iure, statuitur humilitas omnium virtutum fundamentum, spirituumque omnium morborum potissima medicina. Quemadmodum enim medici priusquam remedia corporeo membro admoveant, totum generatim corpus curant, purgando, sanguinem venis detrahendo, pravosque humores, ex quibus particulares morbi aluntur, minuendo; ita pariter, etiamsi ob particularem aliquam animi inclinationem passionemque, aut speciali alia de causa ad particularem aliquam virtutem consequendam insistere expediat; prior tamen omnium purgandus certe est inordinatus honoris divitiarumque appetitus, ex quo reliqua particularia vitia aluntur.

Praeterea fundamentum est humilitas, quia quidquid in solido firmoque virtutum aedificio exstruendo, mobile reperitur atque parum constans, expellit. Quid enim fragilius, quid mobilius temporalibus divitiis atque honore, qui ab hominibus accipitur? Quidnam autem aliud impedit quo minus verae solidaeque sint virtutes, nisi humani huiusmodi fines atque opiniones, quibus corrumpuntur illae ac debilitantur? Illud enim est hic animadvertendum: quum aedificium, ut solidum exsurgat, rupe sit fundandum; semen vero, ut uberem ferat fructum, mobili sit terrae committendum: ii, qui temporalia bona quaerunt, dicuntur in Evangelio semen quidem in petrosa proiecisse, aedificasse autem super arenam. Iam vero utrumque id perperam et frustra egerunt. Nam quemadmodum semen, quod supra petrosa cecidit, radices agere nequit; ideoque vix

exortum, aestuante sole, arescit: ita verbum Dei in avarorum superborumque animis radices agere non potest, mundani enim ipsi, non secus ac quae diligunt bona, sunt: ideoque tamdiu virtuti incumbunt, quamdiu res secundae accidunt. lique tamen, qui super petrosa seminant, super arenam fundant: virtutum enim fabricam exstruere volunt, quin prius gloriae divitarumque studio renuntient; quibus duobus vix fragilius mobiliusque quid reperias: quare orta contradictione, corrui aedificium.

Itaque Christus Dominus: «Omnis, inquit ¹, qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illius, et non cecidit: fundata enim erat super petram. Et omnis, qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam: et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.» Quaenam vero ista verba sunt, quae qui non faciat, super arenam aedificat, nisi illa, quae paulo antea in eadem concione protulerat Dominus: Beati pauperes, beati qui esuriunt ac sitiunt, beati qui persecutionem patiuntur, qui dedecore afficiuntur atque opprobriis, et horum similia, quae de sua cruce saepe alias praedicavit? Haec videlicet verba qui non faciunt, aedificant super arenam: ideoque irruente paupertate, infamia, persecutione, deficient. Qui vero faciunt, hi non pluvias, non ventos, non flumina timeant, nullum, inquam, persecutionis temporalisque iacturae genus: prius enim quam iacturam patiantur,

1 Matth. vii, 24-28.

a se omnia haec iam expulerant, omnia repudiaverant. Humilitate igitur removetur quidquid infirmum, quidquid mobile exstat, quod firmum fundamentum solido virtutum aedificio subiiciendum impedire posset.

Eadem haec humilitas soliditatem innuit, in qua fundandae sunt virtutes, quae quidem nulla alia est, quam nostrum nihilum et omnipotens Dei gratia, quo melius cognoscatur placere Deo rerum fundamenta in nihilo ponere. «Vbi eras, a Iob quaerebat ¹, quando ponebam fundamenta terrae? indica mihi, si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti? Vel quis tendit super eam lineam? «Cui iam paulo superius ² responderat ipse Iob: «Appendit terram super nihilum.» Hoc videlicet nihilum ostendit in animo humilitas, ut gratiae omnipotentiam, super hoc nihilum aedificando, ostendet Deus, qui quidem «Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.» Si ergo omnium est virtutum genitrix haec gratia, evidens est, sanctam humilitatem primam esse virtutem, ex qua virtutum exercitatio incipienda sit: humilitas enim nosmet ipsos vacuos efficit, ut divina gratia repleamur.

Dicitur etiam humilitas fundamentum perfectionis, quia quemadmodum in aedificii ichnographia tota fabrica usque ad summum culmen descripta continetur; ita in humilitatis exercitatione totum spirituale aedificium, quasi in deformatione ac fundamento, usque ad summam perfectionem, contractum reperitur. Quamobrem idem nunc dicendum de humilitate est, quod supra de solitudine ac secessione docuimus. Triplicem enim utilitatem ex secessione ortam assert B. Pater, triplici incipientium, proficientium et perfectorum statui

1 Iob, xxxviii, 4, 5.

2 Ibid. xxvi, 7.

respondentem; ideoque ut ibidem exposuimus, perfectionis viam ineuntibus magnopere solitudinis silentii-que custodia expedit, tamquam virtutum toto vitae spiritualis decursui mirifice congruentium. Idem prorsus dicendum est de humilitate, prout eam intellexit Ignatius, omnimodam continentem honoris divitiarumque renuntiationem. Huiusmodi namque humilitatis genus, triplicem etiam modum seu gradum, triplici illi spiritualis viae statui respondentem, complectitur.

Primus enim humilitatis modus, quo se subdit homo divinis omnibus praeceptis, et paupertati, opprobriis, mortique ipsi obeundae se offert, potius quam letale ullum scelus admittat, incipientium est proprius. Secundus autem, quo iisdem adversitatibus perpetiendis se subdit, ne venialem culpam sciens admittat; itemque, ubi aequalis est divinae laudis occasio, ad honorem et ignominiam, ad divitias et paupertatem, ad longitudinem ac brevitem vitae aequae est propensus; si tandem maioris sit divinae laudis paupertate angi, affici ignominia, ipsamque subire mortem, propensior est ad haec, quam ad eorum contraria: gradus hic, priore sane perfectior, proprius est proficientium. Quod si ulterius progrediatur quis, et ubi par adest divina gloria, paupertatem atque opprobria amplectatur, ea scilicet mente, ut Christi Domini similior fiat; hoc virorum perfectorum est. Quae quum ita sint, si quis ad huiusmodi humilitatem exercendam animum adiiciat, si in ea progrediatur, perfectam cum Christo Iesu similitudinem, ac proinde omnium virtutum perfectionem, tandem aliquando adipiscetur. Quum igitur triplex hic humilitatis gradus omnibus tum perfectionis gradibus, tum spiritualis viae statibus apte respondeat; consequitur hanc humilitatis exercitationem compendiarium esse viam ad perfectionem consequendam.

CAPVT XXVII

VNIVERSORVM, QVAE PRAECEDENTIBVS CAPITIBVS DICTA
SVNT, RECAPITVLATIO

Hisce praeiactis, quae in praecedentibus capitibus persequuti sumus, quid iam nobis reliquum est, nisi ut nostram tepiditatem fateamur, qui postquam perfectionis iter aggressi sumus, animo parvas ob difficultates concidimus, ob parvi momenti impedimenta pedem referimus, et quasi rem novam miramur, si quae initio proposuimus, exsequi iubeamur? Persuasum videlicet nobis nequaquam est, perfectum esse eum non posse, qui omnia, quae habet, non vendat, et det pauperibus; neque Christi discipulum esse, qui omnibus, quae possidet, non renuntiet. Itaque perfectionem appetentes, media ad perfectionem consequendam minime admoveamus; et in prima trium illarum hominum classium, quas supra memoravimus, misere detinemur, eorum, inquam, qui totam vitam desiderando transigunt, neque umquam adducuntur, ut manum operi admoveant. Ad summum, secundae fortasse classi annumeramur, eorum nimirum, qui nonnulla utique adhibent media, non vero omnia, quae necessaria sunt, sed positis limitibus quibusdam ac legibus: ita namque ab inordinato divitiarum honorisque studio immunes nos esse cupimus, ut nihil tamen horum nobis desit. Tenue sane propositum, neque ad evangelicae turris exstructionem certe idoneum: quapropter, simul ac honoris rei-que familiaris iactura aliqua facienda est, ab incepto opere, non sine spectantium risu, absistimus. Rident profecto saeculares, quum religiosos, dudum perfectionem profitentes, tam vivos mundano honori cernunt,

tam commodorum cupidos, tam in inani vestium ostentatione cellaeque ornatu ambitiosi, quam possent esse saeculares ipsi homines, imo et fortasse magis.

Sedulo igitur attenteque consideremus, vocatos nos esse ad tertiam classem, eorum nimirum, qui discipuli ut fiant Christi, omnibus renuntiant. «Quis enim, ait Dominus ¹, volens turrim aedificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum; ne postea quam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare? Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?» Quemadmodum ergo qui domum exstruere decrevit, expensas ad aedificandum necessarias postmodum facere non detrectat; ita quoties nostri contemptus opprobriique tolerandi, rerumque temporalium egestatis sustinendae occasio se obtulerit, existimemus rei familiaris partem a nobis repeti, quae in turris exstructionem impendatur. Ne conqueramur de illata nobis iniuria aut offensione, si quando debitus honor aut commoditas nobis denegetur. Quomodo enim nostra dici poterit turris, nostrum palatium, nisi nostris expensis aedificetur? Tantique facienda est victoria ab hoc rege parta, qui cum viginti millibus contra nos venit, exstructumque iam habere, et nostri proprium, palatium hoc, in quo quiescamus, ut nulla facta expensa cum tanto bono conferri possit. Quis enim verbis dicere valeat teterrimum bellum ab honoris ambitione divitiarumque cupiditate eis, qui sibi subactos habent, illatum? Spinās enim esse huius

mundi divitias ac voluptates, Christus Dominus asseruit. Qui ergo fieri potest, ut requiem inveniat, qui per huiusmodi spinas perpetuo incedat? An non minus erit molestus extrahendi labor, quam tolerandi dolor? Brevis profecto labor spinæ extrahendæ est, et in requiem ac sanitatem tandem desinit: at dolor confixæ spinæ acrior est, et continenter augetur; et quo diutius evellere procrastineris, difficilius efficitur remedium. Facilius ergo est, honorem contemnere, quam ambire; facilius opprobrium ferre, quam fugere; facilius iniuriam dimittere, quam vindicare; facilius rerum temporalium nonnullum defectum sustinere, quam satagere, ut nulla nobis desit; facilius denique ad paupertatem nos accommodare, et amice cum ea versari, quam avaritiæ tyrannidi manus victas dare, spinisque affigi, quibus nos pungunt divitiæ temporales.

Hi vero qui spiritualem perfectionem profitentur, hoc bello distracti, quonam pacto in virtutibus exerceantur, et ad coniunctionem cum Deo perveniant? Floridum coniunctio cum Deo postulat lectulum, non spineum; virtutum vero exercitatio quietum tranquilumque animum requirit. Lectulum porro Salomonis ¹ sexaginta fortes ambibant ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi: uniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Quomodo autem a timoribus nocturnis tutus erit lectulus, in quo verus Salomon cum anima, sibi amore et contemplatione coniuncta, requiescit, nisi a duobus fortissimis (humilitate, inquam, et paupertate, quæ duo sexaginta illos fortissimos adaequant), custodiat, ensem manu gerentibus, ad iugulandam male ordinatam gloriæ divitiarumque cupiditatem, et omnem

¹ Cant. iii, 7.

illatarum iniuriarum, paupertatisque dolorem, quae in proficientes irruunt, eorumque animos angunt? Quomodo autem augeri roborarique possent incipientes, nisi animi tranquillitate et omnis temporalis curae vacuitate allicerentur? Nam si aves ad pullos edendos nutriendosque, plumas, lanam, et similia ad molles nidos construendos eligunt, ne pullis asperitas generet molestiam; multo magis animum spiritu paupertatis humilitatisque oportet esse instructum, ne virtutes inter temporalium curarum spinas nutriat.

Hac igitur de causa paupertatem B. Pater matrem appellavit: «Diligant, inquit ¹, omnes paupertatem, ut matrem; et iuxta mensuram sanctae discretionis, suis temporibus eius effectus aliquos experiantur.» Et alibi ² eandem vocat murum: «Paupertas, ait, ut murus religionis firmus, diligenda, et in sua puritate conservanda est, quantum divina aspirante gratia fieri poterit.» Matrem vocavit, propter novitios, quorum teneras videlicet virtutes inter illecebras ac blanditias nutrit; murum vero, propter professos, quia nutritas iam virtutes strenue ac fortiter tuetur. Si ergo divini verbi sanctaeque inspirationis semen animis nostris Dominus commiserit, illud super petrosa decidere non sinamus, ne adversitatis aestu arescat: neque in via iacere patiamur, ne forte conculcetur ab hominibus, aut ab avibus voretur; idque secedendo ac silendo obtinebimus. Spinās tamen, quibus huius mundi honores ac divitiae horrent, evellamus, et habebimus uberrimum fructum in patientia, id est, in paupertatis, iniuriarum et contemptus toleratione. Hic autem fructus, ita per totum viae spiritualis tractum augebitur, ut ab incipientibus

¹ Const. P. III, cap. i, § 25.

² Ibid. P. VI, cap. i, § 1.

quidem afferatur trigesimus, a proficientibus vero sexagesimus, a perfectis denique centesimus.

CAPVT XXVIII

DE QVARTA VIAE ILLVMINATIVAE DIFFICVLTATE

Quam ingentes excellentesque sint, quam intensae atque efficaces spirituales consolationes, qui ex propria experientia non didicerit, non poterit non credere, si sanctorum virorum historias ac scripta oculis lustraverit, et si piis et mundo corde hominibus familiariter utatur, qui divina consuetudine fruuntur. An non fidem praebendam ducemus iis, qui divinam dulcedinem ac suavitatem experti, eam nobis annuntiant, quum narrantibus alicuius civitatis amplitudinem atque opulentiam, etiamsi numquam viderimus, credamus? Praeterea huius rei aperta est ratio. «An vero, inquit Augustinus¹, habent corporis sensus voluptates suas, et animus deseritur a voluptatibus suis?» Quod si in corporeis voluptatibus id videmus, eo esse maiorem voluptatem, quo sensus est acrior, et nobilius obiectum, quanto, quaeso, spirituales voluptates corporeis erunt excellentiores; quum potentia tanto sit nobilior, quanto corpus spiritus, corporeum sensum mens, appetitum voluntas antecellit; obiectum vero tantum praestet, quanto rebus omnibus creatis Deus est praestantior?

Quid vero sint spirituales huiusmodi consolationes, his verbis B. P. Ignatius edocuit: «Voco [dico, nomino] consolationem, quando in anima excitatur motio aliqua interior, qua inflammari incipit anima in amore

: 1 Tract. XXVI in Ioan.

sui Creatoris ac Domini: et consequenter quando [anima] nullam rem creatam super faciem terrae amare potest in seipsa, sed [solummodo] in Creatore omnium illarum. Item, quando fundit lacrymas moventes ad amorem Domini sui, sive sit ob dolorem de suis peccatis, sive de passione Christi Domini nostri, sive de aliis rebus directe ordinatis in eius servitium et laudem. Denique voco consolationem omne augmentum fidei, spei et charitatis, et omnem laetitiam internam, quae vocat et attrahit [hominem], ad res coelestes, et ad propriam salutem animae suae; reddendo illam quietam, et pacificando illam in suo Creatore ac Domino.» Ita in regula tertia ex prioribus ad dignoscendos animi motus. Qua in regula verarum solidarumque spiritualium consolationum rationes omnes attinguntur. Eiusdem declaratio inferius suo loco latior tractabitur. Hic vero ideo allata est, ut spiritualis consolationis nonnullam notitiam haberemus, simulque ut quod declarandum sumpsi, melius intelligeremus, nimirum, curandum nobis esse, in via divini servitii semper progressum facere, sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores.

Dico ergo, perfectam renuntiationem, non modo ad divitiarum, honorum, corporearumque voluptatum abdicationem, sese protendere; verum etiam ad hanc animi comparisonem, ut prompti simus atque indifferentes ad Deo serviendum, etiamsi coelesti omni consolatione careamus: non tamen, ut spiritualem consolationem gustumque aspernemur; semper enim, ut suo loco dicemus, et desiderandae, et magni aestimandae sunt. Illud dico, studium Christi cruci affixi imitandi eo se extendere, ut eius non modo dolores, nuditatem, opprobria, sed spiritus etiam tristitiam afflictionem, desolationemque imitemur: ipse namque, imminente

passione, «Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem;» et iam iam moriturus voce magna clamavit: «Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?» En quarta, quam initio dicebamus, viae illuminativae difficultas, praecedentibus fortasse non levior, imo vero multo gravior. Quae namque aerumna tam saeva, quae coelesti ope non deleniatur? Quae difficultas hoc subsidio non superetur? Quinam moeror, quodnam taedium hac suavitate non dulcescat? Quaenam atra caligo ad coelestis huius lucis radios non evanescat? «Da amantem, inquit Augustinus ¹, et sentit quod dico: da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem, atque sitientem, et fontem aeternae patriae suspirantem: da talem, et scit quid dicam. Si autem frigido loquor, nescit quid loquor.» Qui enim divinam consolationem expertus est, probe scit, omnem, illa praesente, evanescere difficultatem, nullamque gigni molestiam ex adversa valetudine, ex rei familiaris aut bonae existimationis iactura, ex corporis afflictationibus, ex vexationibus, quae ab aliis hominibus accidunt, et huiusmodi aliis: illud unum molestiam ducit, coelesti hac luce et gratia destitui, sine qua vel ipsa vita molesta fit et operosa. «Non est grave, inquit pius ille auctor ², humanum contemnere solatium, quum adest divinum. Magnum est, et valde magnum, tam divino quam humano posse carere solatio, et pro honore Dei libenter exilium cordis velle sustinere, et in nullo seipsum quaerere, nec ad proprium meritum respicere. Quid magni est, si hilaris sis et devotus adveniente gratia? Optabilis cunctis haec hora. Satis suaviter equitat, quem gratia Dei portat. Et quid mirum si onus non

1. Tract. XXVI in Ioan. .

2. De Contemptu mundi, Lib. II, cap. 9.

sentit, qui portatur ab omnipotente, et ducitur a summo ductore?» Et alibi¹: «Te siquidem praesente, iucunda sunt omnia; te autem absente fastidiunt cuncta... Cui tu sapis, quid ei recte non sapiet? Et cui tu non sapis, quid ei ad iucunditatem esse poterit?»

Haec igitur est una ex praecipuis causis cur Deus saepe recedere solet, suaeque nos privare consolatione, nostram ut tentet fidelitatem; et ut ibidem regula nona dicit B. Pater: «Vt probet nos [Dominus] quantum valeamus, et quousque procedamus in eius servitio et laude, absque tanto stipendio consolationum et magnarum [specialium] gratiarum.» Tametsi namque divinae gratiae auxilium numquam nobis deest, (nihil enim sine eo valeremus), deest tamen saepe ea, quam devotionis consolationisve gratiam nuncupamus, ut ibidem in septima regula dicit B. Pater. «Ille, qui est, inquit, in desolatione, consideret quomodo Dominus ipsum reliquit, probationis gratia, in suis potentiis naturalibus, et resistat variis agitationibus et tentationibus inimici: potest enim [resistere] cum auxilio divino, quod semper ipsi manet, licet aperte illud non sentiat [sibi adesse], quia Dominus subtraxit ipsi multum suum favorem, magnum amorem [sensibilem] et gratiam intensam, manente tamen ipsa gratia, quae sufficiat ad salutem aeternam.» Si ergo causa cur Deus huiusmodi consolationibus nos privat, non est profecto ut nostra spiritualia exercitia deseramus, sed ut ad ea acriori potius animi impetu et contentione incumbamus; certo consequitur, in via divini servitii, sive plures sive pauciores adsint visitationes spirituales, semper nobis progressum faciendum esse.

Haec documenta, quippe quae magni sunt momenti

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 34.

et aliorum fundamento, non uno in loco ab auctore libelli «De Contemptu mundi» afferuntur, quo ex libello hunc spiritum Ignatius hausisse videtur. «Quum ablata fuerit, ait ¹, consolatio, non statim desperes; sed cum humilitate et patientia, exspecta coelestem visitationem; quoniam potens est Deus ampliorem tibi redonare consolationem. Istud non est novum nec alienum viam Dei expertis: quia in magnis Sanctis et in antiquis prophetis fuit saepe talis alternationis modus.» Et inferius paulo: «Si sic actum est cum magnis Sanctis, non est desperandum nobis infirmis et pauperibus, si interdum in fervore, interdum in frigiditate sumus: quoniam Spiritus venit et recedit secundum suae beneplacitum voluntatis. Vnde beatus Iob ait: Visitas eum diluculo, et subito probas illum.» Et alibi ²: «Non est in eo tantum spiritualis vitae profectus, quum consolationis habueris gratiam; sed quum humiliter et abnegate patienterque tuleris eius subtractionem: ita quod tunc ab orationis studio non torpeas, nec reliqua opera tua, ex usu facienda, omnino dilabi permittas; sed sicut melius potueris et intellexeris, libenter quod in te est facias; nec propter ariditatem seu anxietatem mentis, quam sentis, te totaliter negligas.»

Tandem «Pro amore Dei, ait ³, debes omnia libenter subire, labores scilicet et dolores, tentationes, vexationes, anxietates, necessitates, infirmitates, iniurias, oblationes, reprehensiones, humiliationes, confusiones, correctiones et despectiones. Haec iuvant ad virtutem, haec probant Christi tironem, haec fabricant coelestem coronam. Ego reddam mercedem aeternam pro brevi

1 Lib. II, cap. 9.

2 Lib. III, cap. 7.

3 Lib. III, cap. 35.

labore, et infinitam gloriam pro transitoria confusione. Putas tu quod semper habebis pro tua voluntate consolationes spirituales? Sancti mei non semper habuerunt tales; sed multas gravitates et tentationes varias magnasque desolationes.» Eadem saepe alias repetit, illudque inculcat, Deo gratis a vero paupere famulandum esse, sine ulla sive spiritualis sive corporalis solatii mercede; itemque ab omnibus liberum esse oportere, a parvo et magno, a temporali et aeterno.

Animadvertendum vero est, absente spirituali consolatione, duplici in statu versari animum posse. Prior est consolationi omnino contrarius, id est, status desolationis, obscuritatis, tentationis, quem quidem his verbis exposuit B. Pater, ibidem regula quarta: «Voco desolationem omne [quod est] contrarium tertiae regulae [dictis in tertia regula]: ut obtenebrationem animae, turbationem in illa, motionem ad res infimas ac terrenas, inquietudinum variarum agitationum et tentationum, moventem ad diffidentiam, sine spe, sine amore; quum se reperiatur [anima] totam pigram, tepidam, tristem, et veluti separatam a Creatore ac Domino suo: quia sicut consolatio contraria est desolationi, eodem modo cogitationes, quae oriuntur ex consolatione, contrariae sunt cogitationibus, quae oriuntur ex desolatione.» Posterior vero status, a priori diversus, medius est consolationem inter ac desolationem, quando nimirum anima nec bono spiritu movetur, nec agitur malo; sed naturali tranquillitate ac serenitate fruitur. Cuius quidem animi dispositionis meminit B. Pater in triplici electionum tempore, ubi de primo ac secundo tempore, seu de consolationibus loquutus: «Tertium, inquit, tempus est tranquillum.» Et inferius: «Dixi tempus tranquillum, quando anima non agitur diversis spiritibus, et potentiis suis naturalibus utitur libere et

tranquille.» Hanc ad minimum animi tranquillitatem fructum secessionis esse, docuit B. Pater, ut supra dicebamus, et eruitur ex illis vicesimae Adnotationis verbis: «Ita segregatus, non habens intellectum divisum circa multa, sed ponens omnem curam [sollicitudinem, conatum] in una re sola, scilicet, in serviendo Creatori suo, et in profectu animae propriae, liberius utitur naturalibus suis potentiis, ad quaerendum diligenter id, quod tantopere desiderat.» Triplex ergo in spiritu reperitur status: primus quidem, consolationis, in quo a bono spiritu movetur; secundus vero, desolationis, in quo a cacodaemone agitur; tertius denique, inter utrumque medius, status serenitatis et quietis, in quo suis potentiis sponte ac libere utitur: haud secus quam maritimum iter facientes triplex temporis genus experiri solent: primo quidem, quando secundo vento fruuntur; deinde autem, quando utuntur adverso; tertio denique, quando tranquillum et quietum est mare; quo sane tempore, parvo certe vela, magno autem remi sunt adiumento.

Vt igitur ad propositum redeamus, hoc assero: quemadmodum navigantes sive quietum sive turbidum sit tempus, sive secundus sive contrarius flet ventus, semper progredi conantur; hoc tamen discrimine, quod quando vento utuntur secundo, sine ulla defatigatione progrediuntur; vento autem cessante, remigando de-lassantur; multoque acrius laborant, quando contrarius est ventus: ita pariter qui in spiritualem profectum serio incumbunt, sive secundum consolationis, sive adversum desolationis flatum sentiant, semper in id oculos contendere debent, ut progressum in spiritali via faciant, discipulorum Christi exemplum imitantes quos e littore prospectabat «Laborantes in remigando; erat enim ventus contrarius eis.» Quemadmo-

dum autem prospera vel adversa tempestas maiorem vel minorem progressum in itinere factum non arguit, quum saepe id ex uno divino beneplacito pendeat; ita prorsus in spirituali, quo de nunc agimus, itinere contingit: neque enim maioris vel minoris profectus est signum, si quis consolatione fruatur, aut tentationibus pulsetur, si devotione perfundatur aut careat. Vt enim non uno in loco pius ille auctor ¹ asserit, «Spiritus venit et recedit secundum suae beneplacitum voluntatis,» quamobrem huiusmodi affectui nimium inniti non expedit. Et «Numquam inveni, subiungit, aliquem tam religiosum et devotum, qui non habuerit interdum gratiae subtractionem, aut non senserit fervoris diminutionem. Nullus sanctus fuit tam alte raptus et illuminatus, qui prius vel postea non fuerit tentatus.» Et alibi: «Non est, ait ², aliquis ordo tam sanctus, nec locus tam secretus, ubi non sint tentationes vel adversitates.» Ex quibus eruitur consolationem aut desolationem, devotionem aut tentationem non esse sanctitatis et minoris vel maioris in spirituali itinere progressus argumentum. Illud autem, quacumque tandem utamur tempestate, enitendum nobis est, ut ulterius semper, licet maiori labore ac defatigatione, progredi contendamus. Itaque ut supra dicebamus, nemo ³ «In orationis studio torpeat, nec reliqua opera, ex usu facienda, omnino dilabi permittat. Sed sicut melius potuerit et intellexerit, libenter quod in se est faciat; nec propter ariditatem seu anxietatem mentis, quam sentit, se totaliter negligat.»

1 De Contemptu mundi, Lib. II, cap. 9.

2 Lib. I, cap. 13.

3 Lib. III, cap. 7.

CAPVT XXIX

PRAECEDENTIS CAPITIS DOCTRINA LATIVS DECLARATIVR

Infertur ex dictis, eiusmodi futurum esse spirituale iter, ut etiamsi a consolationibus desolationibusque non pendeat, ad illud tamen perficiendum, consolationes quidem animos addant, desolationes vero animum ne frangant. Et quidem in omni itinere id evenire solet, ut modo facilis et aequabilis, modo aspera et salebrosa sit via. In aequa ac plana via viator minori certe labore incedit; si vero sit salebrosa, non usque adeo existimanda est ardua atque inaccessa, ut viator animum despondeat; id enim nihil esset aliud, quam sibimet omnem aditum occludere: porro per aequa et iniqua locorum incedendo, tandem aliquando iter conficitur. Et re quidem vera, ille ipse qui dixerat: «Viam mandatorum tuorum cucurri, quum dilatasti cor meum ¹,» postea dicebat: «Quando consolaberis me? Quia factus sum sicut uter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus ².» Quin imo, quando magis ardua via est, maiori contentione est nobis enitendum, ut docuit B. Pater in regula ad spiritus dignoscendos sexta: «Licet in desolatione, inquit, non debeamus mutare priora proposita, valde [tamen] iuvat intense mutare se [sive, modum agendi, ut pugnemus] contra ipsam desolationem: v. gr. instistendo magis orationi, meditationi, multum [nos] examinando, et extendendo nos magis [amplius quid agendo] in aliquo convenienti modo faciendi poenitentiam.» Et inferius, regula undecima: «Cogitet,

¹ Ps. cxviii, 32.

² Ibid. 82, 83.

ait, ille, qui est in desolatione, se posse multum cum gratia, quae sufficit ad resistendum omnibus suis inimicis, sumendo vires in Creatore ac Domino suo.» Neque verò intelligitur hic «gratia sufficiens» eo sensu, quo a theologis dicitur per oppositionem ad «gratiam efficacem;» sed per oppositionem ad copiosiores devotionis consolationisque spiritualis gratiam.

Vt autem tota haec doctrina, omissis metaphoris atque allegoriis, omnino pateat, sequentes conclusiones, quae omnes ex hactenus dictis eruuntur, consideranda sunt:

In spirituali hoc itinere perficiendo exeundum nobis a nobismetipsis est, ut ad Deum accedamus, et cum sanctissima eius voluntate coniungamur.

Gradimur in hac via intellectu et voluntate per quaedam rationis dictamina et proposita (alia quidem aliis perfectiora), et per virtutum ad statum, in quo quis versatur, aptiorum exercitationem: cuiusmodi sunt secessio ac silentium in incipientibus; in proficientibus vero paupertas atque humilitas per affectum et effectum.

Harum autem aliarumque virtutum exercitatio a propositis pendet (quale enim propositum est, talis est profectus): quae quidem voluntatis proposita mentis lumini rationisque dictaminibus innituntur.

Porro haec rationis dictamina et voluntatis proposita, teste experientia, duplicis sunt generis. Alia enim a nobismetipsis oriuntur, id est, iuxta ordinariam nobis et naturae consentaneam agendi rationem, (neque tamen sine gratiae auxilio, siquidem bona et salutaria sint opera): in quibus nempe operibus eliciendis plus minusve laboramus, prout nostris potentiis cum tranquillitate utimur, aut plus minusve a cacodaemone agitamur. Alia vero actus utique nostri sunt, in eis

tamen exserendis a Deo quasi praevenimur, adiuvamur, evehimur ad excellentiora opera, quam possemus nos ex nobismet ipsi sperare aut cogitare.

Duplicis huius actuum generis saepe in Exercitiorum libello meminit B. Pater, ut ex nuper citatis textibus elucet: quod autem ad intellectum spectat, apertius habetur in secunda Adnotatione his verbis: «Quia is, qui contemplatur, sumens verum fundamentum historiae, discurrendo ac ratiocinando per se ipsum, et aliquid inveniando [i. e. quum ita aliquid invenit], quod paulo magis declarari vel sentiri [s. gustari] faciat historiam; sive [id accadat] per propriam ratiocinationem, sive in quantum intellectus divina virtute illustratur; id maioris est gustus ac fructus, etc.» En propriam ratiocinationem et illustrationem divinam, quibus duabus ab intellectu adiuvamur.

Utramque hanc actuum intellectus et voluntatis speciem distinctius expressit in secunda ex posterioribus ad spiritus dignoscendos regulis: «Solius, inquit, est Dei Domini nostri dare consolationem animae sine causa praecedente: quia proprium est Creatoris [animam] intrare, egredi, facere motionem in illa, trahendo illam totam in amorem suae divinae Maiestatis.» Quid enim aliud significant voces illae «intrare» «egredi;» «facere motionem in anima,» nisi actus illos, quos, etsi nostri sunt et potentiis nostris elicit, ratione tamen divinae consolationis eis adiunctae, Deus in nobis dicitur operari?

Quos ideo sine causa praecedente operari dicitur Deus, quia nulla praecesserat ex parte nostra meditatio, nullus affectus eorum, quos nostros appellamus: ideoque «Dico, subdit, «sine causa,» [id est, sine] ullo praevio sensu, vel cognitione alicuius obiecti, per quod illa talis [eiusmodi] consolatio adveniat [animae] per

eius [proprios] actus intellectus et voluntatis.» Isti videlicet actus, quos nostri proprios dicit, seu nostri intellectus et voluntatis, illi profecto sunt, in quibus exserendis intellectus et voluntas operantur ratiocinando ac discurrendo, ut ad bonum amplectendum, malumque detestandum moveamur: quos certe expressit B. Pater in exercitio primo, in primo ac secundo puncto, ubi: «Trahere [applicare] ait, memoriam super primum peccatum, quod fuit angelorum, et deinde super idem intellectum discurrendo, deinde voluntatem volendo totum illud memorari et intelligere, ut magis erubescam et confundar.» Et paulo inferius: «Et ita consequenter discurrendo magis in particulari per intellectum, et consequenter movendo magis affectus per voluntatem.» Quae omnes loquutiones nostrum conatum nostramque illam industriam significant, qua exquirendis ad voluntatem permovendam argumentis incumbimus. Saepissime in aliis libelli Exercitiorum partibus occurrunt huiusmodi voces, quibus discrimen exprimitur inter actus quos coelesti lumine et impulsu divinitus instructi elicimus, et eos quos, absente hoc auxilio, ex nobismet ipsi operamur.

Porro discrimen inter duplex hoc actuum genus notissimum est: actus enim, quos nostros appellamus, multum nostrae providentiae atque industriae, multum conatus et laboris, multum propriae operationis exercitationisque secum afferre experimur: quamobrem multum etiam temporis in eis exserendis insumimus, multumque sentimus difficultatis in fine, quem intendimus, consequendo. E contrario autem alteram actuum speciem magna comitatur facilitas atque iucunditas, subita nec opinata eventa, cognitiones, affectus sensusque, quae nos minime intendebamus, efficacior vir-

tus movendi, penetrandi et evehendi animi, eiusque cum Deo coniungendi, et quidem haec omnia brevissimo temporis intervallo perfecta demiramur: ut potius confectam rem accepisse, quam nos effecisse, potius vehi, quam incedere, potius a Deo agi, superiorique causa ferri, quam nos agere, videamur. At vero haec agendi ratio etsi priorem tantopere antecellat, ea, quam habet prior, aequabilitate caret atque constantia: abest enim saepenumero devotionis gratia, iis de causis, quas B. Pater in nona ad discernendos spiritus regula, recensuit, neque sub nostra potestate iacet, qua ad libitum utamur. Illa vero prior operandi ratio utpote hominis naturae consentanea, nostrae subiacet voluntati, eaque pro libitu, (accedente sane divino auxilio, quod quidem denegatur nemini), adjuvari possumus; non secus ac qui triremi vebuntur, cessante vento, ad remos se conferunt. Praeterea, posterior actuum species, quippe naturae vires superans, legibus non est obnoxia; neque alia lege regitur, quam divina voluntate, opem potentiis nostris, prout ipsi libuerit, ferenti: illa vero prior, quoniam ex nostra industria ac diligentia pendet, legibus monitisque dirigitur. Quibus videlicet legibus ac monitis scatet Exercitiorum libellus: ea fortasse de causa «Exercitia» inscriptus est, quia eam potissimum respicit exercitationem, quae propria industria et labore peragenda est.

CAPVT XXX

DE QVARTO VIAE ILLVMINATIVAE PROPOSITO SEV DE RECTAE
ELECTIONIS NATVRA

In animae subsidium, quae hinc quidem divinae consolationis expers in labore versatur, hinc vero propriis

viribus proprioque conatu ad virtutum exercitationem tenetur, venit quartum, quod supra memoravimus, illuminativae viae propositum, ne videlicet de vitae statu deque actionibus particularibus quidquam decernam nisi studio actus maioris laudis atque obsequii divinae Maiestatis, omissis omnibus aliis causis et motivis humanis carnem ac sanguinem redolentibus. Maximi profecto huiusmodi gradus est momenti in proficientium statu, ad quem tota de Electionibus tractatio spectat: de iis recte perficiendis accuratissime nos B. Pater edocuit, easque praecipuum scopum secundae hebdomadae constituit. Quam quidem rem, suo loco tractandam, praetermitto. Quod autem ad nos spectat, illud est animadvertendum, animam coelesti luce et consolatione divinitus dignatam, hac luce duci atque illustrari ut in particularibus adiunctis bonam ac perfectam Dei voluntatem cognoscat. Ne vero in exsequutione ab rerum terrenarum amore impediatur ac retardetur, a coelesti ipsa consolatione ita supra se ipsa levatur, ut «Nullam rem creatam super faciem terrae amare possit in seipsa, sed [solummodo] in Creatore omnium illarum,» ut in tertia ad dignoscendos spiritus regula dicit B. Pater: et adimpletur illud, quod de coelesti sapientia scriptum¹ est: «Super salutem et speciem dilexi illam, et proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius, et laetatus sum in omnibus: quoniam antecederat me ista sapientia.» Et hoc coelestis consolationis ac luminis est, quod B. Pater primum vocat tempus rectae electionis faciendae, nimirum: «Quando Deus Dominus noster ita movet et attrahit voluntatem, ut, quin du-

¹ Sap. vii, 10 et seqq.

bitet, nec dubitare possit talis anima devota, sequatur, id quod [sibi] ostensum est, quemadmodum S. Paulus et S. Matthaeus fecerunt in sequendo Christo Domino nostro.» At quando anima divino hoc lumine ac solatio est destituta, suisque viribus relictā, (praesente tamen sufficienti gratia, licet non copiosiore illa gratia devotionis, quam supra dicebamus), tunc profecto in maximis huius itineris angustiis versatur, in quibus nempe complures deficiunt, suamque voluntatem amplectuntur, quam esse divinam falso sibi suadere nituntur: eam enim propter obscuritatem, in qua versantur, minime agnoscunt, aut ex desolatione, qua anguntur, ad vilia ac terrena concupiscenda pertrahuntur. Itaque, ut optime gravissimeque docet, B. Pater in preambulo ad electionem faciendam, «Hi non recta tendunt ad Deum; sed volunt ut Deus recta veniat ad ipsorum inordinatas affectiones, et consequenter ex fine faciunt medium, et ex medio finem.»

Et quoniam maximum spiritualis aedificii pondus huic puncto innititur, summopere considerandum est, magnaque attentione perpendendum, B. P. Ignatium, tamquam sapientem architectum, id posuisse fundamenti, quod totam hanc molem, totumque pondus tuto sustentare valeret. Initio enim, in ipso Exercitiorum aditu, in consideratione, quam «Principium et Fundamentum» inscribit, primum lapidem seu primam veritatem, cui totum aedificium innititur, hanc statuit: «Homo creatus est, ut laudet Deum Dominum nostrum, ei reverentiam exhibeat, eique serviat, et per haec [haec agendo] salvet animam suam.» Ex qua infert, reliquis rebus creatis utendum homini vel abstinendum catenus esse, quatenus ad prosecutionem finis conferunt vel obsunt: quapropter, quantum ex se est, absque differentia se habere debet circa res omnes crea-

tas: «Et consequenter, concludit, in caeteris omnibus, unice desiderando et eligendo ea, quae magis nobis conducant ad finem, ob quem creati sumus.» En ingens fundameptum et optima conclusio ex eo deducta. Et ulterius progressus, quum temporales divitiae atque honor sint eae creatae res, quibus ab ultimo fine consequendo saepius avocamur; ideo per totam secundam hebdomadam, (ut in praecedentibus capitibus ostendimus), totus est B. Pater in avertendo animo ab honoris divitiarumque amore, et in eodem ad contraria afficiendo, ita ut ad tolerationem actualis paupertatis, iniuriarum, opprobriorumque se offerat, non modo quoties maior, sed quoties vel par Dei gloria, id postulet, ut nempe Christi similior fiat. Et in postremo puncto exercitii de tribus classibus, supposita hac animi dispositione, fundamenti conclusionem denuo assert: «Et interea, inquit, vult reputare [ita existimare], quod omnia relinquat in affectu, vires intendendo, ut neque illam rem, neque ullam aliam velit, nisi ipsum moverit solum servitium Dei Domini nostri; ita ut desiderium ut melius possit servire Deo Domino nostro, illum moveat ad rem sumendam vel relinquendam.» Idem in Praeambulo ad electionem faciendam iterum versat. «In omni, ait, bona electione, quantum est ex parte nostra, oculus intentionis nostrae debet esse simplex, unice spectando finem, ad quem creatus sum, scilicet, ad laudem Dei Domini nostri, et salutem animae meae: quapropter quidquid ego eligam, debet esse ad hoc [s. ad hoc diriggi] ut me iuvet ad finem, ad quem creatus sum.» Et quoniam in hoc stat tota ratio spiritualis profectus, ut nimirum inordinata omni affectione expulsa, in ultimum finem oculos semper intendamus; ideo postquam saepe iam idipsum inculcaverit, denuo in secundo puncto primi electionis modi id in memoriam revocat, his

verbis: «Secundum, necesse est tenere pro obiecto finem, ob quem creatus sum, qui est ut laudem Deum Dominum nostrum et salvem animam meam: et simul invenire [sentire] me indifferentem, sine affectione ulla inordinata: ita ut non sim magis inclinatus, neque affectus [magis] ad acceptandam rem propositam, quam ad eam relinquendam, neque magis ad relinquendam illam, quam ad acceptandam; sed ut me inveniam [habeam] veluti in stilo staterae [in aequilibrio], ad sequendum id, quod sensero esse magis ad gloriam et laudem Dei Domini nostri, et salvationem animae meae.» Et in prima regula posterioris electionis modi: «Prima, inquit, est, ut ille amor, qui me movet, et me eligere facit rem talem, descendat desursum ex amore Dei: ita ut ille, qui eligit, sentiat primum in se, quod ille amor, quem plus aut minus habet erga rem, quam eligit, sit unice propter suum Creatorem ac Dominum.»

Putaverit fortasse quispiam, dici haec omnia a B. Patre illis, qui vitae statum electuri sint, quae quidem electio, utpote res gravissima et in perpetuum duratura, summa cura et magna animi dispositione peragenda sit. Hoc autem non est verum. Quum enim B. Pater ¹ admoneat ut «Omnes rectam habere intentionem studeant, non solum circa vitae suae statum, verum etiam circa res omnes particulares;» sine dubio rectam electionem faciendam intellexit non modo status vitae, sed omnium etiam rerum particularium. Item, agens de modo faciendae electionis: «Sunt quaedam, inquit, quae cadunt sub electionem immutabilem, qualia sunt sacerdotium, matrimonium, etc.; sunt alia, quae cadunt sub electionem mutabilem, cuiusmodi est, accipere beneficia [ecclesiastica], vel ea relinquere, acci-

1. Const. P. III, cap. I, § 26.

pere bona temporalia, vel ea abiicere.» Quam vero utile in spiritali via incedentibus sit, de rebus omnibus particularibus statuere per sanam electionem, spectando ultimum finem maioremque Dei gloriam, apertissime docuit B. Pater in quadam Nota, in qua nos admonet, si rerum huiusmodi mutabilium electio non ita recte atque sincere processerit, eam corrigere atque iterare opus esse, si quidem uberiores spirituales fructus cupiamus. «Advertendum est, ait, quod si talis electio mutabilis non fuit facta sincera et bene ordinata, tunc expedit electionem debite facere [instituere], si quis desideret ut ex se proveniant fructus insignes, valde grati Deo Domino nostro.»

Porro quam fuerit huiusmodi exercitium a B. Patre usitatum, facile intelliget qui Societatis Constitutiones perlegerit. Quid enim aliud significant loquutiones illae «Ad maiorem Dei gloriam,» «Ad maius Dei obsequium» et similes aliae, tam saepe, tam apposite, tantoque animi affectu usurpatae, nisi in singulis, quas decernebat, particularibus rebus maiorem Dei gloriam, maiusque eius obsequium, tamquam scopum, quem intendebat, perpetuo se prae oculis gessisse?

Sit igitur quartum huius illuminativae viae proficientiumque status propositum, ut sive in lumine sive in tenebris, sive aridi sive devoti simus, nihil agamus, nihil statuamus, quod certo nobis non constet magis esse divinae voluntati conveniens, nosque non honoris utilitatisque propriae causa, sed uno maioris gloriae maiorisque divini obsequii studio adduci, nullam prorsus vim rebus inferentes ut divinam voluntatem ad nostram pertrahamus. Id sapientissime pius ille auctor admonet: «Fili, inquit ¹, noli credere

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 33.

affectui tuo: qui nunc est, cito mutabitur in aliud. Quamdiu vixeris, mutabilitati subiectus es, etiam nolens; ut modo laetus, modo tristis; modo pacatus, modo turbatus; nunc devotus, nunc indevotus; nunc studiosus, nunc accediosus; nunc gravis, nunc levis inveniaris. Sed stat super haec mutabilia sapiens et bene doctus in spiritu, non attendens quid in se sentiat, vel qua parte flet ventus instabilitatis; sed ut tota intentio mentis eius ad debitum et optimum proficiat finem. Nam sic poterit unus et idem inconcussusque permanere, simplici intentionis oculo per tot varios eventus ad me impraetermisse directo.»

Gravissima profecto haec sententia est, qua tota hactenus exposita doctrina ostenditur et confirmatur, non pendere spiritualem profectum ex tot devotionis et ariditatis, tristitiæ laetitiaeque vicissitudinibus, quibus humanus animus est obnoxius: sed hoc unum nobis esse curae debere, ut intentionem Deo dirigamus, navigantium more, qui, nautica acu ad septemtrionem versa, per fluctus ac procellas iter persequuntur. Id vero animum tum a seipso tum a creatis omnibus rebus omnino postulat alienum. Quapropter B. Pater ¹, hortatus ut «Omnes rectam habere intentionem studeant, non solum circa vitae suae statum, verum etiam circa res omnes particulares,» subiunxit: «Et crebro admoneantur, ut in omnibus quaerant Deum, exuentes se, quantum fieri potest, amore omnium creaturarum; ut affectum universum in ipsarum Creatorem conferant, eum in omnibus creaturis amando, et omnes in eo, iuxta sanctissimam ac divinam ipsius voluntatem.» Quae quidem quoniam difficillima sunt, perpetuamque postulant mortificationem, exercitiis hebdomadae se-

¹ Const. P. III, cap. I, § 26.

cundae finem B. Pater imposuit his verbis: «Non volendo, neque quaerendo quidquam aliud, nisi in omnibus et per omnia, maiorem laudem et gloriam Dei Domini nostri. Cogitet enim unusquisque tantum se profectum facturum esse in omnibus rebus spiritualibus, quantum exiverit [exuerit se] a proprio suo amore, [a propria] voluntate, et utilitate [commoditate propria].»

CAPVT XXXI

DE QVINTO ILLVMINATIVAE VIAE PROPOSITO, SEV DE PERSEVERANTIA IN IIS, QVAE SEMEL STATVTA SVNT

Optime et graviter asseruit Chrysostomus, nullum esse difficilius opus, eo, quod in humano animo virtutibus excolendo, impenditur. Durissimam enim solent artifices incidere materiam, puta ferrum, chalybem, marmor, aliosque id genus lapides; quorum omnium ea est natura, ut quod hodie effeceris, cras et post mensem et post annum immutatum maneat, donec tandem manus iterum admoveat artifex, ut inceptum opus perficiat. At vero humanus animus eius est naturae, ut quod hodie expolias, cras impolitum doleas; quod per mensem texueris, una hora retexas; non secus ac qui summo conatu in verticem subvolvitur saxum, si paulisper labori indormiat, in ima devolutum dolebit. Quamobrem ut tempestive proficientes contra omnes difficultates praemuniantur, postremum propositorum, quo quidem praecedentia obfirmanda sunt, est in iis, quae recte fuerint statuta, perseverantia. Quemadmodum enim perperam institutae electiones iure merito corriguntur; ita in iis, quae recte institutae fuerint, perseverandum est.

Porro in recte constitutis triplici de causa accidere potest mutatio. Primo quidem, si sententiam mutes, et

post deliberationem aliud eligas; secundo autem, si perstante sententia et rectae electionis persuasione, in exsequendo delicias; tertio denique, si postquam manum operi admoveris, et exsequi coeperis, desistas: si nimirum postquam manum in aratrum posueris, retro respicias. Primum levitatis est; secundum, infirmitatis; tertium, inconstantiae. A levitate in mutanda sententia longe abesse debet humilis homo, qui re mature perpensa ac maioris divini obsequii studio motus, quidpiam decrevit. Ipse namque Paulus quum ad Corinthios venire promisisset, postea vero sententiam mutasset, e re esse duxit levitatis se, nota purgare, ne forte doctrinae quidquam auctoritatis ex ea consilii mutatione detraheretur. «Quum ergo hoc voluissem, inquit ¹, numquid levitate usus sum? Aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST et NON?» Hominum enim est, qui carne et sanguine ducuntur, pro tempore et opportunitate mutare mentem, et vela, ut aiunt, ventis reponere, et constantes dumtaxat se exhibere in assentando eis, ex quibus fortunas sibi sperant amplificandas.

At vero qui semel aliquid elegit, mentis oculis in rei veritatem, maiusque Dei obsequium, intentis; non se ipse, neque spiritum, quo impulsus est, tanti pendere debet, ut a quovis vento feratur, recedendo a bono consilio, et in pessimum fortasse impingendo. Ideo hortatur Ecclesiasticus ²: «Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.» De iis autem interpretatur S. Gregorius illud Salomonis ³: «Cor stultorum dissimile erit:» stultum enim si consi-

1 2 Cort. I, 17.

2 Eccli. XIII, 11.

3 Prov. XV, 7.

deres, singulis momentis mutari videas. Idipsum B. Pater, tamquam rem certam, docuit, dicens: «Si quis electionem fecit debite et ordinate rerum, quae sunt sub electione mutabili, et non accedendo [non adhaerendo] ad carnem neque ad mundum, non est cur denuo faciat electionem, sed in illa [statuat] perfectum se redere quantum possit.» Quibus in verbis duo sunt animadvertenda, in quibus apparet quam vellet B. Pater constantes nos esse in iis, quae recte elegerimus. Prius est, non modo non esse mutanda, quae recte fuerint electa, sed ne locum quidem novae deliberationi electionique esse dandum. Alterum est, non dicere B. Patrem omittendam esse novam electionem, quando res, quam elegerimus, bona est aut melior, aut minus bona videtur, aut quando eius contraria videtur melior; hoc enim facilitatis in mutando consilio radix esse solet, si nempe id, quod prius bonum aut melius existimavimus, postea, re iterum perpensa, quavis de causa, iam non tale arbitremur: sed illud dicit, si prima electio recte et ordinate quoad modum fuerit instituta, ac sine ulla carnis et sanguinis affectione; tunc nullum novis deliberationibus electionibusque dandum esse locum, neque perpensas iam causas iterum in consultationem revocandas, nisi fortasse novae aliae causae tanti ponderis, neque prius consideratae, occurrerent, ut eas non perpendere et consultare esset in extremum pertinaciae impingere. Quamobrem ut nova institutur statutarum rerum deliberatio, illud unum inspiciendum est, an electio facta fuerit recta ordinataque ultimi finis intentione, et ex causis ad divinum obsequium, non vero ad carnem et sanguinem, pertinentibus: si enim hoc modo peracta fuerit, causis, quae denuo in contrarium occurrere possent, faciles aures praebendae nequaquam sunt.

Nonnumquam praeterea contingit, ut quamvis recte ordinateque institutae electionis iudicium non mutetur, deest tamen virtus ad exsequendum: peccandi namque consuetudo virtutes exercere non permittit, ut de se Apostolus: «Velle, aiebat ¹, adiacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum hoc ago.» Et S. Gregorius: «Plerumque, inquit ², videmus quae agenda sunt, sed opere non implemus. Nitimur, et infirmamur. Mentis iudicium rectitudinem conspicit, sed ad hanc operis fortitudo succumbit: quia nimirum iam de poena peccati est, et ex dono quidem possit bonum conspici, sed tamen ab eo, quod aspicitur, contingat per meritum repelli.» Ex eadem radice illud oritur praeterea, ut qui semel virtutis iter aggressi sunt, delassentur, et in vi antiquae voluntati consuetudinique inferenda perdurare nequeant; et postquam cruci cum Christo sunt confixi, a vitiis ac passionibus, eos hortantibus, ut de cruce descendant, superari se sinunt. Et haec postrema est huius illuminativae viae difficultas, quam exponendam suscepimus: propter quam non pauci itineris terminum attingunt numquam: quia post plurima concepta proposita, statim atque ad exsequutionem devenitur, si strenui semel in via properant, inconstantes infirmique bis pedem referunt. At vero proposita exsequi, superatis quibusvis difficultatibus ac tentationibus: quin immo ultra ea, quae fuerant decreta, progredi, ut perfectam victoriam nanciscamur; hic labor, hoc opus.

Ita sensit B. Pater: eamque certandi cum daemone docuit artem, ut constat ex duplici admonitione, in di-

1 Rom. vii, 18.

2 Hom. XXXI in Evang.

versa tamen materia, tradita. Prior habetur in tertia decima Annotatione, his verbis: «Item advertendum est, quod sicut tempore consolationis facile est ac leve durare in contemplatione per horam integram; ita desolationis tempore valde est difficile illam explere. Idcirco is, qui exercetur, ad agendum contra desolationem, et ad tentationes vincendas, debet semper durare aliquantulum ultra horam completam: ut non solum assuescat resistere adversario, sed etiam illum prostrere.» Posterior est de re ad temperantiam pertinente: in regula enim ad victum temperandum octava: «Ad tollendam, inquit, [omnem] inordinationem [circa victum], multum iuvat, post prandium, vel post coenam, vel alia hora, qua non sentiat appetitum comedendi, determinare secum pro prandio vel coena proxime futura, et ita consequenter quotidie, quantitatem, quam conveniat sumere, ultra quam neque ob appetitum quemcumque, neque ob tentationem [ullam] procedat: sed immo, ad magis vincendum omnem appetitum inordinatum, et tentationem inimici, si tentatur ad plus comedendum, comedat minus.» Hac videlicet strenuitate cupiebat Ignatius, ut cum adversario certaremus; hac fidelitate, proposita prius concepta, executioni mandanda nobis esse docebat, ut quidquam adderemus, nedum detraheremus tantillum; ut potius plus, quam minus, ageremus. Quae si agendi ratio servetur, illud profecto, quod postulat B. Pater, poterit adimpleri: ut «Sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores, curetur semper in via divini servitii progressum facere.»

CAPVT XXXII

VNIVERSORVM, QVAE HACTENVS DE VIA ILLVMINATIVA DICTA
SVNT, RECAPITVLATIO

Per hos tandem gradus ad viae illuminativae terminum devenimus: utinam non scribendo tantum, sed opere etiam venissemus. Longissimum sane difficillimumque est iter: multa in eo offendas despectendi pericula, salebras multas, in quibus subeundis fatiscas; multos hostes, quibuscum luctere; letiferos passionum aspides multos, a quibus caveas; parum illecebrarum, quando divinae absunt consolationes, ut merito dicas: «Deest panis; non sunt aquae ¹» Quisnam vero tot adversa non aggrediatur, ut terram promissionis, et verius in terris coelum, unionem, inquam, cum Deo, possidendam obtineat? Quum praesertim ducem, auxilium, exemplum habeat Christum Dominum, qui per humanam suam naturam viam monstravit, per quam ad coniunctionem cum Deo per amorem contemplationemque veniremus. Tu, Domine, «Dux fuisti in misericordia tua populo, quem redemisti: et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum tuum ².» Tu «Praecedis eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis ³.» Tu esurientibus es panis vivus, qui de coelo descendit, et dat mundo vitam; sitientibus vero viva petra, de qua fluunt aquae, in vitam aeternam salientes. Tu fessis es quies, bene valentibus salus, male habentibus me-

1 Num. xxi, 5.

2 Exod. xv, 13.

3 Ibid. xiii, 21.

dicina; tu aeneus serpens, in quem aspicientes, a serpentium morsibus liberati, non pereunt, sed vitam aeternam consequuntur.

Totum hoc spirituale iter ad id tandem unum revocatur, ut Iesu cruci affixo similes fiamus, eiusque mortui imaginem, quam vividissime possimus, in nobis exprimamus: in hoc enim tota nostra vita consistit, ut ipsius mortem imitemur. Adeo nos pauperes esse oportet, ut temporalibus bonis omnibus nudi simus, adeo humiles, ut stulti ac scelerati aestimemur; adeo a propriis commodis alienos, ut vel a spiritualibus consolationibus minime pendeamus. Quod si quando, ut Deo placeamus, eiusque adimpleamus bonam et beneplacentem et perfectam voluntatem, rei familiaris honorisque iacturam fecerimus, ut copiosiori divina ope, eiusque lumine, et humano omni divinoque solatio privemur, adeo strenue cruci confixi perseverare debemus, ut etiamsi in nostro arbitrio sit, et mundus universus hortetur, de cruce tamen numquam descendamus. «Ambula ubi vis, ait pius ille auctor ¹, quaere quodcumque volueris, et non invenies altiorem viam supra, nec securiorem viam infra, nisi viam sanctae crucis... Si libenter crucem portas, portabit te, et ducet ad desideratum finem.» Sint innumerae virtutes; stude cruci, et universas addisces. Sint earum nonnullae apparentes ac simulatae; larvas omnes detrahet crux, in qua sane veritas et vita est. Si dubius sis unde tibi initium sit in hoc itinere ducendum, ex cuiusnam virtutum exercitatione ordiendum tibi sit, ecce in cruce initium et consummatio perfectionis. Incipe a paupertate et humilitate, desine in humilitatem et paupertatem Christi Iesu. Quemadmodum igitur postremus viae purgativae

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 12.

gradus est timor, omnium ab incipientibus concipientium propositorum stator, (iuxta illud ¹: «Confige timore tuo carnes meas»;) ita in via illuminativa sit gradus postremus imitatio ac similitudo Christi, qua confixi in cruce perpetuo maneamus; illudque certo persuasum nobis sit, nullam aliam exstare viam, per quam ad culmen perfectionis ascendamus; neque unquam ad coniunctionem cum Deo nos perventuros, nisi dominicae cruci arctissimo amplexu adhaereamus.

1 Ps. cxviii, 120.

LIBER TERTIVS

DE VIA VNITIVA

Si illi, qui unione cum Deo fruuntur, tantae rei declarandae sunt impares, (quandoquidem quae eis Deus dona elargitur, eorum declarandorum denegat facultatem, animique 'sensa inde hausta saepe verbis exprimi nequeunt); quo pacto ea nondum expertus aperiat? Quomodo viae ducem agere audeat, qui per eam numquam incessit? Absit a me tam ingens audacia. Neque enim viae, quam ingressus non sum, fieri volo ductor; neque quae non didici, alios docere. Illud unum velim: quae de hac via, quam unitivam appellamus, B. P. Ignatius in libro Exercitiorum scripta reliquit, inquirere ac perscrutari. Dubitari enim non licet, quin Deus ei huiusmodi secreta insignite aperuerit, viamque ac sermonem tradiderit, quibus alios ea edoceret, quum spiritualis eum vitae tam egregium doctorem in Ecclesia constituerit. Etsi vero vocem hanc «unio» aut «via unitiva» ne semel quidem in toto Exercitiorum libro usurpavit Ignatius; omnia tamen quae de ea sciri oportebat, procul dubio loquutus est. Quum enim in decima Adnotatione purgativam (quae ad primae hebdomadae exercitia pertinet), et illuminativam viam (quae exercitiis hebdomadae secundae respondet), nominaverit;

cui, quaeso, dubium esse potest, quin unitivam etiam prae oculis habuerit, quae ad exercitia quartae saltem hebdomadae pertinet? Neque vero, postquam per duplicem viae partem eum duxerit, qui exercetur, mancum relicturus erat librum, neque viatorem in medio itinere deserturus, quin eum ad viae terminum perduceret. Immo vero, ut rem sedulo consideranti patebit, per totas tres hebdomadas ad eam cum Deo coniunctionem gradatim disponit, de qua in Contemplatione ad amorem obtinendum disseruit. Quae quum ita sint, operae pretium est, causas inquirere, quibus adductus est, ut, agens de coniunctione cum Deo, ab hisce vocibus «unio» aut «via unitiva» abstinuerit.

CAPVT I

QVIBVS NAM DE CAVSIS A VOCIBVS «VNIO» ET «VIA VNITIVA»
IGNATIVS ABSTINVERIT

Vniversae artes ac scientiae, ut experientia constat, propria ac peculiaria sibi vendicant vocabula, quibus res declarant; neque alia de causa reperta sunt, neque extra illam scientiam aut facultatem ullus eorum est usus. Peculiares enim res peculiaria, quibus significantur, nomina postulant: quare quum unaquaeque scientia et ars circa res sibi proprias versetur, propriis etiam sibipeculiaribus indiget nominibus. Hac igitur de causa vitae spiritualis magistri peculiares etiam loquendi rationes usurpant, inter quas eae censentur, quibus saepe usi sumus, nempe, «via purgativa» quae ad incipientes pertinet; «via illuminativa,» proficientibus respondens; «via tandem unitiva,» seu status perfectorum. Iam vero B. Pater in decima Adnotatione viae quidem purgativae atque illuminativae meminit,

quarum prior hebdomadae primae, altera secundae exercitiis respondet; unitivam vero, neque ibi, neque ullibi alias memoravit: utrumque autem nonnisi certa de causa adductus est, ut faceret.

Primo enim nonnullos reperies adeo levi animo, adeo externa rerum specie capti, qui confessarium patremve spirituales huiusmodi vocabulis minime utentem aspernantur, ignarumque eum, imperfectum, ac subtilis sublimisque contemplationis nescium ideo arbitrantur, quia proprium ac strictum huius facultatis sermonem ignorat. Ne quis igitur ea de B. Patre suspicari posset; simulque ut pateret, Ignatianorum Exercitiorum documenta eo collineare, quo caeteri auctores, praeceptoresque spirituales collineant, nimirum, animum ad coniunctionem cum Deo ut perducant: valde conveniens fuit, ut in illa decima Adnotatione tum purgativae et illuminativae viae, tum earum libelli partium, in quibus de his viis agebatur, mentio fieret; ex quibus intelligeretur unitiva nequaquam praetermissa fuisse, licet nomen reticeretur, sed praeceptiones omnes omniaque documenta, ad incedendum per eam necessaria, ibi tradi.

Quanam vero de causa B. Pater voces «unio» et «via unitiva» usurpare noluit? Prima fortasse fuit Ignatii humilitas ac modestia, et studium illud, quo dona a Deo accepta vane ostentare vitavit: ab huiusmodi enim loquutionibus, quae admirationem excitant, ut superius diximus, abhorrebat. Secundo, ut proximis consuleret, quorum semper bonum promovere cupiebat, optimum factu ratus est, simplicibus eos communioribusque verbis edocere, eo videlicet fine, ut omnem curam attentionemque in ipsa potius doctrina, quam in vocibus, quibus ea tradebatur, impenderent. Quamvis enim verissimum illud sit, quod nuper dice-

bamus, spirituales magistros, qui de perfectionis via tractavere, speciales usurpasse voces ad explicandas nonnullas orandi rationes, nonnullos particulares animi sensus atque affectus, nonnullas abstrusas res, quas illi experiuntur, qui per hanc viam incedunt: verumtamen sancti Doctores, qui ad edocendam Ecclesiam scripserunt, etsi ea experti erant, quae in contemplatione sunt praestantissima; quando tamen hisce de rebus loquendum sibi fuit, ipsum stilum depressere, et ad communem sermonem sese accommodarunt; illud namque verebantur, fore ut qui minus eran exercitati, ex insolita ac mirabiliore loquendi ratione detrimentum caperent. Idque potissimum, quia ex tali docendi genere illud sequitur, audaciores ab illis tentari volatus, prius quam pennis sint instructi, et altioribus eos exercitiis vacare, quam fert animi dispositio. Simul enim ac unionem, contemplationem, otium, quietem, aliaque id genus nomina audiunt, quae requiem ac solatium significant; fractos illico sentiunt lacertos ad poenitentiae mortificationisque labores aggrediendos: quos profecto dolebis hinc quidem contemplationi deditos, inde vero culpis vitiisque scatentes. Isti videlicet totum spiritum in ore, totam virtutem in verbis gerunt: in iis, quae parum laboris postulant, eximia persequuntur; neque communem loquendi rationem, sed hoc in genere exquisitissimam usurpant, ut neque ab aliis intelligantur, neque se ipsi intelligant. Ideo B. Pater vel a nominibus otio, quiete, silentio, somno, unione per totum Exercitiorum libellum abstinuit; deque huiusmodi exercitiis, quae iucunditatem continent ac significant, nullibi data opera egit; sed ea brevioribus notis adeo perstrinxit, ut vix ab aliis caperetur, quam ab illis, quibus ipsa experientia post diuturnam exercitationem et mortificationis studium illa secreta patefecisset.

Praeterea, alia via idipsum demonstratur. Nam qui curam suscipit alteri iniquam aliquam difficilemque viam ostendendi, eumque per eam ducendi, non omnia simul errandi pericula aperit, neque iter singulis diebus conficiendum distinguit; ea enim potius confusionem gignerent, neque memoria tenerenter: sufficit ut de itineris initio edoceat, et ad ductorem alium reiciat, a quo rationem reliqui itineris perficiendi addiscat. Ita se gessit, idque summa cum prudentia, B. Pater. Quum enim maximam huius itineris difficultatem in purgativa illuminativaque via sitam intelligeret; omnem adhibuit curam, ut per eas viatorem duceret; ratus fore, ut quum ad postremum iter, unionem cum Deo, deveniret, satis ei lucis, satis adesset experientiae, ut praeceptionibus in libello traditis (etiam iis praetermissis, quae ad viam unitivam spectant), ille adiutus, se ipse dirigere valeret. Immo vero illa, quae de duplici illa via, seu de prima ac de secunda Exercitiorum hebdomada praecepit Ignatius, noluit ut omnia simul ei, qui se exercet, traderentur; sed ita tradenda voluit quae ad hodiernam diem pertinent, ut ille quae nam sibi crastina die sunt agenda ignoraret. Si ergo crastini pensi notitia hodierno penso persolvendo obest, quanto magis oberit, si quis inde ab initio cognoscere aveat abscondita viae unitivae, quae itineris termino respondent? Vt autem haec lateant, quidnam aptius, quam si huiusmodi vocabula ita sileas, ut ille, qui exercetur, nihil aliud sibi agendum arbitretur, quam purgare se a vitiis, et in virtutibus proficere?

Ea profecto est illius documenti Ignatiani vis, in undecima Adnotatione traditi: «Ei, inquit, qui accipit exercitia, in prima hebdomada prodest, ut nihil sciat eorum, quae facturus est in secunda hebdomada; sed ut ita laboret in prima ad obtinendum id, quod quae-

rit, ac si in secunda nihil boni se reperturum speraret.» Dignissima sane Adnotatio quam perpendamus, dignissima quam demiremur. Nam non modo a subtilioribus et curiosis abstinuit Ignatius in libro condendo, verum ipsam rationem eorum, quae de spirituali via docuit, exsequendorum, non totam ei commisit, qui exercetur, sed ei, qui exercitia tradit, quem praeterea admonet, ne illi secundum gradum aperiat, nisi postea quam non dicam intellexerit, sed absolverit, primum. Homo namque quietis appetens, quum laborem renuat praesentem, et ad futurum divertat, neutrum tandem perficit. Expediit ergo, ut nesciat quid sibi postea sit agendum, neque ulterius agenda cogitet, ut totus in fructum ex praesenti exercitio capiendum incumbat. Mira huius documenti est vis, si auditores efficere cupiamus non quidem verbosiores, sed actuosos, non disputatores et garrulos, sed eos, qui reapse animarum salutem consequantur. Medicus enim dum in schola medendi artem discipulis tradit, totam fortasse morbi seriem, curandi rationem, admovenda medicamenta persequetur: at vero si aegrotantem curaturus invisat, ea dumtaxat remedia praescribit, quae sunt hodie adhibenda; ne verbum quidem de iis, quae crastina die facienda sunt, loquetur, donec adhibitorum remediorum effectum, aegrotique dispositionem perspectam habeat. Quod si haec ita se habent in omni rerum agendarum genere, quanto non erit periculosior ei, qui passionibus mortificandis, castigandoque corpori, dat operam, sermo de contemplationis unionisque voluptate? Quo certe id efficietur, ut otii ille cupidus, purgationem humorum, cruorisque effusionem fugiat, et ad balnea se conferat. Inde oriuntur spiritualia illa monstra, homines, inquam, hinc quidem contemplationi dediti, inde vero passionibus, quin et plerumque culpis, obruti, qui

scilicet nullo solido poenitentiae mortificationisque praeiacto fundamento, temere in sanctae contemplationis otium, non vocati, ingrediuntur: quare dulcedine allecti (utpote virium expertes), et ipso splendore caecutientes, in deceptiones illusionesque ruunt, rati consequutos se unionem, requiem, otium, (verius desideriam dixeris), quum rerum nomina, quas non possident, neque intelligunt, immerito sibi arrogent.

Cur enim otio fruatur recens ad Deum conversus, cui in sceleribus deslendis allaborandum est, Regii Psaltis exemplo, aientis ¹: «Laboravi in gemitu meo?» Quanam fruatur requie qui dicit ²: «Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum,» et ³ «Conturbata sunt ossa mea, et anima mea turbata est valde?» Qui videlicet sensus ex poenitentia Deique timore erumpunt. Quomodo ad colloquendum cum Deo, ut Moyses, ad nubem ascendet, qui multum conficiet, si nubem ex passionibus ac pravis habitibus exsurgentem dissipet? Iis, qui purgando animo, ac virtutibus acquirendis adlaborant, ne in exercitationes perfectorum proprias ante tempus se iniiciant, magnopere prodest, si earum vel nomina ignorent. Lexicon eis versandum hoc est: pia lectio, meditatio, conscientiae discussio, confessio peccatorum, poenitentia, corporis afflictatio, timor Dei. Proficientes vero corde et lingua versent Christi imitationem, amorem crucis, passionum mortificationem, omnium, quae mundus amat, detestationem, desideria tolerandae paupertatis, contumeliarum, opprobriorum, proprii iudicii subiectionem, propriae voluntatis infractionem, mansuetudinem, patientiam, charitatem, qua

¹ Ps. vi, 7.

² Ibid. xxxvii, 4.

³ Ibid. vi, 3, 4.

alter alterius onera portet, ad universas res creatas indifferentiam, divinae voluntatis agnoscendae, exsequendaeque aviditatem. Postquam enim ad illa monstra vincenda, atque ad has virtutes consequendas pugnaverit, evectum se praeter opinionem in perfectionis statum mirabitur, et unionem cum Deo possidebit, quin ipsius nominis obsit ignoratio. Neque enim maiori vel minori unione cum Deo fruetur quis, ex eo quod noverit vel nesciat exercitium illud vocari unionem: neque minus quieta, minusque tranquilla erit oratio, eo quod ignoret illam appellari orationem silentii et quietis. Huiusmodi namque nomina nonnisi post ipsas, quas significant, res, inventa fuisse; itemque posse res possideri, earum nomine prorsus ignoto, manifestum est: ut enim ait pius ille auctor, «Malo habere contritionem, quam scire eius definitionem.» Quapropter etiamsi spiritualibus praeceptoribus, qui his rebus speculandis dant operam, propria huiusmodi et peculiaria nomina sint opus, quorum adminiculo sese ipsi mutuo intelligant; res tamen spirituales per haec nomina docere, non modo necessarium non est, verum etiam perniciosum esse solet: non enim de discipulis instituendis agitur, qui res illas loqui noverint; sed de mortificatis hominibus, qui illas exsequantur, et ex propria experientia addiscant.

Nam qui alium per iniqua et praerupta viarum in aliquam urbem ducit, neque in ostendendis viis, quae ab intento termino discedunt, semitisque, quae decussantur, aut oppidis, quae dextra sinistraque iacent, immoratur; neque tempus terit in eo edocendo de nominibus vinetorum, pascuorum, montium, urbium, quae viae adiacent; multo vero minus sermones miscet de extollenda urbis, quam petit, amplitudine, templisque, aedibus ac viridariis, quibus decoratur, descri-

bendis; haec enim omnia ad ducis munus, quod suscepit, parum conferunt: sed e contrario, tacitus praegrediens, socii memoriam et intellectum nequaquam onerans, eum ad urbis conspectum perducit ibique relinquit. Idipsum egit praeclarus noster spiritualis itineris ductor Ignatius: qui scilicet postquam per omnes primae ac secundae hebdomadae angustias ac pericula sese exercentem perduxit, unionem cum Deo iam prospectantem eum relinquit, paucis de ea edoctum, nullis peregrinis inusitatisque nominibus eius memoria gravata, nullis speculationibus defesso capite: id unum ipsi est curae, ut pedibus ille viam terat, ut, inquam, opere reapse exerceatur. Itaque eum, minime animadvertentem, supra res omnes creatas ac supra seipsum sensim sublevat, donec nihil ei desit, ut Deum complectatur, eique adhaereat. Qua verò arte huiusmodi unionem in quarta hebdomada doceat atque exsequatur B. Pater, ad eamque in praecedentibus hebdomadis disponat, sequentibus capitibus, iuvante Domino, disseremus.

CAPVT II

QVID TANDEM SIT EA, QVAM VNIONEM SEV VIAM VNITIVAM
APPELLAMVS

Initium huius rei explanandae a quadam pii illius auctoris ¹ sententia sumemus, ita scribentis: «Cui omnia unum sunt, et qui omnia ad unum trahit, et omnia in uno videt, potest stabilis corde esse, et in Deo pacificus permanere.» Hoc unum, in quo animus, rerum multitudine turbatus, pacate quiescit, omnia ad unum

1 De Contemptu mundi, Lib. I, cap. 3.

trahens, omnia in uno videns, omnia in uno possidens; hoc unum, inquam, nemo in hisce terris intelligit, praeterquam huius unius super omnia amor; quando nempe mens, animus, viresque omnes, hactenus partitae atque in multa dispersae, liberae tandem efficiuntur; atque ad hoc unum ex toto corde, ex tota anima, totisque viribus diligendum, coniunguntur. Ideo subiunxit ille: «O veritas Deus, fac me unum tecum in charitate perpetua.» Vt enim dilectus discipulus ait ¹: «Deus charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.» Quanam vero ratione amantem cum amato coniungat amor, atque utrumque efficiat unum, optime declaravit Aristophanes philosophus, quem citat Aristoteles, a B. Thoma ² adductus, his verbis: «Amantes desiderant ex ambobus fieri unum. Sed quia ex hoc accideret aut ambos aut alterum corrumpi, quaerunt unionem, quae convenit et decet, ut scilicet simul conversentur, simul colloquantur, et in aliis huiusmodi coniungantur.» Et re quidem vera, illi, qui divini amoris suavitatem degustarunt, seipsos disperdere atque ad nihilum redigere optant, ut in Deum transmutentur, atque a seipsis vacuefieri, ut Deo impleantur; non certe vera morte (id enim minime licet), sed mystica sibi morientes, donec cum Apostolo ³ dicere possint: «Vivo autem, iam non ego; vivit vero in me Christus:» «in hoc enim Christus mortuus est et resurrexit,» «ut qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui propter ipsos mortuus est ac resurrexit:» «hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati,» et quidquid ex primo Adamo

1. 1 Ioan. iv, 16.

2. 1, 2, q. 28, a. 1, ad 2.

3. Gal. ii, 20 et Rom. xiv, 9; vi, 6.

hausimus; et unus in nobis vivat novus Adam, Christus Iesus.

En unionis cum Deo fundamentum, exire a te, ut in Deum transeas; tibi mori, ut Deo vivas; te in nihilum redigere, ut divinae particeps naturae fieri incipias: ut enim nuper laudatus philosophus aiebat, ex duobus unum fieri nequit, nisi alterutrum corrumpatur, ut in alterum transformetur. Duo igitur in animo requiruntur, ut in unionem cum Deo veniat: prius est, ut perfecta suimet ipsius aliarumque rerum renuntiatione veluti corrumpatur et mortificetur; alterum vero, ut totam hanc mortificationem eo dirigat, ut Deo accedat, eique inhaereat. Vt enim lignum in ignem convertatur, duo haec requiruntur: prius quidem, ut propriam lignum exuat formam; posterius autem, ut exuat ope quorundam accidentium ac dispositionum naturae ignis propriarum, cuiusmodi sunt siccitas et calor. Similiter ergo, ut animus in Deum transmutetur, ita a se ipsi egrediendum est, ut iisdem, quibus egreditur, passibus, ad Deum accedat: oportet enim, ut per Dei memoriam et praesentiam suimet obliviscatur, et vi charitatis, qua Deum diligat, se ipsum odio habeat.

Maximi haec doctrina est momenti in hac schola amoris unionisque cum Deo. Nemini enim sperandum est, fore ut ad hanc unionem deveniat, si in seipso maneat, totusque sit suus. Nam quemadmodum cera, nisi mollis sit, sigilli figuram accipere nequit ac referre, et nisi liquefacta fuerit, alia cera aliove liquore permeari aut cum ea commisceri non potest; ita animus nisi perpetua mortificationis exercitatione, perfectaue renuntiatione tum sui ipsius tum aliarum rerum, fuerit emollitus, ad unionem dispositus esse non potest, quum per eam amans cum amato in unum quodammodo coalescant. Vnde optime iuxta S. Thomam, in schola amo-

ris vox illa «liquefactio» magna cum proprietate usurpatur, eamque adhibent qui de unionem agunt, deducuntque ex verbis sponsae in Cantico canticorum ¹, aientis: «Anima mea liquefacta est, ut (dilectus meus) loquutus est.» Ideoque ait B. Thomas ² «Liquefactio opponitur congelationi. Ea enim quae sunt congelata, in seipsis constricta sunt, ut non possint de facili subintrationem alterius pati... Vnde cordis congelatio vel duritia est dispositio repugnans amori; sed liquefactio importat quamdam mollificationem cordis, quae exhibet se cor habile ut amatum in ipsum subintret.» Hactenus S. Thomas. Huiusmodi vero mollities non est profecto ingenita illa animi lenitas, qua nonnulli praediti natura sunt, neque infirmus ille atque impotens amor, qui in opera non erumpat; sed teneritas illa, quam possidet cor contritum et humiliatum, propriae voluntatis mortificatione confractum, inter opprobria et paupertatem, inter contradictiones humiliationesque sibi constans, et adversitatem strenue perpassum. Quare nulla alia ad unionem restat via, quam operosa illa violentaque exercitia, quae in prima ac secunda hebdomada proponuntur.

Hisce praeiactis, videamus nunc quam ratione in duabus his primis hebdomadis B. Pater cum, qui exercetur, ad unionem cum Deo gradatim perducatur; simulque quomodo haec duo, quae diximus, exsequatur, nimirum, quam ad nihilum redactum ac mortificatum per absolutam sui ipsius rerumque aliarum renuntiationem postulet animum; item, quomodo totam huiusmodi mortificationem eo dirigat, ut animus Deo accedat, eique inhaereat.

1 Cant. v, 6.

2 1, 2, q. 28, a. 5.

Quod ad prius pertinet, qua perfectiori, quaeso, morte potest homo sibi et mundo mortuus esse, ea, quae heic ab eo postulatur? Statim enim in ipso fundamento adeo absoluta indifferentia a nobis exigitur, «Vt non velimus ex parte nostra magis sanitatem quam infirmitatem, divitias quam paupertatem, honorem quam ignominiam, vitam longam quam brevem.» Quo quid potuit dici severius? quid describi perfectius et magis absolutum? In ipso enim aditu amor praeciditur divitiarum, honoris, vitae, in quo, iuxta S. Basilium, id, quod est in perfectissima renuntiatione supremum, consistit. Ad cuius rei exsequutionem, in colloquiis exercitii primae hebdomadae tertii, petere iubemur «Cognitionem mundi, ut [illum] abhorrentes, res mundanas ac vanas a nobis removeamus.» Quod quidem exsequendum tandem est, ut habetur in exercitio De regno Christi, «Agendo contra suam propriam sensualitatem, et contra suum amorem carnalem et mundanum:» in quibus sane continetur divitiarum mundanaeque gloriae contemptus, amor paupertatis, contumeliarum, opprobriorumque Christi, toleratio humiliationum quotiescumque occasio postulet, eaque suimet ad divinum obsequium ac laudem promovendam devotio, ut nulla umquam in re se ipsum quaerat, sed tota huius vel illius rei deligendae respuendaeve ratio una sit divina gloria; horumque similia, quae fusius in praecedentibus libris persequuti sumus.

Alterum vero, quod proposuimus, illud est, eo colligare renuntiationis mortificationisque exercitationem oportere, ut ad Dei amorem disponeremur: non enim quaelibet mortificatio ac renuntiatio apta est, ut ad unionem cum Deo disponat. Quemadmodum enim ex uno loco versus diversos terminos movere nos possumus; ita rei familiaris renuntiatio, honorisque et vitae

ipsius contemptus multiplicem ob causam a nobis fieri potest. Vt enim scribit Hieronymus ¹, Christus Dominus «Non dixit: Qui reliquistis omnia: hoc enim et Crates fecit philosophus, et multi alii divitias contempserunt; sed Qui sequuti estis me: quod proprie Apostolorum est atque credentium.» Neque vero ut cum Christo coniungaris, sufficit ut quomodocumque cruci sis affixus, sed requiritur ut cum Apostolo ² Paulo «Christo confixus sis cruci.» Quod si in cruce quidem glorior, attamen «Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo:» quasi dicat: Si quid patior, si mundum contemno, si quid gaudeo a mundo me contemni, ea omnia propter Christum Iesum ago, ut ei placeam, et similis efficiar. Qui enim hoc animo patitur, optime adimplet illud, quod habetur in «Contemptu mundi:» «Quantum vales a te exire, tantum potes ad me transire.»

Qua vero sollertia B. Pater a rerum mundanarum amore incipientes removeat, admoveatque Deo, facile perspiciet quicumque vel tantilla cura velit animadvertere. Statim namque in Adnotatione quinta: «Illi, ait, qui accipit exercitia, valde prodest, intrare in illa animo magno et cum liberalitate erga Creatorem ac Dominum suum, omne suum velle, et libertatem [suam] illi offerendo, ut divina eius Maiestas, tam de se, quam de omnibus, quae habet, disponat iuxta sanctissimam suam voluntatem.» Et ipse Principii ac Fundamenti aditus hic est: «Homo creatus est, ut laudet Deum Dominum nostrum, ei reverentiam exhibeat, eique serviat, et per haec [haec agendo] salvet animam suam.»

1 Lib. III in Matth. cap. 19.

2 Gal. II, 19 et VI, 14.

Super hoc fundamentum totam deinceps aedificii molem ad amussim superimponit, ab huiusmodi mente ac scopo ne punctum quidem declinando. Quae quidem mens praeterquam saepe alibi in memoriam revocatur, eadem perpetuo in oratione praeparatoria, quae singulis meditationibus contemplationibusque praeponitur, ob oculos sistitur; petere namque iubemur, «Vt omnes nostrae intentiones, actiones et operationes pure ordinentur in servitium ac laudem suae divinae Maiestatis.» Quum enim tota huius aedificii exstructio ad unionem cum Deo exsurgat, si ab hoc fundamento declinet, (ut omnes nimirum actiones nostrae ad ultimum finem sincere tendant, seu quod idem est, ad obsequium ac laudem divinae Maiestatis), totum aedificium vitium facit et in ruinam propendit. Quidnam aliud deinde in tota secunda hebdomada continetur, quam bellum sibi met indictum, ne Christi vexillum quis deserat, quam paupertatis ignominiaeque toleratio, ut Christi assimilis efficiatur, quam omnimoda propriae voluntatis renuntiatio, ut Christi voluntatem adimpleat? Haec omnia B. Pater significavit verbis illis, quibus finem hebdomadae secundae imposuit: «Non volendo, inquit, neque quaerendo quidquam aliud, nisi in omnibus et per omnia, maiorem laudem et gloriam Dei Domini nostri. Cogitet enim unusquisque tantum se profectum facturum esse in omnibus rebus spiritualibus, quantum exiverit [exuerit se] a proprio suo amore, [a propria] voluntate, et utilitate [commoditate propria].»

Hoc igitur certum nobis sit et constitutum, tamquam huius doctrinae fundamentum, primo quidem, hunc esse primum in via unionis cum Deo gressum, ut homo a se ipso exeat, seu ut proprium amorem, propriam voluntatem, commoditatemque propriam exuat. Deinde vero, contemplatione atque amore unionem cum

Deo peragendam esse. Praeterea sincerum amorem in operibus, non in verbis dumtaxat consistere. Tandem, huiusmodi opera, in quibus consistit amor, nihil aliud esse, quam divinae voluntatis exsequutionem, et conformitatem ad eandem voluntatem, nihil aliud in omnibus ac per omnia quaerendo, quam maiorem Dei Domini nostri laudem et gloriam. Quum igitur ista sit, prout reapse est, exercitatio et via obtinendae unionis, luculenter apparet manifestus eorum error, qui cogitabant, finem sibi a B. Patre in Exercitiorum libro prescribendo non alium fuisse praefixum, quam incipientes edocere de recta meditandi, generalisque confessionis cum vero peccatorum dolore et emendationis proposito instituendae ratione, ut in posterum ad meliorem frugem se reciperent: neque de altioribus aliis orandi contemplandique modis, de perfectorum virorum exercitationibus, de abditioribus tandem illis rebus, quae fiunt in animo, unionem divinam adeptis, disserere umquam statuisse. Hic, inquam, manifestus est error. Si enim id, quod est in unionem cum Deo solidum ac verum, in eo stat, ut homo universam suam abneget voluntatem, utque voluntati divinae perfecte consentiat, nihil aliud in omnibus quaerendo, quam maiorem Dei laudem et gloriam; num aliud, quaeso, in hoc libro docetur? num alii itineris spiritualis perficiendi gradus statuuntur? Vel in ipso libri vestibulo, in prima nimirum Adnotatione, istud reperies: «Quilibet, inquit, modus praeparandi et disponendi animam ad tollendas a se omnes afflictiones inordinatas [male ordinatas], et postquam quis eas sustulerit, ad quaerendam et inveniendam voluntatem divinam, in vitae suae dispositione, ad salutem animae, vocantur Exercitia Spiritualia.»

Vt ergo magis perspicua procedat tractatio, pauca

de mediis dicemus, quibus homo se ipsum relinquere, suique amorem exuere possit; deinde vero, et quidem aliquanto fusius, de via unionis cum Deo obtinendae, seu de contemplatione et amore.

CAPVT III

QVIDQVID MOLESTVM ADVERSVMQVE EST, QVIDQVID INCLINATIONI CARNIS CONTRARIVM, AD VNIONEM CVM DEO CONSEQVENDAM INVARE

Molesta omnia atque adversa, quae nobis in hac vita accidere possunt, quam vim habent nos a praesentium rerum amore amovendi, eandem continent, ad aeternorum bonorum amorem in nobis excitandum, atque ad nos iuvandos ut unionem cum Deo obtineamus. Quemadmodum enim furentibus in mari ventis, angustiis quidem gubernator ac nautae premuntur, navisque periclitatur; at vero si fluctibus non obruatur, celerius ad optatum littus ventorum impulsu coniicitur: ita adversa quaevis atque molesta, quamvis in pericula atque anxitudines animum proiciunt, si tamen ea patienter ferat, celerius ad unionem cum Deo deducitur. Quid enim sunt aliud paupertas et adversa valetudo, fames ac nuditas, ignominiae atque opprobria, hominum contradictiones persecutionesque, quam procellae animum perturbantes, quae hominem a semetipso divellunt, eumque, si quidem patienter nec repugnanter sustineat, ad Deum perducunt? Si sanctorum acta in memoriam revocemus, illud plane reperiemus, plerosque in summam paupertatem sponte volentesque devenisse, corpus saevissimis flagellationibus castigasse, spiritum magna contentione ad ima depressisse, artesque quaesivisse atque invenisse, quibus

ab aliis hominibus contemnerentur et pro nihilo reputarentur: quae quidem omnia perfecerunt, ut a creaturum se rerum amore removerent, unumque diligerent earum Creatorem. Quod si tam multos deprehendimus, qui mundi prospera refugerunt; non pauciores sunt, immo multo plures, qui a mundanis felicitatibus fuere derelicti: si multi, inquam, sunt, qui huiusmodi calamitates sponte sunt amplexi; non sunt pauciores, imo multo plures, qui invite perpassi sunt ac perpetiuntur: qui scilicet si ea adversa, a Deo immissa, demisso pietique animo accipiant, aequae iuvabuntur ut se supra seipsos ac supra creata omnia sublevent, ac si ipsi ea libere delegissent.

O quam latus hac in re campus aperitur, ut in tribulationibus gloriemur, easque non solum non repugnante, verum hilari etiam et grato, animo patiamur! Si namque rem attente consideremus, mirabimur profecto Deum hac providendi ratione tepiditatem nostram suo amore praevenire: qui quoniam nos ad austeritates aggrediendas cernit delicatiores, ad ignominiam sustinendam timidos, ad paupertatis molestias ferendas parum firmos; ipsemet in has flammās nos coniicit, ut necessitate adacti, sin minus honestate allecti, Deum laudare enitamur, illorum puerorum more, in Babylo-nicam fornacem iniectorum: tuncque iteratum quotidie miraculum illud videbimus, intraque nos ipsi experiemur, vinctos nos in tribulationem immersos, solutos salvosque emergere; tantumque ignem nihil aliud, quam vincula, consumpsisse. Quid enim est aliud divitiarum et honorum, parentum ac filiorum, voluptatis ac valetudinis amor, quam vincula, quibus prohibemur, ne in Deum libere avolemus? Si ergo temporalium bonorum inopia animum efficit a curis solutum, et ad vacandum Deo expeditum; si voluntaria eum pau-

pertas supra res omnes creatas erigit: idem omnino est paupertatem sponte amplecti, et eandem ultro accipere, quando a Deo immittatur. Item, si corporea afflictatio, si ieiunia, si flagellationes, carnem spiritui subigunt; idem prorsus efficiet qui corpus ex sua voluntate dolore afficiat, et qui dolorem a Deo iniectum pio facillique animo sustineat. Demum, si hominem delitescere, si abiectum animum gerere, si oblatos honores ac magistratus recusare, si cupere ex hominum memoria deleri, pacatum efficit ac tranquillum spiritum, Deoque et angelis familiarem; idem omnino erit, si sponte laetas, animumque demittas, et si alii tui obliviscantur, si te deprimant, si aspernentur. Si ergo illos ducimus eximiae sanctitatis homines, heroicae virtutis, et praestantissima cum Deo unione fruentes, qui strenue corpus affligunt, qui honores magistratusque sibi a mundo oblatos recusant, quidni, quaeso, minoris pendamus eos, qui rei familiaris iacturam faciunt, qui morbos aerumnasque perpetiuntur, qui dedecore atque probro afficiuntur, si ea patienter nec repugnanter, sin minus laetanter ferant et gaudent. Illi quidem per ardua et praerupta viarum seipsos relinquere, ac Deo accedere, atque inhaerere conantur; hos vero Deus per easdem vias a rerum mundanarum amore retrahit, ad se attrahit, secum ipse coniungit.

In primis Ecclesiae saeculis acriter ethnici in Christi sectatores saeviebant; Deus autem eos, quasi aurum per ignem, purgabat, suaeque lucis ac familiaritatis participes efficiebat. Persequutoribus deinde e medio sublati, viri sanctimoniae appetentes tum in coetibus religiosi ac monasteriis, tum in eremis atque in solitudine in seipsos saevire coepti sunt iisdem tormentorum generibus, quibus usi carnifices fuerant, ut videlicet quidquid terreni Adami sibi inesset, mortificarent,

et Christi Iesu spiritum induerent, et supra creata omnia sublevati, cum Deo coniungerentur. Itaque Paulus postquam visionum revelationumque magnitudinem exposuit, «Virtus, inquit ¹, in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.» Quenam haec est infirmitas, in qua virtus perficitur? Et quanam est haec virtus, quam perficit infirmitas? Quanam sunt huiusmodi infirmitates, in quibus libenter Apostolus gloriatur, ut inhabitet in eo virtus Christi? Evidens est, non alias esse, quam eas, quas sequenti versu recensuit. «Propter quod, subiungit, placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo.» Virtus autem, quae in his adversis perficitur, nulla alia est, quam vis divini amoris. Validus itaque persecutionum ventus in Apostoli animo divini amoris flammam accendebat: flamma vero mentem illustrabat, incendebat voluntatem, totque per illam Deus abdita mysteria revelabat, ut ne magnitudine revelationum extolleretur, ingenti tribulationum pondere opprimendus fuerit.

Ea igitur omnia, quae quondam in sanctis martyribus efficiebant tyrannorum persecutiones, efficiunt hodie in sanctis confessoribus infirmitates, rei familiaris honorisque iactura, opprobria atque iniuriae, contumeliae et contradictiones; quod si poenae a tyrannis inflictae graves profecto erant; at non leviores, immo fortasse graviores, sunt, eae, quas ab amicis, a domesticis, a propinquis accipimus. In iis, autem, si quidem aequo animo feramus, magnum adest patientiae exercitium, ingensque subsidium, ut a nostrimet amore divellamur, et ut in Dei amore inflammemur. Ut enim

¹ 2 Cor. xii, 9.

dixit S. Diadochus ¹, ipse daemon, «Qui illis temporibus per impios illos magistratus sanctis martyribus dicebat; «Negate Christum, concupiscite vitae huius glorias et honores,» nunc etiam praesto est ad dicendum semper eadem per seipsum servis Dei. Qui tunc cruciabat corpora iustorum et magistros honoris summis contumeliis per ministros voluntatis et consilii diabolici afficiebat, idem nunc confessoribus pietatis varias passiones cum multis contumeliis et despicationibus infert.» Si idem igitur est, qui martyres olim per tyrannos sub aspectum cadentibus suppliciis afficiebat, qui nunc sanctos confessores per homines sibi coniunctos insectatur; illud subsequitur, quemadmodum illis cruciatibus sanctorum animi, veluti cera solaribus radiis obiecta, emolliebantur, aptique efficiebantur, ut divinae similitudinis sigillum acciperent; ita nunc per eiusdem generis exercitationes ad unionem cum Deo disponuntur.

Quae omnia usque adeo sunt vera, ut qui tranquillam hanc cum Deo consuetudinem degustare coepti sunt, tanti hanc gratiam ducant, ut, si alii desint visibiles aut invisibiles tortores, ipsimet in se saeviant, se abiciant, in nihilum redigant, omnique molestiarum afflictationumque genere excrucient. Inde tot ortae sunt tormentorum species, quibus sancti se ipsos macerant: in hoc autem pacem experiuntur, votique compotes efficiuntur: impediri namque se honoribus, re familiari, seipsis, vita denique ipsa, dolent; illudque unum contendunt, ut, quantum fieri liceat ac possit, solutos se ab huiusmodi sentiant impedimentis, et illo bono perfrui omnino valeant, quod degustare coeperunt. Interea vero corpus macie conficiunt atque in

1 De perf. spirit. Cap. xciv.

officio continent, ac spiritui ita subigere nituntur, ut spirituales operationes minime impediat corpus aut retardet. Ex quibus apparet, corporeas afflictationes magno adiumento esse spiritui, in quocumque tandem huius itineris gradu quis versetur. Incipientibus quidem prosunt, ut admissorum poenas luant; proficientibus vero, ut passiones compescant, rationisque imperio subigant; perfectis denique, ut lumen a Deo, quo sanctissimam eius voluntatem cognoscant, aliasque gratias et dona, quae expetunt, promereantur. Haec tria sane in decima Additione sapienter recensuit Ignatius. Ibi enim in primo Notando: «Poenitentiae, inquit, externae praecipue fiunt ad tres effectus [obtinendos]: primo, ad satisfactionem de peccatis praeteritis; secundo, ad vincendum seipsum, scilicet, ut sensualitas obediatur rationi, et omnes partes inferiores sint magis subiectae superioribus; tertio, ad quaerendam et invenientiam aliquam gratiam, seu donum, quod homo vult ac desiderat [obtinere a Domino]; ut, si desiderat habere internam contritionem de suis peccatis, vel flere multum de illis, vel de poenis ac doloribus, quos Christus Dominus noster sustinebat in passione sua, vel ad [obtinendam] solutionem alicuius dubitationis, in qua homo versatur.» Sed de his suo loco fusius agemus.

CAPVT IV

VNIONEM CVM DEO AMANDO ET CONTEMPLANDO EFFICI

Ad unionem cum Deo consequendam, non satis est, ut homo a seipso exeat, ut seipsum fugiat, ut sibimet ipsi rerumque omnium creaturarum amor renuntiet; sed insuper requiritur, ut Deo adhaereat, ipsumque complectatur. Iam vero nulla alia habet animus brachia,

quibus Deum complectatur, quam triplicem potentiam, memoriam, inquam, intellectum et voluntatem. Complectitur autem, memoria quidem, praesentem eum gerendo; intellectu autem, contemplando; voluntate denique, amando: amoris enim est, amantes copulare. Quemadmodum autem apud homines, amici praesentiam requirit amor, ut simul vitam transigant, ut colloquantur, ut consiliorum et curarum mutuo participes fiant; ita Dei amor, quantum fieri potest, praesentiam et consuetudinem cum Deo requirit. At quoniam «Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino» testante Paulo ¹, neque faciem eius intueri licet; sicut non raro contingit, ut amicus amicum corpore praesentem habere nequeat: ideo generalem aliquam rationem quaerere et invenire oportet, qua amor quamdam amicorum, etiam absentium, societatem atque coniunctionem efficiat.

Et re quidem vera, «Amor, ait S. Thomas ², facit amatum esse in amante,» et amantem in amato. Id quod de charitate Ioannes asserit: «Qui manet, inquit ³, in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.» Amatum autem intra amantem dicitur esse, voluntate et intellectu. Voluntate quidem, «Prout est per quamdam complacentiam in eius affectu, ut vel delectetur in eo aut in bonis eius,» eiusque bonum desiderat, eoque laetatur, et malum timet, ac tristatur de eius malo. Ideo Apostolus ad Philippenses ⁴ scribebat: «Eo quod habeam vos in corde.» Et ad Corinthios ⁵: «Cor nostrum dilatatum est: non angustiamini in nobis.» E contra-

¹ 2 Cor. v, 6.

² 1, 2, q. 28, a. 2.

³ 1 Ioan. iv, 16.

⁴ Philipp. I, 7.

⁵ 2 Cor. vi, 11.

rio, «Amans dicitur esse in amato secundum apprehensionem, in quantum amans non est contentus superficiali apprehensione amati, sed nititur singula, quae ad amatum pertinent, intrinsecus disquirere; et sic ad interiora eius ingreditur: sicut de Spiritu Sancto, qui est amor Dei, dicitur ¹, quod «Scrutatur etiam profunda Dei.» Praeterea, ex parte voluntatis, amicus intra amicum esse dicitur, in quantum bona et mala, quae sunt amici, aestimat sua. Ita S. Thomas loco citato.

Ex quibus eruitur, unionem, quam in hac vita perfecta charitas efficit, consistere in clara, quieta et profunda Dei eiusque mysteriorum cognitione, quae delectationem admirationemque parit. Huiusmodi cognitio vocatur contemplatio, oriturque ex amore: amor enim acuit, ut Deum cogitemus, et in Dei amorem tandem desinit, eo magis amati, quo magis cogniti. Ideo alibi ² S. Thomas docet, «Vitam contemplativam illorum esse, qui principaliter intendunt contemplationi veritatis:» ad quam quidem contemplationem charitas movet. Et ibidem addit, vitam contemplativam, tametsi quantum ad essentiam actionis pertinet ad intellectum, originem tamen et initium a voluntate ducere, «In quantum, scilicet aliquis ex dilectione Dei inardescit ad eius pulchritudinem conspiciendam.» Et quoniam finis principio respondere debet, «ideo vita contemplativa terminatur ad delectationem, quae est in affectu, ex quo etiam amor intenditur.» Haec S. Thomas: ex quibus apparet totam cum Deo unionem per contemplationem et amorem fieri. Ut autem ordine aliquo procedamus, dicemus primo de contemplationis, deinde vero de amoris exercitatione.

1 1 Cor. II, 10.

2 2, 2, q. 180, a. 1.

A contemplatione igitur incipientes, illud est animadvertendum, hanc, quam contemplationem appellamus peculiare aliquid, tum quoad modum, tum quoad materiam, sibi vindicare, quo a communi meditatione distinguitur. Quoad modum quidem, quia seclusa omni ratiocinatione, qua aliud ab alio deducitur, aliud cum alio confertur, sistit in perspicua ac simplici, in quieta et affectu plena mysterii, quod speculamur, apprehensione. Quoad materiam vero, quia princeps materia, in qua versatur contemplatio, est ipse Deus, inaccessa eius atque infinita natura, attributa ac proprietates, cuiusmodi sunt, immensitas ac simplicitas, bonitas et sapientia, iustitia et misericordia, et reliqua huiusmodi. Hoc enim indubitatum est, illud quorum clara in coelesti gloria intuitio beatam illam cum Deo gignit unionem, qua anima a Deo, Deus autem ab anima charitate perpetua et numquam violanda possidetur; huius ipsius rei in his terris contemplationem illud esse, quod uberiori lumine mentem illustrat et ardentius voluntatem inflamat, illiusque unionis in coelis obtinendae initium quoddam atque similitudo est. Praeter hoc autem plura alia exstant quae obici contemplationi possunt, universa, inquam, divina opera tum naturae, tum etiam gratiae et gloriae. Ea vero eatenus contemplationis sunt materia, quatenus ad Deum spectant, et in eis divina omnipotentia ac sapientia, bonitas et magnificentia splendent. Verum inter omnia huiusmodi opera eminent homo, quippe ad Dei similitudinem et imaginem conditus: ei enim serviunt opera naturae, eum sanant opera gratiae, eum coronant ac remunerant opera gloriae. Quae omnia breviter complexus est Bernardus, dicens: Qui Deo vacant, considerant quid Deus sit in mundo, quid sit in hominibus, quid sit in angelis, quid sit in seipso, quid

sit in reprobis. Mundi enim conditor est et gubernator, hominum liberator et auxiliator, angelorum pulchritudo ac splendor, in seipso omnium rerum est principium et finis, reproborum pavor ac timor. In creaturis est admirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Haec Bernardus. Ex quibus intelligitur, contemplationis materia, licet ad universas res sese protendat, in omnibus tamen vel Deus respici, vel aliqua eius proprietas et attributum.

Videamus nunc qua arte eum, qui se exercet, inde ab initio ducit B. Pater ad obtinendam contemplationem. Et primo quidem, quod ad materiam attinet, quomodo ex prima ipsa hebdomada eum ad Divinitatis cognitionem inducat. Deinde vero, quod spectat ad modum, quomodo ad orationem sine discursu et per simplicem et affectibus uberem divinarum rerum apprehensionem disponat. Quare qui se exercet, postquam purgatus a vitiis sit, et in virtutibus exercitatus, quasi ad ostium unionis cum Deo reperitur.

CAPVT V

QVAENAM CONTEMPLATIONIS MATERIA IN HEBDOMADA PRIMA
EXSISTAT

Summopere animadvertendum est iis, qui Ignatianis Exercitiis excoluntur, B. Patrem, inde iam a prima hebdomada, quaedam statuuisse contemplationis divinique amoris principia, et nonnulla eorum semina sparsisse. Quod saue prae oculis habere debet spiritualis praeceptor, qui alios ad perfectionem consequendam per Ignatianas praeceptiones atque exercitia perducere velit: ut oblata occasione, semina illa unionem cum Deo suo

tempore emissura et germinatura, accurate serere non omittat. Quare nonnullos libelli textus adducemus: pluresque alios nullo negotio reperiet, qui huiusmodi Exercitia attente oculis lustraverit, diligenterque fuerit exsequutus.

In ipso igitur primae hebdomadae aditu, in eius, inquam principio et fundamento, proponitur homo ad hunc finem creatus, ut Dominum Deum suum laudet ac revereatur, eique serviat et tandem salvus fiat. Deinde, reliqua supra terram sita hominis ipsius causa creata fuisse, ut eum ad finem creationis suae proseguendum iuvent: unde sequitur utendum illis vel abstinendum eatenus esse, quatenus ad prosecutionem finis conferunt vel obsunt: quapropter debet absque differentia se habere, quantum in se est, ad prospera atque adversa; ita ut nulla alia causa ad utendum rebus creatis vel ab iisdem abstinendum adduci debeat, nisi quatenus ad finis prosecutionem conferunt vel obsunt. Hanc meditationem «Principium ac Fundamentum» nuncupamus; et merito quidem, quia revera est totius spiritualis aedificii principium et fundamentum: itaque nihil mirum si tota moles ei innitatur, nihil mirum si saepissime ad idem recurramus. Nam non modo sinceræ poenitentiae fundamentum est, et solidarum virtutum exercendarum, et indifferentiae, qua inter varios huiusce vitae eventus passionum vim compescimus, et deliberationum electionumque in dubiis atque difficilibus adiunctis recte instituendarum; verum etiam contemplationis insuper et amoris Dei principium est ac fundamentum. In eo namque perhibetur Deus omnium rerum principium et finis, hominem condens ac beans: perhibetur provisor et gubernator; cuncta praeterea creans, ut homini omni tempore, omni aetate, in omni occasione ac necessitate

serviant, eumque ad ultimum finem prosequendum iuvent: perhibetur tandem officium, quo obstringitur homo, restituendi Deo omnia, quae ab eo accepit; et simul ab iis avertendi, si quando per ea a Deo ipse averteretur; eisque eatenus utendi, quatenus iuxta divinam voluntatem ad finem consequendum iuverint. Quo sane quid vastius, quid mirabilius, quid utilius, quid iucundius oculis spectandum proponi potuit? Quo breviori sermone tota potuit divinorum operum ratio et amplitudo constringi? Ea enim brevitate exhibentur, ut vix ratiocinari valeas, at omnia simul uno obtutu prospectes; ea vero lucis copia, ea perspicuitate, ut alte mireris, et voluptate rapiaris, quum cernas quam apte sibi mutuo respondeant. Si ergo contemplationis materia, tum Deus est, ut supra dicebamus, tum reliquae omnes creatae res, quatenus a Deo procedunt, et nos ad Deum referunt, quam alia, quaeso, ratione potuit huiusmodi materia paucis perstringi, quam in hoc fundamento perstricta conspicitur? In quo sane carnalis hominis, qui sensuum voluptate fere ducitur, qui creaturarum rerum specie, conditoris oblitus, oblectatur, qui utilitatem, quam ex eis capit, vel cum Creatoris offensione, concupiscit, sapientissime oculi in hac meditatione primum aperiuntur, primisque luminis radiis illustrantur, ut sui Creatorem finemque ultimum recognoscat, omnesque res creatas purgatis iam oculis deinceps aspiciat, nimirum, «Eum in omnibus creaturis amando, et omnes in eo, iuxta sanctissimam ac divinam ipsius voluntatem ¹.»

Deinde, in primo praeludio exercitii per tres animi potentias faciendi, «Considerare, inquit Ignatius, animam meam esse in hoc corpore corruptibili [tamquam]

1 Summar. Reg. 17.

carcere [s. ergastulo] inclusum, et totum compositum in hac valle tamquam exulans [eiectum in exilio] inter bruta animantia.» Quorsum haec, nisi ad oculos animi aperiendos, ut qui hactenus caeci vixere, res, quales reapse sunt, videre incipiant, non vero quatenus a mundanis atque insipientibus hominibus aestimantur; sed detracta, qua simulate cooperiuntur, persona, ubi reliqui hominum imperia, honores, libertatem spectant, videant ipsi ergastula, vincula, exsilia, dedecus tandem, quod inter bruta animantia vita duenda sit? Haec est vera rerum notitia, eorum propria, qui ad contemplationem sunt evecti.

Item, in secundo de peccatis exercitio, ad eorum malitiam extollendam, in quarto puncto ex Dei magnitudine lumen desumitur. «Quartum, inquit, considerare quis sit Deus, contra quem peccavi, secundum eius attributa, comparando ea cum eorum contrariis [quae sunt] in me: eius sapientiam cum mea ignorantia, eius omnipotentiam cum mea debilitate, eius iustitiam cum mea iniquitate, eius bonitatem cum mea malitia.» Cui videlicet puncto quartum punctum exercitii ad amorem obtinendum mirifice respondet. «Quartum, inquit, speculari quomodo omnia bona et dona descendunt desursum, ut mea limitata potentia a summa et infinita illa desursum: et eodem modo iustitia, bonitas, pietas, misericordia, etc.; sicut a sole descendunt radii, a fonte aquae, etc.» Quo quidem duplici in puncto magnopere ponderanda est B. Patris sollertia prudentiaque, qua, utpote spiritualis vitae praestantissimus praeceptor, ad cognitionem tum Dei supra nos infinite praecellentis, tum eorum, quae intra nos sunt, nos perducit. At quoniam in exercitio ad amorem obtinendum animum supponit a vitiis iam purgatum, virtutibusque exornatum, ab hominis virtutibus ad divinas perfectiones et

attributa ascendit: itaque «Quartum, inquit, speculari quomodo omnia bona et dona descendunt desursum, ut mea limitata potentia a summa et infinita illa desursum: et eodem modo iustitia, bonitas, pietas, misericordia, etc.; sicut a sole descendunt radii, a fonte aquae, etc.» Quasi diceret, quidquid perfectionis tibi inesse agnoscis, quidquid potentiae, bonitatis, pietatis, misericordiae, etc., intellige in Deo etiam reperiri, tantoque in eo excessu reperiri, ut quod in te dimensum exstat et finitum, ille infinitum atque ab omni imperfectione alienum possideat; et quod in te parvus est rivulus, in illo pelagus sit et fons, a quo reliqua omnia dimanant. Tametsi autem in Deo iustitia, bonitas, et misericordia sunt infinita perfectio, in te autem finita et limitibus circumscripta; ut tamen cognoscere valeas quales sint in Deo iustitia, bonitas et misericordia, ex ipsa earundem, quas in te agnoscis ac sentis, virtutum natura, investigandum tibi est.

Ex adverso autem, in exercitio de peccatis, quum hominem arbitretur nondum a vitiis purgatum, eumque, qui quid virtus sit nondum expertus fuerit; ex ipsis peccatis, quasi per quosdam gradus, ad Dei cognitionem ascendere facit, dicens: «Considerare quis sit Deus, contra quem peccavi, secundum eius attributa, comparando ea cum eorum contrariis [quae sunt] in me, etc.» Quasi dicat: Optime nosti quae in te sit ignorantia, quae malitia, quae iniquitas seu iniustitia, quae iracundia, etc. Igitur omnia eorum contraria, et quidem infinito cum excessu, in Deo reperiuntur, sapientia, inquam, bonitas, iustitia, mansuetudo, etc. Quidnam vero aliud est sapientia, nisi eius contrarium, quod in te est ignorantia? Quid bonitas, quid iustitia, quid mansuetudo, nisi eius contrarium, quod in te est, malitia, iniquitas, iracundia? Age vero, quemadmodum

illi, qui in profundissimo loco versantur, excelsiores turres montesque sublimiores existimant; ita demissus homo in profundam sui ipsius cognitionem, divinarum perfectionum magnitudinem luculentius comperiet. Ideoque in tertio puncto secundi de peccatis exercitii, post collatum hominem cum universo hominum coetu, et mortales omnes cum angelis beatisque universis, et tandem angelos ac beatos cum ipso Deo Creatore; «Inspicere, subdit, me, quasi ulcus quoddam et apostema, unde pullularunt tot peccata, et tot nequitiae, ac venenum tam turpissimum.» En optimus locus, unde tua scelera cum divinis perfectionibus conferas, et his illa opponas.

Ad eundem finem iuvat quintum eiusdem exercitii punctum, quod est huiusmodi: «Quintum, exclamatio admirative, cum ingenti affectu, discurrendo per omnes creaturas, quomodo me passae sunt vivere, et in vita conservaverint: angeli, quum sint gladius divinae iustitiae, quomodo me supportaverint, et custodierint, et oraverint pro me; sancti quomodo in eo fuerint, ut intercederent et orarent pro me; et coeli, sol, luna, stellae, et elementa, fructus, aves, pisces, et animalia [quomodo haec omnia mihi serviverint, et non potius armata contra me insurrexerint]; et terra quomodo non se aperuerit, ut me absorberet, creando novos infernos, ut in aeternum in illis cruciarer.» Consonat hoc punctum iis, quae in Principio et Fundamento proposita sunt. Si enim creatae res homini serviunt, non quia homini servitium debeant, sed Deo, qui illud eis servitium iniungit; si ideo homini serviunt, ut homo ipse communi Domino famuletur, nonne vim sibi inferri sentiant, quoties homo iis utatur, ut earum Dominum offendant? Nonne armata insurgant, ad tantam iniuriam ulciscendam? Nonne igitur uberrimam praebet altae

suavissimaeque contemplationi copiam, supremum hunc Dominum, offensus ipse quum sit, cernere creaturas omnes fraenatas continentem, ne ipsi illatas iniurias ulciscantur; immo vero, ulterius progressum, eas adigere, ut sui ipsius offensorem alant, eiusque voluptati serviant? Adeo efficax est huiusmodi consideratio, ut B. Pater duplici eam contemplationis proprietate, admiratione nimirum et affectuum commotione, comitandam esse censuerit; ut patet ex illis verbis: «Exclamatio admirative, cum ingenti affectu.»

CAPVT VI

INCARNATIONIS MYSTERIVM EXCELLENTISSIMAM ESSE CONTEMPLATIONIS MATERIAM, ET QVOMODO EA INVATVR B. PATER

Inter ea, quae ad Deum cognoscendum et contemplandum nos adiuvant, omnium praestantissimum excellentissimumque est mysterium Incarnationis Domini nostri Iesu Christi, in quo «Inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ¹» qui Patris est «Splendor gloriae, et figura substantiae eius ²» qui quum divinitatem corpore mortali obtexisset, per ipsum eam corpus nobis manifestavit, ut Deum in visibilibus agnoscentes, per eum ad invisibilia raperemur; qui Philippo roganti, ut Patrem ostenderet, de se ipse dixit ³: «Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem.» Quasi dicat: «Non dico, vos non vidisse me tanto tempore vobiscum commoratum, sed me non cognovisse, et per ea, quae videtis,

1 Col. II, 9.

2 Hebr. I, 3.

3 Ioan. XIV, 9.

nondum ad me cognoscendum, qualis sum, et qualem non videtis, devenistis. Qui ergo talem me videns, me cognoscit, intelligat, quando me videt, se Patrem etiam meum videre. Quia species illa et pulchritudo, illa mansuetudo et benignitas, illa misericordia et potentia, quibus se supremum universae naturae Dominum omni miraculorum genere patrando ostendebat; efficacissimum illud verbum, quo mentes illustrabat, quo voluntates ad se trahebat; ille oris splendor ac maiestas, quid aliud erat, quam Deum oculis cernendum exhibere? Ideo Ioannes ¹: «Verbum, inquit, caro factum est,... et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre.» In quae verba ita Augustinus ²: «Verbum Dei caro factum est, et vidimus gloriam eius; et ideo vidimus gloriam eius, quia caro factum est, et habitavit in nobis... Carnalis enim anima facta erat consentiendo affectibus carnalibus: inde fuerat oculus caecatus. Verbum caro factum est: medicus iste tibi fecit collyrium... unde tergerentur oculi nostri. Irruerat homini in oculum terra, sauciaverat oculum: terra sauciatus erat, et terra illuc mittitur, ut sanetur. Et quoniam sic venit, ut de carne vitia carnis exstingueret,... ideo factum est in te, ut quoniam Verbum caro factum est, tu possis dicere: Et vidimus gloriam eius.» Haec et alia in hanc sententiam Augustinus: ex quibus ostenditur, nihil aliud ad Dei gloriam cognoscendam et contemplandam magis conferre, quam Christi Iesu, veri Dei et veri hominis cognitio.

Quod ergo ad hanc rem attinet, notatu dignum est, quantam adhibuerit curam B. Pater, ut inter dominicam vitam, mortem ac resurrectionem meditandam,

1 Ioan. I, 14.

2 In Evang. Ioan., cap. II.

mentem intenderet ille, qui exercetur, ut in omni mysterio divinitatem latenter operantem agnosceret. Quod ut ostendamus, duos vel tres adducemus textus, qui nobis exemplo sint, ut eadem in aliis deprehendamus. Primo namque, in tertio praeludio, quod tota secunda hebdomada faciendum praescribit: «Petere, inquit, id quod volo. Erit hic petere cognitionem intimam Domini, qui pro me factus est homo: ut magis ipsum amem, eumque [magis] sequar.» Vbi illud est consideratione dignum, non postulari nunc Christi Domini imitationem, aut pium alium affectum, aut particulare virtutis exercendae propositum; sed Christi cognitionem, eamque intimam, quae quidem contemplantis est propria: ratus fore ut, quo magis augeatur Domini cognitio, eo maior accendatur amor, eo facilior fiat imitatio.

At vero, dicat aliquis: quonam pacto possit incipiens in intimam hanc Domini, huiusque mysterii cognitionem introduci? Homo enim sensibus duci solitus, qui-que in rebus nihil percipit ultra ea, quae oculis intuetur, et manibus tangit, quomodo fieri potest, ut mentem intendant in intimam Christi Domini cognitionem, in scopum eius in mundum adventus, in personae excellentiam, in operis magnitudinem, quod suscepit, mundi nimirum redimendi? Quomodo disponi valeat animus ad huius operis contemplationem, ex quo spes omnium hominum omniumque saeculorum pendebat? —Negari profecto nequit, multas adesse causas, quibus certo adducamur. B. Patrem non sine prudentissimo consilio, sine summo studio, sine attenta consideratione scripsisse nonnulla, quae nonnisi casu aliquo et inconsulte dicta censerì posse videantur. Nam post diuturnum studium, sedulamque rei considerationem, vix opportuniora adhibueris media ad intentum finem prosequendum.

Accipe igitur rationem, qua utitur Ignatius. «Primum, inquit, praeambulum est, adducere [in mentem] historiam eius rei, quam contemplare debeo, quae hic est: quomodo tres divinae Personae speculabantur totam planitiem seu ambitum totius mundi plenum hominibus; et quomodo videndo quod omnes descendebant ad infernum, decernitur [a sanctissima Trinitate] in sua aeternitate, ut secunda Persona homo fiat, ad salvandum genus humanum: atque ita, ubi venit plenitudo temporum, mittendo angelum S. Gabrielem ad Dominam nostram, etc.» Et illico in primo eiusdem exercitii puncto: «Primum, ait, punctum est, videre personas, unas et alteras [successive], et primo eas [quae sunt] super faciem terrae, in tanta diversitate, ita in vestibus [habitibus] ut in gestibus [et vultibus: homines] alios albos, et alios nigros; alios in pace, et alios in bello; alios plorantes, et alios ridentes; alios sanos, et alios infirmos; alios nascentes, et alios morientes, etc. Secundo videre et considerare tres Personas divinas, veluti in suo solio regali, sive throno divinae suae Maiestatis, quomodo intuentur universam faciem et ambitum terrae, et omnes gentes in tanta caecitate, et [vident] quomodo moriantur et descendant ad infernum.» Et in secundo ac tertio puncto, in quibus verba et actiones perpenduntur, sermones et opera refert tum hominum universum terrarum orbem incolentium, tum divinarum Personarum Incarnationis mysterium decernentium, et in virgineis Mariae visceribus operantium. Mirandum sane spectaculum, paucisque verbis quamplura continens mysteria. Quemadmodum enim quando in parva tabella totum terrarum orbem descriptum, omnesque eius provincias suis distantis seiunctas, caelestibusque circulis apte respondentes, spectamus; geographicae rei periti, unam illam tabellam con-

siderantes, inveniunt in quo multos menses annosque multos studium ponant: ita contingit in Ignatiana hac incarnati Verbi consideratione, in qua oculis spectandi obiciuntur, tum universus terrarum orbis cum provinciarum, habituum, linguarumque varietate, tum tres divinae Personae de humana salute consultantes: quibus sane B. Pater profundae tranquillaeque contemplationis uberrimam praebet materiam.

At ne ab proposita similitudine recedamus, quod ad rem nostram attinet, illud est animadvertendum: illos, qui studio aguntur dignoscendi situs provinciarum et regnorum, fluviorum et marium, insularum atque urbium; itemque cognoscendi quantum inter se ea distent, quibusque coeli tum fixis punctis tum circulis respondeant; duplici id via obtinere posse; vel libris, hac de re agentibus, vel tabellis, quae simul ea omnia descripta referant oculis spectanda. Id autem discriminis inter haec duo intercedit: qui enim libris uti velit, praeterquam quod non mediocri scientia ornatum esse oportet, successiva lectione uti tenetur, ut folium post folium, caput post caput perlegat: in quo certe similis eis erit, qui per discursum meditantur. At vero qui tabellis utuntur, quin oculos alio avertant, multa coram habent, quibus conspiciendis diu, neque sine admiratione, detineantur: hi quidem ad eos, qui contemplationi dant operam, propius accedunt. Quid igitur aliud B. Pater, tot ac tanta mysteria tam brevi sermone perstringens, intendere potuit, quam ut qui meditationi vacant, ad simplicem apprehensionem et ad scatentem affectibus admirationem se colligant? Ibi namque simul spectanda obiicitur magnitudo tum personae Christi Domini, quae est secunda ex divinis, tum operis aggrediendi: quod quidem non aliud fuit, quam liberatio non sane unius aut provinciae aut regni, sed

totius mundi omniumque eius aetatum; neque a quacumque aerumna aut pernicie, sed ab aeterna in inferis damnatione; ad quod tantum opus et a tanta persona suscipiendum, trium divinarum Personarum, in throno maiestatis considentium, consilia collata sunt.

Quod si haec omnia in singulis Christi Domini viventis ac morientis operibus et actibus consideremus, perpetuo prae oculis geremus divinam Personam, quae de beatissimae Trinitatis consulto, universo hominum generi perditio medetur. Neque in illud dumtaxat oculos intendemus, quod est in opere corporeum et sub aspectum cadit, sed penitius inspicimus et Personam, quae operatur, et ad cuius beneplacitum operetur, et quo effectum et fructum operetur, et ad quam multos homines, ad quas mundi aetates huius redemptionis fructus pertineat. Quum igitur B. Pater tam brevi sermone res adeo mirandas, totque mysteria perstrinxerit, ac veluti in exigua tabella descripserit, occasionem, simul et materiam, praebet eam profunda consideratione, prope dixerim sine discursu, ingenti admiratione, ferventique affectu inspicendi: quae quidem omnes sunt contemplationis dotes, quibus sensim instruitur spiritus, qui meditationi vacat, et ad contemplationem disponitur.

In particularibus Dominicae vitae ac mortis actibus erigendam nobis esse mentem ad divinitatis, latenter operantis, considerationem, apertius in tertia et quarta hebdomada B. Pater significavit. In primo enim exercitio tertiae hebdomadae, quinto puncto, «Quintum, ait, considerare quomodo divinitas se abscondit, scilicet, quomodo posset destruere inimicos suos, et non facit, et quomodo sinit pati sacratissimam humanitatem tam crudelissime.» Et in quarto puncto primi exercitii hebdomadae quartae: «Quartum, inquit, conside-

rare quomodo divinitas, quae videbatur se abscondere in Passione, apparet et ostendit se nunc tam miraculose in sanctissima Resurrectione, per veros et sanctissimos eius effectus.» Ex quibus omnibus ostenditur, non id dumtaxat intendisse, quod aliqui opinati sunt, ut nonnullas dumtaxat utiles meditandi rationes incipientes edoceret; sed voluit praeterea et conatus est ad summam eos contemplationem atque ad divinitatis inaccessa perducere, quantum cuique divina gratia opem tulerit, eique voluerit quisque cooperari: neque vero per aliud ostium illos introduxisse, quam per Christi Domini humanitatem, qui de se ipse: «Ego sum, inquit ¹, ostium. Per me si quis introierit, salvabitur.»

CAPVT VII

B. PATREM INDE AB EXERCITIORYM INITIO, EVM, QVI SE EXERCET, DISPONERE AD CONTEMPLATIONIS MODVM

Non modo docet nos B. Pater in omnibus rebus Deum quaerere, et viam ad divinitatis cognitionem aperit; verum etiam, quod ad modum attinet, inde ab initio nos erudit, exercetque ad huiusmodi mysteria ita consideranda, ut parum discursui, multum vero affectibus ciendis, veritatisque simplice intuitu apprehendendae demus operam, idque quiescendo, et iis perfruendo, quae discurrendo ac meditando comperuimus. Nam, uti superius dicebamus, nonnihil quidem peculiare quoad materiam habet contemplatio, at multo plura quoad modum: quidquid enim potest materia esse meditationis, potest pariter esse materia contemplationis, li-

¹ Ioan. x, 9.

cet diversa ratione. Meditatio siquidem exquirat, contemplatio vero inventis per meditationem fruitur: meditatio discurrit; contemplatio autem in cursus termino quiescit: meditatio veluti vagatur, sciscitans ex rebus creatis veritatem; at contemplatio compertam veritatem simplicissimo intuitu spectat: meditatio denique solet in creaturis desinere, et ex earum consideratione nonnihil fructus capere; verum contemplatio in rebus omnibus creatis Deum inquirat, eumque in singulis reperit atque intuetur.

Contemplatio proxime accedit ad operandi rationem qua utuntur sensus. Quemadmodum enim oblectantur oculi quidem luce, et agrorum, coelorum, stellarumque aspectu; auditus autem consonantium musicorum concentuum suavitate; gustus denique delicatis sapidisque cibus; atque oblectantur quidem nullo adhibito labore, nulloque discursu, sed re perfruendo, quam quisque praesentem habet: ita solet intellectus in veritate cognoscenda oblectari, sine labore, sine discursu, quasi eam intueretur; solet in nonnullis rebus gestis seu historiis contemplandis ita abripi, quasi eventui spectator adesset; solet tandem aliqua mysteria usque adeo penetrare, tantaque voluptate in eis perpendendis perfundi, tamquam si reapse gustaret, aut manibus tangeret. Idque vel mundani homines in iis, quae amant aut concupiscunt, experiuntur. Quoties enim lucra avarus, vindictas cupidus ultionis, magnificas ostentationes aliosque apparatus ambitiosus contemplatur! Qui videlicet ea, quae timent aut concupiscunt, cogitantes, veluti extra se rapi videntur, quasi iam cernerent aut tangerent: neque eis discursu ullo aut argumento opus est, sed sola illarum rerum apprehensio, quas mente concipiunt, sufficit ut vel moerore vel laetitia afficiantur.

Hinc patet mens B. Patris, praescribentis, ut in singulis Exercitiorum diebus, postrema orationis hora in applicandis sensibus impendatur, quam quidem applicationem vocat ipse: «Trahere quinque sensus supra primam et secundam meditationem.» Patet enim non esse sermonem de sensibus corporeis, sed de intellectu, qui ad priores redit meditationes sine discursu, sine labore, sed facilitate illa ac suavitate, qua sensus circa sua obiecta, quando quidem eis sunt praesentia, operantur. Eruitur id primo, ex eo quod ipse B. Pater non corporeos, sed imaginationis sensus appellat, ut in quinta secundae hebdomadae contemplatione dicit: «Post orationem praeparatoriam et tria praeambula, prodest ducere [applicare] quinque sensus imaginationis per [s. ad] primam et secundam contemplationem, etc.» Deinde, quia res, quae iuxta B. Patrem per hos quinque sensus sunt attingendae, excellentissimae sunt, eaeque, quas vix mens, profundae contemplationi vacans, percipere valeat. In tertio namque et quarto huius exercitii puncto: «Tertium, ait, odorari et gustare olfactu et gustu infinitam suavitatem ac dulcedinem, animae, eiusque virtutum, et caeterarum rerum, iuxta rationem personae, quam contemplamur, etc. Quartum, tangere tactu, ut v. gr. amplexari et osculari loca ubi tales personae vestigia ponunt, et sedent, semper procurando fructum inde capere.» Quid aliud, quaeso, est hoc, quam perfectae contemplationis formam ob oculos ponere, in qua anima supra se ipsa ac supra sensus evecta, spirituales res, perinde ac si praesentes adessent, sentit; earumque saporem, quasi reapse eas gustaret, percipit; et quasi olfaceret, reficitur ac recreatur; absentia vero loca non aliter amplectitur et osculatur, quam si ea contingeret? Ad eandem contemplandi rationem invitat B. Pater in primo puncto exercitii

de Christi Domini Nativitate. «Videre, inquit, Dominam nostram, et Ioseph, et ancillam, et Iesum infantem; postquam natus fuerit, faciendo [exhibendo] me pauperulum, et servulum indignum, spectando illos, contemplando illos, et serviendo illis in suis necessitatibus, ac si praesens adessem, cum omni possibili obsequio [seu humilitate, devotione], ac reverentia; ac dein reflectere,» etc. Vbi magnopere est notatu dignum, has omnes voces rationem significare, qua operantur sensus, cuiusmodi sunt illae: «videre Dominam nostram» et «spectando illos, contemplando illos, serviendo illis.» Hic enim orandi modus, in quo spiritus intra seipsum colligitur, et mysterio praesens adest, discursu non indiget: quia divina ipsa lux, quae mysterium manifestat et coram oculis sistit, omnia etiam mysterii adiuncta patefacit, quae idonea sunt tum ciendis affectibus, tum ut animum adducant ad Domino cum omni humilitate ac reverentia famulandum.

Animum ita ad se collectum ac tranquillum communius et continentius perfecti viri gerunt: qui certe, quoniam passiones magis habent mortificatas, caligine, mentem obscurante, discussa, puriori sereniorique lumine perfruuntur: item, quum in meditandis fidei veritatibus, rebusque coelestibus diligendis magis sint exercitati, aptiores sunt eisdem facilius penetrandis, affectibusque per eas citius commovendis. Quid enim opus est matri, discursus concinnare, et argumenta rationesque conquirere, quibus, certior facta vel de filii morte, ad dolendum, vel de ipsius ingenti lucro aut prospero eventu, ad gaudendum, permoveatur? Personae videlicet cognitio et amor causa est cur huiusmodi cogitationes citissime animo inhaereant, quin ab ipsis dimoveri valeas, et cur huiusmodi affectus tanta vi e pectore erumpant, ut vix possis ab iisdem expediri.

Idipsum ergo perfectis viris et exercitatis in spiritualibus rebus evenit, ex earum perfecta cognitione et amore. Quid vero de incipientibus dicendum, qui scilicet rerum spiritualium minus sunt experti, qui nondum passiones edomare, qui, sensibus liberius utentes, ad aliena vagantur; quocirca post diuturnum laborem vix spiritualibus rebus dispiciendis percipiendisve sunt pares; quanto minus mentem in eas, ut contemplentur, defigere poterunt?

Sedulo heic considerata est ars et prudentia, qua B. Pater huic incipientium infirmitati subvenit, ac necessitati medetur. Hanc enim per sensus orandi rationem primum adhibendam affert in damnatorum poenis, illudque agit, ut spectet incipiens inferorum incendia, animasque ignibus quibusdam corporeis, velut ergastulis, inclusas; ut audiat planctus, eiulatus ac blasphemias; ut olfaciat fumum, sulphur, sentinas, putredinem; ut gustet res amarissimas, rancorem et conscientiae vermem; ut ignes tangat illos, quorum tactu animae ipsae amburuntur: quae omnia quum eiusmodi poenae sint, quae sensu percipiuntur; absque ullo negotio possunt homines, (utcumque a materia parum abstracti, atque in rebus spiritualibus parum exercitati), mentem in eas, quasi praesentes, intendere. Idcirco placuit Deo poenis in sensum cadentibus homines sensui deditos minitari: talem enim sermonem ipsi capiunt: et quamvis belluae essent, paverent atque exterrerentur.

Deinceps vero, in reliquis hebdomadis, quando agitur de Dominica vita, morte ac resurrectione, alia usus est industria Ignatius. Primo enim duas praescribit meditationes, alteram media nocte, alteram summo mane, peragendas, in quibus is, qui exercetur, adhibendo discursu laborat ut fructum aliquem capiat. Deinde, duplex sequitur repetitio eorum punctorum, in quibus

maiolem quis spiritualem affectionem senserit, adiuncto utrique repetitioni triplice colloquio, in quo sane minor discursus est adhibendus, quia versantur in re, quam meditati iam sumus ac sensimus; magis vero affectus, quum longius sit tempus, quod colloquendo impenditur. Tandem, postquam, his peractis, ille, qui exercetur, materia illarum meditationum propria, tum quoad discursum, tum quoad affectum, imbutus quodammodo est; tum demum ad eandem hanc materiam iubetur postremam horam sensus applicando impendere. Porro ex huiusmodi temporum distributione illud elucet, singulis Exercitiorum diebus totum spiritualis itineris curriculum repraesentari. Duplex enim meditatio exercitium est incipientium proprium: duplex vero repetitio proficientibus respondet, qui plerumque ea, quae iam olim meditati sunt, repetendo recolunt, priusque hausta sensa animis penitus defigenda, ardentioresque affectus excitandos curant. Denique hora postrema, sensuum applicationi adscripta, statum refert perfectorum, qui Dei praesentia, mysteriorumque suavitatem quiete perfruuntur. Quemadmodum autem perfectionem adepti laborum totius actae vitae fructus percipiunt; ita qui applicandis sensibus postremo diei tempore dant operam, diurni laboris fructum consequuntur. At quoniam consuetudine atque exercitatione carent, quae opus est, ut in hac contemplandi ratione perseverent; postera die a meditatione denuo incipiendum eis est. Itaque, sicut aves quando pullos volare docent, non illico longos volatus ab eis tentari permittunt, alioquin illi in terram deciderent; sed angusta spatiola assignant, ut saepius arboribus considerare queant, atque ad nidos se conferre, donec roboratis alis, diutius eis sustentari valeant: ita se gessit B. Pater; postquam enim duas quotidie meditationis

horas incipientibus assignavit, (quae quidem est aptissima ratio sese in rebus spiritualibus exercendi), nocte per horam applicandis sensibus detinet; quod sane nihil aliud est, quam nota loquutione et perspicua similitudine illos ad volatus tentandos educere, ut nempe contemplationi proludant.

At quia de hac orandi ratione dedita opera suo loco fusius dicitur, hoc nunc sermone supersedebo: illud namque demonstrare contendi, B. Patrem inde iam ab Exercitiorum initio eum, qui exercetur, ad nobiliorem illam orandi rationem, quae contemplatio appellatur, perducere voluisse. Reliquum est nunc, ut de amore pauca dicam, in quo, ut superius dicebamus, unio potissimum consistit. Quo autem uberius huic tractationi lumen afferatur, duo hic praemonenda duxi. Prius est, tametsi in hac amoris unitivaeque viae exercitatione frequentiores divinae consolationes accidere solent; ab eis tamen huiusmodi exercitationem minime pendere; immo vero postremum hoc iter, sicut et alia praecedentia, pluribus paucioribusque spiritualibus visitationibus confici potest. Alterum est, amorem non in verbis, sed in operibus situm esse, seu in mutua facultatum et operum inter amantes communicatione. Quibus duobus demonstratis, gressus quinque seu huius itineris gradus discernemus, qui scilicet in operibus, et quidem a devotionis gratia non necessario pendentibus, consistunt.

CAPVT VIII

IN VIA VNITIVA MAIORES PLVRESQVE, QVAM IN RELIQVO SPIRITVALIS VIAE ITINERE, ADESSE CONSOLATIONES

Dubitari profecto nequit quin spirituales delectationes iis esse acriores, potentiores, efficacioresque, quae

sensu percipiuntur. Hae namque turpes sunt et vanae; spirituales vero purissimae, utpote a virtute genitae, atque a Deo puris mentibus immissae: hae belluis cum hominibus sunt communes; illae vero ratione utentium sunt propriae: in his perfruendis tum sensuum hebetudo, tum sensitivi appetitus ignobilitas, tum ipsarum rerum, ex quibus gignitur delectatio, vilitas et inconstantia, tum denique temporis, quo durant, brevitās; haec omnia, inquam, quam parum illae valeant, luculenter ostendunt: e contrario autem perfectio ipsa potentiarum, quibus animus ornatur, et obiecti excellentia, quod sane nullum aliud est, quam Deus ipse, omnium delectationum fons et origo, demonstrant spirituales delectationes eiusmodi esse, ut etiamsi in hac vita cum modo et mensura concedantur; verumtamen postquam degustatae sint, animum ad se rapiant, et a terrenis delectationibus voluptatibusque avellant, et trahant post odorem unguentorum suorum.

Incedentes in via spirituali coelestibus fruuntur delectationibus, plus minusve, iuxta divinae voluntatis dispositionem. Verum si iis, quae communiter eveniunt, attendamus, videbimus profecto huius itineris initia, ex prava incipientium dispositione, aspera ac difficilia esse; attamen quoniam ii maiori difficultate laborant, largiorem se in eos divina misericordia effundit: deinde, in statu proficientium difficultates ac pugnas augeri: in postremo tandem itinere perfectos diuturniori quiete, uberioribusque divinis consolationibus perfrui solere.

Et primo quidem, ardua vulgo sunt et operosa huius itineris exordia, non quod ipsum iter reapse tale sit; sed quia assuefactus homo commoditatibus voluptatibusque indulgere, tristitia afficitur, quando notis illecebris valedicit, atque appetitui morem gerere detre-

ctat. Ideo Christus Dominus ¹: «Quam angusta, inquit, porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam!» Non certe quod angusta via sit, per quam tam multi securi atque hilares cursum et confecere et adhuc conficiunt; sed quia quum latior sit ille, qui per eam incedit, angusta fit porta, et arcta via; haud aliter quam balteus pingui quidem viro et plurima veste ornato angustior erit, corpore autem gracili paucioribusque vestibus operto erit amplior. Iis ergo illud agendum, quod Dominus hortatur: «Contendite, inquit ², intrare per angustam portam.» Illud enim persuasum habentes, ex prava sui dispositione oriri difficultatem; sibimet ipsis vim inferre ac supervacanea, iuxta rationis praescriptum, resecare debent. Ita namque pravis consuetudinibus per meliores alias superatis, et voluptatum sensu perceptarum oblitterata memoria; pervia fit semita virtutis, quippe quae humanae naturae magnopere consentanea est; et Domini iugum suave, onus vero leve efficitur ³. Praeterea non parvo est adiumento auxilium divinae misericordiae, quo Deus incipientium necessitatibus occurrit, eis in tentationum aestu obumbrat, in certamine fert opem, procumbentes erigit, spiritualesque consolationes largiter suppeditat. Quas quidem consolationes incipientibus Deus ideo elargitur, ut infirmis succurrat, ut a mundanis voluptatibus ablactet, ut pugnam contra vitia strenui et alacres aggrediantur, ut praemium, cui inhiant, praegustent, ut nonnullum speratae beatitatis saporem experiantur; lacte denique quasi modo geniti infantes aluntur, victum labore ac sudore in posterum sibi comparaturi.

1 Matth. vii, 14.

2 Luc. xiii, 24.

3 Matth. xi, 30.

In statu autem proficientium et medio in certamine versantibus, solet Deus huiusmodi lucem ac devotionis sensibilisque consolationis gratiam abscondere; spe tamen victoriae adipiscendae animum sustentat; et ne forte deliciat, occulto ei subsidio succurrit. Haec autem solatii sensibilisque devotionis privatio, multiplici de causa fieri solet. Primo quidem, ad puniendum in spiritualibus exercitationibus languorem ac negligentiam. Deinde vero, ad eius fidem diligentiamque explorandam, atque ad eum a propria commoditate quaerenda avertendum et purgandum. Denique, ad eum in humilitate conservandum. Triplex haec causa allertur a B. Patre in nona ex prioribus regulis ad dignoscendos animi motus, ubi tertiam causam potissimam innuit: quum enim Deus superbis resistat, humilibus autem det gratiam; quantum gratiam conferre amat, tantum amat nos in humilitate conservare: consolatione igitur saepenumero nos privat, ut uberiores postea largiatur. Ad hanc etiam causam illa revocatur, quae allertur a S. Diadocho. «Huius vero, inquit¹, munifici muneris magnificentiam et amplitudinem diu deinceps nobis celat, ut quamvis caeteras omnes virtutes operemur, nihil prorsus nos esse existimemus, quia nondum sanctam charitatem tamquam habitu confirmatam habeamus,» qualem nimirum perfecti viri habere solent.

Quaecumque tandem de causa absint divinae consolationes, id profecto evenit, ut hic status statu incipientium difficilior existat. At vero, simul ac charitas eam attinet perfectionem, ut foras mittat timorem; tot, ac tantae, tamque continuae solent divinae consolationes esse, ut ex ipsa illius status natura profluere videan-

1 De perf. spir. Cap. xc.

tur. Primo enim, tranquilla conscientia et solidae omnis consolationis fundamentum, et beatitatis, cuius in his terris participes fieri possumus, est principium. Deinde, passiones compescuisse, ac rationis subegisse imperio, non facilem modo, verum iucundam etiam virtutum exercitationem efficit; item tollit repugnantiam, quam ob nondum cohibitas passiones, experiri solent incipientes; denique gaudium gignit et pacem, (quae duo sunt Spiritus Sancti fructus), et illam sanitatis laetitiam, quae aeternae vitae est initium. Quemadmodum enim corporea valetudo, orta ex apte temperatis humoribus, atque ad convenientem corporis naturae ac vitae statum redactis, quamdam in eodem corpore hilaritatem, bonamque dispositionem gignit, quae oblectamenti omnibus saporem veluti spargit, efficitque, ut adversa quaeque patienter sustineamus; e contrario autem, morbus molestiam quamdam tristitiamque generat, quae nulla capta voluptate propulsari potest: eodem modo in spiritu usuvenit, ut salus ex conscientia a culpis immuni, ex cupiditatum temperatione, ex cohibitis passionibus orta, internam quamdam laetitiam ac fortitudinem progignat; qua quidem praesente, quarumlibet tribulationum pondus facile portamus; qua vero absente, ad deleniendam acerbitem ex mala conscientia natam, neque mundanae omnes illecebrae, neque spirituales ipsae consolationes sufficiunt, quibus initio Deus eos, qui certamini dant operam, recreat ac reficit. Quae videlicet sunt quasi subsidium delassato animo roborando adveniens, quasi indutiae in bello interiori factae; at vero impares omnino sunt pacando animo, et auferendae anxitudini, pravacque dispositioni, quae ex male ordinatis passionum pravarumque consuetudinum motibus exsurgunt.

Eruitur ex dictis discrimen inter incipientium et

perfectorum consolationes. Incipientes enim iis sunt assimilés, qui gravi morbo curando vacant: qui tametsi non morti, sed sanitati accedunt; dum vero sanitatem non consequuntur, et morbi dolores et medicamentorum molestias perpetiuntur: neque ad haec duo auferenda sufficiunt sive mollis lectus, sive iucundus cibus, sive quaevis alia id generis solatiola, quibus aegros solari ac recreare solemus. Ita se habent incipientes, dum spiritualibus morbis curandis dant operam. Quamvis enim spirituali suavitate ac consolatione a Deo reficiantur; non possunt tamen quin et passionum effraenem turbam, et tentationum certamina, et mortificationis ac poenitentiae laborem sentiant et doleant. Quare illud saepe experiuntur, ut hinc quidem solatio fruuntur, inde vero angantur moerore; hinc strenui, inde timidi deprehendantur; hinc praegustent beatitatem, inde cogitationibus, quasi ex inferis immitterentur, obruantur: donec tandem perfecta sanitate obtenta, et morbi et medicamentorum labor cessat. Id ipsum, alia similitudine usus, S. Diadochus declaravit. «Quemadmodum, inquit ¹, quum quis hiberno tempore alicubi sub aperto coelo mane se totum ad orientem vertit, priores quidem omnes partes corporis a sole calescunt, posteriores vero omnes sunt expertes caloris, quia non sol supra caput eius, (*sic*); sic evenit iis, qui sunt in initio spiritualis operationis, scilicet, cor eorum teporem divinae gratiae ex parte admittit.»

At vero, si sol iste divinae gratiae totum cor possideat, si totum caput illuminet, quibus splendoribus mens fulgebit, quibus affectibus ardebit voluntas! En perfectorum status: hi namque purgatis peccatis, confectis tum praeliis cum passionibus, tum consequenda-

¹ De perf. spirit. Cap. LXXXVIII.

rum virtutum itineribus, unionem tandem cum Deo, quae contemplando atque amando perficitur, adipiscuntur. Quod si visus laetatur luce, si sonis auditus oblectatur, si sapore recreatur gustus, si denique sensus omnes praesente conveniente obiecto voluptatem capiunt, quibus, quaeso, gaudiis perfruetur animus Deo, inexhausto aeternarum delectationum fonti, inhaerens? Inde oriuntur adeo singulares illi mirabilesque effectus, quos videmus, quos audimus, quos de iis legimus, qui huiusmodi unionis statum adepti sunt; quales sunt perspicua simplexque veritatis cognitio, silentium, quies, spiritualis somnus, internae Dei loquutiones, raptus, extases, a sensibus alienationes, apparitiones, visiones, intimae secretorum coelestium, quae non licet homini loqui, intelligentiae. Quae quidem omnia quo minus experimur, eo magis revereri debemus, illud ex divina bonitate, et ex fervore, quo se sancti viri disponebant, certum habentes, Deum eis illas delectationes elargitum fuisse, quas nos ex nostra tepiditate non meremur. Quis enim dubitet, eos, qui ad hunc statum devenere, uberrimis maximisque spiritualibus consolationibus perfrui; quando nimirum pedes, ut ait Iob ¹, butyro lavant ac divino lumine caput resplendet; quando cessarunt iam causae omnes cur Deus suae lucis radios emittere desinat, devotionisque fontes are-scant; quando denique spiritualis laetitiae et consolationis radix ipsi penitus naturae insidere videatur? Nam, ut nuper dicebamus, eam ob causam solet Deus devotionis gratiam postquam eam fuerimus experti, denegare, ut humilis animus, poenitens et cautior efficiatur, devotionem vero et quaerat diligentius, et humiliter conservet. Ita se gerere solent matres cum la-

1 Iob, xxix, 6.

ctentibus infantibus, quos, si non apte accommodentur, et lac praepostere sugentes, effundant, a se abiciunt, eo nempe fine, ut abecti, et obiecta aliqua larva exterriti, ad matris gremium plorantes quidem ac paventes, correpti vero et cautiores facti, revertantur. Ita Deus si quando videat evanescere incipientes ac tepescere ex accepta devotionis gratia, inque spiritualibus exercitationibus proprium solatium, potius quam divinum obsequium intendere; aufert ad tempus devotionis gratiam; ex cuius subtractione occasionem eos tentandi arripit daemon: Deus autem abscondi videtur, non sane ut omnino eos deserat, sed ut corripiat, donec brevibus huiusmodi recessibus ac frequentibus consolationibus roborentur illi et perfecti viri efficiantur. In iis vero, qui hunc statum adepti sunt, quia sublatae iam sunt ariditatum ac discessuum causae, defectus, inquam, ac negligentiae; perfecta charitas operatur gaudium, pacem et cum Deo unionem, ex qua spirituales consolationes profluunt. Consolatio namque spiritualis, ut docet B. Pater in tertia ex prioribus regulis ad spiritus dignoscendos, est «Motio aliqua interior, qua inflammari incipit anima in amore sui Creatoris ac Domini: et consequenter quando [anima] nullam rem creatam super faciem terrae amare potest in seipsa, sed [solummodo in Creatore omnium illarum].»

Praeterea, universae virtutes, fides praesertim, spes et charitas, iugiter intenduntur; ac proinde spiritualis animi salus in dies corroboratur. Etiam si vero non desint cruces vel in hoc statu ferendae; at illud evenit perfectis, quod hominibus, qui viribus ac sanitate polent, quorum laetitia ac robur imo pectori penitus insident; molestiae vero externam dumtaxat faciem attinent; contra quam aegrotantibus accidit, nam hi exterius certe solatiolis reficiuntur, interius vero moerent

atque male se habent. Quamvis autem interius etiam in suis crucibus angantur perfecti; at multo interior laetitia est, ac virtus, qua sustentantur: comitatur enim eos «Laetitia interna, quae vocat et attrahit [hominem] ad res coelestes, et ad propriam salutem animae suae; reddendo illam quietam, et pacificando illam in suo Creatore, ac Domino,» ut loco supra citato loquitur B. Pater. En quae ipse de spiritualis consolationis natura docuit. Constat igitur ex dictis, perfectos, qui in via unitiva versantur, ingentibus frequentibusque, et prope dixerim iugibus, perfrui spiritualibus consolationibus.

CAPVT IX

PER VIAM ETIAM VNITIVAM SINE CONSOLATIONIBVS INCEDI
POSSE

Tametsi omnia, hactenus dicta, sint vera; simul est etiam verum quod superius declaravimus ac demonstravimus: perfectionis viam non in actuali devotione et consolatione consistere, sed natura sua ab ea differre, ac saepe sine ea reapse reperiri non modo initium et medium, sed illud etiam, quod est in hac via postremum. Quare, quemadmodum in purgativa et in illuminativa via necesse fuit nonnullos indicare gradus, per quos devotionis gratia destituti incedere possumus, (esto, facilius per eosdem ac delectabilius auxilio gratiae devotionis adiuti incedamus); idipsum in hac etiam via unitiva indicandum est. Gravissimi vero est momenti tum iis, qui exercentur, tum illis, qui eos dirigunt, virtutis exercitationem a devotionis gratia probe discernere. In omnibus enim aliud est operatio, aliud delectatio, quae operationem subsequitur: etsi natura

delectationem ad faciliorem reddendam operationem adiunxit. Valde profecto voluptas confert, ut cibum sumas; et valde molestum est cibi fastidium: at homo non certe voluptate, sed cibo alitur: quod si escam fastidias, tamen vel sine voluptate comedere opus est. Similiter summopere confert consolationis gratia, ut ad perfectionem consequendam properes: at vero aliud est virtutis exercitatio, aliud consolatio, quae eam iuvat et comitatur. Maria illa Aegyptiaca per annos septemdecim a daemone variis tentamentis vexata traditur: alii sancti viri mentis ariditatem diutissime sustinere. Quis tamen eos arbitretur toto hoc tempore nullos fecisse progressus, neque perfectionem obtinuisse? Quod si obtinere, perfectius sane in medio, quam in principio, perfectius in fine, quam in principio et in medio virtutes exercuerunt. Subsequens igitur est, aliquem esse in virtutibus adipiscendis progressum, qui in devotionis gratia non consistat.

Certum revera est, atque experientia comprobatum, id quod supra diximus, alios initio sui ad Deum conversionis, alios in medio, alios denique in fine tentationibus animique ariditate vexari. An vero qui lumine et consolatione in fine orbatu est, idcirco in incipientium statum recidit? An subtracta contemplationis suavitate, virtutis defuit exercitatio, perfectionisque via interclusa est? Raptus ad tertium coelum Paulus fuerat; ea viderat, eis fructus erat, quae homini loqui non licet: postea vero tentatus est, tribulatus est, vitae eum taeduit. Queritur Iob ¹, abiisse dies illos, «Quando splendebat lucerna eius [Dei] super caput suum... quando lavabat pedes butyro:» quae duo devotionis pinguedinem atque ubertatem significant, qua spiritus eius re-

¹ Iob, xxix, 3, 6.

plebatur. Si quis patientiae charitatisque actus a tantis viris, incidente desolatione, elicitos pervidisset, hic profecto incipientiumne an potius perfectorum actus fuisse dignosceret. Quid quod Christus Dominus, in horto et in cruce huiusmodi consolatione in parte animae inferiori destitutus est? An ideo perfectionis virtutis exercuit actus in Thabore, quam in Golgotha? Denique ita hortatur Dominus ¹: «Estote perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus est.» Quum igitur tantam perfectionem adipisci prorsus nequeamus, necesse est ut semper aliquid supersit perfectionis, in qua imitanda ulterius progrediamur. Aliunde, devotionis gratia accedit ac recedit; et eam homini, in quocumque tandem perfectionis statu versetur, tribuit et aufert Deus, iuxta voluntatis suae beneplacitum: neque eam habere ac retinere, in nobis est. Si ergo devotionem semper habere, non est in nobis, ad perfectionem vero tendere semper tenemur; illud consequitur duo haec ab invicem differre; itemque sive plures adsint spirituales visitationes, sive pauciores, curandum semper nobis esse, ut in via divini servitii progressum faciamus.

Haec doctrina iis, qui exercentur, maximi momenti est: neque aegre ferendum, si eam nunc perfectionem consequutis, sicut superius proficientibus, exponamus. Quo enim frequentiores ac magis familiares perfectis divinae consolationes sunt, eo magis praemonendi sunt, ne nimium iis innitantur; eoque magis edocendi, eis etiam absentibus, progressum facere ut sciant. Quum enim a nobis non pendeant, summa est prudentia rationem cognoscere sese exercendi, quotiescumque illae absint, ne tempus frustra teratur: consolationem namque non addiscimus, sed accipimus; non edocetur illa,

¹ Matth. v, 48.

sed libere traditur. Si quis eam ex sua industria aut apta dispositione aut diligentia habere putet, causam in se habet, cur a Deo consolatione privetur: eis autem, qui falso existimant animi profectum in iis consistere, quamplura inde incommoda oriuntur: cuiusmodi sunt: primo, quia ex hac opinione illud sequitur, ut nimium huic affectui innitantur; deinde, plus, quam par est, ei fidunt; praeterea, magna eas anxietate animiqueurbatione exquirunt; item quarto, animi profectum ex illis aestimant; quinto, alios, hac gratia carentes, aspernantur; sexto, propriae sententiae tenacius adhaerent, alienae parum acquiescunt; septimo, novas prorsusque singulares sentiendi rationes, deceptioni illusionique valde obnoxias, simulant; denique, id quod quotidiana docet experientia, simul ac huiusmodi consolatione carent, animo concidunt, neque ulterius progredi audent: unde arguuntur, huiusmodi consolationibus nimium inhaesisse, neque ultra eas, ullam aliam exercitacionem, ullum alium spiritum, ullam aliam perfectionem agnovisse.

Neque vero haec doctrina spiritualibus praeceptoribus est minus necessaria, qui alios docere, eorumque profectum examinare atque aestimare debent. Nam communis est eorum, qui de his rebus agunt, sententia, regulam qua cuiusque profectus dimetiendus est, divinas consolationes visitationesque nequaquam esse; immo vero, cuiusque profectum regulam esse ad dignoscendas ipsas consolationes, an nimirum sincerae sint, an solidae, an utiles. Quamobrem solidi in spiritu profectus alia exstant, quibus innitatur, fundamenta, alii fines, quibus dirigatur, aliae tandem, quibus dignoscatur, regulae; eaeque, quibus vel inter diaboli tentamenta ac spiritus ariditates immotus maneat. Quare spirituali praeceptorum, (utpote in hac causa iudici,

huius navigationis ductori, huius aedificii architecto), expedit, ut semper prae oculis has leges habeat, iuxta quas indicium ferendum sibi est; itemque ut nauticam pyxidiculam et acum semper inspiciat, neque secundo consolationis flatui nimium fidat, qui cito ac sine sensu in contrarium converti potest; ichnographiam denique, amussim, perpendiculum perpetuo manibus verset: nimirum, in ipsis animis, quibus Deus huiusmodi dona elargitur, discernendum ei est inter dona ipsa et virtutes: nam quoniam alterum ex altero iudicare debet, utrumque dignoscat oportet. Quin igitur divina dona nimium veluti manibus attrectet, neque curiosior sit, quam par est, ea sciendi, quae inter animam ac Deum clam aguntur; ipse, periti gubernatoris more, gubernaculo fixus adhaereat, omnique acie ad acum habita, sinat quidem discipulum, prospero consolationis vento actum, cursum agere; aliunde vero sedulo caveat, ne in scopulum impingat; eumque praeveniat, ne, coorta procella, fluctibus obruatur.

Si namque huiusmodi deceptioni obnoxius ipse spiritualis magister sit, ut pluris consolationem quam mortificationem, pios sensus quam ipsas virtutes, aestimet; multo gravius inde damnum oriri poterit, quam primo aspectu credere valeas. Huiusmodi enim nihil aliud loquentes mireris, quam consolationes, internas delicias, singulares intelligentias ac sensus, elevationes, visiones, atque id genus alia. Haec laudant, haec libenter audiunt, haec mirantur, in his agendis doctrina copiosi deprehenduntur, cum iis tandem, qui has merces afferunt, ultro ad multas horas sermones trahunt. Illos vero, qui haec non attinent, qui anguntur, qui crucis onus cum lassitudine baiulant; isti tentati aestimantur, minus perfecti, profectus parum cupidi; isti molestia afficiunt, cum istis frustra tempus teritur;

doctrina carent, nulla suppetunt adminicula, quibus istos doceant, atque nonnullo levamine reficiant. Quod autem deterius est, si quis tales ad patientiam hortetur, si asserat huiusmodi statum illis esse optimum, atque ad proficiendum utilissimum; vix illi credant: quum magistrum audiant alia de aliis rebus loquentem. Porro quid aliud inde speraveris, nisi ut vel auxilio destituti animum despondeant, vel obducis et magistri imperitiam pereant, vel affectus, quibus carent, simulent, et vocabula saltem addiscant, ut illam verborum farraginem usurpent, qua spiritualis praeceptor delectatur? Nihil equidem illis, qui sinceræ contemplationis adipiscuntur gratiam, derogare velim: at vero illud confirmo, summi esse momenti, spirituali magistro perfectionis viam, exercitationesque, quibus illa obtinetur, notas esse, spiritualibus consolationibus, sive plures, sive pauciores adsint, praetermissis: huiusmodi enim notitia et iis, qui consolationibus carent, est necessaria, et iis, qui affluunt, non parum est utilis.

Ne vero mancā hanc tractationem reliquisse videar, illud animadvertendum existimo, quemadmodum errore ducitur, qui devotionis gratiae nimium innititur, ut sine ea progredi nesciat; ita pariter errore, et quidem valde noxio, duci eos, qui eam contemnunt ac parvi pendunt, quod in ea spiritualis profectus minime consistat. Hanc videlicet afferunt causam tepidi atque ignavi, qui in sui mortificatione, in sensuum custodia, in animi comparatione ad coelestem lucem accipiendam, desudare recusant: hi enim divinas consolationes, (quod in iis perfectio sita non sit), non modo spernunt; verum ulterius etiam progredientes, quidquid de divinis huiusmodi visitationibus ac donis audiunt, mendacium, illusionem, simulationem ducunt: item, unde vires eis intendendae essent, ut incumbere-

rent spiritualibus orationis meditationisque exercitationibus, solidisque virtutibus adipiscendis, vel ipsis consolationibus absentibus; inde argumenta deducunt, quibus propriam tepiditatem tueantur: onusque subire renuunt, quod secum interior exercitatio affert, ac sensuum effusione et libertate se trahi sinunt. At B. Pater contrarium sentit ac docet. «Omnes, inquit ¹, suum tempus rebus spiritualibus impendant, et devotioni quaerendae, pro mensura gratiae Dei ipsis communicatae, insistant.» Quod autem quaeritur, concupiscitur profecto, aestimatur, non contemnitur, non parvi penditur, ac tandem obtinetur, quia «Desiderium pauperum exaudivit Dominus: praeparationem cordis eorum audivit auris tua ².» Quibus autem mediis quaerenda devotio sit, docuit B. Pater in regula sexta ex prioribus ad dignoscendos animi motus. «Sexta, inquit, licet in desolatione non debeamus mutare priora proposita, valde [tamen] iuvat intense mutare se sive modum agendi, ut pugnemus [contra ipsam desolationem: v. gr. insistendo magis orationi, meditationi, multum [nos] examinando, et extendendo nos magis [amplius quid agendo] in aliquo convenienti modo faciendi poenitentiam.» Iam vero, qui tanta vi et contentione petit, non potest quin accipiat; qui adeo sollicite quaerit, non potest quin inveniat; adeo perseveranter pulsanti, tandem aliquando aperietur. Illud sane dubitari nequit, eos, qui divinae consolationis suavitatem, potensque auxilium ad perfectionis viam currendam ex ea sibi acceptum, experti sunt, quotiescunque tali subsidio destituuntur, in exilium se pulsos, divini favoris inopes, atque a Dei praesentia exclusos

¹ Const. P. III, cap. 1, § 20.

² Ps. x, 17.

existimare. Neque aulicum reperias adeo honoris cupidum, quique diligentiori cura utatur ad regis gratiam praesentiamque recuperandam, quam illi desiderant Deum iterum sibi propitium experiri; aiuntque cum Psalte regio ¹: «Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram. Ne avertas faciem tuam a me: ne declines in ira a servo tuo.»

Quod si quis quaerat, quomodo haec sibi cohaereant; hinc enim docemus, perfectum virum non adeo devotionis divinaeque consolationis gratiae inniti oportere, ut ad ulterius semper procedendum in via divini servitii, vel inter ariditates incedere, vel contra adversos ventos remigare, nesciat: inde vero eumdem movemus coelesti luce devotionisque solatio destitutum, diligentissime eam quaerere, neque donec inveniat cessare oportere; itemque, id quod est amplius, tot eum tamque frequentibus affluere divinis consolationibus, ut iuges ac perpetuae esse videantur: qui, quaeso, fieri id possit, ut semper fruantur consolatione, saepe vero desolatione premantur? ut fere devoti, saepe autem aridi incedant? ut quasi ab ipsa eorum natura lux ac delectatio spiritualis profluat, cui tamen affectioni nimium eis non sit innitendum? ut huic affectioni nimium innitendum non sit, si vero evanescat, diligentissime accuratissimeque sit eis exquirenda? Contraria quidem atque inter se pugnantia haec esse videntur, re autem vera non sunt. Vir enim in spiritu probe exercitatus, neque iucundo devotionis sensui adeo adhaerere debet, ut, absente ea, concidat; neque in divino amore tam infirmus, ut recedentis Dei obliviscatur; neque in suimet amore adeo vivus, ut nimia sollicitudine consolationem exquirat; neque adeo utilitatis appetens,

1 Ps. xxvi, 8, 9.

ut non apud se statuerit, gratis ac sine ulla mercede consolationis in praesenti vita recipiendae Deo famulare; neque tandem adeo diffidens, ut non se Deo totum committat, immo et ad ducendam vitam omni solatio omnique coelesti visitatione destitutam, se non devoveat.

Verum enim vero, ipsa haec absentis Dei exquirendi sollicitudo; haec in eius servitio constantia, quando abesse ille videtur; pura denique haec intentio, qua nullam nostram utilitatem quaerimus; haec, inquam, robur animo afferunt et fiduciam propius tunc nobis adstantis Dei, quando longius eum a nobis abesse arbitramur, et quo longius nox processit, eo esse brevius illucescendum. Ideo superius docebamus, mortificatum ac perfectum virum numquam adeo esse derelictum, aut ita caecis tenebris immersum, ut in imo pectore nullus fulgeat lucis radius, quo Deum cernat, et in eius voluntate securus requiescat, summaque fiducia ab eius se sinat providentia gubernari: unde interna illa oritur laetitia quae ut B. Pater loquitur, quietam reddit animam, eamque pacificat in suo Creatore ac Domino. Ex hoc tantillo lumine ac fiducia, quod veluti in imo pectore absconditum remanet, per considerationem postea et divinum gratiae auxilium excitato, varii affectus et consolationes resiliunt, quae per animae potentias effunduntur ac disseminantur, intellectu mirandis luminibus refulgente, insolitisque affectibus aestuante voluntate. Eorum igitur ignis numquam penitus exstinguitur, ut nulla eis veluti pruna cineri supposita non supersit, qua ignem postera die iterum excitent. Quemadmodum autem corpus sanitate affectum, et voluptatem in ciborum comestione, et in convenientibus reliquorum sensuum operationibus delectationem non experiri nequit: ita sanitate affectus spi-

ritus, voluptatem satietatemque non potest non sentire in suarum potentiarum operationibus, in theologicarum praesertim virtutum, quae directe circa Deum versantur, exercitatione.

Hac fortasse de causa B. Pater non dixit ad veras solidasque virtutes consequendas insistendum, et progressum semper facere curandum esse, sive adsint, sive absint spirituales visitationes, sed «Sive plures adsint visitationes spirituales, sive pauciores;» illud significans strenuos homines, qui in spiritualibus exercitationibus perseverant, qui contra tentationes pugnant, qui ad veras solidasque virtutes consequendas insistant; praesertim post confecta haec praelia, quando iam in postremo hoc itinere versantur, et ultimo fini proxime accedunt; numquam spiritualibus consolationibus visitationibusque, multis paucisve, pluribus paucioribusve, omnino destitui. Ignavi vero, qui ex negligentia se ad devotionis gratiam quaerendam non disponunt, ideoque parvi eam ducunt, nocte sub obscura vitam degunt; frigore, usque ad intimum spiritum penetrante, torpent; sensibus ad exterioria effusis, externis consolationibus prorsus dediti, necessario a divina praesentia in exilium expulsi, in perpetuis tenebris, aeternisquae ariditatibus sepulti sunt.

CAPVT X

AMOREM IN OPERIBVS, NON IN VERBIS CONSISTERE

En alterum, quod demonstrandum superius proposuimus. Si enim perfecta charitas non in divinis consolationibus perfruendis consistit, ut ostensum est; illud iam restat, ut sciamus in quo tandem reponenda sit. Respondeo, amorem in operibus, non autem in

verbis consistere. Ita docuit B. Pater ante exercitium ad amorem obtinendum. «Primo, inquit, convenit duo animadvertere. Primum est, quod amor debet poni magis in operibus, quam in verbis. Alterum, [quod] amor consistit in communicatione [quae fit] ab utraque parte, scilicet, ut det et communicet amans amato ea, quae habet, vel ex iis, quae habet vel potest, et sic vicissim amatus amanti: ita ut si alter habet scientiam, det illi, qui eam non habet; si honores, si divitias; et sic [porro] alter alteri [vicissim].» Haec Ignatius: in quibus unionis cum Deo principium ac fundamentum continetur; unionis, inquam, solidae ac verae, et fraude atque illusionem immunis. Ad cuius rei intelligentiam, illud est in memoriam revocandum, quod de methodo a B. Patre in Exercitiis instituendis servata, superius ¹ disseruimus. In ipso enim hebdomadae primae vestibulo ante omnes meditationes et extra earum seriem, principium ac fundamentum statuit, in quo duplex proponitur veritas, duplexque concipitur propositum, in quibus omnia incipientium exercitia, ad purgativam viam pertinentia, innituntur. Similiter in ipso secundae hebdomadae aditu, ante alias meditationes et extra earum ordinem, meditatio proponitur de Christi vocatione, in qua duplex alia continetur veritas, duplexque aliud concipitur propositum, quae duo exercitiorum, a proficientibus agendorum, fundamentum sunt, ad viam illuminativam attinentium, ut ibi declaravimus. Consequenter igitur ante exercitium ad amorem obtinendum, duplicem aliam veritatem B. Pater proponit, ut iuxta eam duplex pariter propositum concipiatur; quae quidem exercitiorum sunt fundamentum, quae perfectorum sunt propria, spectantque

¹ Lib. II, cap. 7.

ad viam unitivam: itaque quidquid sine hoc fundamento extruatur, verendum est ne dolosae rupi innitatur; et sane deceptioni illusionique est obnoxium.

Prior ergo veritas est, amorem ipsum ab operibus, magis quam a verbis, pendere. Eruitur id ex Ioanne illo textu ¹: «Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate.» Idque prius est propositum ab iis eliciendum, qui de amore obtinendo agunt, ne officiosis blanditiis, fictisque atque inanibus assentationibus sint contenti, sed divinam voluntatem ut exsequantur, divinisque praeceptis obtemperent, iuxta illud Christi ²: «Si diligitis me, mandata mea servate,» et «Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me.» Altera veritas est, amorem consistere in mutua bonorum communicatione inter amantes. Quamobrem nemo fallatur, existimans gratuitum fore amorem: si enim opus sit, vel omnium bonorum impensa facienda est. Alterum ergo sit propositum, ut illud apud se quisque statuatur, neque honori, neque rei familiari, neque propriae utilitati et commodo esse ob bonum amati parcendum. Cuius quidem rei haec est ratio: quum enim amare sit alicui velle bonum; huiusmodi voluntas usque eo nonnumquam est perfecta ac robusta, ut bonum quod alteri vult, et inquirat, et tradit, quantum in se est, etiamsi ab eo ipsa privanda sit. Alias tamen adeo infirma est voluntas, ut quod vult bonum, illud opere non exsequatur: aut etiam simulata est, illud re in animo nequaquam habens, quod officiosis verbis ostendit: atque ad duo haec capita revocandum censeo amorem a solis verbis pendentem; qui quidem aut infirmus est aut simulatus: ideoque fortasse

¹ 1 Ioan. III, 18.

² Ioan. XIV, 15, 21.

hortatus est Ioannes, ut non lingua, sed opere ac veritate diligeremus: amor enim sine opere quidem, infirmus; sine veritate autem, erit simulatus.

Vt igitur ab hoc posteriori ordiamur, dupliciter potest amor erga Deum fictus et in solis verbis consistens nuncupari. Primo quidem, quando totus quantus est, limites non transilit exterioris cultus ac reverentiae, adorationis, vocalium precum aliorumque similium operum, quae tametsi in se ipsa bona sunt, at si alia absint opera, puta mandatorum observantia, (quae germani amoris libripens est, signumque, ex quo ille dignoscitur), reliqua omnia nihil aliud quam mera officiosa verba existimantur. Ita saepissime docemur in sacris Bibliis, in libris potissimum propheticiis, ubi Iudaicae plebis hypocrisis ac simulatio reprehenditur. Et in Evangelio ¹ Iudaeorum haec vitia damnat Christus Dominus, illa Isaiae ² verba usus: «Populus iste labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.» Et alibi: «Non omnis, inquit ³, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum.» Et apud Lucam: «Quid autem, ait ⁴, vocatis me Domine, Domine; et non facitis quae dico?» Ex quibus et aliis similibus verbis eruitur, affectus, sensus ac verba, licet in se utique bona; quoniam autem operibus non sociantur, fictionis simulationisque condemnari. Bonum videlicet est, verbis Deum colere, bonum est Dominum eum et Magistrum appellare, ut ipse ⁵ fatetur, dicens: «Vos vocatis me Magister et Domine, et bene dicitis; sum etenim:» at quoniam huius-

1 Matth. xv, 7, 8.

2 Is. xxix, 13.

3 Matth. vii, 21.

4 Luc. vi, 46.

5 Ioan. xiii, 13.

modi cultui, verbis exhibito, exemplorum imitatio observatioque mandatorum minime accedebat, ficta ac simulata illa verba reprehenduntur, ac dicitur: «Populus iste labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.» Neque tamen huiusmodi verba periinde reprehenduntur, quasi ex ore dumtaxat, non autem ex corde procederent, fide nondum imbuto; sed quia fidei ac verbis opera non respondebant. Vocantes enim Dominum, credebant utique Dominum eum esse; verbis honorantes, hoc et maiori etiam honore dignum arbitrabantur; verumtamen quid est aliud nisi officiosa verba, dominum eum existimare, dominum vocare, at tamquam Domino nequaquam obedire?

Praeterea, alio modo amor dicitur fictus, quando nimirum non intenditur Deus tamquam ultimus finis: quum enim vera charitas ibi nequeat reperiri, etiamsi opera videantur bona, si tamen illa intentione fiant, mera verba putabuntur. Apud homines sane ita fieri videmus: eos enim, qui potentia eminent, reliqui hominum colunt ac reverentur, comitantur, muneribus ac donis cumulant, idque agunt serio et ex animo; illud autem serio et ex animo quaerunt, ut ipsi compotes voti fiant, non ut illi honorentur: ideo dicuntur illi cultu mere externo honorari; quia sublata propriae utilitatis spe, evanescunt simul simulatae illae honoris significationes, quae potentis quidem obsequium videbantur, re tamen ipsa erant ambitio candidatorum. Ita saepe cum Deo nos gerimus: affectus enim et animi sensus ostendimus, ex nostrimet amore, non ex pietate erga Deum, ortos; licet adeo occulte haec fiant, ut vix nosmet ipsi intelligamus. Huiusmodi vero amorem fictum esse, et verbis dumtaxat constare, asseritur a Regio Psalte ¹, de filiis Israel loquente: «Et dilexerunt,

1 Ps. LXXVII, 36; 37.

ait, eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo.» Quis igitur eis fidat? Nam ¹ «Pravum est cor omnium, et inscrutabile.» Quis asserere audeat hosce amoris actus, huiusmodi vota, pollicitationes, munera eam praestantiam attingere, quam sinceræ charitatis natura postulat? Neque vero alii a reliquis hominibus nos sumus, neque praesentes praeteritis dissimiles. «Et quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum,» ut David ibidem queritur. Sicut enim arcus pravus alio quidem collineat, alio vero sagittam emittit; ita nos Deum quaerere videmur, solemus autem quaerere nosmetipsos. Amoris ergo proprii sumus pleni; divini autem prorsus vacui.

Quod autem nosmetipsos quaeramus, duplex adest signum, in eodem Psalmo allatum. Prius est, tempus ipsum, quo Deum quaerimus, et amoris affectibus in eo delectamur: ut ibi de Israelitis dicitur: «Quum occideret eos, quaerebant eum; et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum: et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorum; et Deus excelsus redemptor eorum est:» id autem agebant, quando destrictus ensis capiti impendebat, ut mala fugerent, quibus obruebantur: non igitur ex animo, sed ore solummodo Deum diligebant. Quemadmodum ergo verbis diligimus, quando intentionem ad vitandum nostrum damnum deflectimus; ita ore pariter diligimus, quando nostram intendimus utilitatem. Id enim Christus Dominus turbis exprobrauit, quas in deserto cibaverat; videns enim conscendisse eas in naviculas, et trans mare venisse: «Amen, amen, ait ², dico vobis: quaeritis me, non quia vidistis

¹ Ierem. xvii, 9.

² Ioan. vi, 26.

signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.» Alterum est signum, quando in illis operibus ultro occupamur, ex quibus facile nobis utilitas, ostentatio, solatium aliquod provenit, iis recusatis, quae aut plus continent incommodi, aut ad quae agenda strictiori officio tenemur, aut quae Deo magis placent, aut in quibus nosmet ipsi minus quaerere possumus. De huiusmodi enim in laudato Psalmo scribitur: «Nec fideles habiti sunt in testamento eius.» Neque enim stant promissis, neque fideles ac prompti sunt ad foedus servandum, quod cum Deo pepigerant; sed quadam veluti corporis declinatione iniuncta ac Deo grata opera effugiunt, ac Deo debita persolvere cupiunt iis operibus, quae utilitatem afferunt, exsequendis: ideo dicuntur «Nec fideles habiti in testamento eius.» Eorum igitur amor in solis verbis consistit.

CAPVT XI

ETIAM IN INTERIORIBVS VOLVNTATIS AFFECTIBVS POSSE FICTVM ET IN SOLIS VERBIS CONSISTENTEM AMOREM REPERIRI

Fictionem simulationemque in exterioribus actibus reperiri posse; itemque, quod quis deficiente voluntate et intentione, (quae sane operis anima sunt et vita, cuius vero exterius opus veluti corpus est), ex solis verbis iudicium ferat, non est mirandum. Quemadmodum enim vera neutiquam erat Christo Domino ab eis exhibita reverentia, qui hinc quidem genua coram eo flectebant, inde vero manus sublevabant, ut eum percuterent; ita pariter sincerus haudquaquam est eorum amor, qui hinc nonnulla exercent pietatis ac devotionis opera, quae divini honoris speciem prae se ferunt, inde eius gloriam imminuunt, ipsumque offendunt. Item,

quemadmodum verus non erat eorum in Christum Dominum amor, qui eum sequebantur ex solo vel recuperandae sanitatis, vel inediae exstinguendae desiderio; ita neque sincerus est eorum amor, qui pia opera hac mente exsequuntur, ut vel utilitatem sibi comparent, vel noxia a se propellant. Illis enim docilis praeceptis divinis parendi voluntas, his vero recta deest intentio, qua divinae bonitati propter seipsam serviant et placeant, potius quam ob timorem poenarum vel spem praemiorum, quamvis hinc etiam iuvare debeant.

Illud vero est miratione dignum, in iucundis ipsis amorisque plenis voluntatis affectionibus, in ipsis contemplationis oblectamentis fictum et in solis verbis consistentem amorem reperiri posse. Idque hoc in capite ostendere ac demonstrare proposuimus. Ad cuius rei intelligentiam, animadvertere oportet: duo charitatem complecti, affectum et effectum. Affectu quidem accenditur saepenumero animus, ut Deo bona eius velit, ut eis gaudeat ac delectetur, ut cupiat et se et alios homines Deo famulare. Huc pertinet affectus ille, quo de acceptis beneficiis gratias agit, tolerantium ab eo dolorum miserescit, de admissis in eius servitio defectibus erubescit, a suis malis orat ac sperat liberationem. Effectus autem charitatis, praeter illam amoris iucunditatem ac suavitatem, ad operandum est efficax, et ad servanda mandata, ad consilia exsequenda, ad sese, quantum in his terris fieri potest, conformandum ad divinum beneplacitum, prosilit. Charitas in effectum, ut ait Bernardus, nobis praecipitur ad meritum; charitas in affectu nobis tribuitur ad praemium. De charitate in affectu scriptum est ¹ illud: «Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima

1 Ps. xli, 1.

mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum; quando veniam, et apparebo ante faciam Dei?» et alibi ¹: «Diligam te, Domine, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus:» et alibi ²: «Nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animae.» De charitate autem efficaci et operosa leguntur illa ³: «Iuravi, et statui, custodire iudicia iustitiae tuae,» et ⁴: «Propter verba labiorum tuorum ergo custodivi vias duras.» Alia plura his similia lege, sis, per totum psalmum CXVIII.

Alterum hic animadvertendum, illud est, tenerorum huiusmodi charitatis affectuum alios sinceros esse, at infirmos, alios non sinceros, sed simulatos: utrosque, si quidem operibus carent, iure optimo appellavit Bernardus «Dulcem, at fallacem, amorem.» Dulcem quidem, quia delectat: fallacem vero, quia tametsi verae charitatis affectus esse videtur, non tamen est; aut etiamsi vera sit charitas, fallax nihilominus vocari potest, quia ex iucundo hoc teneroque affectu infert homo sanctum se ac perfectum esse, quum tamen infirma sit atque imperfecta huiusmodi charitas: quacumque tandem de causa ex his, quas recensuimus, fallax sit amor, eadem prorsus dici potest amor in solis officiosis verbis consistens. Porro de charitate sincera, sed ad operandum infirma, sequenti capite disseremus. Nunc autem de quibusdam affectionibus dicemus, quae licet ex charitate ac bono spiritu procedere videantur, reapse tamen aliunde procedunt, neque de iis recta sententia ferri potest, nisi cognitis operibus ex iisdem procedentibus.

1 Ps. xvii, 2, 3.

2 Isai. xxvi, 8.

3 Ps. cxviii, 106.

4 Ibid. xvi, 4.

Primo namque dubitari nequit, quin divinae consolationes ex consuetudine cum Deo genitae, soleant parum exercitatos homines efficere superbos, iudicii tenaciores, propriae utilitatis et commodi appetentes, divinae vero gloriae atque obsequii minus certe cupidos. Alioquin non ea esset communis doctorum sententia, solere Deum huiusmodi consolationes in tempore auferre, ut animas humiliet ac purget, quippe quae, ob suam imperfectionem atque infirmitatem, facile superbiendi propriaeque voluptati indulgendi occasionem ex acceptis divinis donis arripiunt: ideo deseruntur a Deo, ut humiliare se, et suam agnoscere paupertatem, et in spiritualibus exercitationibus unum potius Deum, quam propriam sui consolationem quaerere discant. Si ergo verum est, ut profecto est, plerumque infirmas imperfectasque animas ex divinis donis in superbiam ferri ac suimet ipsarum capi amore solere; quando laetitiam huiusmodi experiuntur, quae sibi spiritualis videtur, quisnam, quaeso, dignoverit utrum de vanitate, an vero de veritate laentur? Nae Pharisaeus ille gratias Deo agebat, quod non esset sicut caeteri homines, adulteri, rapaces, sicut et publicanus, qui retro adebat. Quis negaverit huiusmodi gratiarum actionem spiritualis laetitiae ac devotionis esse plenam? Et tamen nihil erat aliud, quam inanis acceptarum gratiarum ostentatio ac despectio publicani: neque ea, qua affliciebatur laetitiae, ex Deo et in Deo, sed ex semetipso, erat; reliquis enim hominibus universis meliorem se arbitrabatur.

Et sane S. Bonaventura ¹, postquam dixerat, devotionem spiritualemque laetitiam signum nonnumquam esse exauditaе a Deo petitionis, «Sed in hoc, subiun-

1 De Profect. Relig. Lib. II, cap. 77.

git, potest esse deceptio, quod spiritus hominis ex desiderio rei, quam diligit, quum de illa studiose cogitat, hilarescit, etiam quum in nulla erat prius devotione ad Deum; ita quod aliquando pro desiderio illius rei facile provocaretur ad lacrymas, maxime si est res, quae spectat ad devotionem qualemcumque. Sicut saepe etiam, quum pro vana gloria quis optat gratiam bene praedicandi, vel prophetandi, vel miracula faciendi, vel aliud unde mirandus videretur, agendi, cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, et in vanam affectionem pinguescit.» Haec B. Bonaventura, quibus agnoscit hos affectus, specie devotos, re vanos plane atque otiosos. Et quod deterius est, ipse sanctus Doctor nonnullos fuisse testatur, qui huiusmodi visionibus affectionibusque allekti, quae spiritus speciem prae se ferebant, in turpia oblectamenta et carnis voluptates lapsi sunt; illud existimantes, voluisse Deum, non eorundem modo spiritum, verum et ipsum etiam corpus consolatione affici. Quorum certe deceptionem quis non videat? Quis non agnoscat, huiusmodi affectiones, quantumvis devotae illis hominibus viderentur, re tamen fuisse vitiosas, atque idcirco non modo steriles ad opera virtutis, ex quibus vera charitas nutritur, exercenda, sed carnalia etiam ac diabolica, et peropportuna ut miseros illos in deteriora iugiter vitia, et magis noxios errores praecipites agant? Cuius quidem rei testes asserri possunt tum maiorum scripta de huiusmodi hominibus, qui anteactis temporibus, licet spirituales aestimarentur, turpiter decepti sunt, tum etiam miserandi casus, quos quotidie hodiernis hisce temporibus deploramus.

Porro ex huiusmodi periculorum timore haesitatio illa ac titubatio oritur, qua saepissime devoti homines, praesertim novi, anguntur, ut ait S. Bonaventura ¹.

1 De Profect. Relig. P. II, cap. 78.

«Haesitant enim saepe an a Deo talis sit gratia, vel homo per se istos motus suo conatu procuret. Aliquando etiam videtur homini, quod forte possit esse hominis illusio, et sit perplexior, quod quandoque studium devotionis cogitat omnino postponere, et simpliciter, vocalibus orationibus, et actionibus solum intentum esse.» Manifesta tentatio haec est, et illius servi valde assimilis ignaviae, qui talentum ne perderet, abscondit, neque lucrum cum eo facere voluit. Huiusmodi tamen periculum nos admonet, ut interiores nostras affectiones et motus spirituali discretionem ad trutinam revocemus; itemque, ut attente inspiciamus sterilesne illae sint, an operibus fertiles; probatio namque amoris, exhibitio est operis.

Eximia nobis adest duplex discretionis regula, quarta et quinta ex posterioribus ad motus animi dignoscendos. «Quarta: proprium, inquit, est angeli mali, qui in angelum lucis se transfigurat, intrare cum anima devota [i. e. incipere, suggerendo cogitationes animae devotae conformes], et exire secum ipso [i. e. finire, suggerendo suas]; scilicet [solet] inducere cogitatus bonos et sanctos, conformiter [ad dispositionem] talis animae iustae; ac dein paulatim procurat pervenire ad finem suum, trahendo [inducendo] animam in suas fraudes occultas ac perversas intentiones. Quinta, debemus valde attendere ad discursum [s. seriem] cogitationum: et si principium, medium, et finis, [si, inquam, tria haec] sint omnia bona, tendentia ad omne bonum [s. ad id, quod omnino bonum sit], signum est boni angeli; sed si in discursu [in serie] cogitationum, quas suggerit desinat in rem aliquam malam, vel distractivam, vel minus bonam, quam ea, quae anima sibi proposuerat facienda; vel ipsam debilitet, vel inquietam reddat, vel conturbet animam, auferendo illi suam pacem,

tranquillitatem, et quietem, quam prius habebat, clarum signum est, procedere [cogitationes illas] a malo spiritu, inimico nostri profectus ac salutis aeternae.» Quo quid apertius in re, qua de agimus, dici potuit? Non omnes videlicet affectiones, quae bonae videntur, a bono angelo, neque a Sancto Spiritu omnes cogitationes sanctitatis devotionisque speciem prae se ferentes procedunt: regula vero, qua uti debemus, ad eas dignoscendas, est illarum fructus, bona, inquam, aut prava opera. Si enim in cogitationum serie «Principium, medium, et finis, sint omnia bona, tendentia ad omne bonum, signum est boni angeli: sed si in discursu cogitationum, desinat in rem aliquam malam, vel distractivam, vel minus bonam... clarum signum est, procedere a malo spiritu.» Etsi enim pravus angelus saepe se contegit et «Intrat cum anima devota,» ei nimirum obsecundando, piisque ac sanctis cogitationibus illam adiuvando; postquam vero deceptam eam atque irretitam habet, paulatim recedit ille, «Trahendo animam in suas fraudes occultas ac perversas intentiones,» quia est «Inimicus nostri profectus ac salutis aeternae.»

Quae quum ita sint, patet ex bonis pravisve operibus dignosci bonusne sit an malus spiritus, qui movet, sincerusne sit amor an simulatus. Si enim voluntatis dumtaxat affectus et conatus inspiciamus, quisnam, quaeso, discrimen dignoscat, quum valde sibi assimiles illi sint, donec ex operibus discernantur? Nam, ut apud Iob legitur: «Penna struthionis similis est pennis herodii et accipitris.» In quae verba ita S. Gregorius¹: «Quis herodium et accipitrem nesciat aves reliquas quanta volatus sui velocitate transcendant? Stru-

1. Moral. Lib. XXXI, cap. 5.

thio vero pennae eorum similitudinem habet; sed volatus eorum celeritatem non habet. A terra quippe elevari non valet: et alas quasi ad volatum specietenus erigit; sed tamen numquam se a terra volando suspendit. Ita sunt nimirum omnes hypocritae, qui dum bonorum vitam simulant, imitationem sanctae conversationis habent, sed veritatem sanctae actionis non habent. Habent quippe volandi pennas per speciem; sed in terra repunt per actionem.» Quod si attente legantur ea, quae sanctus doctor ibi persequitur, illud intelligitur, veri contemplativi volatus ad opera revocari; volandi vero impotentia, qua laborant hypocritae, etsi struthionis more erigendis ac movendis alis volatus tentant, operum absentiam significari. «Bene ergo, subdit, in herodio et accipitre electorum persona signatur, qui quamdiu in hac vita sunt, sine quantulocumque culpae contagio esse non possunt. Sed quum eis parum quid inest, quod deprimit, multa virtus bonae actionis suppetit, quae illos in superna sustollit. At contra, hypocrita, etsi facit pauca, quae elevent, multa perversa committit.» Hactenus S. Gregorius. Ex quibus eruitur, virtutis opera esse veri amoris argumentum, iisque iuvare spiritum, ut se supra se in vera contemplatione allevet. Quod si huiusmodi opera absint, verendum profecto est, ne amor in officiosis verbis totus consistat; affectiones vero aliquae motus simulati sint, ut eiusmodi, qui etiamsi alas ad volatum erigere videantur, attamen super terram repant; quia non certe Deum ex charitatis amore, sed se ipsos obliqua intentione exquirunt.

CAPVT XII

CHARITATEM, QVO EST PERFECTOR, EO MAGIS EX OPERIBVS
PATEFIERI

Si explanatam hactenus doctrinam sedulo considerare-
mus, haec tria sane demonstrata fuisse videbimus.
Primum est, charitatem veram non esse eam, quae in
meris exterioribus operibus constituitur: huiusmodi
namque opera nonnisi purus nudusque cultus sunt, et
quasi officiosa ore prolatorum verborum observantia,
neque aliud profecto opera existimantur, quotiescumque
animus «Longe est a Deo,» eiusque voluntati adversa-
tur. Alterum est, longe pariter a sincera charitate abes-
se opera ex obliqua intentione peracta, in quibus scili-
cet non maius Dei obsequium, sed propria utilitas inten-
ditur, sive nobis noxia fugiamus, sive commoda quae-
ramus: quaequidem agendi ratio propria est aut certe
servorum, qui ad vitandam poenam multa orant, mul-
ta efflagitant; aut sane assentatorum candidatorumque,
qui ad obtinendam petitionem alios colunt, laudibus
efflerunt, muneribus cumulant. Ita cum Deo se gerebant
illi, de quibus dicitur ¹: «Rememorati sunt, quia Deus
adiutor est eorum, et Deus excelsus redemptor eorum
est. Et dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua menti-
ti sunt ei: cor autem eorum non erat rectum cum eo:
nec fideles habiti sunt in testamento eius.» Tertium
denique est, in ipsis internis animi affectibus hanc
eamdem posse deceptionem reperiri, quum non omnes,
qui bonitatis speciem prae se ferunt, reapse boni sint:
unde quemadmodum ex fructibus dignoscitur bonumne

an malum fuerit semen, ex quo generati sunt; ita ex bonis pravisve operibus agnoscimus quales fuerint cogitationes, ex quibus opera procedunt.

Veniamus nunc ad aliud, quod saepenumero evenire solet: quando nimirum affectus ac motus bonus quidem atque a Deo suggestus est, licet homo, qui accipit, imperfectus sit et pravis adhuc moribus imbutus. Tunc namque illud evenit, quod supra allatus Diadochus aiebat, de homine, qui tempore hiberno ad orientem solem convertitur: qui quidem qua parte solaribus radiis fovetur, nonnihil utique calet; qua vero parte sole privatur, friget: quamvis enim calor ille, quo pars corporis afficitur, verus calor sit; quoniam tamen non totus interiorius exteriorisque calore penetratur, dicitur ille non perfecte calere. Ita prorsus, negari profecto nequit, quin veri nominis charitate ornatur, qui actum, quantumvis remissum, contritionis elicuerit; item, dubitari non licet, inspirationes atque affectus, quibus peccatores, nondum a culpis solutos, evocat Deus, bona esse atque a Sancto Spiritu, illos ad iustificationem disponente, emissa: at vero quemadmodum foetus, quando in materno utero formari incipit, ad perfectionem tendit humanae naturae; quando vero anima informatur, verus est homo, integramque sortitur, sicut et alii homines, humanae naturae perfectionem; at vero nondum perfectus est vir, quia caret viribus, neque occupationibus exercitationibusque navat operam, quas perfecta in homine aetas requirit: ita de charitate philosophandum est; quae etiamsi ex ipsis primordiis veri nominis charitas sit, eamque perfectionem sortiatur, quam postulat ipsa charitatis natura; at vero tenella est, neque viribus praedita ad opera perfectorum virorum obeunda. Quemadmodum ergo operatio indicium est vitae, et alii aetati aliae respondent occupationes atque

exercitia: ita pariter opera amorem, maiora vero ac perfectiora opera, maiorem perfectioremque amorem arguunt. Ex huiusmodi ergo operibus, variae charitatis aetates in incipientibus, in proficientibus, in perfectis discernuntur.

Huius autem rei similitudinem in natura habemus, quae doctrinam hanc veluti oculis spectandam exhibet. Quando enim viridium lignorum fascem accendere volumus, inter ligna prunam iniicimus; et sive ore, sive folle flando, exiliora siccioraque lignorum primum ignem concipiunt; verum sane ignem, nullaque naturae ignis respondente proprietate carentem; at hinc quidem tenuis est, hinc vero viridis materiae resistentiam difficulter superare valet, et parum abest quin penitus exstinguatur. Quamobrem summa adhibenda cura est, ut conservetur, ne fumo et ab humida viridique materia exhalatis vaporibus pressus exstinguatur. Eodem modo de charitate, donec perficiatur ac roboretur, adaugenda, disserendum est. Nullum enim tam viride exstat lignum respectu ignis concipiendi, quam, quod spectat ad obtinendam charitatem, existit homo pravis habitibus nondumque coercitis passionibus pressus, qui sensu ducitur, et ad terrena totus est affectus. Si vero coelestis inspiratio animo divinitus ingeratur, si veritatis meditatione foveatur, si divina ei gratia opituletur, sinceræ charitatis ignis per actum perfectæ charitatis illico succenditur. Valde parvus sane huiusmodi ignis initio est: quod si nondum cohibitis hominis passionibus, pravisque moribus penitus animo insidentibus occasiones diabolique tentamenta accedant, in gravi versatur periculo, ne prorsus exstinguatur. Vnum huic malo remedium admoveri potest, ut sanctis meditationibus, ut ardentibus desideriis, ut vehementibus amoris affectibus validius in dies charitas roboretur, ut

adversa omnia, iugiter pugnando, superet. Piis enim huiusmodi affectibus spiritualis homo, in quocumque tandem statu versetur, nutritur: sunt videlicet incipientibus lac, quod sugant; proficientibus, solidus cibus, quo vescantur; perfectis denique suavissima et coelestis ambrosia, qua inebrientur. Nam spiritualibus eiusmodi affectibus, consolationis plenis, necessitatibus potissimum periclitantium incipientium opitulatur Deus, ut alibi dicebamus; iis enim rerum creatarum amor imminuitur, rerum coelestium amor atque aestimatio excitatur: id autem est, quasi humorem carnalium cordium viriditatemque siccare. Horum sanctorum affectuum auxilio, pravarum cogitationum fumus patienti animo toleratur, pravorum affectuum purgantur foetores, et ad compescendas passiones, omnesque difficultates, quae in exercendis virtutibus occurrunt, superandas roboramur: quod quidem nihil aliud est, quam aridos passionum repugnantiarumque ramos calori devotionis admoveri, ut ibi torreantur, donec omnibus, quae adversabantur, expulsis, una dominetur charitas, ardensque in animo ignis concipiatur, qui hominem transmutet, unumque cum Deo per amorem efficiat.

Qui videlicet ignis, ita in spiritualis hominis animo succensus, operibus fovetur et crescit. Prima autem et potissima opera actus sunt theologicarum trium virtutum, fidei, spei, charitatis: ex quarum profecto actibus reliqua omnia virtutis opera procedunt, quibus Deum colimus ac veneramur. Fides quidem stirps est; spes autem truncus, qui firmitatem tribuit; maturrimus denique fructus est charitas, cuius exercitium actus sunt amoris, sine quo reliqua opera, quaecumque tandem sint amoris opera non sunt. Hae sunt virtutes, quibus Dominum Deum in spiritu et veritate colimus et hono-

ramus, prout ipse adorari praecipitur. Verum quid opus est verbis? Christus ipse ita a Iudaeis rogatus ¹: «Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Hoc est, inquit, opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.» De spe autem ita Paulus ²: «Quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis:» id est, anchoram non certe qua quieti immotique sistamus; sed qua in coelestia arcana penetremus: ipsa enim opus est in seipsa excellentissimum, interque huius vitae exortas procellas, reliquis virtutibus robur addit ac firmitatem. Quid de charitate eloquar, in qua plane perfectio et cum Deo unio consistit, ac sine qua reliqua opera, verba, et minus etiam quam verba, reputantur? Paulus ³ namque: «Si linguis, ait, hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.» Neque autem eo contentus est, sed asserit minus adhuc esse, quam cymbalum tinniens, et nihil se esse confirmat. «Et si habuero, subiungit, prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam: et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.» Absit ergo in aliis operibus gloriari, si desit charitas: quae quidem omnia alia opera et exstimulat, et sustentat.

Haec est illa charitas, quae perfecta si sit, et quasi dicam robusta ac virilis, in operibus, non in verbis,

1 Joan. vi, 28, 29.

2 Hebr. vi, 19.

3 1 Cor. xiii, 1, 2, 3.

consistere dicitur. Operibus illa innititur, operibus nutritur, ad opera excitat exstimulatque. Operibus innititur viae purgativae; operibus nutritur viae illuminativae; ad opera excitat et inclinatur viae unitivae. Ex quibus patet, charitatem, in quocumque tandem statu versetur, sive in initio, sive in medio, sive in fine, in operibus consistere cuique statui accommodatis; tametsi perfecta charitas omnia opera complectitur. Innititur enim admissorum dolori, emendationis proposito, fugiendarum occasionum curae, corporeis afflictationibus, passionibus compescendis, praeceptisque servandis tum divinis tum ecclesiasticis, tum ad officia cuiusque status propria pertinentibus: quae omnia incipientis sunt charitatis opera. Quibus quidem operibus innixa, exercitio nutritur universarum virtutum, universorumque earum actuum, quotiescumque materia atque occasio offeratur. Ideo dicitur ¹: «Charitas patiens est, benigna est. Charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.» Nam eo ipso quod Apostolus omnium virtutum exercitationem tribuit charitati, eam virtutibus universis ali et nutrirī significat. Praeterea, iis etiam proficientium operibus nutritur charitas, quae ad divinae voluntatis exsequutionem pertinent: quibus accedit sollicitudo divini beneplaciti singulis in rebus comperiendi cognoscendique, ut opere compleamus. Opera proinde sunt, in quibus germanus amor ostenditur, evangelica consilia universa exsequi; religiosum etiam virum suis legibus ordinationibusque obtemperare,

¹ 1 Cor. XIII, 4-8.

quibus sane divina voluntas manifestatur. His accedit, ignavos adhortari, rudes docere consiliisque iuvare, tristes solari, inquietos corripere, atque id genus alia: quae tametsi verborum adminiculo fieri videntur; nihilo tamen minus opera sunt, eaque excellentissima, quibus charitas augetur: quae sane, postquam sui perfectionem nacta fuerit, ad eadem ipsa opera elicienda impensius inclinatur ac movetur, quibus ipsa innitur, et ex quibus nutritur. Quemadmodum enim vehementissimus ignis admotis lignis numquam saturatur, quum iisdem crescat; ita numquam ab operando charitas de lassatur, quia iisdem operibus efficiendis adaugetur; neque umquam quiescit, nisi in unione cum Deo: quapropter ad opera vitae unitivae exercenda excitatur, atque stimulat. At de huiusmodi operibus suo loco agemus.

CAPVT XIII

OPERA, EX QVIBVS PENDET AMOR, IN LARGA INTER AMANTES
COMMVNICATIONE SITA ESSE

Primum ex duobus, quae B. Pater notanda aut animadvertenda proposuit tamquam exercitii amoris fundamentum, hactenus declaravimus, nimirum: « Quod amor debet poni magis in operibus, quam in verbis. » Reliquum est iam ut alterum explanemus, quod ita habetur: « [Quod] amor consistit in communicatione [quae fit] ab utraque parte, scilicet, ut det et communicet amans amato ea, quae habet, vel ex his, quae habet vel potest, et sic vicissim amatus amanti: ita ut si alter habet scientiam, det illi, qui eam non habet; si honores, si divitias; et sic [porro] alter alteri [vicissim]. » Ardua profecto non captu solum, sed multo magis actu, videtur haec doctrina, iuxta quam amicitia est homini cum

Deo, creaturae cum Creatore, ineunda. Multa enim, eaque notissima, est hominis inopia atque egestas; illustrissima etiam benefacta, quibus ei a Deo subvenitur. Deo autem quid desit? Quod si deesset, quis ei subvenerit, qui ideo Deus noster est, quia nullius eget? At vero ea, quae ardua videntur, eis minime sunt ardua, qui linguam noverint amoris: nam huiusmodi bonorum communicatio nihil aliud est, quam amore, et ex amore operari: id autem multiplici ratione fieri sane potest.

Et primo quidem, amare Deum, est bonum ei velle: quaenam autem alia bona Deo velle possumus, quam ipsa divina bona? Ipse namque est omne bonum, infinitum bonum, totius bonitatis fons et origo. Igitur Deo velle bonum, est ei velle suam bonitatem, velle suam omnipotentiam sapientiamque, velle suam iustitiam ac misericordiam, velle ut sit is qui est, ita ut de omni suo bono gaudeamus, et ab illo possideri optemus, quasi nos ei tribuere possemus, etiamsi ad id opus esset nosmetipsos ad nihilum redigere.

Deinde vero, tametsi verum est, nihil Domino quoad se deesse, aut deesse posse; sibi que ipsi abunde sufficere, neque quidquam ei a suis creaturis emendicandum esse; quoad ea vero, quae nos ei debemus, multa reapse desunt; non ita sane quod defectus in Deo sit, sed in nobis, qui officia erga eum minime adimplemus. Deest, inquam, ei honor, quia nos eum non honoramus; deest obedientia, quia nos non obtemperamus; deest amor, quia nos non diligimus. Qua scilicet de re conqueritur Deus apud prophetam ¹: «Filius, inquam, honorat patrem, et servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego

¹ Malach. I, 6.

sum, ubi est timor meus?» Sicut igitur debitum honorem, amorem, obedientiam Deo detrahimus; ita e converso, facta nostri honoris et commodi impensa, tribuere valemus, ut scriptum est ¹: «Et quum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, viventi in saecula saeculorum, prodeiebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in saecula saeculorum, et mittebant coronas suas ante thronum.» Quid autem aliud id erat, nisi propriae quieti detrahere seniores, quando a sedibus assurgebant; detrahere auctoritati, quando prosternebantur; honori ac regno detrahere, quando coronas mittebant? Id autem ad eum finem agebant, ut honorem, obedientiam ac regnum darent sedenti in throno: in quo certe ostendebant veram, qua flagrant, in Deum charitatem, quae ad opera, bonorumque communicationem protendebatur.

Aliud huic accedit amoris exercitium, quo possunt homines, ex bonis quae possident, ea supplere, quae Deo quodammodo desunt. Postquam enim Deus factus est homo et caput hominum, universam hominum inopiam atque egestatem suimet egestatem atque inopiam fecit. Itaque in nudo homine vestitus Deo deest, victus in esuriente, hospitium in peregrino, solatium in aegrotante, in mortuo sepultura: item, deest in ignorante consilium, in tristi solatium, et ita porro in reliquis, quae ad misericordiae opera pertinent, dicente Domino ²: «Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.» En latissimus campus nobis patens, si Deo nonnihil retribuere velimus ob tantum amorem, ob tot ab eo accepta benefacta,tribuendo, inquam, ei

¹ Apoc. iv, 9, 10.

² Matth. xxv, 40.

quae nos habemus, illique desunt, et per misericordiae opera excellentissimae charitatis actus exercendo: quotiescumque enim proximis benefacimus, non homini, sed Christo Domino in homine benefacimus.

At ne amoris exercitationem ad ea misericordiae opera, quibus aliorum malis subvenimus, coarctare videamur; illud sciendum nobis est, nonnihil Christi passionibus deesse, quae nostris nos passionibus adimplere possimus. Pauli sententia est haec, ad Colossenses scribentis ¹: «Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia; cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quae data est mihi in vos.» Ferventis profecto charitatis verba sunt ista, quali debent Evangelici ministri flagrare. Ex quibus evidenter ostenditur, aliquid plane passionibus laboribusque Christi deesse, quod possum equidem laboribus passionibusque meis adimplere: in quo honorum communicationi, amorisque retributioni ampla patet via. Quoniam vero dubitari nequit, quin Christi passioni nihil omnino defuerit, ut pretium esset nostrae redemptionis copiosissimum; videamus quem sensum Apostolica verba referant. Hunc enim sensum reddere videntur: «Vt Christi passionis meritum ethnicis ac peccatoribus reapse applicetur, praedicare opus est, terras peragraré, adversa plura, pluresque perpeti hostiles insectationes: huiusmodi autem Christus, ut totum sanctificaret corpus suum, quod est Ecclesia, non est perpessus: ea igitur laetus equidem adimpleo, et in corpore meo patior. Quemadmodum enim, absente imperatore, illius nomine exercitui praeest legatus, eiusque personam gerens, in suo corpore vulnera acci-

1 Coloss. I, 24, 25.

pit ab imperatore, si quidem praesens adesset, accipienda: ita ego, qui, potestate mihi a Christo facta, et verbum praedico, et Ecclesiae praesum, inediam, sitim, carceres, vincula a Christo Iesu, si praesens quidem adesset, toleranda, in corpore meo patior. Ea ergo, quae Christo pro mundi salute fuerant perpetienda, libentissime equidem pro eo patior.» Ex quibus apparet excellentissima charitas, quam possunt illi exercere, qui spiritualibus animorum Deo lucrandorum ministeriis navant operam; non eo solum quod proximis magnae sint utilitati; sed eo etiam quod ipsi Christo Domino, magno, si ita loqui fas est, sint commodo, eum novis laboribus tolerandis praeripiendo, sibi quae Christo pro mundi salute perpetienda desunt, assumendo.

Aliter praeterea intelligi Apostoli verba possunt, quibus nova charitatis exercendae ratio, universorum Christi sectatorum propria, significatur: nimirum, si ratum illud certumque habeamus, Christi Iesu corpus, quod est Ecclesia, cum suo capite omnino conformandum esse. «Nam ¹ quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui,» ita ut «Si compatimur ² ut et conglorificemur.» Vnde etsi Christi passioni, quod ad eius personam pertinet, nihil deest; nihilominus quod ad mysticum corpus eius spectat, omnia desunt, quae mystici corporis membra perpessura sunt, ut harum passionum communicatione, «Exhibeatur ³ gloriosa Ecclesia, non habens maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata,» et iuxta mensuram gratiae, particeps fiat gloriae. Quae

¹ Rom. viii, 29.

² Ibid. 17.

³ Ephes. v, 27.

ergo Christo in mystico suo corpore patienda desunt, ea, quod ad me pertinet, in carne mea patior, eique in passionibus assimilis efficior, ut pariter in gratia et gloria efficiar. Ita Apostolum interpretatur S. Thomas in huius loci commentario. «Haec verba, inquit ¹, secundum superficiem malum possent habere intellectum, scilicet, quod Christi passio non esset sufficiens ad redemptionem... Sed intelligendum est, quod Christus et Ecclesia est una persona mystica, cuius caput est Christus, corpus omnes iusti... Hoc enim deerat, quod sicut Christus passus erat in corpore suo, ita pateretur in Paulo membro suo. Id igitur deerat, ut sicut Christus in suo corpore passus fuerat, ita in Paulo tamquam in membro pateretur.» Ita S. Thomas. Ergo quando dicit Paulus: «Adimpleo, quae desunt passionum Christi, in carne mea,» nihil aliud dicit, quam: «Christum diligo, bonumque ei volo: id autem ei bonum volo, ut mysticum eius corpus, eo quod Christi sit, capiti simile omnino in passionibus efficiatur, ut et similis gloriae sit particeps; idque in me adimpleo, quae est mea pars in hoc corpore: quapropter libens patior, non in meam utilitatem, sed ut adimpleam, quae mystico corpori ex Christi passionibus desunt. Meam sane gratiam et gloriam non eatenus aestimo equidem et quaero, quatenus particulare mihi sunt bonum, sed quatenus gratia et gloria corporis Christi sunt, cui quidem, potius quam mihimet ipsi, omnia bona exopto.»

Ex quibus infertur, posse me Dei amorem exercere, tum in bonis, quae mihimet ipsi, tum in iis, quae proximis comparo. Ita enim nudum vestio, cibumque esurienti praebeo, quasi Christo Domino praeberem, cogitando videlicet ipsi deesse, quae mystico suo corpori

1 In Ep. ad Coloss. Cap. I, Lect. vi.

desunt: eadem etiam mente ignorantem consilio, solatio tristem adiuvo, et erga alios alia ad spiritum pertinentia officia adimpleo. Tunc vero ea propter Deum praestitisse censebor, quando proximum esse Christi membrum considero, neque pauperis et egeni personam, sed ipsum Christum Iesum, cerno, cuius membris illa deesse video, quae ego suppeditare possum. Idipsum dicendum de iis erga me officiis, sive ad corpus, sive ad animum spectent, in quibus exercendis virtutis actum aliquem elicio. Tunc enim ad amoris exercitationem attinent, quando illa exerceo non quidem ut particulari mei ipsius bono consulam, sed illud intendo, ut Deus in me, tamquam in sui creatura suiue corporis membro gloria afficiatur: tunc enim quae Deo desunt, ei in me porrigo.

Neque vero id solum amoris est, ut dilecto ex meis bonis si quid ipsi desit, tribuam; verum etiam si illius mala mihi assumam: eum enim a malo liberare, evidenter est bene illi facere, praesertim si ad patiendum pro eo me offeram. Quantum hac in re hominum amantem Christus Iesus se exhibuerit, non est quod verbis hic extollam. Illud sufficiat, erui ex dictis, uberem nobis esse materiam, crebramque occasionem, idipsum erga Dominum agendi, tum in iis, quae in iuvandis proximis toleramus, tum in molestiis aliis ac laboribus, quae nobis incidunt. Quidquid bono proximorum patimur, pateretur abs dubio Christus Iesus, si nobiscum versaretur; cui quidem nos sufficimur, amicitiamque cum eo dupliciter inimus. Primo quidem, quia mystico eius corpori bene facimus. Deinde vero, quia ipsum a labore tolerando eximimus. Eodem hoc amoris affectu, acceptare potest quisque ac debet, quidquid molestiae, morbi, opprobrii, verbo, quidquid adversi contigerit. Christus enim Dominus vult ut quemadmodum verum

suum corpus passum est, ita et mysticum patiatur; passionibus autem membrorum reputat suas. Alioquin enim, quid Saulo, Christi cultores insectanti, diceret Dominus: Saule, Saule, quid me persequeris? Si ergo vult ipse ut mysticum suum corpus patiatur, si huius corporis passionibus, suas existimat; ob eius ego amorem partem, quam sortior, harum passionum amplector. Petro, Apostolorum principi, ad necem conquisito a Nerone Imperatore, hortatu christianorum aufugienti, et Roma exeunti, apparuit Christus Iesus; rogatusque a Petro, quo pergeret: Romam, inquit, ut iterum cruci affigar. Intellexit Petrus advenisse tempus animam fundendi iuxta divinam voluntatem, ex eo quod non aliter fieri poterat, ut Romae Christus cruci denuo affigeretur, nisi in persona Petri. Subiit ergo Petrus in se magna cum laetitia crucem illam, cui affigi volebat Dominus, illud Pauli exsequutus, dicentis: «Adimpleo ea, quae desunt passionum Christi, in carne mea pro eius corpore, quod est Ecclesia.»

Vt autem his finem imponamus, duo sunt, quae in hac amoris exercitatione continentur. Prius est, utrumque amantium participem fieri oportere omnium alterius bonorum et malorum, et omnium, quae alter possidet et patitur, quasi ipsemet possideret ac pateretur. Alterum est, non alia id de causa agendum esse, quam ex amore, quo ego ad alterius mala perpetiendae me offero, et alterum meorum bonorum liberaliter participem facio, id est, ut scholae loquuntur, nostrorum animorum, nostrarumque actionum adeo dominari charitatem oportere, ut ipsa semper imperet, reliqua vero cuiuslibet virtutis elicitae opera, et a charitate imperentur, et ad charitatis finem, dilecti bonum, collineent.

Inferamus ergo ex his, quae hactenus tractavimus, ad exercendam cum Deo unionem, amorem quidem po-

stulare opera, opera vero amorem. Amor enim operum expers non est verus: opera autem, sublato amore, communicationem illam minime efficiunt, quam unio utriusque, qua de hic loquimur, requirit. In amore igitur retribuendo, ita se gerat homo cum Deo, qualem se Deus cum homine gerit. Sicut ergo Deus magna pro homine operatus est, idque ex amore; ita enitendum homini est, ut ardua pro Deo aggrediatur, nulla alia de causa, nullum alium ob finem, quam propter amorem. Ad huius ergo amoris normam, quo Deus hominem diligit, amoris gradus, quo homo Deo respondere debet, distinguemus: itaque quinque postremi itineris, seu viae unitivae gressus, explanabimus, prout in duplici alia via superius feceramus.

CAPVT XIV .

DE QVINQUE VNITIVAE VIAE GRADIBVS SEV GRESSIBVS

Duo statuimus in praecedentibus capitibus principia, quae quidem ad gradus unitivae viae assignandos, magno erunt usui. Prius est, non consistere huiusmodi gradus in devotionis, aut coelestium consolationum visitationumque gratia; sed in aliqua nostra exercitatione, quam auxilio praeventientis atque adiuvantis gratiae exsequamur: eiusmodi autem ea exercitatio est, ut memoratas consolationes divinasque visitationes, nedum excludat, admittit, ad easque accipiendas quandoque divina gratia communicaverit, apte disponat. Quamobrem non ea tractare hic tenemur, quae pertinent ad orationem, quam vocant quietis, silentii, unionis, raptum, ecstasum, visionum, aliosque huiusmodi contemplationis gradus, qui solent his et similibus vocabulis significari; quibus profecto ea potius in-

nuuntur, quae anima a divina largitate accipit, quam quae ipsa operatur. Ii proinde huiusmodi gressus esse debent, quos potentiis animi facere valeamus, intellectum nimirum ac voluntatem exercendo, earum usum actusque divina gratia adiuvante; prout agendo de duabus aliis viis, purgativa et illuminativa, disserebamus. Alterum principium est, huiusmodi exercitationem opera amoremque postulare, id est, amorem, qui per opera manifestetur, et opera, quae imperentur ab amore, atque in mutua amantium inter sese communicatione consistant.

Hisce praeiactis, animadvertendum est, quatuor illa puncta, quibus contemplationem ad amorem obtinendum distinxit Ignatius, totidem constituere viae huius unitivae gradus, eorumque causas continere; quae quidem omnes in duplici illa nota fundantur, in qua statuitur amor, ex operibus, et ex mutua amantium communicatione pendere. Quadruplici autem huic gradui, quintum nos adiciemus. Alterum hic animadvertendum est: quemadmodum Deus nos dilexit, teste Ioanne ¹, prius quam a nobis diligeretur; ita Dei amor amoris nostri et regula et fomes est. Regula quidem, quia enitendum nobis est, ut ea erga Deum agamus, quae erga nos ipse egit: fomes vero, quia id nos facere debemus, ut illius amoris amorem retribuamus. Itaque si consideremus et benefacta, quibus nos Dominus cumulavit, et amorem, quo largitus ea nobis est; illustre deprehendemus exemplum, potensque habebimus auxilium, ut amorem nostrum non in verbis, sed in operibus constituamus; et quidem in operibus ex amore et in operum amorisque retributionem factis, quibus ex iis, quae possidemus, Domino illi tribuamus, ex quo

1 1 Ioan. iv, 10.

accepimus quidquid tribuere possimus. Hanc exercitationis rationem docuit B. Pater, ut eruitur ex secundo praeludio contemplationis ad amorem obtinendum, ubi «Secundum, ait, petere id, quod volo. Erit hic, petere cognitionem internam, tot ac tantorum bonorum, [a Deo] acceptorum, ut ego integre [haec] recognoscens [vel integro grati animi sensu] possim in omnibus amare et servire divinae suae Maiestati.» Quibus ex verbis infertur, velle B. Patrem, ut in hoc amoris itinere intellectum voluntatemque exerceamus: intellectum quidem, cognoscendo ac recognoscendo ea, quae Deus pro me fecit; voluntatem vero, divinam Maiestatem amando, eique obsequendo iuxta bona ab eo accepta. Porro in hac amoris retributione atque certatione quinque gradus unitivae viae fundantur, ut sequentibus capitulis ostendemus.

CAPVT XV

DE PRIMO VIAE VNITIVAE GRADV

Post iacta principia ac fundamenta, nuper explanata, primum huius viae gradum B. Pater in primo puncto contemplationis ad amorem obtinendum, his verbis edocere incipit: «Primum, ait, punctum est, adducere in memoriam beneficia accepta creationis, redemptionis, et dona particularia, ponderando multo cum affectu, quantum fecerit Deus Dominus noster pro me; et quantum mihi dederit ex iis, quae habet; et consequenter [quantum] idem Dominus desideret dare seipsum mihi in quantum potest, iuxta divinam suam ordinationem.» Vbi notatu dignum est, praestantissimum hunc magistrum inde ab initio viae purgativae usque ad finem unitivae, nostram orandi rationem in actibus

trium potentiarum fundare. Primo quidem accepta benefacta in memoriam revocat; deinde vero intellectu ponderare iubet quantum pro me fecerit Deus, quantum ex iis, quae habet, mihi sit largitus, quantum dare desideret; voluntate denique quidquid habeo, quidquid mihi inest, magno cum affectu offerre praecipit, maiori que divinae gloriae atque obsequio devovere. Ratio autem cur B. Pater huic orandi rationi perpetuo insistant, nulla profecto est alia, nisi quia quotiescumque velimus uti ea, possumus, semperque potest animus, utcumque spirituali omni consolatione destitutus, ulterius per eam progredi. Spirituales enim huiusmodi consolationes, illaeque orandi rationes, quae eas continent ac significant, quales sunt, quas somnum vocant, otium, quietem, et id generis aliae, illi uni Magistro ac Domino permittendae sunt, qui unus eas suggerere ac docere potest; easque docet, quando suggerit; neque addiscas, nisi accipias. Iis ergo, quae in sua sint potestate, quisque attendens, dum ad sublimiorem orandi rationem a Deo non evehatur, seipsum intra se exerceat, accepta benefacta in memoriam revocando, intellectu autem ponderando, ardentesque excitando voluntatis affectus. Et haec quidem de orandi ratione.

Quod vero ad orandi materiam attinet, animadvertatur, in primo hoc viae unitivae gradu, qui primo respondet puncto contemplationis ad amorem obtinendum, meditanda praescribuntur beneficia a Deo accepta; uberrima sane materia, et causa ad amorem in nobis excitandum efficacissima; benefactis enim vel rupem frangas, et, ut habetur in Proverbiorum ¹ libro: «Qui dat munera, animam aufert accipientium.» Unversa vero a Deo accepta beneficia ad tria capita a

1 Prov. xxii, 9.

B. Patre revocantur. Primum quidem, creationis; cui tum conservatio, tum reliqua omnia naturae bona referuntur, quae ad conservationem pertinent. Secundum autem, redemptionis, ad quam spectant universa, quae Christus Dominus, homo factus, pro nobis et fecit, et pertulit; itemque instituta ad hominum salutem Sacramenta. Tertium denique, donorum particularium, quae innumera sunt et quotidiana, in quibus luculentius splendet peculiaris Dei erga nos providentia et amor, et ad gratitudinis amorisque retributionem arctius adigimur. Et haec ad meditationis materiam spectant, in quibus occupari memoria debet.

Porro tria pariter adiuncta proponuntur, ab intellectu perpendenda. Primum quidem, «Quantum fecerit Dominus Deus noster pro me,» in me tum creando, tum redimendo, in id totus, prope dixerim, incumbendo, ut ea faceret, quae meae saluti expedirent. Secundum autem, «Quantum mihi dederit ex his, quae habet,» donorum videlicet sive naturae, sive gratiae, divitiasque quibus me locupletavit. Loquutione vero illa: «Quantum mihi dederit ex his, quae habet,» consulto prorsus B. Pater est usus, illud nimirum innuens, quod habetur in secundo illo notando: «[Quod] amor consistit in communicatione [quae fit] ab utraque parte, scilicet, ut det et communicet amans amato ea, quae habet, vel ex his, quae habet.» Illud ergo ponderandum mihi est, quam abunde id Deus praestiterit, quod ad se attinet, et «Quantum mihi dederit ex his, quae habet:» inde namque retribuendi officium oritur, ut ex his quae habeo ego, illi tribuam. Tertium denique perpendendum est, quantum praeter ea, quae dedit, donare velit. Ita obiurgatus est David, quum Natan propheta, a Deo missus, postquam ob oculos Regis benefacta a Deo accepta proposuit, et officia ex eis orta recensuit, «Et si parva, in-

quit ¹, sunt ista, adiciam tibi multo maiora.» Haec vis est divini amoris, ut non solum ex his, quae habet, largiatur; verum se etiam ipse donare cupiat. Neque vero de ea donatione loquor, qua se ipse in sanctissimo Eucharistiae Sacramento nobis donavit; hoc enim beneficium illis annuero, quae ad redemptionem attinent: sed de illa donatione, qua in aeternae beatitudinis convivio se nobis donaturus est, quando nuptiae cum Ecclesia perficientur, seque ipsum clare ac perpetuo intuendum praebebit «Iuxta divinam suam ordinationem.» In omnibus ergo beneficiis, a Deo nobis praestitis aut praestandis, hanc eorum circumstantiam perpendere opus est, dono illo particulari Domini largitatem nullatenus fuisse exhaustam aut defessam, imo potius illustriora adicere illum cupere, eaque omnia eo dirigere, ut seipsum nobis in tranquilla beatitudinis possessione tradat. Et haec sunt adiuncta a nobis serio perpendenda, ut ardentissimi amoris affectum in animo excitemus.

Et quoniam in singulis meditationibus praescribit B. Pater, ut postquam tres potentias quisque exercuerit, ad seipsum revertatur, ut ex iis, quae consideravit, nonnullum fructum capiat, (ut patet in secundae ac tertiae hebdomadae meditationibus); ideo hic suum morem sequutus: «Ac deinde, ait, reflectere in meipsum, considerando quae ego, multa cum ratione et iustitia, debeam ex mea parte offerre et dare suae divinae Maiestati, scilicet, omnia mea, et meipsum cum illis, ut qui [aliquid alteri] offert multo cum affectu: Sume, Domine, et suscipe omnem meam libertatem, meam memoriam, meum intellectum, et omnem voluntatem meam, quidquid habeo et possideo, tu mihi haec

omnia dedisti; tibi, Domine, ea restituo: omnia tua sunt, dispone [de illis] pro omni voluntate tua. Da mihi tuum amorem et gratiam, nam haec mihi sufficiunt.» Quibus in verbis primus unitivae viae gradus continetur. Illic est fructus ex beneficiorum a Deo acceptorum consideratione capiendus, nempe, respondere «Animo magno et cum liberalitate erga Creatorem ac Dominum suum, omne suum velle, et libertatem [suam] illi offerendo, ut divina eius Maiestas, tam de se, quam de omnibus, quae habet, disponat iuxta sanctissimam suam voluntatem.» Ea videlicet, quae in quinta Adnotatione, quasi ad obsequium divinum ineundum utilissimam dispositionem requiruntur; ea, quibus quis instructus censetur, ante quam electionem instituat, ne in eligendo aberret; ea, quae saepe alias in hoc Exercitiorum libello repetuntur; ea inquam, Deo oblata ad benefacta ab eo accepta retribuenda, primum amoris gradum, primumque viae unitivae gressum et propositum primo concipiendum constituunt. Adeo ut homo pressum se gravissimo divinorum beneficiorum ac misericordiarum pondere cognoscens, cura illa angatur, qua sollicitus David: «Quid, aiebat ¹, retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi?» Simili ergo animo, similique desiderio, nullum meum bonum in me cernens, restituam omnia, quae a Deo accepi, eique committam meum corpus cum omnibus sensibus, animum cum omnibus potentiis, libertatem, familiarem rem, valetudinem, honorem, vitam ipsam, quidquid denique sum et possideo, ut de omnibus disponat iuxta sanctissimam suam voluntatem: et in posterum me ipse inspeciam quasi rem alienam, non meam, novoque titulo in beneficiorum retributionem Deo traditam. Pri-

mus ergo unionis gradus, primumque propositum, illud est, quod in oblatione, post primum punctum facta, continetur: «Sume, Domine, et suscipe omnem meam libertatem,» etc.

Illud non est silentio praetereundum, primum hunc amoris gradum in operibus reponi. Tametsi namque nullius speciatim operis ibi mentio fit; omnia tamen committuntur offerunturque Deo, ea profecto mente, ut omnia ego faciam, omnia patiar, quaecumque Deo placuerit sive facienda sive perpetienda iniungere. Reponitur praeterea huiusmodi amoris gradus in mutua utriusque communicatione: quia haec oblatio vi officii, ex acceptis a Deo beneficiis orti, peragitur.

CAPVT XVI

DE SECVNDO VIAE VNITIVAE GRADV

Non benefactorum modo largitate bonitatem suam in creaturis Dominus profundit; verum omnia etiam creata sustentat et gubernat, pondusque totius adspectabilis rerum universitatis humeris portat: singulas enim creaturas in suo esse conservat, singulis operandi tribuit virtutem cuiusque naturae congruentem, singulas ad peculiarès sibi fines prosequendos movet, omnesque inter se amico foedere, nexuque illo ex ea necessitate orto, qua aliae aliis indigent ad rectum huius universitatis ordinem constituendum coniungit. Cuncta vero haec, quasi praestantissimus potentissimusque princeps una aeterni sui Verbi virtute praestat, «Qui quum sit, testante Paulo ¹, splendor gloriae, et figura substantiae eius, portat omnia verbo virtutis suae,» seu verbi

1 Hebr. I, 3.

sui virtute ac potentia. Inde singulis rebus fit praesens Deus per suam potentiam: neque vero per solam suam potentiam praesens adest, sed per se ipsum, per suum, inquam, esse, per suam essentiam: «In ipso enim vivimus, movemur, et sumus ¹.» En secundus Dei erga nos amoris gradus, qui quidem non solum nos beneficiis cumulavit; verum praesens etiam, ut ea conservet, nobis per se ipse adest. Idque Ignatius in secundo puncto his verbis ponderavit. «Secundum, attendere quomodo Deus habitat in creaturis; in elementis, dans esse; in plantis, dans vegetare; in animalibus, dans sentire; in hominibus, dans intelligere: et ita in me [habitat] dans mihi esse, vivere, sentire, et faciens me intelligere: item faciens me templum [sui], quum creatus sim ad similitudinem et imaginem suae divinae Maiestatis.» Notatu dignum hic est, universos modos et gradus, quibus res creatae suam a Deo naturam participant, quam paucis Ignatius perstrinxerit. Quos quidem ad quatuor revocavit: primum, esse, ut in elementis; secundum, per vegetationem quoque vivere, ut in plantis; tertium, sentire, ut in animantibus; quartum, intelligendi vi pollere, ut in hominibus. Quum autem Deus sit ipsum esse per essentiam; omnia quaecumque esse habent, ab eo participant necesse est; quamdiu vero retinuerint, opus est ut Deus eis per se ipse praesens adsit, ut earum esse conservet. Quemadmodum autem creatae rei nihil est interius, nihil magis reconditum, nihil magis intimum, quam suum ipsius esse; ita Deus, utpote huius esse causa et principium, penitius creaturis universis, quam sibi inest.

Primo igitur Deum consideremus intra omnes creatas res existentem, unicuique esse tribuentem, iuxta gra-

dum, quo ab eadem participatur; seu potius universas res creatas in Deum immersas spectemus, singulas suum ipsarum esse participantes conservantesque in immenso illo totius esse pelago atque origine. Deinde vero, quoniam quae sunt cuiusque propria acrius permovent, oculos in semetipsum quisque convertat, et cernat Deum sibi intrinsecus inesse, quadruplicem essentiae gradum, in universis aliis creatis rebus disseminatum, largientem et conservantem. Cuius quidem hominis ad seipsum conversionis meminit B. Pater dicens: «Et ita in me [habitat] dans mihi esse, vivere, sentire, et faciens me intelligere.» Tertio denique perpendenda sedulo est specialis illa ratio, qua homini, nulli vero alii corporeae creaturae, praesens adest Deus, id est, in homine tamquam in templo habitat: quum enim homo ad imaginem ac similitudinem Dei sit creatus, in homine, tamquam in templo, agnoscitur, creditur, diligitur, adoratur. Id quod etiam asseruit B. Pater, quando dixit: «Item faciens me templum [sui], quum creatus sim ad similitudinem et imaginem suae divinae Maiestatis.» Et hi sunt modi, quibus Deus suis creaturis praesens adest.

Sequitur hominis ad seipsum conversio, de qua B. Pater: «Similiter, inquit, reflectendo ad me ipsum, eo modo, quo dictum est in primo puncto, vel alio, si [quem] sensero meliorem. Eadem ratione fiet super quolibet puncto, quod sequitur.» Sit igitur secundus amoris gradus, ut, quoniam Deus mihi perpetuo praesens adest, Deum equidem (unum in hoc exsilio ac peregrinatione hominis solatium) semper intuear praesentem, eumque coram oculis, quantum valeam, geram, illud existimans, quod reapse verum est, nos semper coram ipsius oculis versari. Quae quidem exercitatio Dei semper praesentis intuendi, sicut adminicu-

lum est in toto perfectionis itinere, primo postremo, conficiendo efficacissimum; ita variis et gradibus et rationibus, quibus peragatur, constat; specialibusque divinis consolationibus ac visitationibus est obnoxia; eum denique intimae absconditaeque unionis gradum nonnumquam attinet, ut vel qui ea donatur, vix significare valeat. Idque contingit, quando in intimo animo manifestatur Deus, praesentemque se ea lucis copia exhibet, ut totam ad se rapiat mentem; adeoque rapiat, ut neque se ipsa, neque alia extra se persentiscat. Usque adeo enim ipsi se Deus ostendit, ut eo praesente, reliqua omnia evanescent.

Specialem haec res postulat tractationem: nunc illud sufficiat, eum qui ad secundum hunc gradum pervenerit, nequaquam satis sibi esse existimare, si absentem Deum aut longinquum prospectet, aut cum eo, quasi per litteras nuntiosve colloquatur; sed intra sese colligitur, ibique praesente Deo fruitur, praesentem alloquitur, «Sicut amicus loquitur ad alterum, vel servus ad dominum suum,» iuxta primam colloquiorum legem sub fine cuiusque meditationis instituendorum, a B. Patre latam in colloquio primi hebdomadae primae exercitii. Iam vero, quemadmodum qui coram principe aut domino perpetuo versantur, eius vultum iugiter aspicientes, ipsius placita, etiam in minutissimis particularibusque adiunctis rectius dignoscunt; ita pariter inter alias utilitates, quae ex Deo praesente semper intuendo, eliciuntur, una haec est, ex lumine, quod divina facies emittit, apertius Dei voluntatem in particularibus adiunctis agnosci, prout in tractatu de electionibus dicitur.

Eruitur ex dictis, hominem in primo unionis gradu totum se Deo devovere, paratum rebus in omnibus divinam exsequi voluntatem; in secundo autem, ulte-

rius progredi; ex divina enim praesentia arctius cum Deo coniungitur, atque ad cognoscendum divinae erga suas actiones voluntatis beneplacitum illustratur.

CAPVT XVII

DE TERTIO VIAE VNITIVAE GRADV

Sequitur tertius gradus, in eo situs, quod voluntas et beneplacitum divinum opere expleatur. Quemadmodum enim «Servus, qui cognovit voluntatem domini sui,... et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis¹;» ita indignationis domini reus fit famulus, adeo sibi indulgens, ut ne domini praesentia et consuetudine careat, laborare atque ministrare recuset: contra vero, si ea aliquandiu privetur iuxta domini placitum, ut ei nimirum serviat, in coniunctiorem postea consuetudinem ac familiaritatem admitti promeretur. Tertius est igitur unionis gradus, divinam voluntatem in Dei conspectu exsequi, et inter homines versari servando familiaritatem cum Deo, et externo incumbere labori animo tranquillo et quieto; ita ut divinae praesentiae divinae exsequutio voluntatis adiiciatur. Ita se res habet in Dei erga homines amore, ut loquitur B. Pater in tertio puncto his verbis: «Tertium, considerare quomodo Deus operatur et laborat propter me in omnibus rebus creatis super faciem terrae, id est, habet se ad modum laborantis, ut in coelis, elementis, plantis, fructibus, gregibus, etc.: dando esse, conservando, donando vegetationem et sensum, etc. Deinde reflectere ad meipsum.»

Quid aliud, quaeso, est ista reflexio, nisi quemad-

1 Luc. xii, 47.

modum divina in creaturis praesentia non est otiosa, sed eas regit, movet, gubernat, simul cum eis operatur et quasi laborat, earumque operationibus ac motibus praesto adest; ita praesentiam Dei, quam nos gerimus, non otiosam, sed operosam esse oportere, eamque quae divino beneplacito opere explendo praesto adsit? Quod si quando charitas ea, quae novit, non operatur, illico desinit operanda cognoscere: qui namque non ambulat, dum lucem habet, decrit ei lux ad ambulandum, et comprehendent eum tenebrae ¹. Porro naturalis ignis et caloris proprietates habet charitas. Nam sicut lignis fovetur ignis, et cibo calor corporis; ita quo intensior perfectiorque charitas est, eo ad magis ardua opera inclinatur ac movetur, iisque fovetur ac sustentatur. Sicut enim naturalis calor, quando validus est ac debite temperatus, escam postulat, ignis vero ligna, lampas autem oleum, quibus sane fovetur, nutriuntur, augentur; si vero haec virtutis atque activitatis desit exercitatio, vires quidem remittunt, languescunt, absumuntur, pereunt: ita suo modo est amor; nescit enim otiosus esse; quod si quando ab operando vacet, vires ac robur amittit, mentisque lumen quo prius succendebatur ac foveri videbatur, penitus exstinguitur.

Hanc doctrinam saepe S. Gregorius tradit. Nam in homilia nona in Evangelia parabolam de talentis edisserens, quinque talenta, quae servo dominus tradidit, intelligit «Donum quinque sensuum, id est, exteriorum scientiam,» operibus scilicet activae vitae respondentem. «Quia sunt nonnulli, inquit, qui etsi interna ac mystica penetrare nesciunt; pro intentione tamen supernae patriae, docent recta quos possunt, de ipsis exterioribus, quae acceperunt, duplum talentum portant.»

Illos, qui duo talenta acceperunt, vocatos ad mixtam vitam interpretatur, qui scilicet talentum tum ad operandum, tum ad contemplandum sortiti sunt. «Et sunt nonnulli, subiungit, qui quasi duobus talentis ditati, intellectum atque operationem percipiunt, subtilia de internis intelligunt, mira in exterioribus operantur.» Reliquum ergo est, ut unum talentum eis obtigerit, qui interiorum rerum scientiam intelligentiamque perceperint, neque ea operantur, quae ad divinum obsequium sive ad divinam voluntatem exsequendam attinent. Sicut igitur huic servo talentum ablatum est, ei-que adiectum, qui quinque acceperat; ita contingere solet, ut contemplationis gratia spolientur qui sanctis operibus exercendis operam non dederunt, eamque adipiscantur qui eiusmodi opera ab initio simplici mente exercebant, licet contemplationis gratia minime ornarentur. «Opportunum valde videbatur, subdit S. Gregorius, ut quum a malo servo unum talentum tollitur, ei potius qui duo, quam qui quinque talenta acceperat, daretur. Illi enim magis dari debuit, qui minus, quam qui plus habuit. Sed, sicut superius diximus, per quinque talenta, quinque videlicet sensus, exteriorum scientia designatur; per duo autem intellectus et operatio exprimitur. Plus ergo habuit qui duo, quam qui quinque talenta acceperat: quia qui per quinque talenta exteriorum administrationem meruit, ab intellectu interiorum adhuc vacuus fuit. Vnum ergo talentum, quod intellectum significare diximus, illi dari debuit, qui bene exteriora quae acceperat. ministravit. Quod quotidie in sancta Ecclesia cernimus: quia plerique dum bene ministrant exteriora, quae accipiunt, per adiunctam gratiam ad intellectum quoque mysticum perducuntur; ut etiam interna intelligentia polleant, qui exteriora fideliter administrant.» Haecenus ille. Rationem inter-

pretandae parabolae equidem praetermitto: illud assero, sensisse S. Gregorium, contemplationem solam operibusque vacuum, fore ut evanescat; opera vero, licet initio sola sint, ut fieri solet in via purgativa et illuminativa, accedente divino auxilio, ad contemplationis gratiam perducere solere.

Et quidem notatu sunt valde digna, prolata verba dum ignavo servo talentum tollitur. «Tollite, inquit ¹, ab eo talentum; et date ei, qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, et abundabit: ei autem, qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur ab eo.» Quasi dicat: Non habet, tametsi habere videtur: id ergo quod videtur habere, auferetur ab eo. Huiusmodi enim contemplatio seu divina praesentia, ut de re nostra loquamur, quae virtute aut applicatione ad opera divini servitii exsequenda caret, aut ficta et officiosa est, aut si quidem sit vera, qui eam habet, dicitur non habere, sed videri habere, quia quum eam ad opera non applicet, neque fructum ex ea capiat, habet quasi non haberet: itemque quum tam parum desit, ut eam non habeat, perinde est quasi iam non habeat. Ideoque de hypocrita in libro Iob ² ita scriptum est: «Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus.» In quae verba ita Gregorius ³: «Vult hypocrita scire divina eloquia, nec tamen facere. Vult docte loqui, nec vivere. Pro eo ergo quod non agit quae novit, etiam hoc, quod novit, amittit: ut quia scientiae suae puram operationem non sociat, contempta puritate boni operis, et scientiam perdat. Divitias igitur sacrae legis, quas

¹ Matth. xxv, 28, 29.

² Iob, xx, 13.

³ Moral. Lib. XV, cap. 7.

legendo devoravit, obliviscendo evomit, casque de ventre illius Deus extrahit: quia quod observare noluit, iusto iudicio de eius memoria evellit; ne praecepta Dei saltem in lingua teneat, quae non servavit in vita.» Ea Gregorius, ipsaque experientia docet. Ita namque in hypocritas tandem animadvertit Deus, non veram modo sanctitatem et contemplationem auferendo, (eam enim, quia bonis operibus non corroborant, paulatim amittunt), verum ipsam eius speciem exteriorem. Et illud Ecclesiastici ¹ adimpletur: «Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris in labiis tuis. Attende in illis, ne forte cadas, et adducas animae tuae inhonorationem, et revelet Deus abconsa tua, et in medio synagogae elidat te: quoniam accessisti maligne ad Dominum, et cor tuum plenum est dolo et fallacia.» Haec quae Sanctus Spiritus heic comminatur, ad verbum in hypocritis adimplentur. Quando enim contemplationis dono nequaquam opera respondent, illam spiritualium hominum larvam Deus tollit, speciemque amittunt, qui veritatem adipisci, adeptamque servare neglexerunt.

Sequitur ex dictis contemplationem divinamque praesentiam operibus iuvare sustentarique, nedum impediri. Qui ergo tertium hunc unionis gradum exerceat, ita Deum praesentem curet intueri; ut in omnibus sanctissimam eius adimpleat voluntatem; sicque divinae exsequendae voluntati incumbat, ut quantum fieri possit, et praesentis peregrinationis status patiat, a divina praesentia recedat numquam. Aemuletur sanctos angelos, Deum quidem semper intuentes, at etiam «Facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius ²» Imitetur angelos custodes, qui cum homini-

¹ Eccli. i, 37-40.

² Ps. cii, 20.

bus versantur, ut eis consulant, ut a malo liberent, et ad virtutem perducant; de quibus tamen dicit Christus Dominus ¹: «Dico enim vobis, quia angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est.» Meminerit Raphaelis archangeli ², non sane minimis angelorum annumerandi, sed septem illis, qui adstant coram Deo: is ergo viator factus est, ac Tobiae filium duxit ac reduxit, factus nuptiarum conciliator, quas cum Raguelis filia conciliavit reapse ac pactus est; factus Tobiae administer, ac prope dixerim agaso, camelos enim usque ad Rages egit, a Gabelo debitos nummos exegit: et haec omnia perfecit unus ex septem angelis, qui adstant coram Deo. Quanam id vero de causa, nisi quam significavit ipse: «Pax vobis, inquit, nolite timere. Etenim quum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram?» Iam vero quae per voluntatem Dei fiunt, divinam praesentiam minime impediunt.

Vt autem non coelestes modo angelos, verum terrestrem etiam commemoremus, Paulum imitemur, qui in tertium coelum raptus, et divino amore, velut unus ex Seraphim accensus, quo ferventiori ardore intrinsecus aestuabat, eo acrius pro salute proximorum pati aiebat. Quam quidem aviditatem, et angorem ex ea incitatum, non minimum sibi martyrium reputat. «Praeter illa, inquit ³, quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?» Et reliqua, quae ibidem subiungit Apostolus. Et quoniam huiusmodi sollicitudines atque anxietates ex charitate oriuntur; nihil eis est dulcius, nihil

¹ Matth. xviii, 10.

² Tobiae, xii, 15, 17.

³ 2 Cor. xi, 28, 29.

suavius, nihil devotione plenius, nihil quod minus a Deo praesenti intuendo avertat. Neque alia est causa cur quae charitas Paulum supra seipsum ad Deum contemplandum ac diligendum sublevabat, eadem temperabat et ad fratrum salutem procurandam demittebat, ut ipse alibi fatetur: «Sive enim, ait ¹, mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi urget nos:» id est, urget quidem ut mente excedamus, quando vacamus Deo; urget etiam, ut ad vos demittamur, ut vobiscum agamus.

At vero quoniam in hoc amoris itinere, amoris Dei erga nos vestigia premimus; considerandum nobis est supremum hunc Dominum rerum omnium universitatem gubernare quidem, ac singulis rerum creatarum motibus atque operationibus concurrere, prout cuiusque natura postulat; reapse vero neque hac cura ad aliena distrahitur, neque laborando delassatur. Non distrahitur quidem, quia semper intra se, semper secum ipse unus manet. Non delassatur autem, quia in se, ac proinde in suae ipsius tranquillitatis centro permanet semper. Homo igitur, qui ad hunc gradum devenit, ita operari debet, ut numquam extra se divagetur, sed in se atque apud se perpetuo maneat; opera vero ipsa ad se trahat; non ab eis ipse trahatur; eorum sit suique ipsius dominus, in quo profecto consistit vera filiorum Dei libertas. Hanc vero consequetur, si secum ipse et cum Deo unitus, occupationum varietatem ad huiusmodi unitatem contraxerit, unum prorsus in eis aspiciendo et intendendo, reliqua omnia tamquam aliquid minus principale neque ullius momenti aestimando. Porro illud ei intendendum aspiciendumque duntaxat est, summae Bonitati ut placeat, utque

ad eam, tamquam ad supremam totius boni, quod nobis inest, regulam atque originem, conformetur.

CAPVT XVIII

DE QVARTO VIAE VNITIVAE GRADV

Quartus amoris unionisque in eo situs est gradus, ut Deo refundam meas perfectiones ac virtutes, si quas habeam, meas operationes, me ipsum, res creatas universas et quidquid essentiae eis, quidquid bonitatis, quidquid sive naturae sive gratiae perfectionis insit. Deo autem refundenda haec omnia sunt tamquam totius esse omnisque perfectionis pelago infinito, tamquam perfectionum, a rebus creatis participatarum, fonti atque origini, ita ut eas non in seipsis sed in earum Creatore diligam, in quo tamquam in centro quiescam, nullatenus vero extra eum; non in meipso, non in meis operibus, non in eorum successu, non in alia quacumque re creata. Indicium est, huiusmodi me gradum fuisse consequutum, si in omnibus meis operibus atque occupationibus nihil omnino aliud intendam, quam divinae Maiestati placuisse, id est, si nullum alium a meis operibus sperem fructum, aut successum, si nihil aliud in eis intendam, neque discernam, neque discutiam, nisi hoc, an iuxta divinum placitum perfecta sint: quod si eiusmodi ea reperero, (utcumque reliqua omnia adversa acciderint); id unum sufficiat, ut finem intentum prosequutus, summa afficiar laetitia. Nam quemadmodum in primo gradu Deo quidquid sum, quidquid possideo, committo, ut iuxta suam voluntatem de eo disponat; in secundo, coram Deo me sisto, atque ex eius praesentia in suae voluntatis cognitionem venio; in tertio demum ad ea opera exse-

quenda manus admoveo, quae Deus vult: ita in hoc quarto, postquam sum opera exsequutus, nulla alia mihi adesse debet regula an dignoscendum an intentum finem prosequutus sim, praeter hanc: an nimirum perfecta fuerint iuxta divinae Maiestatis beneplacitum.

Ad cuius rei pleniorē intelligentiam, considerandum est, universas, quaecumque tandem sint, creaturarum rerum perfectiones, a Deo in eas derivari, quin tamen id prohibeat, quominus in eo, tamquam in fonte atque origine, longe praestantiori ratione permaneant, quam creaturis insunt. Quemadmodum enim radii a sole derivantur, (in quo tamen lux praestantiori ratione reperitur), neque conservari possunt, nisi ei adhaereant atque ab eo pendeant; quemadmodum etiam rivulorum aquae e fonte emanant, (in quo perpetuae et copiosiores remanent, tamquam in origine), neque aliter rivulus aqua fluet, quam fontem attinendo: ita pariter potentia nostra, quae certe mensura circumscribitur, ab summa et infinita Dei potentia derivatur; itemque iustitia, bonitas, pietas, misericordia, ac reliquae omnes virtutes, quae in nobis certis quibusdam terminis circumscriptae reperiuntur, ex divinis attributis emanant, quae quidem in Deo, tamquam in fonte atque origine, omnis termini expertes existunt. Haec affert in quarto puncto B. Pater his verbis: «Quartum, speculari, quomodo omnia bona et dona descendunt desursum, ut mea limitata potentia a summa et infinita illa desursum: et eodem modo iustitia, bonitas, pietas, misericordia, etc.; sicut a sole descendunt radii, a fonte aquae, etc. Dein terminare reflectendo in meipsum, ut dictum est.»

In hoc puncto, primo quidem, divinarum perfectionum considerationi materia praebetur, (quae certe con-

sideratio ingens est divini amoris fomes), itemque via sternitur ad illud cognoscendum, universam nostram perfectionem a Deo promanare, ab eoque, perinde ac a sole radios, pendere, ad unionem obtinendam adminiculum praestantissimum. Deinde, lumen affertur, ut intelligamus, Deum omnia in seipso diligere, et quomodo omnia a nobis in Deo diligenda sint. Nam si Deus ita huiusmodi perfectionum participes efficit creaturas, ut universas nihilominus perfectiones in seipso retineat; et ita eas dispertitur, ut integras sibi asservet, et in seipso singulas simplicissima perfectione (quae quidem est princeps perfectio, ex qua caeterae omnes originem ducunt), coniunctas contineat. Idcirco ita creatas res diligit, ut omnes in seipso et propter seipsum amet; et ideo amat, quia et esse et perfectionem, quae ipse in seipso infinite praestantissima ratione continet, illae participant: ac proinde, ut loquitur S. Dionysius, per amorem in se ad modum circuli regreditur. Nos autem, quoniam Deum diligere debemus ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex totis viribus; opus est ut cor, et animam, et mentem, et vires, quae quidem per creatas res effusae ac disseminatae vagantur, colligamus, coniungamusque in Creatorem, ut eum, quantum sumus ac valemus, diligamus.

Ad id autem obtinendum summopere confert quantum hoc, quo de agimus punctum; scilicet, universam creaturae perfectionem infinita praestantia in Creatore reperiri. Nam si homines, ut habetur in libro Sapientiae¹, creaturarum rerum «Specie delectati, deos putaverunt; sciant quanto his Dominator eorum speciosior est: speciei enim generator haec omnia constituit. Aut si virtutem et opera eorum mirati sunt, intelligant ab

¹ Sap. xiii, 3-6.

illis, quoniam qui haec fecit, fortior est illis: a magnitudine enim speciei et creaturae, cognoscibiliter poterit Creator horum videri.» Simili autem argumento illud conficitur: Si sapientiam diligimus, si iustitiam, si misericordiam, si harum similes alias virtutes, quas in hominibus cernimus; quanto magis Deum amare debemus, in omnibus simul et in singulis his virtutibus seorsim infinitum? Quod si adeo naturae penitus est insitus sui ipsius amor, itemque secum ipsius coniunctio, ut conservetur homo; multo impensius enitendum ei est, ut Deum diligat, ut cum eo coniungatur, etiam si necesse sit a seipso avelli, seipsum fugere. Sicut enim solaris radii conservatio et bonum magis a sole, quam ab ipso radio, et rivuli conservatio magis quam a seipso, a fonte dependet; ita hominis bonum magis a Deo pendet, quam ab ipso homine; Deus quippe omnis esse omnisque bonitatis fons est atque origo. Inde est, quod homo sibimetipsi innixus, tandem decedit; seipsum diligens, perit: contra vero, seipsum fugiens et odio habens, seipsum servat in aeternum, iuxta illud, quod scriptum est: «Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.» Quod si me, non in me amare, sed in Deo, debeo; patet reliquas omnes res non in seipsis, sed in Deo, diligendas mihi esse, ut postulat B. Pater ¹, dicens: «Crebro admoneantur, ut in omnibus quaerant Deum, exuentes se, quantum fieri potest, amore omnium creaturarum; ut affectum universum in earum Creatorem conferant, eum in omnibus creaturis amando, et omnes in eo, iuxta sanctissimam ac divinam ipsius voluntatem.»

Oritur inde primo, quemque se gerere non quidem

1 Const. P. III, cap. I, § 26.

tamquam rem suam vel alterius, sed Dei, totum in suo spiritu et corpore ab infinito illo essentiae ac perfectionis pelago pendentem, quod in Deo exstat. Secundo, creaturas universas quasi Dei vestigia spectari, et veluti signa hominibus a Deo data, ex quibus Deus agnoscatur: ac proinde haberi creaturas quasi ipsae non sint; nam cum Deo collatae, reapse ita sunt, quasi non essent. Tertio, hinc quidem omnes creaturas, meque pariter cum ipsis, abscondi, evanescere, in nihilum redigi; inde vero coram mente nostra augeri Deum atque in immensum assurgere, ut nulla in re, praeterquam in Deo, aut molem aut stabilitatem comperiamus; neque quidquam in creaturis deprehendere intuendum, amandum, demirandum, sed in Deo dumtaxat, qui in ipsis splendet ac cernitur, tamquam in immenso essentiae ac perfectionis pelago, in quod merguntur depriunturque omnes, in quo existunt et conservantur in modo illo ac mensura, quam a Deo sortitae sunt. Quarto, solutum atque expeditum animum reperiri, ut in Deum totis et mentis et amoris viribus tendat, nihil in creaturis, quod amet, nihil cui placeat, deprehendat: quidquid enim in eis est, id infinito cum excessu in Deo invenit. Vnde magna profecto res est illud coelesti lumine intellexisse: «Quomodo omnia bona et dona desursum sunt;» itemque exstare desursum infinitam potentiam, infinitam bonitatem, sapientiam, misericordiam, pulchritudinem infinitam, ex qua huiusmodi proprietates, quas a creaturis cernimus adeo circumscripse participari, derivantur. Magna praeterea res est, solem quidem ex radiis, ex rivulo autem fontem comperisse, centrumque illud prehendisse, in quo creaturarum perfectionum multitudo coniungitur atque unitur; ibi enim noster amor requiescet, neque quidquam esse poterit, quod ulterius exquirat: id vero

erit, Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex totis viribus diligere.

Quando ad hunc statum homo devenerit, utcumque variis ac diversis operibus vacet, semper tamen unum eundemque in eis finem intendit. Sint diversae occupationes, diversa earum materia, diversi, qui intenduntur, effectus; at vero eae debent esse universae, ut primo spectatis temporibus, statibus ac personis, divinae voluntati adversetur nulla; deinde vero, unus sit in omnibus intentus finis: nam aversa a particulari omni fine mente, unus esse debet finis, Deum honorare, Deo placere. Vnde fit, ut etiamsi spectatis nostrarum actionum particularibus finibus, in diverso statu eae versentur, (nempe aliae in initio, aliae in medio, aliae in fine; ac saepe ob aliquod impedimentum aut contradictionem, finem ipsae suum non prosequantur): nihilominus spectata operantis intentione, numquam a fine desciscit: in quocumque enim statu versetur opus, semper ille, qui hac intentione operatur, finem placendi Deo prosequitur: adeoque ab obtinendo fine nullus eum eventus, nulla res adversa prohibere potest. Optime fieri poterit, ut operum effectus retardetur, ut impediatur; voluntatem vero divinam non adimpleri, omnino fieri nequit: quae si adimpleatur, praestitutum ille finem prosequetur.

Inde oritur animi aequitas quaedam et fortitudo, quam vix verbis explicare possis: nam cupiditatum ventis minime agitur, qui voti compos in fine quiescit; statum imitatus patriae, quantum patitur huius exsilii natura, et portus securitate fruens, quantum navigationis inconstantia ac pericula patiuntur. Tantum autem stabilitatis securitatisque patitur haec navigatio et hoc exsilium, quantum conformitatis ad divinam voluntatem obtinet. Ideo in dominica oratione petimus:

«Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra.» Et quoniam qui huiusmodi statum adepti sunt nihil aliud curant, quam ut divinam voluntatem ea perfectione in terra exsequantur, qua in coelis adimpletur; ideo nihil aliud cupiunt, quam ut ex his terris avolent, et coelum ingrediantur, ut si quid in adimplenda in terris divina voluntate peccaverint, suppleant in coelis. Nihil eos ad id assequendum detinet; nullum est eis opus inceptum, quod pariter perfectum non sit; semper praestolantur, confectis omnibus negotiis, vocantem Deum, servis illis simillimi, qui dominum praestolantur, ut aperiant, statim ac ad ianuam vocaverit.

CAPVT XIX

DE QVINTO VIAE VNITIVAE GRADV

Quintus et ultimus huius clivi gradus, et gressus huius itineris postremus est, ut postquam spiritus arctissimo, quem praecedenti capite diximus, nexu cum Deo fuerit unitus, adeo virili ac robusto polleat amore, ut quodvis onus portare, quidvis adversum superare, quamvis utilitatem contemnere valeat, ne ab amore recedat, ne eius leges perfringat, ne dilectum vel levissime offendat. Fortis sit ut mors dilectio eius, eaque, quae, neque mortis vultus formidet, neque ei terga vertat: quam quidem tunc superabit, quando ex amore appetat. Sit amoris flamma adeo ardens, ut tribulationum aquae multae et profunda flumina non aliter eam obruant, quam roris guttula in fornacem incidens, quae a flamma absorbetur, absumitur, eamque potius adauget. Ita semetipso, caeterisque omnibus rebus superior sit, ut si omnia sua bona offerat mundus, ut ab amore avertat, conculcet ipse ac nihili faciat. Quando igitur

amor iis dotibus praeditus, quae hactenus commemoravimus, id roboris assequutus fuerit; nihil iam aliud est reliquum, nisi ut crescat ipse amor, ut crescat robur, ut crebriores incidant occasiones virium propter dilectum adhibendarum.

Huius autem charitatis est, paupertatem tolerare, eiusque socias perpetuas famem ac nuditatem, frigus et calorem haud invite excipere; iniurias mansuete perpeti; adversam valetudinem patienter sustinere; inter persecutiones animum non desponderè; fortiter ferre tentationes; proximorum onera portare, difficilem eorum naturam indefesse supportare, contra eorum negligentias minime irasci, neque ingrati animi significatione superari: item a consuetis pietatis exercitationibus ob spiritus ariditatem non abhorrere; in consolationibus autem ac prosperitate, iniuncta munia non omittere. Denique, quoniam singulae virtutes proprium onus portandum, propriasque sibi superandas habent difficultates, (inde enim desumptum est nomen «virtus,» quod ad adversa superanda, quae in propria materia obveniunt, vires adiiciat); charitas, quippe universas in se continens virtutes, viribus instructa esse debet, quibus onera reliquarum omnium ferre valeat. Nam si charitas patiens est et humilis, si benigna et mitis, si omnia credit et omnia operat, si reliqua habet, quae de ea predicat Paulus ¹; opus profecto est, ut patientiae, et mansuetudinis, et benignitatis, et fidei, et spei, et reliquarum omnium virtutum onera portet. Ea vero omnia patienda ei sunt, primo quidem, ne Deum ob grave scelus admissum amittat, quod sane ad incipientium charitatem pertinet; deinde, ne veniali peccato deliberate admissio vel leviter Deum offendant, imo vero gra-

tior ei per male ordinatarum affectionum cohibitionem in dies efficiatur, quod attinet ad proficientium charitatem; tertio tandem, ut affectum creaturarum rerum exuat, totum se Deo committat, praesentemque eum intueatur, promptus divinam exsequi voluntatem ob unum Dei beneplacitum, in eo super omnia quiescendo; quod sane ad perfectorum charitatem spectat. Ne vero huiusmodi charitatem deserat, et ab ipsa deseratur, ea animi fortitudine pollere debet, ut omnia mundi mala sustineat, bona contemnat, et dicere cum Paulo ¹ valeat: «Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum, an persecutio, an gladius?» Quae quidem dicit, quasi universa mala lacesens, ac simul significans, charitatem suam iis omnibus superandis imparem haudquaquam esse.

Iam vero videamus nunc unde huiusmodi robur in charitatem derivetur, et quibus id verbis Apostolus ostenderit. «Sed in his omnibus, subdidit, superamus propter eum, qui dilexit nos.» Summopere hic animadvertendum est, postremum triplicis viae hactenus explanatae, gradum, animi constantiam firmitatemque postulare. Postremus namque purgativae viae gressus et ultimus gradus est timor Dei, qui veluti vas esse debet, ut incipientes perseverent, neque ad mundi amorem carnisque illecebras, quibus iam valedixerunt, revertantur ². In via vero illuminativa, ultimus gradus est, in conceptis propositis et in his, quae recte iam constituta sunt, firmitas et constantia, ut suo loco ³ diximus. In via tandem unitiva praestantissimus unionis

¹ Rom. viii, 35.

² Lib. I, cap. 23.

³ Lib. II, cap. 32.

cum Deo gradus iste est, quem nunc exponimus, quando nimirum ad id virium devenit amor, et spiritus Deo adeo inhaeret, ut ab eo neque mundi prosperis, neque adversis, neque tribulatione ulla, divelli possit. Constantiam igitur firmitatemque postremus cuiusque viae gradus requirit; qui namque progrediatur qui anceps haereat an regrediatur? Quòd si in semel statutis minime perduremus, nisi aciem in oborientes difficultates obvertamus donec statuta exsequamur, nihil aliud agemus, quam ire et redire, texere ac retexere, nullo numquam proposito exsequutioni mandato.

In triplici ergo via, ut profectus noster sincerus verusque sit, neque totus in conceptis propositis consistat, opus est, ut ea constantiae ac fortitudinis sigillo muniantur. Quamvis autem verum id sit, huius tamen firmitatis causae sunt variae. Vniversi namque cum Apostolo cupiunt, «Christo confixi esse cruci:» at vero alii quidem timoris clavis, ut incipientes; alii vero clavis mortificationis, ut proficientes; alii tandem amoris, ut perfecti, configuntur. Incipientes enim, quando tentantur, poenarum aeternarum timore utuntur, ne pereant; proficientes autem mortificatione iuvantur, ne in multis variisque difficultatibus, quae obveniunt, deficient; vim enim sibi inferunt, ut regnum coelorum rapiant; perfectos denique confirmat amor, qui quidem universis eos adversis ac prosperis efficit superiores: itaque daemon ac mundus bellicis suis tormentis eos contingere nequeunt. Et hoc est quod dicit Apostolus, quando postquam aciem illam tribulationum et angustiarum, famis ac nuditatis, persecutionum et gladio- rum, instruxit, a qua vel fortissimus quisque deterretur; postquam hostes hos cunctos lacesavit, et manus cum eis conseruit, et singulorum vires pertentavit: «Sed in his omnibus, inquit, superamus propter eum,

qui dilexit nos: quasi dicat: Vnus illius Domini amor, qui nos prior dilexit, hoc agit, ut universa mundi bona contemnamus, et universa mala faciamus nihili: nullum enim est tam ingens malum, quam ab amore de-sciscere; neque bonum ullum cum amore potest illius Domini conferri, qui nos prior diligendo, ad redaman-dum astrinxit.

Huius autem rei evidens est ratio. Nam, ut ait ¹ S. Dionysius, «Divinus amor exstasim facit:» «Extasim vero pati aliquis dicitur, iuxta S. Thomam ², quum extra se ponitur.» Proprium autem est amoris, amantem extra se avocare, et in re amata ponere. Quatenus ergo amor amantem a se avocat, mortis est assimilis: ideo dicitur animus potius esse ubi amat, quam ubi animat. Et aperte Paulus de se: «Vivo autem, inquit ³, iam non ego; vivit vero in me Christus.» Quatenus vero amor amantem in rem amatam transmutat, amatae rei similem, eiusdemque spiritu viventem, efficit. Quamobrem qui Deum diligit, quatenus sibimet ac mundo mortuus est, ab omni malo est immunis: quatenus autem in Christo et ex Christi spiritu vivit, bonis omnibus superior est; ac proinde neque bonis potest, neque malis, a Christi charitate separari. Quis, quaeso, a mundi aerumnis infortuniisque tam immunis est, quam sunt mortui? Vivorum scilicet tributa sunt illa, quae tanto dolore solvuntur, ut ipsa eis vita odio sit: haec autem est vivorum exemptio ac liberatio, quae causa est cur saepe mors ipsa expetatur. Mors enim, ut apud Iob ⁴ habetur, est somnus ille, in quo dormiendo siletur ac requiescitur «Cum regibus et consulibus terrae,

¹ De div. nom. Cap. iv.

² 1. 2. q. 18, art. 3.

³ Gal. ii, 20.

⁴ Iob, iii, 13-19.

qui aedificant sibi solitudines; aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento; aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem. Ibi impii cessaverunt a tumultu, et ibi requieverunt fessi robore; et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.» Mors igitur omnes pares atque a praesentis vitae aerumnis immunes efficit: quae autem viventes molestia afficiunt, ut vix tolerare valeant, ea mortui sine ullo doloris sensu perferunt. Inde fortasse «Fortis ut mors dilectio» praedicatur; quia homines a semetipsis avocans, pares universos constituit, dolorisque adimit sensum.

At vero si illud consideremus, amore non modo a se hominem avocari, verum etiam cum Deo uniri, in eumque transmutari, rei causam, quam inquirimus, ommissis parabolis allegoriisque, reperiemus. Quis namque hominum integri regni possessionem respuat, ne a pagi possessione exturbetur, aut si unius urbis promissione alliciatur? Maiorum enim adquisitio bonorum, minoris iacturae ac lucri dolorem exstinguit. Si ergo ille, qui hunc unionis cum Deo gradum prosequutus est, universa bona infinite perfectiora in Deo reperit, quaenam rerum iactura, quodnam lucrum par sit, ut eum a Dei charitate depulset? Porro ipsa loquendi ratio id significat: dicitur enim charitas erga Deum super omnia esse oportere: nam si Dei charitas super omnia esse debet; ergo omnia alia infra Dei amorem subiacent. Recte igitur Paulus: «In his omnibus, ait, superamus propter eum, qui dilexit nos.»

Ille videlicet Deum super omnia diligere cupiebat, qui dicebat ¹: «Super omnia et in omnibus requiesce,

1 De Contemptu mundi, Lib. III, cap. 21.

anima mea, in Domino semper, quia ipse sanctorum aeterna requies. Da mihi, dulcissime et amantissime Iesu, in te super omnem creaturam requiescere, super omnem salutem et pulchritudinem, super omnem gloriam et honorem, super omnem potentiam et dignitatem, super omnem scientiam et subtilitatem, super omnes divitias et artes, super omnem laetitiam et exultationem, super omnem famam et laudem, super omnem suavitatem et consolationem, super omnem spem et promissionem, super omne meritum et desiderium, super omnia dona et munera, quae potes dare et infundere, super omne gaudium et iubilationem, quam potest mens capere et sentire. Denique super omnes Angelos et Archangelos, et super omnem exercitum coeli, super omnia visibilia et invisibilia, et super omne, quod tu, Deus meus, non es. Quia tu, Domine Deus meus, super omnia optimus es, tu solus altissimus, tu solus potentissimus, tu solus sufficientissimus et plenissimus, tu solus suavissimus et solatiosissimus. Tu solus pulcherrimus et amantissimus, tu solus nobilissimus et gloriosissimus super omnia: in quo cuncta bona simul et perfecte sunt, et semper fuerunt, et erunt.» Hactenus ille auctor, quibus verbis totam hanc tractationem paucis perstrinxit. Qui enim in Deo omnia habet bona, super omnia eum bona diligit: si autem Deum super omnia diligat, nullum erit bonum, nullum malum, quod eum a charitate separare valeat. Itaque Paulus ¹: «Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino

1 Rom. viii, 38, 39.

nostro.» In quae verba S. Augustinus, rationi insistens, quam explanavimus: «Nemo, inquit ¹, nos separat a charitate Domini, minando mortem; idipsum enim, quod diligimus, Deum, mori non potest, quum mors ipsa sit non diligere Deum: nemo ab ea separat pollicendo vitam; nemo enim ab ipso fonte separat, pollicendo aquam. Non separat angelus; non enim est angelus, quum inhaeremus Deo, nostra mente potentior. Non separat virtus, quae potestatem habet in hoc mundo; nam toto mundo omnino sublimior est mens inhaerens Deo.» Pergit Augustinus: «Non separant instantes molestiae; hoc enim leviores eas sentimus, quo ei, unde nos separare moliuntur, arctius inhaeremus. Non separat promissio futurorum; nam et quidquid boni futurum est, certius promittit Deus; et nihil est ipso Deo melius, qui iam bene sibi inhaerentibus praesens est. Non separat altitudo neque profundum, quid enim mihi coelum polliceatur, ut a coeli fabricatore seiungar? aut quid terreat infernus, ut Deum deseram? quem si nunquam deseruissem, inferna nescivissem. Postremo, quis me locus ubi eius charitate divellat, qui non ubique totus esset, si ullo contineretur loco?» Haec Augustinus.

Hisce nos finem imponimus expositioni praecipuorum spiritualis itineris gressuum, in tres vias purgativam, illuminativam, unitivam, distributi. Et quoniam in decima Adnotatione scripsit B. Pater purgativam viam ad primae hebdomadae exercitia, illuminativam vero ad exercitia secundae hebdomadae pertinere; iure merito dubitaveris utrum tertiae, an quartae hebdomadae, an utrique simul, viae unitivae exercitia respondeant. Quam equidem rem sequentibus capitibus tractandam suscepi.

CAPVT XX

CHRISTI PATIENTIS MEDITATIONEM, DE QVA IN HEBDOMADA
TERTIA AGITVR, IN OMNI STATV, ET IN VNIVERSIS QVA-
TVOR HEBDOMADIS HOMINI ADIVMENTO ESSE

Meditandi materiam in tertia hebdomada proposi-
tam, affectusque, qui eiusdem meditatione cieri pos-
sunt, si quis consideret, videbit eitusmodi esse, ut ex
eis pari modo adiuvari possit quodcumque personarum
genus in quacumque tandem via, in quocumque statu
versetur. Nam passio Christi Domini et lac incipienti-
bus est, et solidus proficientibus cibus, ac requies per-
fectorum. Nulla enim ad detestanda peccata, nulla ad
proficiendum in virtutibus, nulla ad augendam perfi-
ciendamque charitatem ac Dei amorem potentior causa
cogitari potest, quam Christi patientis consideratio. Et
quoniam de hac re in piis libris plura sunt scripta, rem
nostram hic ex iis, quae docet B. Pater in libello Exer-
citorum, ostendemus.

Et primo quidem prodest haec consideratio incipien-
tibus ad viae purgativae finem, dolorem, inquam, de
patratis sceleribus, prosequendum. Nam in tertio prae-
ludio, tertiae hebdomadae contemplationibus praepo-
sito, id iubemur: «Petere id, quod volo. Erit hic [pete-
re] dolorem, afflictionem et confusionem, eo quod ob
mea peccata Dominus eat ad Passionem.» Et in sexto
puncto: «Considerare, inquit, quomodo haec omnia pa-
titur pro peccatis meis, etc.; et quid debeo ego facere
et pati pro illo.» Ergo summopere confert passionis
consideratio ad peccatorum, quae illius causa exstite-
re, detestationem. Eiusdem passionis repraesentatione
et cogitatione ad dolorem excitat eum, qui exercetur,

in colloquio meditationis primae per actus trium potentiarum faciendae, quae pertinet ad incipientes. «Colloquium, ait. Imaginando Christum Dominum nostrum praesentem, et in cruce positum, colloquium [cum ipso] instituere, [quaerendo] quomodo Creator quum esset, eo devenerit, ut hominem se fecerit, et ab aeterna vita [venerit] ad mortem temporalem, et ita ad moriendum pro meis peccatis. Itidem [colloquium mecum ipso instituere] inspiciendo meipsum, [percontari ex me], quid egerim ego pro Christo, quid agam pro Christo, quid agere debeam pro Christo. Atque ita videndo illum talem, et ita fixum in cruce, discurrere per ea [sensa], quae se obtulerint.» Quo quidem in colloquio ter B. Pater passionis meditationem commemoravit, permisitque, ut ea proloqueremur, quae mens et affectus suggererent circa excitandum pudorem, dolorem et lacrymas de peccatis, qui est in hac meditatione intentus finis.

Deinde vero quantum proficientibus emolumentum afferat passionis meditatio, dum in illuminativa via versantur, nemo, qui in ea se exercuerit, dubitare potest. Primo enim materia meditanda secundae hebdomadae seu viae illuminativae propria, est, ut supponimus, Christi Domini vita; quae quidem tota, eiusque singulae partes ab eius nativitate usque ad mortem, dolorum, opprobriorum, verbo, passionis plena fuit. Vnde illud summopere considerandum est eis, qui orationis exercitio dant operam; quando Christi vitam meditantur, singulis vitae mysteriis passionis mortisque considerationem adiiciendam esse: tanto enim in his, quae dum vivebat, fecit ac pertulit, eius charitas ostenditur apertius, quanto certius est non illo, quod tunc agebat aut patiebatur, circumscribi; sed praeter ea paratum etiam fuisse animae profundendae mortique obeundae. Contra

vero, quando patientem Christum data opera meditamur, magnopere confert, si cuique mysterio, eorum consideratio accedat, quae per totum vitae curriculum perpessus est: inde namque intelligitur, totam Christi vitam perpetuam fuisse crucem ad nostrum exemplum ac remedium. Prius illud, nempe, passionis labores cum vitae laboribus consociare, perfecit B. Pater in tertio puncto contemplationis de Christi Nativitate his verbis: «Tertium, spectare et considerare ea, quae faciunt (personae, quae mysterio intersunt), ut est iter facere, et laborare [ferre labores, aerumnas], ut Dominus nascatur in summa paupertate, et post tot labores, post famem, post sitim, post aestum et frigus, post iniurias et contumelias, [ut tandem] moriatur in cruce, et omnia propter me.» Posterius autem, inter meditando passionem operae pretium esse in memoriam revocare ea, quae per vitae tractum Christus passus est, et illum myrrhae fasciculum, iuxta S. Bernardum, ex omnibus tormentis ac doloribus colligare, docuit B. Pater in tertia hebdomada, quando monet, non esse interdiu, dum passioni meditandae vacamus, quaerendas admittendasque iucundas cogitationes, licet alioquin utiles ac sanctas; «Sed immo, inquit, inducendo me ipsum ad dolorem, et ad poenam et afflictionem, trahendo [ducendo] in memoriam frequenter aerumnas, labores et dolores Christi Domini nostri, quos pertulit a puncto, quo natus est, usque ad mysterium passionis, in quo nunc versor.» Quum ergo vitae Christi meditatio hinc cum passionis meditatione tam arcte sit connexa, inde materia orationis proficientium propria sit; summopere proficientibus proderit passionis meditatio.

Alia praeterea ratio accedit. Virtutum enim exempla, quae in vita Christi meditanda exquirunt profi-

cientes, praestantiora sine dubio in Christi passione occurrunt. Immo, si rem probe consideremus, totius viae illuminativae seu hebdomadae secundae nervi ac robur, prout superius disseruimus, potius in iis, quae Christus passus est, quam in iis, quae fecit, consistit. Quod si in eis etiam consistat, quae fecit; in eiusmodi potius spectatur illud quod laboriosum, quam quod splendidum fuit. Hoc significat illa temporalis Regis evocatio, volentis regiones infidelium universas ditioni suae subiicere. «Proinde, inquit, qui voluerit mecum venire, debet contentus esse cibo, quo ego [utar] itemque potu et vestitu, etc. Similiter debet laborare, ut ego, interdū, et vigilare noctu, etc., ut ita dein particeps mecum fiat victoriae, sicut fuerit laborum.» Hoc suis militibus proponit Christus: «Proinde, ait, qui voluerit venire mecum, debet mecum laborare, ut sequens me in poena [in laboribus], etiam sequatur me in gloria.» Hoc etiam promittunt milites, qui longe alios strenuitate praecellunt: «Ego volo et desidero, et mea [haec] est determinatio deliberata, dummodo sit maius servitium tuum et [maior] laus, imitari te in ferendis omnibus iniuriis, et omni vituperio, et omni paupertate, tam actuali, quam spiritali.» Ad id igitur universi se accingunt, qui sub Christi Domini vexillo militare constituunt. Idipsum in tertio humilitatis gradu postulatur. Tota denique Ignatianorum Exercitiorum moles amoris innititur humilitatis et paupertatis, iniuriarum, opprobriorumque tolerationi, rerum omnium temporalium egestati, quoties id maius Dei obsequium et maior divina gloria postulaverit.

Quae quidem omnia quamquam in Christi Domini vita proponuntur, at in passione confirmantur, corroboranturque: in ea enim exhibetur Christus, qui quum esset dives, egenus factus est, adeo ut nudus in cruce

moretur; qui quum splendor esset gloriae, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ea est una ex praecipuis rebus, quam B. Pater in omnibus patientis Christi mysteriis considerare praecipit: «Quomodo, inquit, divinitas se abscondit, scilicet, quomodo posset destruere inimicos suos, et id non facit, et quomodo sinit pati sacratissimam humanitatem tam crudelissime.» Vt nimirum addiscamus nos ab inani omni ostentatione abhorrrere, ut sine excusatione contemni nos patiamur, si quid vero aut simus aut valeamus, vestibus id atque insignibus Christi Domini, eius, inquam, opprobriis et contumeliis, contegamus; eius insignia honori nobis vertentes, eo quod illa ipse pro nobis induerit. Haec quum secundae hebdomadae propria sint sensa et proposita; liquido conficitur, quantopere ad ea concipienda patientis Christi consideratio conferat.

Quod vero amplius mirere, prodest etiam huiusmodi consideratio ad Resurrectionis gaudia in hebdomada quarta percipienda. Praesentis enim gloriae gaudium ex praeteritarum aerumnarum recordatione abs dubio augetur. Ideo B. Pater volens eum, qui se exercet, parare, ut impensius gaudio atque laetitia afficiatur ex Dominica Resurrectione atque sanctissimae eius Matris et Apostolorum consolatione; acri mortis ac sepulturae, Matrisque et Apostolorum tristitiae, repraesentatione eum praevenit. Eodem illud pertinet, quod quum singulis hebdomadae tertiae diebus duplicem meditationem, repetitionem duplicem, sensuumque applicationem assignasset; in septima ac postrema die, «Duarum, ait, repetitionum ac sensuum loco, considerare per totam illam diem, quam poterit [exercitans] frequentissime, quomodo corpus sacratissimum Christi Domini nostri remansit solutum et separatum ab ani-

ma; et ubi et quomodo sepultum: item considerando solitudinem Dominae nostrae cum tanto dolore et animi afflictione; deinde ex altera parte discipulorum [etiam] solitudinem [et moerorem].» Haec adeo tristis repraesentatio in postrema tertiae hebdomadae die praescribitur, nullo interiecto medio ante Resurrectionis considerationem, ut quemadmodum in picturis collustrata iuxta opaca magis eminent, ita ex hac tristi consideratione acrius Resurrectionis lumen oculos percellat.

Hunc autem B. Patris scopum fuisse, aperte constat: inde namque in exercitio de Resurrectione historiae praeludium desumpsit, quod quidem ita se habet: «Primum praeambulum est historia, quae hic est: quomodo postquam Christus exspiravit in cruce, et corpus remansit separatum ab anima, et cum illo semper unita Divinitas, anima beata descendit ad infernum.» Et in loci constructione haec etiam proponit: «Videre dispositionem sancti sepulcri, et locum seu domum Dominae nostrae.» Punctorum praeterea, «Quartum, inquit, considerare quomodo Divinitas, quae videbatur se abscondere in passione, apparet et ostendit se nunc tam miraculose in sanctissima Resurrectione, per veros et sanctissimos eius effectus.» Ex quibus omnibus inferitur, passionis consideratione, collatis extremis, Resurrectionis gloriam et laetitiam apertius ostendi. Neque mirum videri debet, si ad id animadverterit B. Pater, ut ad Resurrectionis mysteria extollenda, Dominicam passionem ac sepulturam ante oculos poneret: neque enim aliud in Evangeliiis reperitur, neque in ullo alio eorumdem loco crebrior apertiorque sit passionis mentio, quam ubi de Resurrectione agitur. Sanctis enim mulieribus hoc signum dederunt Angeli: «Iesum, aiebant, quaeritis crucifixum, resurrexit.» Redemptor ipse

id discipulis iterum et saepius inculcabat: «Oportebat Christum pati, et a mortuis resurgere, et ita intrare in gloriam suam:» et manuum laterisque vulnera monstrabat, quae suo in corpore servata voluit in passionis memoriam, et gloriam resurrectionis. Unde sequitur, passionis meditationem omni personarum generi opem omnibus mysteriis lumen asserre. Sicut enim in Ecclesia catholica festi omnes anni dies, sive sollemniores Pascharum, sive minus sollemnes, sive ad laetitiam sive ad tristitiam excitandam instituti, sive vivorum sive mortuorum bono sint, omnes, inquam, per sanctum Missae sacrificium celebrantur, in quo expressa fit commemoratio ac repraesentatio passionis; ita eiusdem passionis consideratio universis generatim adiumento est; peccatoribus quidem, ut peccata detestentur; iustis vero, ut in virtutibus proficiant; perfectis denique, ut spirituali laetitia et consolatione perfruantur, quae ex unione cum Deo procedit: et lucem omnibus mysteriis generatim affert, ut ea penitus introspeciamus, ut uberiores capiamus voluptatem, fructumque ex eis copiosiores hauriamus.

De Resurrectionis vero mysteriis idipsum dici nequit: eorum enim consideratio neque omni tempori, neque omni statui generique personarum expedit. Cuius ratio est, quia spirituale gaudium, quod proprius est huius meditationis affectus, constanter et quodam, ut ita dicam, iure proprietatis, nonnisi purgati mortificatique animi percipiunt: si vero ante tempus exquiratur, impedimento esse solet tum iis, qui compunctioni peccatorumque dolori concipiendo dant operam, tum illis, qui de dolenda ac ploranda Redemptoris passione agunt. De prioribus quidem in sexta Additione, eis praescripta, qui in prima hebdomada exercentur, monet B. Pater: «Nolle cogitare de rebus iucundis ac laetis, ut de

gloria [paradisi], Resurrectione, etc.; quia ad sentendam poenam, dolorem, et [ad] lacrymas de peccatis nostris impedit quaevis consideratio gaudii et laetitiae.» De posterioribus autem, qui dolendae Christi Domini passioni incumbunt, in tertia hebdomada, quod ad sextam illam Additionem spectat, dicitur: «Sexta mutabitur, non procurando adducere [non admittendo] cogitationes iucundas, licet bonas et sanctas, ut sunt de Resurrectione et paradiso; sed immo inducendo me ipsum ad dolorem, et ad poenam et afflictionem, etc.» Ex quibus abunde, quod intendimus, iucundas Resurrectionis cogitationes non esse omnibus temporibus accommodatas, demonstratur.

CAPVT XXI

CVINAM TANDEM EX TRIPLICI SPIRITVALI VIA TERTIAE ET
QVARTAE HEBDOMADAE EXERCITIA RESPONDEANT

Hisce praestitutis, facilius patet responsio quaestioni superius propositae, cuinam nimirum ex tribus spiritualibus viis respondeant tertia et quarta hebdomada.

Et primo quidem, quartam hebdomadam unitivae viae respondere, certum videtur: tota enim versatur in exercendo divino amore, aeternitatisque desiderio, cuius imago proponitur Dominica Resurrectio et gaudia, quae inde subsequuta sunt. Nam quid aliud est, Christum Dominum cernere a mortuis suscitatum immortalem et gloria circumdatum inter laetantem gaudentemque familiam, nisi supernae beatitudinis repraesentatio? Quae quidem ad res terrenas contemnendas, aeternasque desiderandas nos exstimulat, iuxta Apostolum ¹ dicentem: «Si consurrexistis cum Christo, quae

¹ Colos. III, 1.

sursum sunt quaerite,... quae sursum sunt sapite, non quae super terram.» Alia etiam adest ratio, qua demonstretur huiusmodi exercitia ad viam unitivam pertinere: nam fructus, qui in eis intenditur, proprius unionis est, isque in tertio praeludio declaratur. «Tertium, inquit, petere id, quod volo, et erit hic, petere gratiam ut laeter et gaudeam de tanta gloria et gaudio Christi Domini nostri.» Vbi postulo non quidem de meo profectu, de mea beatitudine aut eiusdem spe gaudere, sed de Christi gaudio. Gaudere autem de Christi gaudio, unius est charitatis: amicitia namque ita ad amatum inclinatur, eamque cum eo gignit unionem, ut imaginando apprehendatur ille tamquam alter ego; quare de eius bonis gaudeo, deque eius malis moereor, tamquam si mea essent bona et mala. Quum igitur horum exercitiorum iste sit finis, ut de gloria et gaudio Christi gaudeam, tamquam de meo bono, et multo etiam magis; sequitur rationem hanc sese in quarta hebdomada exercendi, viae unitivae valde esse propriam.

Veniamus nunc ad tertiam hebdomadam, de qua maior existit dubitatio utrum illuminativae an unitivae viae respondeat. Neque enim dubium esse potest, quin in tertia hebdomada ex Christi patientis meditatione universae institutae in hebdomada secunda electiones, universa ibi concepta proposita, corroborentur, sive ea ad vitae statum pertineant, sive ad quaslibet particulares actiones, quae ad maius Dei obsequium spectent; itemque ex tam illustri exemplo, quale in Dominica passione proponitur, animos homini addi, ut in tolerandis aerumnis ne deficiat: in ea enim plus quam in alia quacumque vitae Christi parte, excellentissimarum virtutum exempla splendere, quibus profecto ad earundem imitationem acius permovemur. Ex

quibus liquido patet, in tertia hac hebdomada consistere non modo totius proficientium viacque illuminativae progressus, ut ita dicam, nervos, sed eiusdem etiam terminum et perfectionem.

Neque tamen, mea quidem sententia, minus in huiusmodi exercitiis unitiva via exercetur. Quare, tametsi triplex dumtaxat assignetur via, viatorumque status, incipientium, inquam, proficientium, et perfectorum; non immerito tamen aut sine causa B. Pater sua Exercitia in quatuor hebdomadas dispertivit, tertiamque (meditandae Dominicae passioni adscriptam) mediam disposuit inter secundam, quae illuminativae viae respondet, et quartam, quae pertinet ad unitivam, quasi utramque tertia amplectatur, quasi utriusque in ea affectus exerceantur. Ita de sanctis viris legimus: qui postquam summam adepti fuerant perfectionem, nullius rei consideratione maiori voluptate recreabantur, in nullius rei contemplatione sublimius evehebantur, ardentioribusque charitatis affectibus accendebantur, quam Dominicae Passionis. Si enim materiam spectes, nullam reperiās ad amorem excitandum aptiorem, quam divina beneficia divinasque perfectiones, ut patet in primo et quarto puncto contemplationis ad amorem obtinendum. Vbi autem, quaeso, tum divina beneficia, tum divinae perfectiones praestantius emicere, quam in passione? Si vero utilissimos affectus consideres, qui cieri possunt ex Christi patientis meditatione, summopere pariter ad unionem prosequendam confert; idque duplici ratione, compatiendo nempe et imitando.

Et quidem compassio ex unione nascitur: nam compati nihil est aliud, quam aliena mala censere mea, de iisque dolere perinde ac si paterer ego: id autem inde procedit, quod amicum tamquam alterum me

aestimem. Eiusmodi compassio unus est ex finibus in tertia hac hebdomada intentis, eadem prorsus ratione, qua gaudium de Christi gaudiis finem diximus esse quartae hebdomadae. Ita dictum reperimus in tertio praeludio secundae de passione contemplationis: «Tertium, inquit, petere id quod volo, quod est proprium petere in passione, [scilicet], dolorem cum Christo doloribus pleno, confractionem cum Christo fracto [viribus consternato], lacrymas, poenam internam de tanta poena, quam Christus passus est pro me.» Vbi illa verba sunt notatu digna: «Dolorem cum Christo, confractionem cum Christo,» quia non similitudinem modo, sed unionem etiam significant; ut nempe eius dolores atque aerumnas cum ipso et quales ipse passus est, perpetiar ego, quasi unum idemque cum ipso essem; et lacrymas et poenam internam ob tot aerumnas a Christo pro me toleratas. Huiusmodi enim lacrymae, ex gratitudine atque amore erumpentes, amorem, quo ea Christus pro me passus est, honore afficiunt. Neque illud est nunc silentio praetereundum, omnibus ante actis saeculis, ex quo Christus Dominus cruci affixus animam effudit, exstitisse, prout etiam nunc exstant, animas Deo devotas, (quarum sane amore recreatur ipse), suarum passionum socias; quae quidem adeo acerbo planctu dolorisque sensu Christum perdolentem complorant, quasi nunc eum patientem intuerentur, et prouti deslebant piae illae foeminae, quae Christi sepulturae praesentes adfuere.

Verum imitationis affectus solidior sane utiliorque est; idemque plures continet gradus: sicut enim passio materia est, quam omne personarum genus cum utilitate meditari potest; ita omnes in ea quod imitentur, inveniunt. Primo namque, addiscere ex ea possumus passionum vitiorumque mortificationem, iuxta illud

Apostoli ¹: «Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis:» idque incipientium est. Deinde eas virtutes imitari possumus, quae potius in passione, quam in reliqua Redemptoris vita, splendent, cuiusmodi sunt paupertas, humilitas, silentium, mansuetudo dum iniuria afficimur, patientia in adversis, obedientia, conformitas ad divinam voluntatem usque ad mortem, mortem autem crucis; qui quidem imitationis gradus, ad proficientes attinet quorum est in virtutibus crescere ac proficere. Tertio, imitari possumus excellentissimam illam charitatem, qua Dominus pro Dei gloria hominumque utilitate se ipsum in cruce obtulit; qua in re illis, qui iam Deo inhaerent, magnum adest exemplar, quod imitentur. Quinam etenim alii in hac via unitiva gradus existunt, praeter eos, quos superius recensuimus? Quando autem eos perfectius, quam inter patiendum Dominus exercuit? Quando impensius sese aeterno Patri obtulit, quam inter tot dolores atque opprobria, et in ipsa morte, quam cruci affixus pertulit? Non mea, ait ², voluntas, sed tua fiat. Quando Deum se praesentem gerere apertius ostendit, quam dum oculos ab acerbissima nece sibi parata avertens, in unum solummodo aeternum Patrem, in eiusque praeceptum, intendebat? et «Calix, inquit, quem dedit mihi Pater, non vis, ut bibam illum?» Quando praeclariora facinora patravit, quam quum salutem in medio terrae, iuxta Regium Psaltem, operatus est? Quando Deum demissius agnovit omnium rerum principium, omniumque perfectionum originem ac fontem, quam dum sui corporis ac sanguinis sacrificium ei obtulit, per quod Deus ab Ecclesia usque ad

1 Gal. v, 24.

2 Luc. xxii, 42.

consummationem saeculi colendus erat? Quando constantior perseveravit, quam dum cruci immanibus clavis affixus, ab ea descendere, postulantibus inimicis, renuit, donec ob Dei gloriam et divino praecepto obedientiam exhibendam, animam emisit?

Quae quum ita sint, quum in huiusmodi propositis atque exercitationibus unio cum Deo consistat, praeclarum ibi nobis adest exemplum ad nosmetipsos et quidquid sumus divinae voluntati devovendos; praestantissimum adest exemplar quod praesens perpetuo geramus, neque umquam ab eo oculos avertamus; potentissima causa, qua ad praeclara facinora aggredienda in eius obsequium atque in eorum retributionem, quae ipse pro nostra utilitate patravit, impellamur; illustria atque splendidissima ad divinas perfectiones cognoscendas indicia, quae quidem tunc potissimum splendere, quum Deus sibi mundum in Christo conciliavit; validissimum denique robur ne in adversis et quibusvis calamitatibus deficiamus, et nulla umquam de causa a Dei charitate separemur. En tertiae huius hebdomadae gressus, per quos ad unionem cum Deo spiritus ascendit.

Verumtamen, praeter huiusmodi exercitationes efficacior alia atque validior ad animum cum Deo coniungendum existit, in eo sita, quod non virtutum modo imitatores, sed passionum etiam participes efficiamur; quando nempe conformes ei efficimur non solum affectu, verum etiam re seu effectu, eius paupertatem et opprobria, contumelias et falsa testimonia, aerumnas ac dolores participando. Constans videlicet haec fuit B. Patris sententia, nullam exstare ad obtinendam perfectionem magis compendiarium viam, quam multa propter Christum tolerare; neque aliud ad incedendum per spiritualem viam magis iuvare ac prodesse, quam

ab his, quae mundus amat, abhorrere, ea vero amare atque amplecti, quae Christus amavit atque amplexus est, qualia sunt opprobria et contumeliae, paupertas ac dolores, et reliqua omnia, quae in cruce continentur, cui sane affixa esse debet caro nostra cum vitiis et concupiscentiis suis. Hanc duxit esse B. Pater tertiam illam, eamque perfectissimam humilitatem, quae, ut superius docuimus, ad viam unitivam perfectorumque statum pertinet. «Tertia, inquit, est humilitas perfectissima, scilicet, quando includendo primam et secundam, ubi aequalis fuerit laus et gloria divinae Maiestatis, ad imitandum [magis] Christum Dominum nostrum, utque ei magis actu similis fiam, volo et eligo magis paupertatem cum Christo paupere, quam divitias; opprobria cum Christo pleno opprobriis, quam honores; et magis desidero aestimari vanus [insipiens, inutilis] et stultus pro Christo, qui prior habitus fuit pro tali, quam [aestimari] sapiens ac prudens in hoc mundo.»

Nemo igitur fallatur, existimans unionem cum Deo in contemplationis illecebris ac iucunditate consistere: multo enim magis consistit in corporis doloribus atque in spiritus desolationibus, cum perfecto ad voluntatem divinam consensu toleratis; ita ut emortui Christi vivae effigies effecti, per huiusmodi mortem aura vitae, paradisiue splendoribus perfruamur. Nam spirituales illae consolationes certo per crucem nobis immittuntur. Quando autem in ea patientibus nobis meridiana lux videtur obscurari, terramque universam tenebris obduci; tunc in cordibus nostris divina claritas illucescere solet, eos in nobis gignens affectus, adeo suaves, adeo mirandos, ut nitidus ille serenisque aeternitatis dies illuxisse videatur; ut enim ait ¹ Pau-

lus, «Sicut abundant passiones Christi in nobis; ita et per Christum abundat consolatio nostra.» Quare sicut ille consolationes nobis elargiendo, amorem ostendit; ita etiam amorem ostendere debemus, propter eum nos ad adversa toleranda offerendo.

Intelligitur ex dictis quam de causa, licet amor ex gaudio de bono amati, et ex eius malorum compassione tantopere patefiat; licet excellentissimae charitatis sit actus tum gaudium de divina gloria, de eius perfectionibus, de eo quod sit is qui est, tum dolorum a Christo toleratorum, ignominiarum, aliorumque tormentorum, perinde ac si mea essent, compassio: nihilominus B. Pater amorem non in eo posuerit, quod de divinis bonis gauderem, aut de eius doloribus tristerer, neque in quolibet simili sensu tenerove affectu, ex iis, qui solent inter orandum excitari; sed in operibus, et quidem in iis operibus, quae consistunt in mutua facultatum et boni cuiuscumque communicatione. Et ratio est, quia illi affectus, etsi excellentissimi actus sunt, si modo ex perfecta charitate erumpant; at plerumque vel ex quadam naturae lenitate et facilitate, vel ex aliquo fervore, qui brevi evanescit, oriuntur. At vero B. Pater, (qui semper et id in rebus quaerebat, quod solidum est, et pedem in firmo solo defigebat), piis illis affectibus suum locum reservans, nec quidquam meriti detrahens, in illis amorem posuit, quae nostrum laborem postulant; illa vero maxime postulant, quae pro dilecto toleramus, iuxta illud Pauli ¹: «Configuratus morti eius, si quo modo occurram ad resurrectionem, quae est ex mortuis:» quasi dicat: Prius quidem mortuo Christo similis efficiar, si forte hac via similis efficiar Christo a mortuis suscitato. Ex his igi-

1 Philip. III, 10.

tur omnibus, quae hactenus disseruimus, constat passionis considerationem imitationemque unioni cum Deo multimodis conferre.

CAPVT XXII

OMNI PERSONARVM GENERI EXPEDIRE PRIVATAE IN SECESSV
ORATIONI ALIQVANDIV VACARE

Ad huius rei tractationem, ea in memoriam revoce-
mus, quae superius docuimus, tametsi virtutes univer-
sas ab incedentibus per spiritualem viam esse compa-
randas, omnesque ad spiritualem vitam esse necessa-
rias; attamen in singulis statibus in unam e virtutibus
intendendam esse mentem, quae reliquis omnibus adi-
piscendis adiumento sit; quales sunt silentium ac se-
cessio pro incipientibus; pro proficientibus vero, pau-
pertas et humilitas; orationis denique devotionisque
studium pro perfectis, quibus speciatim illa applican-
da sunt, quae dixit B. Pater ¹: «Omnes suum tempus
rebus spiritualibus impendant, et devotioni quaeren-
dae pro mensura gratiae Dei ipsis communicatae insi-
stant.»

Id autem ut demonstramus, illud certum habendum
est, omni personarum generi, cuiuscumque status et
conditionis ipsae sint, si quidem secundum spiritum
vitam degere velint, expedire ut, quoad fieri possit,
certum quoddam tempus assignent, quo in quiete et in
secessione orationi vacent. Verum sane est, alias et
alias esse eorum, qui spirituali vitae dant operam, oc-
cupationes; alia et alia temperamenta. Alii enim acti-
vam vitam profitentur, contemplativam alii, alii deni-

1 Const. P. III, cap. II, § 20.

que ex utraque mixtam. Activa quidem vita virtutis opera exercet: ea vero exercet quis vel in seipso, passionibus coercendo, et alias virtutes exercendo; vel erga proximos, eis per opera misericordiae, tum corporalis tum spiritualis, opem ferendo; quibus annumerantur spiritualia cum proximis ministeria; alia tandem opera pertinent ad domesticorum sustentationem, per artium exercitationem, quae spectant ad communem reipublicae utilitatem. Omnia huiusmodi opera, ut spiritualis vitae, quam activam appellamus, sint propria, opus est ut sint opera virtutis, facta ex studio placendi Deo, officii adimplendi, veritatisque cognitionem per eas adipiscendi. Alii vero vitam profitentur contemplativam, quorum quidem est, oculos a visibilibus rebus avertere, atque ab exterioribus omnibus occupationibus expediri, ut soli Deo vacent, eique, quantum in praesenti vita fieri potest, mente et affectu inhaereant; quorum sane illa maxime vox est ¹: «Mihi autem adhaerere Deo bonum est.» Alii tandem mixtam vitam profitentur, quae utrumque complectitur, et contemplationis studium, et illa opera, quae spirituali proximorum saluti sunt utilia; ita ut contemplatione operatio nutrita, utilior sit; contemplatio vero, operatione interrupta, sit fervidior. Iam evidens est, triplex hoc vitae genus exercitationibus orationis ac devotionis neque idem tempus tribuere, neque eandem curam adhibere, posse.

Diversa pariter sunt temperamenta. Alii enim spiritu ardentes sunt, et natura irrequieti, otii secessionisque impatientes, summaque difficultate vel per brevissimum tempus vix in solitudine ac silentio commorari valent. Alii vero pacati sunt, quieti, minime turbulen-

ti, qui facile ultroque in orationis otio diutius perdurant. «Vnde, ut sapienter admonuit S. Gregorius ¹, necesse est, ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium contemplationis angustet. Saepe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt; et saepe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suae quietis extincti sunt.»

Adeo sane vera sunt ista, ut in tanta ingeniorum occupationumque diversitate non omnes pariter orationis studio incumbere valeant. At vero indubium est etiam, neminem esse, aut tam occupatum, aut tam inquietum, cui non expediat aeternarum veritatum considerationi aliquandiu vacare. Primo namque, quisnam adeo sit vividus, adeo mobilis, cui coercenda non sit quaevis sensuum deordinatio, oculorum praesertim, aurium et linguae? Quisnam ad iram natura sua adeo proclivis, quis tam inquietus, cui liceat extra se divagari, et sui officii oblitum, aliorum officiis, quae ad eum nullatenus pertinent, immisceri? Quis autem arbitretur virtutis opera, activae vitae propria, potestatem cuique facere, ut sine ulla utilitate huc illuc divagetur, ut liberius omnia prospiciat, ut otiosis colloquiis indulgeat? Si ergo inordinatum hunc superfluumque sensuum usum cohibere iubentur universi, qui, quaeso, id praestent, nisi ad secessionem ac silentium aliquandiu se conferant? Quonam pacto sensus ab aspectabilium bonorum cupiditate atque illecebris compescant, nisi aeternorum bonorum consideratione spiritum nutrant? Vt enim ait S. Diadochus ², «Sensus sunt praesentium; fides vero bonorum tantum futurorum copiam et ma-

¹ Moral. Lib. IV, cap. 17.

² De perf. spirit. Cap. LV.

gnificentiam promittit... Sic enim mentem nostram in arctum cogentes, totam ipsam ad vestigia aeternae vitae convertemus.»

Praeterea, mentalis oratio dupliciter exerceri potest. Primo quidem, quando certum quoddam tempus in meditatione aut mentali oratione impenditur, reliquis omnibus occupationibus, exteriorumque sensuum actionibus cessantibus, ut solis interioribus vacetur. Deinde vero, quando inter ipsas occupationes ac negotia obiter mens ad Deum identidem erigitur, ut peccatorum venia postuletur, ut quis Deo seipsum et sua opera offerat, ut dispiciat an cogitationes, verba et opera iuxta sanctissimae eius voluntatis regulam procedant, ut gratias agat, ut gratiam petat, ut aliud quid agat; mentis namque ad Deum erigendae innumerae exstant viae. A qua saltem orandi ratione nemo excusari potest: primo quidem, quia facilis est; deinde vero, quia nemo est tam hebes, qui de ea edoceri nequeat, (si tamen sit qui doceat); praeterea, quia nulla est adeo necessaria et continua occupatio, cui brevissima huiusmodi tempora detrahi non liceat, ut possit quis, obiter saltem, praesente Deo perfrui; denique, quia usus et assiduitas difficultatem minuunt, multoque magis minuit fructus, inde percepti, experientia; qui nempe fructus uberri-
mus capitur ex eo, quod quis in lumine divinae faciei perpetuo ambulet, et oculos in eum frequenter intendat, ut recta via in eius conspectu progrediatur. Quare S. Bonaventura ¹: «Lectionem, inquit, saepe interrumpat oratio, sicut et alias actiones: ut saepe mens ad Deum elevetur, a quo omne bonum fluere necesse est.»

Quamvis autem haec orandi ratio ea, quam diximus, facilitate atque utilitate sit praedita; generatim tamen

¹ De prof. relig. Lib. II, cap. 58.

loquendo, pauci sunt qui ea utantur, sive quia deest qui hortetur ac doceat, sive (quod verius est) quia illa oratio interiorem curam sollicitudinemque postulat, quae memoriam excitet; haec autem sollicitudo fieri nequit ut diuturna sit, nisi ex affectu enascatur; huiusmodi vero affectus sapientem animum postulat, et rerum spiritualium studiosum, eumque, qui spiritualia temporalibus anteponat; quam quidem animi dispositionem vix adipiscuntur, nisi qui tranquillae quietaeque orationi aliquandiu vacant, universis proinde necessariae, quotquot nonnullum interdum devotionis sensum divinumque saporem percipere cupiunt. «Si memor fui tui super stratum meum, aiebat David ¹, in matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.» In cuius verba ita S. Augustinus: «Si memor est Dei, quando quietus est, in actionibus suis in Deum meditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis homo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit? Si memor fui tui in strato meo, et in diluculis meditabor in te. Si ergo non fui memor in strato meo, nec in diluculo meditabor in te. Qui quando otiosus est, non cogitat Deum, in actionibus suis Deum cogitare potest? Qui autem memor eius est, quando quietus est, in ipso meditatur quum agit, ne in actionibus suis deficiat.» Haec Augustinus, hanc rem probe expertus. Quemadmodum enim qui frigente hieme diu ad ignem mansit aut apriatus est, dudum etiam, postquam discessit, calorem servat; ita devotionis fervorem retinere inter occupationes solet, qui aliquandiu in Dei praesentia versatus est. Et quemadmodum qui aquam ad civium usum per fictiles tubos aliquo deducunt, ingentes per intervalla

1 Ps. LXII, 7.

2 Enarr. in Ps. LXII.

excavant cisternas, in quibus, quasi in thesaro, magnam aquarum vim congerant, quas postea vicis et plateis distribuant; ita opus est statis temporibus diutius secessioni vacare, ubi tamquam in thesauro sanctae cogitationes recondantur, in diurna inde negotia occupationesque derivandae.

CAPVT XXIII

QVAMDIV ORATIONI VACANDVM SIT

Quaestio haec, quamdiu privatae huic in secessu orationi sit vacandum, duo significare potest: prius quidem, quodnam brevissimum sit tempus, numquam decurtandum; alterum vero, quodnam sit longissimum, quod produci non liceat. Ad prius ergo respondeo, ad definiendum tempus ab omnibus generatim orationi tribuendum, regulam illam nostrae Societatis posse lumen afferre, qua praecipimur, quotidie per integram horam mentali orationi vacare, et bis per horae quadrantem, ante prandium et antequam cubitum eatur, conscientiam discutere: idque praeter sacrum, rosarias et ecclesiasticas preces, aliasque cuique peculiare devotiones. Itaque inter tam varia tum spiritualia tum temporalia ministeria, quibus Societatis homines funguntur, inter tam varia ingenia, tamque impares spiritualis profectus gradus, iudicatum est, omnibus universim expedire, ut per integram horam mente orent, per dimidiam vero conscientiam examinent. Vt enim P. Claudius ¹ declaravit, Congregationis generalis, ea decernentis, fuit mens, «Vt ad longiorem (orationem) nemo quidem per hoc teneatur, nemo pariter ab illo

1 Epist. de Oratione et Poenit. n. 2.

tempore eximatur: non tamen ullatenus Constitutionem abroget, aut ei quadantenus deroget, quin utriusque ampliandi libera facultas omnibus permittatur,» ut statim dicemus. De tempore igitur orationis producendo nulla generalis lex adest, quum id ex multis pendeat adiunctis: universis autem, qui in suo quisque statu et munere spirituales vitam agere cupiant, lex utique ferri potest de tempore infra horam non contrahendo, quam certe sine officii iactura ac sine domesticorum difficultate omnes impendere poterunt.

Et primo quidem, occupationes neque tot numero, neque adeo urgentes esse possunt, ut horam unam meditationi impendere non permittant. Sicut enim non tam multae esse possunt, quae victum ac somnum impediant, quibus corpori consulas; ita minime tot esse possunt, ut orationi, qua consulas spiritui, tempus non supersit. Qui plurimo aere alieno gravantur, et pecunia ei solvendo carent, duo admoneri solent: primo quidem, ne in superfluas impensas se effundant; deinde vero, ut ex ordine solvant, ut cuique creditori suam vicem servant, et primum locum obtineat, qui potior est iure. Idipsum admonendi sunt, qui tempore carent, occupationibus autem obruuntur: primo, ne tempus in rebus non necessariis frustra terant; deinde, ut officia ex ordine peragant, primumque locum potiori tribuant. Illud vero est mirandum, orationem ipsam, si exercere incipias, ad haec duo exsequenda duplici de causa conferre: nam primo inutiles occupationes sermonesque superfluos, tempus nobis furtim surripien-tes, amputat; quod sane si, iuxta Paulum, redimamus, longum orando suppetet tempus. Praeterea, si quidem tempus desit, prout nuper de debitione diximus, praeponenda oratio est, tamquam prior et magis necessaria. Nam quemadmodum corporalis labor somni quie-

tem desiderat, tamque enixe poscit, ut resistere non valeas; quod si quis necessitate coactus laborare pergat, superat eum somnus, manus pedesque colligat, instrumentaque operis faciendi e manibus eripit, somnoque tandem indulgendum ei est: ita pariter in spirituali exercitatione peccatorum descendorum, pugnandi adversus diabolica tentamenta, vitandarum peccandi occasionum, proximorum molestias atque ingenia perferendi, adversorum patienti animo ferendorum, in rerum egestate divinae voluntati acquiescendi, aequam tandem in praesentis vitae vicissitudinibus servandi mentem; haec omnia, inquam, orationis meditationisque postulant somnum, postulant otium, postulant quietem. Haec enim animum temperat, mentem illustrat, actiones dirigit; sine ea vero redduntur homines insomniosi, subtristes, exacerbati, crebris perturbationibus obruuntur, inque ipsis, quibus incumbunt, negotiis, saepius aberrant. Quum igitur experiantur, impares se esse oneri spiritualium harum operationum, nisi ad secessum se conferant, sustentando, ideo spiritus ipse nonnulla exposcit quietis tempora; eaque adeo enixe postulat, ut corporali somno saepenumero detrahant, quo melius spiritus necessitati ac desiderio subveniant, Christi exempla imitati, qui dies praedicando, noctes in montibus orando impendebat. Constat igitur ex dictis, definitam privatae in secessu orationis horam, ob multiplices occupationes omittendam haudquaquam esse.

Neque vero ex vividiori ingenio atque irrequieto omittenda est, unde sane ariditas in oratione saepissime oriri solet. Nam ut optime ait S. Bernardus ¹: «Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod

1 Serm. IX in Cantic.

dico. Saepe corde tepido et arido accedimus ad altare, orationi incumbimus: persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis, et si sit qui premat, lac conceptae dulcedinis ubertim fundere non tardabunt.» Haec Bernardus, et verum dicit: verba namque Servatoris Iesu tandem adimplentur, clamantis: Petite et accipietis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperiatur vobis: omnis enim qui petit, accipit; qui quaerit, inveniet et pulsanti aperiatur. Et haec dicta sunt de minimo tempore orationi tribuendo.

Quod vero ad alterum pertinet, de ampliando hoc tempore, ita ut animo profectui sit, occupationibus autem non sit impedimento, vix id, prout nuper dicebamus, generali aliqua lege definiri potest. Duo tamen, eaque indubia, asserere possumus. Prius est, solitae orationi quotidianae, sive ex legis praescripto, sive ex consuetudine assignatae, summopere expedire, iuxta cuiusque devotionem aut voluntatem, nonnulla alia tempora adiicere, breviora vel longiora, prout cuiusque otium ingeniumque permiserit. Id hortatur Basilii in sermone de renuntiatione saeculi, admonens ne consuetam omittamus orationem, neque corporis sustentationem animi sustentationi praeferamus. «Ne dixeris, inquit, simulatione usus: heu caput meum! heu ventrem meum! obscuros commentitii doloris testes adhibens, atque quiescendi causa vigiliarum vigorem infringens. Immo potius vaca occultis precibus, quas in occulto videns Deus, te in aperto remunerabitur.»

Alterum est, quemadmodum incipientium, proficientiumque status plura activae, perfectorum vero plura contemplativae vitae continet; ita status perfectorum diuturniorem poscit orationem. Et re quidem vera, B. Pater agens de Societatis professis, quos ex tempo-

ris diuturnitate et exercitationibus, quibus probati sunt, viros esse coniicit spirituali profectu conspicuos, hanc temporis, quo orationi incumbendum eis est, praestituit normam ¹: «Quoniam habita, inquit, ratione temporis ac approbationis vitae, quae exspectatur, ut aliqui ad professionem, vel in Coadiutores formatos in Societate admittantur, tamquam certum ducitur, eos viros spirituales futuros; et qui sic in via Christi Domini nostri profecerint, ut per eam currere possint, quantum corporis valetudo et externae occupationes charitatis atque obedientiae permittent; non videtur in iis, quae ad orationem pertinent, ut nec in corporali exercitatione ieiuniorum, vigiliarum aut aliarum rerum ad austeritatem vel corporis castigationem spectantium, ulla regula eis praescribenda, nisi quam discreta charitas unicuique dictaverit.» Ampla et omnimoda facultas est haec: nam praeter tempus exercendis charitatis obedientiaeque operibustribuendum, eoque labore excluso, qui virium firmitati ad illa officia obeunda necessariae obesset, reliquum omne tempus, reliquas omnes vires orando meditandoque impendere concedit. Quam quidem Constitutionem declarans felicitis recollectionis P. Claudius: «Quamobrem, inquit, dum quis probabiliter audeat sibi polliceri, fore ut nec immoderato labore valetudinem laedat, nec in officiis proximo praestandis desit aut deficiat, nec in obedientiae mandatis ea, qua par est, alacritate exsequendis tardiores se praebeat: integrum ei relinquitur, quidquid temporis ad profectum suum magis facturum videbitur, id omne tempus piae vel commentationi vel lectioni, non minori laude quam merito, assignare.» Et inferius orationis studium, curamque in ea usque ad contemplatio-

1 Const. P. IV, cap. III, § 1.

nis gradum proficiendi omnibus commendans: «Neque tamen, subiungit, ea re veritati reluctandum est, aut testatissimae Sanctorum Patrum experientiae refragandum, et habenda despicatui contemplatio, vel ab ea Nostri prohibendi: quum illud plurimorum Patrum sententia sullragioque perspectum sit et exploratum, veram perfectamque contemplationem potentius et efficacius altera qualibet piarum meditationum methodo, superbientes hominum animos frangere atque contundere, pigritantes ad obeunda Superiorum mandata vehementius incitare, et languentes ad salutem animorum procurandam ardentius inflammare.» Haec P. Claudius, ut Nostros ad contemplationis studium incitaret.

CAPVT XXIV

EIS, QVI SALVTI PROXIMORVM PROCVRANDAE DANT OPERAM,
SPECIATIM OPVS ESSE PRIVATA IN SECESSV ORATIONE

Summopere notatu dignum est, in loco, quem ex Constitutionibus nuper allegavimus, non loqui B. Patrem cum anachoretis et eremitis, aut cum iis, qui vitam mere contemplativam profiteantur; sed cum Societatis professis, quorum vita, mixta quum sit, actionem et universa ministeria, quae pertinent ad spiritualem proximorum profectum, una cum contemplatione amplectuntur. Neque enim infitiri nequit, oportere ut ii, qui saluti animorum procurandae incumbunt, familiaritatem cum Deo, quam possint arctissimam, adipiscantur, contemplationisque donum, quantum divina gratia communicaverit, ac tempus denique quam diuturnum liceat, huiusmodi exercitationibus impendant, modo ne proximorum auxilio, Superiorumque obedientiae desint, ut saepius diximus. Quod si aliae deessent

ad hoc persuadendum rationes, exempla sufficerent (quae sane vidimus qui hoc in saeculo in Societate vitam duximus), eorum e Nostris, quibus Deus insigne orationis donum elargitus est. Vt vero recentiores omittam, quorum nonnullos novimus, quibuscum versati sumus, minus tamen universis sunt noti; oculos convertamus in Fabrum, in Borgiam, in Xaverium, in alios multos ex primis parentibus, et maxime omnium in nostrae Societatis institutorem B. P. Ignatium, cuius quidem prorsus singulares visitationes qui legerit, quibus ab initio suae ad Deum conversionis usque ad extremam vitam coelitus dignatus est; qui consideret quam in singulis rebus decernendis a divinae lucis radio pendebat; intelliget profecto seraphici illius viri, qui tot tamque praeclaras res in proximorum utilitatem gessit, conversationem totam in coelis fuisse.

Huius autem rei ratio, quam S. Bonaventura ¹ pro Praelatis affert, eadem et pro reliquis omnibus Evangelii ministris tenet. «Est enim, ait, Praelatus mediator inter Deum et subditos, ut sicut negotium Dei gerit apud illos, docendo, corrigendo, sursum agendo; ita etiam negotia eorum studeat apud Deum fideliter promoveri, placando, gratiam impetrando et conservando a malo.» Itaque consuetudine, amicitia, familiaritate cum Deo uti debet, ut hominum negotia gerat: eis autem gratus ac familiaris esse, ut gerat cum eis Dei negotia. Illud autem indubitatum est, inde familiaritatem auctoritatemque erga homines potissimum conciliari, quod viri orationi dediti, Deoque familiares existimantur. Nam qui gratia apud regem valent; ii solent totum negotiorum regni onus humeris sustinere: quamvis autem tot tamque gravibus negotiis distineantur;

1 De sex alis Seraph. Cap. viii.

numquam tamen tempus deest, ut coram rege se sistant, et cum eo colloquantur, non modo ut de rebus ad reipublicae horum pertinentibus consulant, verum etiam ut illius relaxationibus recreationibusque intersint. Idque aulici reliquis omnibus negotiis anteponunt; neque temporis reputant iacturam, si tamdiu regi adstent, quamdiu ipsi placeat; neque ullius momenti rem existimant, si idcirco privatorum negotiis desint. Gratia enim, qua apud regem pollent, radix est omnis existimationis, auctoritatis et potestatis, quam habent in negotiis ad rem publicam pertinentibus: quod si quando a gratia et favore excidisse coniiciantur, illico ab omnibus derelinquuntur deserunturque.

O utinam hanc philosophiam intelligeremus, et ad rem nostram in his, quae agimus, applicare noverimus! Utinam id tandem persuaderemur, nulla nos erga plebem pollere auctoritate, nisi gratia aliquo modo apud Deum nos valere, ratum homines habeant! Tunc plane perspiceremus, communicationem cum Deo esse, quae virtutem verbis affert, quibus homines cohortamur. Quis dubitet, quin fulgentes illos radios, quibus Moysis facies «ex consortio sermonis Domini ¹» splendebat, ideo ab ipso Domino fuisse communicatos, ut eius existimationem auctoritatemque erga populum firmaret, ut significaret a se latas esse leges, quas Moyses vulgabat, et cum divina Maiestate os ad os eum consilia contulisse? Si ergo illius legis, quae, iuxta Paulum ², ministerium erat mortis, promulgatio, tanto honore, splendoreque facta est ex divina facie ac praesentia derivato, quanto magis Evangelii promulgatio, quod spiritus ac vitae ministerium est, gloriosa esse oportet,

¹ Exod. xxxiv, 29.

² 2 Cor. iii, 13.

eoque lumine honestata, quod ex divina facie in ora ministrorum praedicatorumque resiliat? Quod quidem evangelicum lumen adeo illi praestat, quod in Moysis facie splendebat, iuxta Apostolum ¹, ut hoc cum Evangelii claritate collatum, neque fuerit, neque vocari gloria potuerit. Quapropter sicut Moyses ut corporeum illum splendorem temperaret, «Ponebat velamen super faciem suam;» ita Evangelicis ministris sapientiae altitudo audientium dispositioni et ingenio attemperanda est, perinde quasi velamine faciem operiant, ut ad eos verba faciant.

Constat ex dictis, tametsi illis, qui unam contemplativam vitam exercent, diutius licet vacare orationi; non ideo tamen eam esse ipsis magis necessariam: quia paucioribus periculis obnoxii sunt, paucioribusque officiis adstringuntur. Ad rem S. Thomas ², activam contemplativamque vitam inter sese conferens, «Dicendum est, inquit, quod opus vitae activae est duplex: unum quidem, quod ex plenitudine contemplationis derivatur, sicut doctrina et praedicatio. Unde et Gregorius dicit ³, quod «de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus» dicitur ⁴: «Memoriam suavitatis tuae eructabunt:» (quasi dicat, eorum verba ac sermones eam suavitatem redolere, quam in oratione perceperant). Et hoc praefertur simplici contemplationi. Sicut enim maius est illuminare, quam lucere solum, ita maius est contemplata aliis tradere, quam solum contemplari.» Ita S. Thomas.

Ex quibus ostenditur id, quod dicimus: esto possit contemplativus diutius orationi vacare; at huiusmodi

¹ 2 Cor. III, 13.

² 2. 2. q. CLXXXVIII, a. 6.

³ Hom. V sup. Ezech.

⁴ Ps. CXLIV, 7.

oratione plus indiget evangelicus minister: indiget enim non modo ut luceat, verum etiam ut illuminet, non solum ut contempletur, sed etiam ut contemplata aliis tradat: quibus certe parum proficiet doctrina, nisi contemplationis calore ferveat et condiaur. Quare quum «vitam mixtam» audimus, nemo alucinetur, existimans commiscendas esse secessionem atque errationem, silentium ac loquacitatem, orationem animique evagationem; ex rerum quippe adeo inter se pugnantium mistione, nonnisi dissidium evenire potest, et quidem haud aliter auferendum, nisi per alterius victoriam cum alterius exitio. Haec vero commisceri oportet, familiaritatem cum Deo et consuetudinem cum hominibus, ut ii nimirum ad Deum perducantur; item, contemplationem et verbi praedicationem; verbo, illa quae S. Thomas «lucere et illuminare» nuncupavit: hoc tamen discrimine, consuetudini cum proximis modum adhibendum esse, quantum nimirum postulet eorum necessitas atque utilitas iuxta discretæ charitatis humilisque obedientiae mensuram; familiaritati autem cum Deo, utpote fini per se ipsum intento, nullus alius imponendus modus est, quam quantum charitatis obedientiaeque occupationes permittant.

Ad cuius rei pleniorē intelligentiam, et simul ad vitandas illusiones et incommoda, quae evenire possent, si quis ad alterutrum ex duobus his extremis declinaret; afferam heic P. Claudium in laudata epistola hanc materiam mirifice tractantem. «Et quoniam, inquit, superius commemorata magni ponderis habenda sunt et momenti, contraham in pauca, quae iam explanata sunt, de eo quod inter meri contemplativi, (puta Carthusiani, aut alterius cuiuslibet) et unius e Nostris orandi rationem discrimine intercedit. Primum enim, tempus in utroque diversum est. Etenim ille id

omne, quod potest, temporis, quoniam aliis negotiis non distinetur, in orando consumit: hic succedentibus sibi indesinenti serie negotiis, pietatis exercitia et animi cultum saepius interrumpere cogitur. Ille tametsi corporis vires labore illo precationis longioris multum enervet atque debilitet, modo tamen valetudinis apertum periculum ne incurrat, nihil a professione sua alienum admittit, quum se minus idoneum ad obeunda caetera suae religionis munia non efficiat: hic vero, quia multa, neque mediocria bona, vocationi suae conformia, acri illa corporis divexatione et virium defatigatione impediat, dum immoderatis illis laboribus plus iusto se conficit, fines sibi a Deo et Religione constitutos, praetergreditur. Ille vix umquam ex obedientiae mandato a meditatione, in qua suae vocationis praecipuum caput est collocatum, distrahitur: hic identidem alio, quo scilicet eum vocatio sua deducit, abducitur. Postremo ille tamquam in portu suo, sic in hoc exercitio iucundissime conquiescit, et tentationi ducere debet, quotiescumque aliud quidquam in his commentationibus suis spectare provocatur: hic contra, si propter eam, quam in hoc sanctae quietis otio voluptatem experitur, ad opus in Domini vineam egredi cunctetur, in potissima suae vocationis parte insigniter deficit. Ille solitudinem sectatur et silentium, ut ea, quibus in oratione plurimum iuvatur, subsidia; et, quia nihil aliud profitetur, utrumque sanctum et inviolatum religiosissime custodit: hic vero, quatenus Instituti sui mediis nec fini sunt obstaculo, secessum eundem ab humana consuetudine, silentiumque consecratur; et eam ob rem, ut se ab hominum familiaritate sponte segregat, et silentium, dum licet decetque, observat, ita pariter utrumque, quum obedientia vel charitas exigit, non sine merito saepius interrumpit. Non enim debet

permittere, ut eum captandae quietis illius amor ab accurandis proximi commodis retardet: debet tamen hoc tenere, quod Superioribus B. Gregorius ¹ faciendum suggerit: «Internorum curam in exteriorum occupatione non minuens; exteriorum providentiam in internorum sollicitudine non relinquens.» Hactenus P. Claudius.

CAPVT XXV

QVANAM RATIONE TEMPVS IN PRIVATA ORATIONE CONSVMDVM DEFINIRI OPORTEAT

Tria hoc in capite tractanda veniunt. Primo quidem, quam regula utendum nobis sit ad recte determinandum tempus, quod exercitio quietae privataeque orationis impendendum cuique sit; deinde vero, difficultates, quae exsequutionis tempore occurrere solent, quibus adducimur et propemodum cogimur ad definitum tempus contrahendum; tertio denique, adminicula, quibus uti possimus ad huiusmodi difficultates superandas.

Vt autem a primo exordiamur, supponendum est, temporis in oratione insumendi determinationem rem esse, quae ad electionum materiam pertineat: ut vero recte instituatur electio, habendae prae oculis sunt regulae ac modi eligendi a B. Patre sub secundae hebdomadae fine traditae: quae quidem ad duo reducuntur, ut suo loco docebimus. Prius est, per propriam ratiocinationem tranquillo tempore. Alterum est, per divinam inspirationem consolationemque. De utroque pauca dicam, quantum ad rem praesentem attinet. Quum quie-

¹ Reg. Pastor. p. II, cap. 7.

tus quis atque a passionis commotione sit immunis in divino conspectu, perpensisque propriis viribus, professione, vocatione, occupationibus, et charitatis obedientiaeque officiis, deliniat tempus secessioni orationique communiter tribuendum, legem illam observans, quam B. Pater ad temperandum victum tradidit, quae ita se habet: «Octava, ad tollendam [omnem] inordinationem [circa victum], multum iuvat post prandium vel post coenam, vel alia hora, qua non sentiat appetitum comedendi, determinare secum pro prandio vel coena proxime futura, et ita consequenter quotidie, quantitatem, quam conveniat sumere, ultra quam neque ob appetitum quemcumque, neque ob tentationem [ullam] procedat: sed immo, ad magis vincendum omnem appetitum inordinatum, et tentationem inimici, si tentatur ad plus comedendum, comedat minus.» Idipsum servetur, quando agatur de oratione, quae animi est cibus: quum nempe coelitus se tactum recteque eligendi cupidiores agnoscat, quando absit tristitia secessusque taedium, necnon et tumultus divagationisque appetitus, adsit vero lux, mens illuminata, quieta tranquillitas; tum demum statuatur de tempore definiendo quod operae pretium erit secessioni sanctisque precationibus tribuere, cui ob nullum tentationis incursum quidquam detrahat; sed immo, ut inimicum superet, tunc orationi paulo diutius insistat, quando minus se ad huiusmodi exercitium affectum senserit.

Quod ad alterum modum attinet, animadvertendum est, nonnumquam particulari inspiratione ad secessum et orationem vocari nos interiorius a Deo, quo ex secessu particularem a divina Maestatem gratiam et mercedem accipere sperat anima: quo tempore nullatenus est praetermittenda opportunitas, sed ab omnibus expediri nos oportet, ut quid in nobis loquatur Deus, audia-

mus: et, si quidem ventus secundus flaverit, ab eo nos agi sinamus, incumbamusque orandi exercitio duas, tres, quatuor horas, immo quotquot necesse fuerint, ut desiderium expleamus. B. P. Franciscus Xaverius fertur, quum post diuturnam precationem, proregem ad agenda negotia adiret, adeo in Deum abstractus ire, ut illius domum minime invenerit: idque agnoscens, tunc socio: «Domum, inquit, revertamur: hanc enim diem sibi Dominus sumpsit: cum prorege die alia agemus.» Similia in Sanctorum vitis saepe legenda occurrunt; quique huic exercitio dant operam, experiri solent: et vero huiusmodi arripere occasiones, utilitati, nedum detrimento, proximis est. Idque animadvertit S. Bernardus ¹ in illis Canticorum verbis, quibus filias Ierusalem sponsus coniurat, ne sponsam evigilare faciant, quoadusque ipsa velit. «Ponitur sane, inquit, in voluntate ipsius, et vacare sibi, et curae illarum intendere, prout oportere iudicaverit, quum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Novit sponsus quanta flagret dilectione etiam erga proximos sponsa, et satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se ullo pacto illis subtracturam seu denegaturam quantum et quomodo opus fuerit: proptereaque securae discretionis eius credendam censuit hanc dispensationem, dicens: Ne evigilare eam faciatis, quoadusque ipsa velit.» Ita Bernardus. Et haec ad prius punctum attinent.

Quod ad alterum pertinet, certum est, nullius esse negotii tempus orationi assignatum totum explere, immo etiam protrahere, quando sponsus dormientem custodit, cogitationes vero et curas coniurat, ne eam molestia afficiant et evigilare faciant, quoadusque ipsa velit: at vero quando faciem avertit Dominus, luminisque

1 Serm. LII in Cant.

sui contrahit radios, nosque nostrae imbecillitati permittit; abs dubio protrahi horae videntur, spiritus autem corruptibilis corporis pondere aggravatus, vix patienter ferre potest statutum tempus orando persolvere. Paucis id notavit in decima tertia Adnotatione B. Pater his verbis: «Item advertendum est, quod sicut tempore consolationis facile est ac leve durare in contemplatione per horam integram; ita desolationis tempore valde est difficile illam explere.» Porro duplici ex capite oritur haec difficultas: primo quidem, ex ipsius orandi exercitii praestantia; deinde vero, ex pluribus a cacodaemone obiectis impedimentis curisque adhibitis, ut ab oratione nos deterreat. Primo namque postulat hoc exercitium, ut nos a sensibus, et a cognitis per eos rebus, avocemus; ut nos supra nos levemus ad ea videnda, quae non videmus, ad audienda quae non audimus; ut in abditissimum animi absconditi una fide ducamur, quaeque intuemur ac possidemus propter ea, quae non videmus sed exspectamus, abiiciamus. Huiusmodi igitur otium, si, ut par est, transigatur, maximum negotium est; eaque quies, labor est quovis alio corporali labore gravior. Quod si ei cogitationum incursus, si mentis ariditas accedat; praelium erit, quod ut conficias, non mediocris tibi virtus et constantia opus sit.

Augetur autem huiusmodi difficultas ex pluribus ac variis impedimentis, quae obiicit cacodaemon; qui videlicet intelligens quantum nostra intersit, ut vel orationem prorsus omittamus; vel postquam orare coeperimus, statim desinamus; vel si quidem perseveremus, tepidi atque oscitantes orationi vacemus. Id nos S. Basiliius ¹ his verbis hortatur: «Quotiescumque ad preces

1 Sermo de renunt. saecul. 8. 9.

vocaris,... operi divino intersis ad extremam usque precationem... sisque paratus non ei cogitationi obedire, quae te ab opere divino avellat. Is enim daemonibus mos est, videlicet aequae causae nomine atque simulatione per precum horas nos ad recedendum instigare, ut specioso quodam obtentu a salutari precatione nos abducant.» Et S. Nilus absolute asseruit: «Omne, quod instruitur bellum inter nos impurosque spiritus, non ob aliud fit, quam ob spiritualem orationem.» S. Ioannes Climacus ¹: «Observemus accurate, inquit, et intelligemus, signo sacrae tubae canente, (quando nimirum pulsato tintinnabulo ad orandum evocamur), cogi fratrum coetus oculis parentes, simulque inaspectabiles hostes nostros concurrere, qui ad lectum cubicularem adstant, et nos, postquam evigilamus, rursum conantur in lectum deiicere. Mane, inquit, tantisper, dum primi psalmodiae hymni absolvantur; et tunc satis adhuc mature ad Ecclesiam descendes. Alii precibus vacantes circumstant, ut nos somno mergant. Alii praeter morem intempestive alvum vehementius urgent; alii nos in fabulas in templo conserendas incitant; alii mentem ad impuras cogitationes pertrahunt; alii nos in parietem veluti debiles et exhaustos inclinant... alii denique quasi linguam et os obsiderent, impediunt nos, et os occludunt, ut aegre labia aperiamus, dum psalmis vacamus.» Saepius denique assimiles illi monacho efficimur, quem S. Benedictus vidit, a daemone, leviter prehensa veste, ad se trahi, et a loco orationis abduci.

Porro adminicula, quibus in hac pugna superandus hostis est, alia pro aliis statibus sunt adhibenda. Incipientibus enim imperfectisque optimum est remedium illud a S. Benedicto usurpatum, qui in monachum

quemdam acriter animadvertit, ut ab eo daemon recederet. Vt enim optime dicit S. Bonaventura ¹: «Quia imperfecti segniter se in virtutum studiis exercere solent, expedit, ut ab alio ad hoc aliquando compellantur... Propter hoc enim vult Deus minoribus maiores praeesse, ut si ceciderint in peccatum, vel in aliquo negligentes fuerint et incauti, per eorum admonitiones, correptiones, coercitiones et castigationes emendentur.» Ad hoc potissimum spectat in religiosis coetibus Superiorum vigilantia, et subditorum orationis tempore visitatio, ut qui non intersint, corripiantur. Quemadmodum enim, qui morbo laborant, quum somnum conciliare nequeunt, hinc quidem invisentes admittere prohibentur, inde vero iubentur portas fenestrasque claudere, quieteque et cum silentio decumbere, ut nempe vel inviti dormiant, et fugientem somnum in se advocent: ita pariter iis, qui in aliena distracti effunduntur, levique de causa orationem praetermittunt, invigilandum est, ut externam saltem orantis speciem induant; quibus videlicet suae Deus gratiae spiritum saepissime immittere solet. Iuvantur hi praeterea ex aliorum, qui precationibus incumbunt, societate; aliorum enim aspectibus exstimulantur ad orationis pensum integre persolvendum: quod si minime id fieri queat, proderit cum fidei aliquo eiusdem mentis ac propositi amico aut sodali sociari, ut simul cum eo orationi vacet. Humanos nempe sanctius quam divinos aspectus languidorum imperfectorumque animi reverentur. Quapropter S. Ioannes Climacus: «Vna, inquit, cum aliorum multitudine orare singulis facilis res est: et plures quidem ex alicuius fratris, qui eiusdem sit animi ac spiritus, societate, aptius ad orandum accom-

¹ De sex alis Seraph, Cap. 1.

modantur; sine teste autem orationi vacare, perpauco-
rum est.»

Igitur quae recensui adminicula, incipientibus idonea esse solent: incipientes autem intelligo, non quoad tempus solum, verum multo etiam magis quoad spirituale profectum. Quum enim nonnulli sint, quorum languor in incipientium eos statu semper retineat, utpote qui sensu ducuntur; huiusmodi sane incitamentis indigent, ut in oratione perseverent. Qui vero progredi coepti sunt, si grave sentiant orandi exercitium ex voluntatis ariditate, ex mentis obscuritate, ex cogitationum incursu, ex certamine cum diabolicis tentamentis; constantes firmique incoeptis stare debent, definitumque orandi tempus, nedum decurtandum, protrahendum ipsis est, hortante B. Patre in decima tertia Adnotatione his verbis: «Idcirco is, qui exercetur, ad agendum contra desolationem, et ad tentationes vincendas, debet semper durare aliquantulum ultra horam completam: ut non solum assuescat resistere adversario, sed etiam illum prosternere.»

CAPVT XXVI

OMNIVM IN TRIPLICI PRAECEDENTE LIBRO DICTORVM RECAPITVLATIO

Ignatianam de spirituali exercitio perfectionisque itinere mentem triplici praecedente libro complexi sumus. Et quidem praetermissis coelestibus visitationibus misericordiisque, quibus donari a Deo solent animi divina consuetudine utentes; quae ab illis praestanda sunt, ea dumtaxat persequutus breviter est: ratus profecto fore ut, si nos, quae in nobis sunt, praestiterimus, Deus, quod est in se, summa cum liberalitate

sit praestiturus. Nostri autem est, ut divina ope suffulti, Christum Iesum in nobis effingamus, iactis huius fabricae fundamentis illis rationis dictaminibus illisque propositis, quae in singulis trium viarum speciatim exposuimus, quaeque spiritualis hominis compages et ossa sunt. Huiusmodi namque ossa, ut habetur apud Ezechielem ¹, prima fuere quae «Accesserunt unumquodque ad iuncturam suam... et super ea nervi et carnes ascenderunt,» donec tandem insuflavit spiritus et revixerunt. Neque hic ordo in veris solum hominibus coagmentandis, verum in depingendis etiam servatur: nam pictor primum omnium pingendam effigiem obumbrat, impolitis utique lineamentis, at vero totam formae rationem, dimensiones proportionisque prae se ferentibus, in quibus lineamentis iuxta statutas proportionem exprimendi sunt varii colores, lumina, splendores. Itaque ad hominem spirituales confingendum, illud est praecipuum artisque plus requirit, ut haec novi hominis compages coagmentetur ex solidis nimirum propositis, tamquam ex ossibus, haecque Christi Iesu imago ut describatur iuxta fidei evangelicae principia, iuxta Sanctorum documenta, iuxta expertorum virorum peritiam. In hoc compactorum connexorumque inter se propositorum coagmentum Dominus spiritum inflat, et in hac delineatione colores splendoresque pro suo beneplacito describit. Si quis autem operis initium sumere velit ex secretis rerum intelligentiis, ex illustrationibus, ex consolationibus, et iubilationibus, et mentis excessibus, et id genus aliis, omisso mortificationis solidarumque virtutum, in supra memoratis propositis contentarum, fundamento, similis illi erit, qui domum a tecto exstruere exorditur: a quo nihil

1 Ezech. xxxvii, 7.

aliud speraveris, nisi ut impensas temere profundat, totumque aedificium in praeceps corruat.

Corporalis praeterea itineris similitudine spiritualem viam cum triplici eius parte et praecipuis gressibus ostendimus, unde illud dignosci licet, quod viatorem acrius angere solet, deslexeritne a via. Quae quidem ut brevi sermone perstringam, incipientium, qui in purgativa via versantur, est a peccato abhorrere ac purgari: ad id autem conferunt ultimi finis amor, dolor de patratiss sceleribus, emendationis propositum, cura vitandarum occasionum, et in divino tandem timore stabiliri, ne iterum relabantur: qui omnes purgativae viae sunt gressus.

Proficientes autem in illuminativa via, non solum a malo avertere, verum etiam bonum facere debent; neque solum bonum prae malo, sed melius etiam prae minus bono, eligendum ipsis est; nitendumque, ut in omnibus suis actionibus voluntatem Dei bonam ac perfectam agnoscant, ut ea amplectantur, quae Divinae Maiestati magis noverint placere. Ad id autem adipiscendum, universae virtutes exercendae sunt, quippe quae humanos actus ad rationis divinaeque voluntatis regulam componunt: ad ea vero iuvat desiderium Christi Domini imitandi, in tolerandis potissimum iniuriis, contumeliis, paupertate, tum affectu, tum etiam effectu et re, quotiescumque maior aut par divina gloria postulet. Iam vero, animus ab huiusmodi bonorum cupiditate, quae mentis iudicium obscurare solent, absolutus, luculentius agnoscit quid magis Deo placeat, ut firmiter illud constanterque retinendum seligat, neque ullo umquam humano timore captus in dubium revoce, quidquid semel ob divina motiva apud se faciendum statuerit. Isti sunt gradus viae illuminativae.

Perfecti denique ita in divinae voluntatis beneplaci-

to conquiescunt, adeo propriam voluntatem adversosque appetitus motus subactos edomitosque gerunt, ut omni repugnantia, quae alicuius sit momenti, exstincta, spiritus inclinatione semper in Deum ferantur. Quemadmodum autem grave quoddam pondus deorsum ruens nulla minori opposita vi potest a motu cessare, aut a via deflectere; ita liberi animi et purgati, spiritus virtute acti, re nulla sive prospera sive adversa, nulla occupationum eventuumque varietate possunt a charitate Dei separari: aliunde vero animus intra se receptus, et res omnes fugiens, conatur Deo adhaerescere, cum Deo coniungi, eique tamquam sui centro inniti. Inde illud consequitur, res omnes mundanas votorum obices atque impedimenta reputari, easdem fastidire; hinc cupere dissolvi et esse cum Christo. Qui ad huiusmodi statum devenere, tunc se uberiori vita praeditos existimant, quando mortuis sunt similiores: neque mundi se memores, neque mundum sui memorem esse vellent: quare adstantem mortem non supremum ducunt vitae diem, sed postremam victoriam in bello adversus carnem commisso partam, et viam, qua ad aeternae vitae possessionem ingrediantur.

Omnes itaque spiritualis vitae partes arcte inter sese connectuntur; et uniuscuiusque finis attingit subsequenti initium; et prius concepta proposita ad posteriora apte disponunt; exercitationum autem aliae aliis adiumento sunt, donec ad beatitudinem prosequendam sensim sine sensu deveniatur. Quo autem ulterius in hac via quis progreditur, laetiore coelo perfruitur, liquidior captat aera, mundique melioris efficientiam uberius participat: quando autem mors iam adest, laetatur spiritus ac reviviscit, coelestis Ierusalem muros ac turres oculis prospectat, sibi subolet aeterna beatitas, quam merito sperat adfuturam: quibus omni-

bus accelerat spiritus a corpore expediri, ut perfecte tandem illa perfruatur. Tunc denique apparet, gratiae spiritum, quo quis initio sui ad Deum conversionis instruitur, fontem effici aquae vivae in vitam aeternam salientis.

Solvitur ex dictis dubiolum illud: quam ob causam postrema spiritualis vitae pars, perfectorum propria, via appelletur unitiva. Videntur etenim inter se haec nomina pugnare: unio namque terminum, otium, quietem sonat; via vero iter, laborem, conatum significat ulterius procedere nitentis, ut terminum seu finem attingat. Et re quidem vera, semper, dum in his terris vitam degimus, viatores sumus; neque umquam usque adeo progressus fueris, ut ulterius progredi nequeas; neque adeo sis securus, ut non possis aberrare, atque a termino desciscere. Nihilominus tamen, eo devenire possumus, ut, quantum praesentis exsiliî natura patitur, Deo inhaereat animus, eumque amplexu teneat, et quasi ad coelestis Ierusalem portas consistat. Quemadmodum enim viator, qui urbem, quam petit, iam prospectat, hinc quidem iter persequitur, quum nondum pervenerit, inde vero urbis aspectu fruitur, circumfususque hortis ac viridariis cernendis laetatur haud aliter, quam si intra urbem versaretur, quia confectum existimat iter: eadem prorsus ratione, qui in spirituali itinere per unitivam viam incedunt, hinc quidem viatores sunt, quia nondum finem obtinuerunt, inde autem auras illius terrae viventium carpunt, coelestis illius urbis turres quasi a longe aspiciunt, civium illorum gaudium laetitiamque persentiscunt, spe denique salvos se quodammodo arbitrantur, iuxta illud Pauli ¹: «Spe enim salvi facti sumus.» Tum vero felices beati-

¹ Rom: viii, 24.

que tandem erunt, quum reapse, prout Ioannes ¹ loquitur: «Per portas intrent in civitatem.» Quae quum ita sint, evidens efficitur, unitivam viam esse itineris, laboris, periculi demum cum universis, qui in huius mundi exsilio detinentur, nonnihil consortem; magno-pere vero participem gaudii, laetitiae, securitatis, spei, et cum beatis consuetudinis.

Patet insuper ex allata doctrina nonnullorum, per spirituales vias incedentium, error, qui quum in ipso viae initio versentur, ulterius se processisse, imo et viae terminum attigisse arbitrantur, et persuasum habent: qua ex opinione ignavi segnesque efficiuntur; tuncque (Eliam ² imitati), requiescere ac somno indulgere quaerunt, quum maxima, eaque difficillima, viae pars incedenda sibi supersit. Huius autem erroris causa est, quia quum id, quod est in perfectione praestantissimum eximiumque, mente concipiant, et erga cognitae huiusmodi perfectionis pulchritudinem affician-tur, illamque experiantur oblectationem ac solatium, quae ex illa cognitione atque amore gignitur; illa omnia, quae agnoscunt ac diligunt, quibus gaudent atque oblectantur, possidere se existimant, quum tamen ab iis saepenumero longissime absint. Simile quid iter facientibus accidere solet. Hi namque oculis, prius quam pedibus, metam contingunt: nonnumquam enim, quam urbem petunt, eam e longinquo vident, eiusque aspectu, perinde ac si praesentes adessent, gaudio afficiuntur; postea vero iter persequentes, errorem, inanem-que suam laetitiam agnoscunt, cernentes multo longio-rem restare viam, quam in primo urbis aspectu fuerant arbitrati, multas adhuc superandas esse salebras,

1 Apoc. xxii, 14.

2 3 Reg. xix, 5.

multa pericula subeunda, antequam urbem ingrediantur. Ita ergo qui ad perfectionem tendunt, postquam eam visu attigerint, videndoque gavisī fuerint, diuturnus adhuc labor, arduumque adversus semetipsos certamen subeundum restare solet, antequam eam reapse prosequantur. Idipsum Israelitico populo contigit, promissam terram petenti: proxime etenim ad eam versabantur illi, perspectaque fructuum ubertate, summo gaudio, summoque illius desiderio affecti fuerant; at vero quum hostes, quibuscum certandum erat, reformidassent, sic per circuitus iter facere praecepit Deus, ut nonnisi post annos quadraginta, non quidem ipsi, sed eorum filii, optatam regionem subigerent tandem ac possiderent.

Quid ergo viatori prodest urbem, quam petit, e longinquo prospectare? Nonne imprudenter ageret, si postquam eam viderit, locum sibi aptum ad urbem speculandam eligeret, ibique considens, omisso itinere, contemplaretur? Atqui ad id profecto incumbere debet, ut pedes moveat, ut gresum acceleret, ambulando, iter faciendo, currendo, per aspera viarum ascendendo ac descendendo, amnes traiciendo, fluvios superando, semitas ingrediendo, in quibus urbis adspectu saepe careat, anxiusque haereat utrum de via deflexerit, utrum post diuturnum iter, longius ab urbe absit: donec praeter opinionem, postquam diu perseveraverit, intra urbem versetur. Ita vehementer aberrant tendentes ad perfectionem, si molesta mortificationis exercitia, tamquam quieti devotionique contraria, fugiant. Postquam enim virtutis cognitione, eiusque adipiscendae spe delectatus fueris, qua quidem spe incipientium animos Deus solari corroborarique solet, (estque veluti fructuum promissae terrae specimen); itinere et pugna opus est, ut illam tandem terram nanciscare, cuius pol-

licitatio magno te gaudio magnaue laetitia affecerat. Neque ad id efficiendum alia suppetit via, praeter spiritualem exercitationem, in cuius decursu tam multae occurrunt taedii ac defatigationis causae, tam multae pugnae, tam multae tentationes, ut de via deslexisse, et longius nunc a fine, quam in initio sui ad Deum conversionis, abesse homo videatur: si tamen fidelis perseveret, in conformitate atque cum Deo unione tandem quiescit.

Animadvertere denique oportet, tametsi multas magnasque utilitates devotionis gratia afferat, eamque Deus elargitur incipientibus quidem, ut ablactentur; proficientibus vero, ut corroborentur; perfectis demum ut reficiantur recreenturque; itemque etsi, quantum in nobis est, ad hanc gratiam recipiendam debemus nosmetipsos disponere, eamque exquirere: verum tamen ei neque nimium inhaerendum, neque innitendum nobis esse; quia non diu in nobis manet, sed pro Dei nutu accedit, receditque. Quemadmodum autem triremis secundo flatu valide impulsa minori quidem tempore longius procedit, idque minori nautarum labore; at quoniam mobilis ventus mox in adversum commutari potest, numquam non remis instruitur, ut adversus contrarium ventum remigio pugnet: ita pariter quando animus divina consolatione dignetur, pectoris vela explicet oportet, sanctaeque inspirationis flatum cum laetitia, gratique animi significatione excipiat; ita vero ut si flare desinat, ipsa ne languescat et imparata deprehendatur: saepe namque devotionis gratiam retrahit Deus, ut pugnare, oculosque ab otio avertere, et in solidam germanamque virtutis iustitiam intendere homo addiscat. Perpetuo igitur ad remigandum, quandocumque occasio postulet, paratus procedat. Conantis enim, sibi que ipsi vim inferentis est abs dubio exercitatio,

quae virtutes nutrit, et male ordinatos animi affectus moderatur: haec autem vis sibi inferenda modus est et spiritualis cuiusque profectus, et ad finis possessionem appropinquationis.

Quamvis autem verum sit, devotionis gratiae nimium innitendum non esse, omnesque spiritualis vitae gradus sine ea percurri posse; minime tamen dubitari potest, quin coelestis lux ac divina consolatio iis, qui perfectionis statum adepti sunt, propius adsit, tamquam hominibus, a quibus edomitae iam passiones, animique affectus purgati sunt. Certum praeterea est, homines huiusmodi quo magis divinae voluntati, ut de se pro suo placito disponat, subditi sunt, et in ea magis conquiescunt, eo ipso diligentiores, quantum est in se, fieri ad divinam praesentiam exquirendam, ut divinae faciei lumine perfruantur; eamque ne amittant cautiores esse atque humiliores. Quisquis autem sui proximorumque perfectioni procurandae utiliter incumbere velit, illud persuasum habeat, expedire sibi totis ut viribus devotionis gratiae quaerendae, quantum divina gratia communicaverit, det operam. Virtutum enim exercitatio sine devotione perinde est, ac si quis parietem ex lapidibus sine caemento struxerit: brevi enim corruet. Nam, ut ait S. Bonaventura ¹: «Devotio mentem illuminat ad cognoscendum quid sit melius; inflammat ad appetendum bonum; roborat ad perficiendum, facit horrere peccata, actiones ordinat ad virtutem, mores exterius componit et verba, scientiam fidei dulcem reddit, spem in fiduciam erigit, amorem Dei accendit, Deo familiarem efficit, dat fiduciam impetrandi petita, orationem impinguat, pium et affectuosum facit, cor humiliat, contra adversa constan-

¹ De sex alis Seraph., Cap. viii.

tiam praestat, omnia opera delectabilia facit, mentem in superna elevat, mundum vilescere facit, desiderare coelestia cogit, peccata delet et poenas peccati, merita sublimat, proximos maxime aedificat, daemones fugat, angelos invitat et sanctos. Haec et multa alia devotionis gratia confert.» Numquam igitur teras tempus, quod in ea quarenda insumas. Quum ergo minime perditum ducamus tempus, quod in explendis erga principes homines benevolentiae officiis impendimus, ut officiosiores eos erga nos in nostris rebus gerendis, quando opus fuerit, experiamur; quid perditum credamus tempus in procuranda divina consuetudine impensum, quum Deo in quacumque re agenda indigeamus?

Ita ergo spiritualis vir in prosperis et adversis se gerere debet, ut ne multum prosperis fidat, neque animum in adversis despondeat. Devotionem quaerat, quoties ea destituatur; neque ultiores progressus conari omittat, quando ab ea deseritur, Deum semper simplici animo puraque mente quaerendo: et hoc persuasum habeat, tanto se propius ad Deum accessisse, quanto magis ab amore sui ipsius et commodi proprii affectione sese abstraxerit. Tunc denique profecisse se in spiritu intelligat, quum neque occupationum varietate in diversa trahatur, neque cupiditatum impetu crucietur, neque ex consolationum desiderio languescat; sed tamquam vir sapiens et in spiritu probe edoctus, nihil curans humanae mobilitatis vicissitudines, simplicis intentionis oculos in Deum incessanter coniiciat. «Cui enim omnia unum sunt, et omnia ad unum trahit, et omnia in uno videt, potest stabilis corde esse, et in Deo pacificus permanere ¹.»

Et haec sunt, quae breviter declarari potuere de spi-

1 De Contemptu mundi, Lib. I, cap. 3.

ritualis itineris ordine, prout a B. Patre in Exercitiorum libro edocemur, et de fine ab iis, qui in illo exercentur, perpetuo intendendo. Reliquum est nunc, ut de diversis exercitationibus dicamus, quibus ille finis cuique, iuxta statum et iuxta viae partem in qua versatur, prosequendus est. Prius vero quam ad haec venio, de dotibus dicendum est, quibus instructus esse oporteat quum ille, qui tradit, tum ille, qui suscipit Exercitia; deinde quamdiu in eis persolvendis immorandum sit. De iis autem in sequenti libro disseremus.

A. M. D. G.

CORRIGENDA

PAG.	LIN.		CORRIGE
3	8	electioniis	electionis
10	17	cui	qui
13	18	gradusque	gradibusque
33	1	-dientia	-dientia
44	25	proprius	propius
64	3	Paulo	paulo
96	21	-horreat	horrere
98	11	exprobans	exprobrans
144	20	abnoxii	obnoxii
180	29	Bater	Pater
182	1	quidam	quidem
238	8	vera	vero
264	29	-cuscriptus	-cumscriptus
272	3	Deum	Deus
313	26	humilitatis	humilitas
314	22	et	est
347	3	accediosus	accediosus
373	3	afflicta-	afflicta-
381	14	illud	illa
400	30	nequit quin	nequit
420	17	illa.... verba	illis.... verbis
430	27	ut	et
431	13	-simam dispositionem	-sima dispositio
464	3	ad	ad
465	7	Nam si Deus	Nam Deus
470	1	quae	quas
472	11	numquam	umquam
497	1	thesaro	thesauro
511	28	intersit, ut	intersit orare, totus est ut

Cetera minoris momenti prudens lector facile deprehendet.

INDEX

Vita Patris Ludovici Palmensis S. I.	pag. vii
Ludovici Palmensis Patribus ac Fratribus S. I.	1
Præfatio primi huius viæ spiritualis libri.	15

LIBER PRIMVS

DE LIBRI EXERCITIORVM AVCTORE, SCOPO AC DISPOSITIONE

CAPVT I. De libri eiusque auctoris præstantia.	17
CAPVT II. B. Patrem ad scribendum Exercitiorum librum magnopere a Deo fuisse adiutum.	20
CAPVT III. De aliis adiumentis, quibus ad librum conscri- bendum Ignatius instructus est.	27
CAPVT IV. Eorum, quæ hactenus dicta sunt, recapitulatio.	31
CAPVT V. Exercitium spirituale nomine viæ significari.	34
CAPVT VI. De tribus partibus, quibus spiritualis viæ con- stat.	41
CAPVT VII. De triplici personarum gradu seu statu, quæ per viam perfectionis incedunt.	43
CAPVT VIII. De triplici viâ, purgativa, illuminativa et uni- tativa.	48
CAPVT IX. De nonnullis gravissimi momenti documentis, quæ ex nuper exposita doctrina eruuntur.	51
CAPVT X. De aliis documentis, quæ ex eadem doctrina inferuntur.	55
CAPVT XI. Quid nomine spiritualis exercitii veniat.	59
CAPVT XII. Quibusnam passibus spirituale exercitium perficiatur.	64
CAPVT XIII. In singulis ex tribus viis ratos quosdam cer- tosque perfectionis gradus esse distinguendos.	69
CAPVT XIV. Exercitiorum in quatuor hebdomadas divisio.	72
CAPVT XV. De quinque hebdomadae primæ gradibus.	78

CAPVT XVI. De primo incipientium gradu, seu de finis ultimi agnitione ac desiderio.	81
CAPVT XVII. De secundo incipientium gradu, seu de ante actorum peccatorum dolore.	85
CAPVT XVIII. De aliis dolendi de peccato causis.	89
CAPVT XIX. De actuum ordine, per quos ad perfectam contritionem poenitens ascendere solet, ac de quodam, quod huic ascensioni obest, impedimento.	95
CAPVT XX. De ratione, qua a B. Patre ducuntur incipientes ad perfectam contritionem obtinendam.	100
CAPVT XXI. De duplici affectu in peccatorum consideratione excitando.	104
CAPVT XXII. De tertio incipientium gradu, seu de emendationis proposito.	108
CAPVT XXIII. De quarto incipientium gradu, seu de fuga occasionum.	113
CAPVT XXIV. De quinto incipientium gradu, seu de timore Dei.	119
CAPVT XXV. Eorum, quae dicta sunt, recapitulatio.	124
CAPVT XXVI. De virtutibus in prima hebdomada seu via purgativa exercendis.	127
CAPVT XXVII. Incipientes, dum in via purgativa incedunt, in servando silentio exercendos esse.	131
CAPVT XXVIII. Solitudine proficientes etiam et perfectos adiuvari.	136
CAPVT XXIX. Ex ipso conversionis initio magnam servandi silentii curam adhibendam esse.	141
CAPVT XXX. Silentium non ad virtutum modo exercitationem, sed ad unionem etiam cum Deo adiuvari.	144
CAPVT XXXI. Eis, qui iuvandis proximis dant operam, suis etiam temporibus solitudini ac silentio vacandum esse.	149
CAPVT XXXII. Quibus verbi ministerium commissum est, silentii custodiam esse magnopere necessariam.	158

LIBER SECVNDVS

DE VIA ILLVMINATIVA

CAPVT I. De viae illuminativae difficultatibus, ac primo de tentationibus, quibus in ea impetimur.	169
CAPVT II. Universas proficientium tentationes ad duo capita revocari.	178

CAPVT III. De difficultatibus, quae proficientibus ex virtutum exercitatione obveniunt, deque mediis, quibus superantur.	184
CAPVT IV. De virtutum, et primo quidem theologicarum, multitudine.	189
CAPVT V. De moralium virtutum multitudine.	193
CAPVT VI. Perfectioni omnes virtutes necessarias esse, ac de difficultate proficientibus inde exorta.	199
CAPVT VII. Primum illuminativae viae gradum consistere in proposito Christum Dominum imitandi, eiusque inspirationes opere exsequendi.	204
CAPVT VIII. Primam difficultatem, ex virtutum multitudine ortam, praedicto exercitio superari.	212
CAPVT IX. Viam illuminativam nihil aliud tandem esse, quam viam patientiae atque imitationis crucis.	219
CAPVT X. De paupertate spirituali eordisque humilitate, secundo viae illuminativae gradu.	224
CAPVT XI. De exercitiis, ad huiusmodi propositum concipiendum idoneis, deque meditatione de tribus hominum classibus.	230
CAPVT XII. De secunda proficientium difficultate, seu de solidis verisque virtutibus a fictis atque apparentibus discernendis.	236
CAPVT XIII. De duplici alia ratione, qua simulatae et non verae sunt virtutes.	240
CAPVT XIV. Virtutum alias esse solidas, alias vero non: ac de mediis, quibus eae fieri possint solidae.	245
CAPVT XV. De tertio viae illuminativae gradu, seu de paupertate ac humilitate cum effectu.	250
CAPVT XVI. Actuale non modo paupertatem, sed humilitatem etiam, opprobria et ignominias reapse experiendo, esse necessariam.	257
CAPVT XVII. Honorem, qui a mundo tribuitur, contemnendum esse, eumque unum in pretio habendum, qui a Deo venit.	261
CAPVT XVIII. Humiles contemni se amare, et nesciri, et ab aliis hominibus non aestimari.	269
CAPVT XIX. Proprium honorem quaeri ac defendi licere, quoties in maius Dei obsequium et gloriam cedat.	273
CAPVT XX. Quibusnam in casibus actualis humilitas amplectenda nobis sit.	277

CAPVT XXI. Sui cognitionem ad quamcumque humilia- tionem aequo animo tolerandam magno esse adiu- mento.	285
CAPVT XXII. De aliis humilitatis exercitationibus in verbis et operibus.	293
Hactenus dictorum recapitulatio.	299
CAPVT XXIII. Huiusmodi humilitatem ab evangelicis mi- nistris esse potissimum exercendam.	301
CAPVT XXIV. De tertia proficientium difficultate, virtutum nimirum multitudine, earumque exercitationem a pau- pertate ac humilitate ordiendam esse.	307
CAPVT XXV. Triplex humilitatis gradus declaratur.	315
CAPVT XXVI. Virtutum exercitationem ab humilitate or- diendam esse, aliis argumentis ostenditur.	320
CAPVT XXVII. Vniversorum, quae praecedentibus capiti- bus dicta sunt, recapitulatio.	325
CAPVT XXVIII. De quarta viae illuminativae difficultate.	329
CAPVT XXIX. Praecedentis capitis doctrina latius decla- ratur.	337
CAPVT XXX. De quarto viae illuminativae proposito seu de rectae electionis natura.	341
CAPVT XXXI. De quinto illuminativae viae proposito, seu de perseverantia in iis, quae semel statuta sunt.	348
CAPVT XXXII. Vniversorum, quae hactenus de via illumi- nativa dicta sunt, recapitulatio.	353

LIBER TERTIVS

DE VIA VNITIVA

CAPVT I. Quibusnam de causis a vocibus «unio» et «via unitiva» Ignatius abstinerit.	358
CAPVT II. Quid tandem sit ea, quam unionem seu viam unitivam appellamus.	365
CAPVT III. Quidquid molestum adversumque est, quid- quid inclinationi carnis contrarium, ad unionem cum Deo consequendam iuvare.	373
CAPVT IV. Vnionem cum Deo amando et contemplando effici.	378
CAPVT V. Quacnam contemplationis materia in hebdoma- da prima exsistat.	382
CAPVT VI. Incarnationis mysterium excellentissimam es-	

se contemplationis materiam, et quomodo ea iuvatur	
B. Pafer.	388
CAPVT VII. B. Patrem inde ab exercitiorum initio, eum, qui se exercet, disponere ad contemplationis modum..	394
CAPVT VIII. In via unitiva maiores pluresque, quam in re- liquo spiritualis viae itinere, adesse consolationes..	400
CAPVT IX. Per viam etiam unitivam sine consolationibus incedi posse.	408
CAPVT X. Amorem in operibus, non in verbis consistere..	417
CAPVT XI. Etiam in interioribus voluntatis affectibus pos- se fictum et in solis verbis consistentem amorem re- periri.	423
CAPVT XII. Charitatem, quo est perfectior, eo magis ex operibus patefieri.	431
CAPVT XIII. Opera, ex quibus pendet amor, in larga inter amantes communicatione sita esse.	437
CAPVT XIV. De quinque unitivae viae gradibus seu gres- sibus.	445
CAPVT XV. De primo viae unitivae gradu.	447
CAPVT XVI. De secundo viae unitivae gradu.	452
CAPVT XVII. De tertio viae unitivae gradu.	456
CAPVT XVIII. De quarto viae unitivae gradu.	463
CAPVT XIX. De quinto viae unitivae gradu.	469
CAPVT XX. Christi patientis meditationem, de qua in heb- domada tertia agitur, in omni statu, et in universis quatuor hebdomadis homini adiumento esse..	477
CAPVT XXI. Cuinam tandem ex triplici spirituali via ter- tiae et quartae hebdomadae exercitia respondeant..	484
CAPVT XXII. Omni personarum generi expedire privatae in secessu orationi aliquandiu vacare.	492
CAPVT XXIII. Quamdiu orationi vacandum sit.	497
CAPVT XXIV. Eis, qui salutis proximorum procurandae dant operam, speciatim opus esse privata in secessu ora- tione.	502
CAPVT XXV. Quamam ratione tempus in privata oratione consumendum definiri oporteat.	508
CAPVT XXVI. Omnium in triplici praecedente libro dicto- rum recapitulatio.	514

060.32
P 18 2

Duplic. 6466

AUTHOR

Via Spiritualis

TITLE

Palmensis

DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

6466

